

Kanton Sarajevo

Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo

STRATEGIJA RAZVOJA KANTONA SARAJEVO 2021-2027.

Prednacrt

Sarajevo, april 2021.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Empowered lives.
Resilient nations.

Sadržaj

Pregled skraćenica.....	6
Ključni pojmovi	10
Uvod	12
Pristup i metodologija izrade Strategije	12
1 Strateška platforma.....	16
1.1 Situaciona analiza	16
1.1.1 O Kantonu Sarajevo	16
1.1.2 Prirodi izvori i uslovi.....	18
1.1.3 Demografske karakteristike.....	19
1.1.4 Ključni ekonomski pokazatelji KS.....	22
1.1.5 Tržište rada	24
1.1.6 Poslovni ambijent u KS	28
1.1.7 Struktura privrede u KS.....	32
1.1.8 Komparativne prednosti KS	34
1.1.9 Komunalna privreda	37
1.1.10 Covid 19 i privreda KS	39
1.1.11 Obrazovanje	40
1.1.12 Socijalna zaštita.....	41
1.1.13 Zdravstvo.....	43
1.1.14 Kultura.....	45
1.1.15 Sport.....	46
1.1.16 Stanovanje i sigurnost građana.....	47
1.1.17 Javna infrastruktura	48
1.1.18 Okoliš.....	50
1.1.19 Analiza budžeta i javne administracije Kantona Sarajevo	55
1.1.20 Javna administracija Kantona Sarajevo.....	56
1.1.21 Program javnih investicija	58
1.1.22 Projekcija finansiranja strategije razvoja	58
1.1.23 Usklađenost sa prostorno-planskom dokumentacijom.....	59
1.2 Swot analize i strateško fokusiranje	60
1.2.1 SWOT matrica: razvoj privrede.....	60
1.2.2 SWOT matrica: društveni razvoj	64
1.2.3 SWOT matrica: javna infrastruktura i okoliš.....	69
1.2.4 Strateški fokusi	73
1.3 Vizija i strateški ciljevi.....	78
2 Prioriteti i mjere sa indikatorima	79
2.1 Veza ciljeva i prioriteta	79
2.2 Veza prioriteta i mjera.....	85
3 Strateški projekti	123
4 Provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata.....	123
5 Indikativni finansijski okvir	128
6 Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja	144
7 Prilozi	151
7.1 Sažeti pregled strategije razvoja	151
7.2 Detaljan pregled mjera.....	179

Nosilac izrade: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo

Direktor: Hamdija Efendić

Koordinacija: Sektor za planiranje društveno-ekonomskog razvoja

Kantonalni odbor za razvoj (KOR)

Predstavnici Zavoda za planiranje razvoja KS:

1. Ermina Ćatić, koordinator KOR-a
2. Emina Kašmo, koordinator sektora društvenog razvoja
3. Ilda Tanjo, koordinator sektora zaštite i unapređenja okoliša
4. Ajla Husić, koordinator sektora ekonomskog razvoja
5. Nihada Smajić, sekretar KOR-a

Predstavnici ministarstava KS:

1. Alma Kadić, Ministarstvo zdravstva
2. Amela Ferhatović, Ministarstvo zdravstva
3. Amina Moćević, Ministarstvo finansija
4. Amira Silajdžić, Ministarstvo unutrašnjih poslova
5. Azemina Njuhović, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade
6. Azra Agić, Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
7. Cica Pljevljak, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice
8. Elzira Arifhodžić, Ministarstvo za boračka pitanja
9. Emir Hota, Ministarstvo saobraćaja
10. Fahira Kalajdžisalihović, Ministarstvo kulture i sporta
11. Nihad Kozlić, Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture
12. Selma Krautblat, Ministarstvo pravde i uprave
13. Zlatan Mujak, Ministarstvo privrede

Predstavnici Grada Sarajeva i općina u sastavu KS:

1. Enes Čorbo, Općina Ilidža
2. Haris Pindžo, Općina Trnovo
3. Haris Sijarić, Općina Centar
4. Jasna Nikšić, Općina Novo Sarajevo
5. Kenan Bukva, Općina Novi Grad
6. Kerim Hasović, Općina Vogošća
7. Mirza Marukić, Općina Ilijaš
8. Sabahudin Kazić, Općina Hadžići
9. Selma Bećiragić, Grad Sarajevo.
10. Selma Velić, Općina Stari Grad

Predstavnici civilnog društva i drugi akteri:

1. Amir Bašić, Save the children International
2. Armin Čičak, IT kompanija Logosoft
3. Emir Bubalo, Zavod za informatiku i statistiku Kantona Sarajevo
4. Feđa Mehmedović, ASOCIJACIJA XY (zdravstvo i zdravi stilovi života)

5. Harun Rizvanbegović, Sarajevska regionalna razvojna agencija (SERDA)
6. Hatidža Jahić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu
7. Lamija Krndžija, Federalni zavod za programiranje razvoja
8. Lejla Draganić, Centar za politike i upravljanje
9. Muamer Mahmutović, Privredna komora Kantona Sarajevo
10. Sanela Klarić, Savjet za zelenu gradnju
11. Sanjin Arifagić, USAID Biznis centar BH. Dijaspore
12. Zoran Bibanović, predsjednik Udruženja turističkih agencija BH
13. Muhamed Pilav, Udruženje poslodavaca Kantona Sarajevo

Učesnici radionica i svi koji su dali doprinos izradi Strategije:

1. Adel Prašović, Općina Ilidža
2. Adis Cviko, Zavod za informatiku i statistiku KS
3. Adnan Alikadić, SOS dječija sela BiH
4. Adnan Resić, Pozorište mladih KS
5. Adnan Šabeta, Zavod za planiranje razvoja KS
6. Adnan Vlajčić, Sarajevo INSIDER
7. **Afan Fazlić,**
8. Aida Bukvić, DEKRA BIH
9. Aida Muminović, REIC-CETEO
10. Alisa Avdić, DEKRA BIH
11. Alma Suljović, Investicijska fondacija IMPAKT
12. Alma Zildžić, Ministarstvo finansija
13. Almir Hercegovac, Zavod za planiranje razvoja KS
14. Almira Alibašić-Fidler, Historijski arhiv Sarajevo
15. Aljoša Dizdarević, KJKP ViK (Butile)
16. Amar Čolaković, Općina Novo Sarajevo
17. Amar Numanović, MarketMakers
18. Amela Sadiković, Kantonalna ustanova za zaštićena prirodna područja
19. Amela Topuz-Bajraktarević, Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture
20. Amina Gaćanović, Grad Sarajevo
21. Amir Hasanović, Udruženje za prevenciju ovisnosti, NARKO-NE
22. **Amira ???????KJKP SARAJEVOGAS**
23. Ammar Kulo, KJKP Sarajevogas
24. Amra Bojičić, Općina Ilidža
25. Anera Junuzović- Husić, KJKP POKOP, Sarajevo
26. Anesa Librić-Tomić, KJKP TOPLANE, Sarajevo
27. Arina Bejdić-Kršo, Ministarstvo zdravstva
28. Armin Smajlović, Udruženje „Oaza“
29. Asja Hadžiefendić-Mešić, Turistička zajednica KS
30. Azra Čulov, CETEO
31. Čaušević Vedada, Općina Ilidža
32. Damir Abdulahović, Zavod za javno zdravstvo KS
33. Davorka Matović, Opća bolnica, Sarajevo
34. Denisa Dedić, Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja
35. Draško Jeličić, Ministar privrede KS
36. Dženita Mešić, Općina Novo Sarajevo

37. Edin Alić, Udruženje poslovnih savjetnika BiH
38. Edin Duraković, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS
39. Edin Jenčiragić, Zavod za planiranje razvoja KS
40. Edin Trgo, Zavod za planiranje razvoja KS
41. Elma Kico, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade
42. Elvira Badžar-Kadrić, Privredna komora KS
43. Emina Idrizović, Općina Ilidža
44. Emina Ligata, Turistička zajednica KS
45. Emina Osmanagić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
46. Emir Vučijak, Udruženje brdskih biciklista
47. Enes Šabić, Kantonalni centar za socijalni rad
48. Esad Velić, Općina Trnovo
49. Feriha Uzunović, Zavod za planiranje razvoja KS
50. Fikret Zuko, Udruženje slijepih KS
51. Gordana Memišević, Zavod za planiranje razvoja KS
52. Hajrudin Omerbegović, Zavod za planiranje razvoja KS
53. Ibrahim Čelik, Avioexpres
54. Ivona Čelebičić, PROMENTE Socijalno istraživanje
55. Jasmin Mušikić, Grad Sarajevo
56. Jasmina Čomić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
57. **KJU Odgojni centar**
58. Lejla Halkić, Privredna komora KS
59. Lejla Hasanbegović, Internacionalni teatarski festival MESS
60. Mediha Jaganjac, Zavod zdravstvenog osiguranja KS
61. Melika Šahinović, TPO fondacija
62. Melisa Zahirović, Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa
63. Minela Džananović, Udruženje dajte nam šansu
64. Mirha Šabanović, Zavod za zaštitu spomenika KS
65. Mirsad Mešić, Općina Trnovo
66. Muhamed Međuseljac, KJKP RAD, Sarajevo
67. Mulka Nišić, Udruženje Proslavi Oporavak, Bosna i Hercegovin
68. Nasir Nalić, UNDP
69. Nataša Pelja-Tabori, Zavod za planiranje razvoja KS
70. Nataša Stanišić, Uduženje konsultanata inženjera BiH
71. Nijaz Avdukić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
72. Nina Branković, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
73. Osman Delić, Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja
74. Osman Smječanin, Općina Trnovo
75. Predrag Slomović, Općina Centar
76. Prof. Adnan Mašić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
77. Prof. Almir Mašala Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo
78. Prof. Almir Peštek, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
79. Prof. Amila Pilav-Velić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
80. Prof. Elvir Kazazović, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo
81. Prof. Ešref Gačanin, Uduženje konsultanata inženjera BiH
82. Prof. Haris Alić, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo
83. Prof. Muamer Halilbašić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
84. Prof. Rasim Lakota, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sarajevo

85. Ranko Markuš, Investicijska fondacija IMPAKT
86. Rijad Kovač, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
87. Sabina Cokoja, KJKP RAD, Sarajevo
88. Safeta Borovac, Zavod zdravstvenog osiguranja KS
89. Sanela Kodžić, Zavod za planiranje razvoja KS
90. Sanela Panjeta, KJU Odgojni centar
91. Sanja Delija, KJKP VIK-BUTILE, Sarajevo
92. Sanja Miović, Vijeće stranih investitora BiH
93. Senita Žilić, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS
94. Sidik Lepić, PROMENTE Socijalno istraživanje
95. Siniša Baljo, SOS dječija sela BiH
96. Siniša Zec, Općina Novo Sarajevo
97. Smaragda Lučkin, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS
98. Srđan Kukolj, Alijansa za zdravlje i životnu sredinu - HEAL
99. Tanja Muhić, konsultant Zavoda za planiranje razvoja KS
100. Tijana Medvedec-Hodžić, ASOCIJACIJA XY
101. Udruženje distrofičara KS
102. Vedran Krehić, Zavod za planiranje razvoja KS
103. Vesna Hasanović, Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
104. Zijada Krvavac, Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS
105. Zineta Hadžić, Općina Trnovo
106. Željko Karanović, MarketMakers
107. Abdulah Kurspahić, Zavod za planiranje razvoja KS
108. Sead Alić, Uprava za šumarstvo KS

Pregled skraćenica

Skraćenica Puni naziv

KS	Kanton Sarajevo
EU	Europska Unija
BiH	Bosna i Hercegovina
DOB	Dokument okvirnog budžeta
PJI	Program javnih investicija
OMK	Otvoreni metod koordinacije
KOR	Kantonalni odbor za razvoj
ILD	Integrated Local Development Project/Projekat integriranog lokalnog razvoja
SDC	Swiss Agency for Development and Cooperation/Švicarska agencija za razvoj i saradnju
UNDP	United Nations Development Programme/Razvojni program Ujedinjenih nacija
COVID-19	Coronavirus disease-2019
SWOT	Strengths Weaknesses Opportunities Threats/Snaga, slabosti, prilike i prijetnje
SDGs	Sustainable Development Goals
UN	Ujedinjeni narodi
km ²	Kvadratni kilometar
st/km ²	Stanovnika po kilometru kvadratnom
KM	Konvertibilna marka
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
mil.KM	Miliona konvertibilnih maraka
km	Kilometar

n.v	Nadmorska visina
m	Metar
°C	Stepeni celzijusa
m/sec	Metara u sekundi
l/m ²	Litara po metru kvadratnom
cm	Centimetar
kg/m ²	Kilograma po metru kvadratnom
tzv	Takozvani
l/s	Litara u sekundi
Inost.	Inostrani
FZZS	Federalni zavod za statistiku
ZPRKS	Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo
SKD	Standardne klasifikacije djelatnosti
VSS	Visoka stručna sprema
VŠS	Viša stručna sprema
SSS	Srednja stručna sprema
NSS	Niža stručna sprema
VKV	Visokokvalificirani (radnik)
KV	Kvalificirani (radnik)
PK	Polukvalificirani (radnik)
NKV	Nekvalificirani (radnik)
JU	Javna ustanova
dipl.	Diplomirani
SERDA	Sarajevo Economic Region Development Agency/Sarajevska regionalna razvojna agencija
PDV	Porez na dodanu vrijednost
GCI	Globalni indeks konkurentnosti
PKKS	Privredna komora Kantona Sarajevo
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance/Instrumenti za predpristupnu pomoć
IT	Informacione tehnologije
KD BiH 2010	Klasifikacija djelatnosti
	A Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
	B Vađenje ruda i kamena
	C Prerađivačka industrija
	D Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
	E Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnost sanacije okoliša
	F Građevinarstvo
	G Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala
	H Prijevoz i skladištenje
	I Djelatnost pružanja smještaja te priprema i usluživanje hrane (Hotelijerstvo i ugostiteljstvo)
	J Informacije i komunikacije
	K Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
	L Poslovanje nekretninama
	M Stručne, naučne i tehničke djelatnosti
	N Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
	O Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje
	P Obrazovanje
	Q Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite
	R Umjetnost, zabava i rekreacija
	S Ostale uslužne djelatnosti

	T	Djelatnost domaćinstava kao poslodavaca; djelatnost domaćinstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe
	U	Djelatnost vanteritorijalnih organizacija i tijela
FIA		Finansijsko informatička agencija
JPP		Javno-privatno partnerstvo
LQ		Location quotient/Lokacijski kvocijent
IKT		Information and communications technology/Informacijska i komunikacijska tehnologija
BDP		Bruto domaći proizvod
BDP/pc		Bruto domaći proizvod per capita/Bruto domaći proizvod po stanovniku
Ha		Hektar
EUR		Euro
UP		Urbanistički plan
KA		Kapitalna ulaganja
KJKP		Kantonalno javno komunalno preduzeće ,
KJP		Kantonalno javno preduzeće
VIK		Vodovod i kanalizacija
UNICEF		United Nations International Children's Emergency Fund/Međunarodni fond za djecu
PZZ		Primarna zdravstvena zaštita
AKAZ		Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji BiH
ZZO		Zavod zdravstvenog osiguranja KS
MUP		Ministarstvo unutrašnjih poslova
NVO		Nevladina organizacija
IP		Internet protokol
Cca		Cirka / oko
OIE		Obnovljivi izvori energije
SDG		Sistem daljinskog grijanja
t/god		Tona godišnje
m ²		Kvadratni metar
m ³		Kubni metar
RCUO		Regionalni centar za upravljanje otpadom
MBT		Mehaničko-biološki tretman
PCB		Otpadni polihlorirani bifenili
PCT		Polihlorirani terfenili
ED		Elektrodistribucija
UKCS		Univerzitetski klinički centar Sarajevo
WB/SB		World Bank/Svjetska banka
KUIP		Kantonalna uprava za inspekcije poslove
IUCN		Međunarodni savez za očuvanje prirode i prirodnih bogatstava
GFS		Government Finance Statistics/Statistika vladinih finansija
CZ		Civilna zaštita
CŽR		Civilne žrtve rata
EUROSTAT		Statistički ured Evropske Unije
IP		Informacija o projektu
KEAP		Canton Environmental Action Plan/Kantonalni akcioni plan zaštite okoliša
Kg/st		Kilogram po stanovniku
mil.KM		Miliona konvertibilnih maraka
OJ		Osnovna jedinica
OŠ		Osnovna škola
PM10		Frakcija lebdećih čestica (particulate matter) aerodinamičkog dijametra 10 µm
COFOG		Classifications of the Functions of Government/Klasifikacija osobne potrošnje prema namjeni

OECD	<u>Organisation for Economic Cooperation and Development/Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj</u>
RS	Republika Srpska
JRiM	Javni red i mir
EHEA	European Higher Education Area
ERASMUS	Međunarodni programi razmjene i mobilnosti
STEM	Nauka (Science), tehnologija (Technology), inženjering (Engineering) i matematika(Mathematics)
ETS	EU sistem trgovine emisijama
APTR	The Association for Prevention Teaching and Research
ZOI	Zimske olimpijske igre
AKAZA	gencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine
PISA	Programme for International Student Assessment
TIMSS	Trends in International Mathematics and Science Study
ESDP	Evropski perspektivni prostorni razvoj
TAP	Trans Adriatic pipeline
GSS	Gorska služba spašavanja
ESF	Evropski socijalni fond
ERDF	Evropski fond za regionalni razvoj
CF	Kohezijski fond
JESSICA	Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas
JASPERS	Joint Assistance to Support Projects in European Regions
ELENA	European Local Energy Assistance
EIS	Energetski informacioni sistem
IFI	International financial institution

Ključni pojmovi

Strateška platforma	Temeljni dio integrirane strategije razvoja kantona, kojim se usmjerava dugoročni razvoj cijele teritorije kantona. Strateška platforma, na bazi sveobuhvatne situacione analize, definira strateške fokuse, viziju i strateške ciljeve i prioritete razvoja kantona za planski period.
Situaciona analiza	U okviru integrirane strategije razvoja kantona obuhvata sve važne aspekte života i razvoja teritorije kantona (međusektorski karakter) i predstavlja glavnu podlogu koja se koristi pri kreiranju strateške platforme, odnosno razvojne vizije, strateških ciljeva i prioriteta, kao i programskog dijela integrirane strategije razvoja kantona. Situaciona analiza prikazuje trenutno stanje u svim područjima razvoja, ključne pozitivne i negativne trendove i projekcije za budući period, odnosno identificira ključna strateška pitanja na koja se strategija treba fokusirati i odgovoriti.
Strateško fokusiranje	Usmjeravanje razvojnih pravaca na potencijale koji su razvojno najperspektivniji i probleme koji su najkritičniji, osiguravajući da se oskudni resursi iskoriste na najučinkovitiji način.
Vizija razvoja	Slika ili nacrt budućnosti, odnosno zajednička perspektiva aktera o tome kakvu zajednicu žele izgraditi u narednom dugoročnom periodu.
Strateški cilj	Proizilazi iz vizije razvoja i definiranih strateških fokusa. Strateški cilj predstavlja ono što se želi postići u datom planskom periodu, odnosno predstavlja oblast unutar koje postoji nužnost djelovanja.
Prioritet	Označava ključna polja i smjerove djelovanja za postizanje strateškog cilja u okviru strategije razvoja kantona.
Mjera	Predstavlja skup aktivnosti/programa/projekata kojima se želi fokusirano djelovati za poboljšanje situacije na nekom užem razvojnom području ili unutar uže grupe krajnjih korisnika u datom periodu. Mjera definira problem/potrebe na nekom užem razvojnom području ili unutar uže grupe krajnjih korisnika, utvrđuje skup aktivnosti kojima će se ciljano djelovati, mjerljive rezultate i indikatore, vremenski okvir, nosioce odgovornosti i finansijski okvir sa projekcijom izvora finansiranja.
Projekat	Sredstvo organiziranja međusobno povezanih aktivnosti u redoslijed kako bi se ostvarili unaprijed zadani ciljevi u određenom vremenskom razdoblju i finansijskom okviru uz jasno definirane odgovornosti provedbe.
Akcioni plan	Definira mjere, programe/projekte i aktivnosti u implementaciji strateških dokumenata, njihov finansijski okvir i izvore finansiranja u trogodišnjem periodu, prema principu 1+2. Standardni je element svih strateških dokumenata koji omogućava integraciju predviđenih prioriteta sa budžetom i programom javnih investicija s jedne strane, te predstavlja podlogu za izradu trogodišnjih i godišnjih planova rada kantonalnih institucija s druge strane.
Indikator	Označava vrstu i stepen promjena koje se neposredno ostvaruju kroz realizaciju mjera, programa i projekata, a služe kao kvalitativni i kvantitativni pokazatelj nivoa ostvarivanja utvrđenih ciljeva razvoja.
Monitoring	Sistematično i kontinuirano sakupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora u svrhu mjerenja napretka ostvarivanja postavljenih ciljeva/mjera/programa/projekata i napretka u korištenju dodijeljenih sredstava i preduzimanja odgovarajućih mjera s ciljem eventualnih korekcija.

Evaluacija	Proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno mjera, programa, projekata ili sveukupne strategije razvoja, prema ranije definiranim indikatorima.
Pokazatelj krajnjeg rezultata	Pruža informacije o utjecaju i rezultatima programa i njihovih izlaznih rezultata, napretku u postizanju prioritetnih ciljeva i uspjehu ili neuspjehu prioritetnog cilja, odnosno opisuje obim postignutih prioritetnih ciljeva. To je indikator na nivou prioriteta, pokazatelj konačnog rezultata ili učinka (<i>outcome</i>).
Pokazatelj izlaznog rezultata	Opisuje šta je realizirano ili proizvedeno projektom ili aktivnošću i u kojoj mjeri, te koje su usluge pružene. Može odražavati količinu jedinica mjere realiziranih unutar pojedinačnog projekta ili aktivnosti koja doprinosi postizanju jednog ili više projekata, u slučaju kada mjera ima nekoliko ciljeva. To je indikator na nivou mjere, pokazatelj ostvarenog kratkoročnog rezultata (<i>output</i>).
Pokazatelj utjecaja (impacta, efekta)	Mjeri dugoročne konsekvence određenog skupa strateških aktivnosti. To je indikator na nivou strateškog cilja; mjeri strateške ciljeve u vezi sa razvojem određene teritorije (npr: stopa pismenosti, BDP/pc, indeks razvoja, itd).
Razvojni efekat mjere	Prikazuje direktni doprinos jednog ili više projekata koji se nalaze pod istom mjerom realizacije ciljanih vrijednosti na nivou prioritetnih i strateških ciljeva.
Nosioci	Institucije koje učestvuju u implementaciji mjere gdje prva navedena institucija koordinira implementaciju mjere.

Uvod

Strategija razvoja Kantona Sarajevo 2021-2027. (u daljem tekstu Strategija) je strateški dokument koji usmjerava razvoj, utvrđuje prioritete u razvoju i predstavlja putokaz za sveukupan razvoj Kantona Sarajevo (KS), uzimajući u obzir sve njegove dimenzije: ekonomsku, društvenu, okolišnu i prostornu.

Strategijom razvoja utvrđuju se ciljevi i prioriteti razvoja KS, način njihova ostvarivanja, finansijski i institucionalni okvir za implementaciju, monitoring, evaluacija i izvještavanje.

Strateško planiranje razvoja nalažu evropske prakse i dinamike strateškog planiranja, a zahvatanje sredstava iz predpristupnih fondova EU nalaže obaveznost izrade strateških razvojnih dokumenata.

Obaveznost izrade strategije nalažu i nova zakonska rješenja u oblasti razvojnog planiranja u Federaciji BiH, odnosno Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH (u daljem tekstu Zakon) i Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH (u daljem tekstu Uredba).

Strategija razvoja KS je osnovni dokument za izradu sektorskih strategija, DOB-a (Dokument okvirnog budžeta), Budžeta i PJI (Program javnih investicija) KS, Trogodišnjeg plana rada kantonalnih ministarstava i godišnjeg programa rada Vlade KS.

Pristup i metodologija izrade Strategije

Strategija razvoja Kantona Sarajevo 2021-2027. priprema se i radi prema metodologiji koju nalaže Zakon i Uredba.

U procesu izrade strateških dokumenata primjenjuju se principi razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, a naročito:

- Otvoreni metod koordinacije (OMK);
- Ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane;
- Horizontalna i vertikalna koordinacija svih nivoa vlasti;
- Partnerstvo;
- Javnost i transparentnost.

Pokretanje procesa izrade i rokovi za usvajanje strateških dokumenata odnosi se na donošenje Odluke o izradi strategije. U tom smislu, Vlada Kantona Sarajevo, na 57. sjednici, je Zaključkom broj: 02-04-2751-11/20 od 06.02.2020. godine („Službene novine KS“, br. 6/120) usvojila „Odluku o pristupanju izradi Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2021-2027. (u daljem tekstu Odluka).

Navedenom Odlukom utvrđeno je da je Nosilac pripreme za izradu Strategije Vlada Kantona Sarajevo, a Nosilac izrade Strategije Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo. Odluka, između ostalog, predviđa formiranje operativnih i konsultativnih tijela u procesu planiranja razvoja, rokove za izradu i izvještavanje o procesu izrade, te finansijska sredstva potrebna za izradu strateških dokumenata. Kantonalni odbor za razvoj (KOR) je ključno operativno tijelo zaduženo za provođenje procesa planiranja na nivou Kantona kroz koje se osigurava horizontalna koordinacija između svih institucija na nivou Kantona, kao i vertikalna koordinacija sa jedinicama lokalne samouprave u sastavu Kantona i višim nivoima vlasti.

Vlada KS je donijela Rješenja o formiranju KOR-a („Službene novine KS“, br. 21/20) prema kojoj KOR uključuje:

- Predstavnici Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, koordinatori, kao nosioci izrade Strategije razvoja Kantona Sarajevo;

- Predstavници ministarstava Kantona Sarajevo;
- Predstavnici jedinica lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo, odnosno Grada Sarajevo i općina u sastavu Kantona Sarajevo;
- Predstavnici civilnog društva i drugi akteri.

Predstavnici Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo koordiniraju cjelokupan rad integrirane razvojne strategije, kao i sektorske planove razvoja: plan ekonomskog razvoja, plan društvenog razvoja i infrastrukture i plana zaštite i unapređenja okoliša. Obezbjeđuju usklađenost planiranja razvoja sa prostornim planom razvoja KS.

U predstavnike ministarstava KS uključeno je svih dvanaest ministarstava. U predstavnike lokalne zajednice uključen je Grad Sarajevo i svih devet općina u Kantonu Sarajevo.

Za predstavnike civilnog društva i drugih aktera, obuhvaćeni su stručnjaci koji djeluju na svim razvojnim sektorima (ekonomije, socijalnog razvoja, zdravstva, okoliša i dr.), predstavnici Udruženja poslodavaca KS, Privredne komore KS, Sarajevske regionalne razvojne agencije (SERDA), akademske zajednice, Federalnog zavoda za programiranje razvoja, stručnjaci za strateško planiranje i stručnjaci koji rade na podršci razvoja i integraciji zemlje u EU procese.

Cijelom procesu izrade Strategije razvoja KS podršku je dao je Projekt integriranog lokalnog razvoja (ILDP), zajednička inicijativa Švicarske agencije za razvoj i saradnju (SDC) i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP). Potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Razvojnog programa Ujedinjenih naroda i Vlade Kantona Sarajevo u julu 2014. praktično je osigurano uključivanje Kantona Sarajevo u proces strateškog planiranja koji se provodi na području cijele Federacije BiH., prema jedinstvenoj metodologiji u svijetlu podrške procesima strateškog planiranja na kantonalnom nivou od strane SDC-a i UNDP-a. Podrška UNDP-ija i SDC se odnosi na angažiranje kao tehničku podršku, konsultanata – eksperata po sektorima.

Proces izrade strateških dokumenata odvijao se u slijedećim fazama:

- Izrada strateške platforme;
- Određivanje prioriteta i mjera;
- Identifikacija strateških projekata;
- Provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata sa višim nivoima vlasti;
- Izrada indikativnog finansijskog okvira za provođenje strateških dokumenata;
- Definisanje načina provođenja, praćenja, izvještavanja i evaluacije strateških dokumenata;
- Usvajanje strateških dokumenata uz prethodno provođenje procesa konsultacija.

Strateška platforma je prva faza izrade strateškog dokumenta, noseći dio strategije razvoja, kojim se usmjerava i olakšava dugoročni razvoj cijelog Kantona. Strateška platforma ima intersektorski karakter. Strateška platforma minimalno se sastoji od: situacione analize, uključujući i osvrt na stanje i usklađenost prostorno-planske dokumentacije, vizije razvoja i strateških ciljeva sa indikatorima. Strateška platforma je urađena prema metodologiji koju nalaže Uredba o izradi strateških dokumenata u FBiH i sastoji se iz dva dijela. Prvi dio je situaciona analiza, a drugi dio se odnosi na SWOT analize, strateške fokuse, te viziju i strateške ciljeve sa indikatorima.

Situaciona analiza je najzahtjevniji dio Strategije, obzirom da se odnosi na sva područja života i rada u KS i u metodološkom smislu je poseban izazov jer je potrebno uskladiti različita područja i dijelovima dati ravnopravan odnos vodeći računa da se radi o integriranoj Strategiji razvoja koja sadrži sve aspekte razvoja. Situaciona analiza, osim uvodnog dijela, pregleda tabela i grafova, korištenih izvora, sadrži ključna poglavlja: O Kantonu Sarajevo, Prirodni izvori i uslovi, Demografske karakteristike, Ekonomski razvoj, Društveni razvoj, Javna infrastruktura, Zaštita okoliša, Javna administracija, Analizu budžeta i Usklađenost sa prostorno - planskom dokumentacijom.

Izradu sveobuhvatne Situacione analize koordinirao je Zavod za planiranje razvoja KS, uz kontinuiranu saradnju sa članovima KOR-a. Situaciona analiza predstavlja temelj za izradu SWOT matrice, strateško fokusiranje, definiranje vizije razvoja i strateških ciljeva sektorskog i ukupnog razvoja.

Nacrt Strateške platforme, prema članu 11. Uredbe o izradi strateški dokumenata u FBiH, prošao je javne konsultacije od 30 dana sa objavom na web stranici Vlade KS i Zavoda za planiranje razvoja KS. Također, Strateška platforma je prezentirana i Vladi KS na 34. radnoj sjednici od 24.09.2020., kao i Vijeću za razvoj KS 06.10.2020. godine.

Nakon toga, pristupilo se sljedećoj fazi izrade dokumenta, programskog dijela. U tom smislu, održan je niz konsultativnih sastanaka sa ministarstvima, kao i radionica i razgovora za ključnim razvojnim akterima na temu definisanja prioriteta, mjera i ključnih strateških projekata čijom bi se realizacijom riješili identifikovani problemi definisani u Strateškoj platformi.

Tokom cijelog procesa izrade dokumenata vodilo se računa o usklađenosti Strategije KS sa dokumentima viših nivoa vlasti (Strategija razvoja FBiH 2021.-2027.), kao i dokumenta Agenda 2030 za održivi razvoj (Agenda 2030), odnosno Ciljeva održivog razvoja (SDGs), koje je Bosna i Hercegovina zajedno sa drugim zemljama potpisala u septembru 2015. godine. Agenda 2030 i SDGs zasnivaju se na tri ključna načela:

- Univerzalnost - Agenda je primjenjiva na sve zemlje;
- Integracija - održivi razvoj zahtijeva politike i programiranje koji paralelno sadrže društvene, okolišne i ekonomske komponente;
- Niko ne smije biti isključen - aspekti generacijske i međugeneracijske jednakosti trebaju podržati tranziciju ka održivom razvoju.

Kao odgovor na ove izazove, tokom konsultacija sa zainteresiranim stranama, pod pokroviteljstvom UN-a, održanim u maju i decembru 2018. godine, utvrđena su četiri šira SDG pravca održivog razvoja (akceleratori razvoja) u BiH. Ovi pravci, koji imaju veliki broj važnih međusobnih veza održavaju razvojnu situaciju i prioritete u zemlji te ključne pokretače održivog razvoja. Ovi pravci su:

- **Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom**, kako bi se izgradio odgovoran, transparentan, efikasan i djelotvoran javni sektor koji može osigurati provedbu vladavine prava. Specifični prioriteti uključuju reorganizaciju izrade i koordinacije politika, osiguranje boljih usluga građanima i poslovnoj zajednici, unapređenje upravljanja finansijskim resursima, reforme javnih poduzeća, smanjenje korupcije te osiguranje funkcionalnog pravosudnog sistema;
- Cilj **pametnog rasta** je osigurati pretvaranje inovativnih i produktivnih ideja u proizvode i usluge koje mogu dovesti do otvaranja visokoplaćenih radnih mjesta i velikog rasta, uz očuvanje prirodnog kapitala i smanjenje nejednakosti u društvu. Ovaj pravac podrazumijeva razvoj poduzetništva, poticanje kompanija koje ostvaruju brzi rast te uspostavu inovativnog sektora, kao neophodnih uvjeta za osiguranje prosperiteta koji dolazi primarno od stvaranja visokoplaćenih radnih mjesta. Uključivanje ljudi u poduzetništvo, unapređenje okvirnih uvjeta i pristupa finansiranju za istraživanje i inovacije, unapređenje znanja i vještina za proizvodnju proizvoda i usluga visoke vrijednosti osigurat će visoki rast i zatvaranje jaza sa zemljama visokih prihoda.
- **Investiranje u novi društveni ugovor**, kako bi se realiziralo načelo „da niko ne bude isključen“. Pored reforme uprave i bržeg rasta prihoda i zapošljavanja, ovo podrazumijeva zatvaranje jazova u sistemima socijalne zaštite u BiH, kako bi se bolje zaštitili oni koji su suočeni sa najvećim rizikom od siromaštva i ugroženosti (npr., starije osobe, osobe sa invaliditetom, stanovnici udaljenih ruralnih područja, migranti, etničke manjine i određene grupe žena i djece)—te unaprijedila društvena kohezija i vratila vjera građana u institucije u BiH; i

- **Ljudski kapital za 21. stoljeće**, sa posebnim fokusom na kvalitetno obrazovanje, politike aktivnog tržišta rada i cjeloživotno učenje kako bi se građani pripremili za digitalnu ekonomiju budućnosti, bolje uskladila ponuda na tržištu rada sa promjenjivom potražnjom te privukao akumulirani ljudski kapital iz dijaspore. Kvalitetno obrazovanje podrazumijeva pripremu mladih ljudi za radno okruženje koje se mijenja—u smislu personaliziranih okruženja za učenje i jačanje osnova vještina pismenosti, matematičke pismenosti i rješavanja problema. Politike aktivnog tržišta rada nastoje smanjiti stope neaktivnosti, između ostalog, kroz osiguranje informacija i vještina radnicima bez posla koje su im potrebne kako bi pronašli profitabilno zaposlenje. Cjeloživotno učenje usmjereno je na kontinuiranu potragu za znanjem i pomaganje pojedincima da steknu vještine potrebne za tržište rada i život da bi se prilagodili društveno-ekonomskim promjenama u svakoj fazi životnog ciklusa.

Pored Agende 2030 i Okvira ciljeva održivog (SDG), u većini faza izrade Strategije razvoja KS posebno se vodilo računa o pojavi pandemije COVID-19 što je u značajnoj mjeri ciljeve, prioritete i mjere Strategije usmjerilo prema suočavanju sa izazovom saniranja posljedica pandemije.

Strategija KS predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategije razvoja jedinica lokalne samouprave u KS.

Svi procesi na izradi Strategije, rezultirali su vizijom razvoja KS:

VIZIJA RAZVOJA KS

„Kanton Sarajevo je evropska, dinamična i kreativna regija, prosperitetna za građane svih generacija, ugodnog življenja i unosnog poslovanja“

Sa ciljem stvaranja mehanizama za ostvarenje vizije razvoja, definirana su četiri strateška cilja, odnosno pravca djelovanja KS do 2027. godine kako bi se osigurala veza između konkretnih budućih akcija i vizije razvoja:

STRATEŠKI CILJEVI

1. **Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost**
2. **Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)**
3. **Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima**
4. **Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora**

Bitno je naglasiti da Strategija razvoja KS 2021-2027. sadrži i listu prioriteta mjera prema svakom prioritetu, a koji omogućavaju ostvarenje postavljenih ciljeva putem provođenja projekata i aktivnosti, čime se stvara osnova za sveukupnu implementaciju Strategije.

Preduslov kvalitetne i pravovremene implementacije Strategije jeste prepoznavanje njenog značaja od strane sveukupne zajednice i viših nivoa vlasti, ali i jačanjem Strategijom predviđenih mehanizama za njeno provođenje, izvještavanje, ažuriranje i sveukupnu operacionalizaciju, a što je zadatak koji stoji pred KS u narednom periodu. Provođenje Strategije pratit će se na godišnjem nivou. Također, ostvareni rezultati će se vrjednovati kroz opći napredak u budućnosti.

1 Strateška platforma

1.1 Situaciona analiza

1.1.1 O Kantonu Sarajevo

Područje Sarajevskog kantona zauzima centralni položaj u Bosni i Hercegovini. To je prostor u kojem se susreću Istok i Zapad, Sjever i Jug, prožimaju slojevi historije i raznolikosti različitih kultura i njihovih duhovnih i materijalnih sedimenata. Teritorij Kantona obuhvata područja općina Centar Sarajevo, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi Grad Sarajevo, Novo Sarajevo, Stari Grad Sarajevo, Trnovo i Vogošća. U Kantonu Sarajevo općine Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo i Stari Grad čine Grad Sarajevo. Sarajevo je glavni grad Bosne i Hercegovine i Federacije BiH.

Na području Sarajeva nalaze se objekti ili ostaci objekata od posebnog značaja, prirodne znamenitosti i rijetkosti, vrijedni šumski i nešumski ekosistemi ili pojedinačni objekti koji u kombinaciji sa posebno vrijednim vodama i vodotocima, objektima kulturno-historijskog značaja, geomorfološkim i hidrološkim spomenicima, sportsko-rekreacionim i sportskim područjima, termalnim lječilištima određenom prostoru daju karakter atraktivnog objekta prirodnog naslijeđa. Prirodna obilježja daju prostoru karakter autentičnosti, reprezentativnosti, raznolikosti, integralnosti, pejzažno prostorne vrijednosti koje imaju veliki naučno vaspitno obrazovni, kulturno prosvjetni, socijalni, ekonomski, razvojni, ekološki značaj i funkciju.

Povoljan geografski položaj Sarajeva određen je kombinovanim djelovanjem prirodnih elemenata i društvenih faktora. Na ovom prostoru su se susretale razne civilizacije i narodi koji su ostavili specifičan kolorit. Prirodni faktor je imao dominantan uticaj da ovaj prostor bude stjecište puteva, sa naizmjeničnom promjenom važnosti pojedinih pravaca u zavisnosti od trenutnih društvenih događanja. Koridor Vc je glavni faktor integracije Kantona Sarajevo i Bosne i Hercegovine u evropske saobraćajne puteve na sjeveru i sa morem na jugu. Vazдушnim saobraćajem Sarajevo je povezano sa cijelim svijetom.

Geopolitički položaj Sarajeva određen je pozicijom Sarajeva i njegovom ulogom glavnog grada Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno funkcijama koje u tom svojstvu obavlja. Sarajevo je administrativno-politički, privredni, finansijski, obrazovno-naučno-istraživački, zdravstveni centar, centar kulturnog života države, olimpijski grad. Sjedište najvažnijih međunarodnih institucija i organizacija koje djeluju u BiH. Sarajevski Kanton je proglašen Evropskim Regionom 2006. godine, što ga vraća u red evropskih metropola i promovira kao mjesto ugodnog življenja i unosnog poslovanja.

Istorija Sarajeva duga je više od 4,5 milenija. Život na prostoru Sarajeva kontinuirano se odvija od mlađeg kamenog doba. Urbanizacija sarajevske kotline počinje u vrijeme rimske dominacije u prvom stoljeću naše ere. Polovinom XIII stoljeća na prostoru današnjeg Sarajeva formira se značajno upravno, trgovačko, saobraćajno i zanatsko sjedište župe Vrh Bosna, odnosno srednjovjekovne bosanske države. Sredinom XV stoljeća stekao se niz potrebnih i dovoljnih uslova za transformaciju tadašnje naseobinske strukture u urbano naselje. Kao datum osnivanja Sarajeva uzima se februar 1462. godine kada su značajni objekti urbanog identiteta sa Ishakbegovom vakufnamom dati na opštu korist. Naziv Sarajevo prvi put se pominje 1477. u jednoj, na arapskom jeziku napisanoj, vakufnami tadašnjeg upravnika bosanskog sandžaka Ajas bega, a na našem jeziku, ovaj naziv se prvi put sreće 1507. godine u pismu bosanskog namjesnika Firduz bega Dubrovčanima.

Kanton Sarajevo, površinom od 1.277,3 km² jedan je od manjih kantona na području Federacije BiH (površina 26.109,7 km²), zauzima svega 4,9% teritorije Federacije BiH. Sredinom 2019. godine na području Federacije BiH živi 2.190.098 stanovnika. U Kantonu Sarajevo živi 420.496 stanovnika, što

predstavlja 19,2% Federacije BiH. Sarajevski kanton sa prosječnom gustinom naseljenosti od 329,2 st/km² je najgušće naseljen kanton Federacije BiH. Svi parametri vitalne statistike Kantona Sarajevo veći su u odnosu na parametre Federacije BiH. Na početku 2019/2020. školske godine, na području Kantona Sarajevo je 37.423 učenika osnovnog obrazovanja, što je 20,9% od ukupnog broja učenika osnovnog obrazovanja Federacije BiH. Škole srednjeg obrazovanja pohađa 14.127 učenika, što je učešće od 19,3% u Federaciji BiH. Na području Kantona Sarajevo upisano je 25.997 studenata, što je 46,5% od ukupnog broja studenata Federacije BiH.

Krajem 2019. godine u Kantonu Sarajevu bilo je 152.394 zaposlenih lica, što je najveća koncentracija (28,5%) radnih mjesta u Federaciji BiH. Stepenn zaposlenosti ukupnog stanovništva Kantona Sarajevo je 36,2% i veći je nego u Federaciji BiH, 24,4%. U istom periodu, na području Kantona Sarajevo bilo je 58.746 nezaposlenih, što je oko 19,1% nezaposlenih u Federaciji Bosne i Hercegovine. Administrativna stopa nezaposlenosti u Kantonu Sarajevo je 27,8% i manja je od stope nezaposlenosti Federacije BiH, 36,5%.

Bruto domaći proizvod 2019. godine u Kantonu Sarajevo je oko 7,5 milijardi KM, što je 32,4% BDP-a ostvarenog u Federaciji BiH. Prosječno ostvareni društveni bruto proizvod po stanovniku u Kantonu Sarajevo je 17.757 KM i za oko sedam hiljada KM je viši od onog na nivou FBiH (10.539 KM). U 2019. je na području Kantona Sarajevo ostvarena oko trećine ukupnih investicija u FBiH. U Kantonu Sarajevo, u 2019. godini, registrirano je 34,2% poslovnih subjekata Federacije BiH. Prema indeksu razvijenosti koji priprema i objavljuje Federalni zavod za programiranje razvoja, Kanton Sarajevo je u 2019. godini rangiran kao prvi od deset kantona u FBiH. Većina općina sa područja KS su u prvu grupu prema nivou razvijenosti.

Tabela 1. Upporedni pokazatelji Kantona Sarajevo i Federacije BiH, 2019. godina

Pokazatelji	Kanton Sarajevo	Federacija BiH	Odnos KS i FBiH
Površina km ²	1.277,3	26.109,7	4,9
Ukupno stanovništvo (sredinom godine)	420.496	2.190.098	19,2
Gustina naseljenosti st/km ²	329,2	83,9	3,9
Stanovništvo ispod 15 godina	65.942	320.184	20,6
Stopa nataliteta (na 1.000 stanovnika)	10,3	8,0	
Stopa prirodnog priraštaja (na 1.000 stanovnika)	0,3	-1,7	
Broj zaposlenih	152.394	535.206	28,5
Broj nezaposlenih	58.746	307.864	19,1
Radna snaga	211.140	843.070	25,0
Stepen zaposlenosti ukupnog stanovništva (%)	36,2	24,4	
Stepen zaposlenosti radnog kontingenta (%)	53,6	35,1	
Stopa nezaposlenosti (%)	27,8	36,5	
Društveni bruto proizvod (u 000 KM)	7.466.637	23.080.794	32,4
Društveni bruto proizvod po stanovniku - BDP/pc u KM	17.757	10.539	1,7
Registrirani poslovni subjekti	38.668	112.955	34,2
Prosječna neto plaća u KM	1.153	958	1,2
Ostvarene investicije (u 000 KM)	1.029.346	3.036.642	33,9
Broj turista	667.756	1.226.975	54,4
Vrijednost uvoza (000 KM)	4.872.213	13.844.811	35,2
Vrijednost izvoza (000 KM)	1.427.496	7.620.114	18,7
Stepen pokrivenosti uvoza izvozom (%)	29,3	55,0	53,2
Broj učenika osnovnih škola (školska 2019/2020.)	37.423	179.050	20,9
Broj učenika srednjih škola (školska 2019/2020.)	14.127	73.029	19,3
Broj studenata (školska 2019/2020.)	25.997	55.914	46,5

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, obrada

U toku 2019. godine u Kantonu Sarajevo ostvaren je uvoz u vrijednosti od oko 4,9 milijardi KM, što je 35,2% ukupnog uvoza Federacije BiH. U istom periodu ukupan izvoz roba i usluga sa područja Kantona Sarajevo ostvaren je u vrijednosti od 1,4 milijarde KM, odnosno 18,7% ukupno ostvarenog izvoza Federacije BiH. Stepenn pokrivenosti uvoza izvozom u Kantonu Sarajevo je 29,3%, i manji je od ostvarenog stepena u Federaciji BiH, 55,0%.

U 2019. godini u Kantonu Sarajevo boravilo je 667.756 turista, što predstavlja 54,4% ukupnog broja turista koji su posjetili Federaciju BiH.

Prema navedenim pokazateljima, Kanton Sarajevo na području Federacije Bosne i Hercegovine se pokazuje kao značajno područje koncentracije ekonomskih potencijala (stanovništvo, zaposlenost, nezaposlenost), kao i efekata razvijenosti (stepenn zaposlenosti, obim vanjsko-trgovinske razmjene). Najveći bruto domaći proizvod po stanovniku u Federaciji BiH se ostvaruje u Kantonu Sarajevo. To je najveći obrazovni, zdravstveni i turistički centar u Federaciji BiH.

1.1.2 Prirodi izvori i uslovi¹

Kanton Sarajevo se nalazi u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i jedan je od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, zahvata površinu od 1.277,3 km² što čini 4,9% teritorije FBiH u kome živi 420.496 stanovnika, odnosno 19,2% populacije u FBiH. Smješten u planinskom masivu Dinarida, na kontaktu dviju velikih prirodno-geografskih cjelina: Podunavlja i Jadranskog mora. U saobraćajno-geografskom smislu ovakav položaj ima poseban značaj, presjecaju ga vitalne komunikacijske veze, prije svih pravac sjever-jug. Tim pravcem, koji ide dolinama rijeka Bosne i Neretve, Kanton je povezan sa srednjeevropskom i mediteranskom makroregijom.

Sa geomorfološkog aspekta Kanton Sarajevo predstavlja izrazitu planinsku oblast gdje se 78% prostora nalazi u rejonu iznad 700 m n.v., brdskom rejonu od 550 do 700 m pripada 13%, dok nizijskom rejonu pripada svega 9% teritorije. Oko četvrtine prostora Kantona otpada na nagibe preko 45% što predstavlja limitirajući faktor za izgradnju. Najpovoljniji tereni, sa aspekta nagiba, nalaze se u općinama Novo Sarajevo, Novi Grad i Ilidža dok se najveći dio teritorija sa nagibima preko 45% nalazi u općinama Vogošća, Centar i Trnovo. Teren Kantona orijentisan prema sjeveru u procentu od 34,1%, a prema jugu 32,7%. Prema istoku je okrenuto 12,5%, a prema zapadu 11,9% terena. Ravni dijelovi Kantona zauzimaju 8,8% površine.

Prostor Kantona Sarajevo karakteriše dva klimatska tipa. Do 600 m nadmorske visine zastupljena je kontinentalna klima, dok se iznad te visine izdvaja kontinentalno-planinski tip i alpski tip klime. Unutar klimatske valorizacije pojedini dijelovi Kantona su pogodni za određene aktivnosti, npr. planinski dijelovi zimsku rekreaciju ili nizijski predjeli za ljetnu rekreaciju, gradsko jezgro za stanovanje, južne ekspozicije za saobraćaj i proizvodnju hrane itd.

Vrlo jaki vjetrovi su rijetka pojava, a prosječna brzina vjetra se kreće od 3,0 m/sec iz sjeveroistočnog pravca na Bjelavama do 2,2 m/sec iz južnog i sjeverozapadnog pravca u Butmiru. Prosječna godišnja količina padavina je od 1.000 do 1.200 l/m². Snježne padavine su obilne, pogotovo na višim kotama.

Prostor Kantona Sarajevo je brdsko-planinskog karaktera, što stvara prirodne uslove za pojave i razvoj savremenih egzogenih pojava kao što su nestabilnost terena i pojava klizišta. Formiranje klizišta i nestabilnih terena uzrokuje, pored konfiguracije terena, najvećim dijelom neplanska gradnja objekata na uslovno stabilnom i nestabilnom terenu i podzemne vode. Na prostoru Kantona ima preko 1.300 klizišta od kojih je oko 200 sanirano. Klizišta imaju veliku učestalost pojavljivanja na prirodnim

¹ Prostorni plan Kantona Sarajevo za period 2003-2023 „B-faza“

padinama i vještačkim kosinama. Formirana su uglavnom u eluvijalno-deluvijalnim pokrivačima, a kod složenijih klizišta klizanjem je zahvaćen i supstrat (osnovna stijenska masa). Nestabilni tereni, mada su procentualno najmanje zastupljeni, 6,8%, ipak zahvataju značajne površine unutar prostora za potencijalnu izgradnju.

Područje Kantona Sarajevo je poznato po nekim prirodnim mineralnim sirovinama i njihovom iskorištavanju još iz predrimskih vremena. Najviše su se koristili prirodni građevinski materijal (šljunak, pijesak, glina, dolomit, krečnjak, kvarcni pješčari), a manjim dijelom mangan, živa, te pitke i mineralne vode za piće i termomineralne vode u banjske svrhe. Sada su u fazi eksploatacije samo ležišta krečnjaka, dolomita i gline koja u narednom planskom periodu treba ograničiti na prostore koji su definisani kao »Perspektivna nalazišta mineralnih sirovina« i na ekološki najpovoljnijim lokalitetima. Bez toga, buduća povećana proizvodnja karbonatnih sirovina, posebno u vezi sa izgradnjom autoputeva, može osjetno pogoršati sadašnje stanje okoliša.

Na području Kantona Sarajevo trenutno egzistira oko 20 kamenoloma koji eksploatišu mineralne sirovine krečnjak i dolomit, jedna eksploatacija gline kod Rapailo (općina Ilidža). Najvažniji i najvrjedniji prirodni resurs Kantona Sarajevo predstavljaju vode za piće Sarajevskog polja. Drugi po vrijednosti su termomineralne vode Ilidže i Blažuja i termalne vode Butmira, koje treba koristiti bez ugrožavanja njihovog kvaliteta. U istom smislu treba koristiti i pitke podzemne vode, vodeći računa o uticaju na termomineralne vode i obratno.

Pored izvorišta pitkih voda u Sarajevskom polju, utvrđeno je 25 pojava izvora pitke vode koji mogu predstavljati značajan potencijal i osnovu za planiranje vodosnabdijevanja pojedinih gradova i naselja u Kantonu Sarajevo. Ukupan potencijal ovih izvora, u odnosu na njihovu prosječnu izdašnost, iznosi 7.989 l/s i treba naglasiti da je iskorišten manje od 10%. Podzemne pitke vode se eksploatišu na lokacijama: BS-1(Mostarsko Raskršće), Binježevo, Vilenac, Terme, Plandište i Bistrik.

Termalne vode su utvrđene na tri lokaliteta (Podlipnik kod Srednjeg, Butmir, Sokolović Kolonija na Ilidži) i trenutno se neadekvatno ili vrlo malo koriste. Termomineralne vode su utvrđene na Ilidži. Ukupna izdašnost bušotina se kreće oko 270 l/s vode temperature 26 – 58°C. Trenutno se koristi samo 10 l/s ovih izuzetno ljekovitih voda i to u funkciji zagrijavanja hotela.

1.1.3 Demografske karakteristike

Stanovništvo predstavlja demografski okvir za formiranje radne snage koja pokreće i usmjerava sve djelatnosti u prostoru. Sve promjene i poremećaji u demografskom razvoju (kretanje broja stanovnika, prirodno kretanje, migracije i demografske strukture) odraziti će se na dinamiku i smjer društveno-ekonomskog razvoja. Isto tako, promjene strukturalnih značajki društveno-ekonomskog razvoja uveliko će odrediti daljne tendencije u razvoju stanovništva pogotovo u razvoju demografskih struktura.

Kanton Sarajevo bilježi nešto drugačija demografska kretanja u odnosu na BiH i FBiH. Broj stanovnika u KS kontinuirano raste. U 2019. godini u KS živjelo je 420.496 stanovnika. Stopa rasta u periodu od 2014. do 2019. godine je iznosila 0,3% prosječno godišnje. Ipak, treba primijetiti da su negativne stope rasta na području KS ostvarene su u općinama Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Trnovo, dok je u svim ostalim općinama došlo do povećanja broja stanovnika u posmatranom periodu. Najveća koncentracija stanovnika je na području općine Novi Grad sa 29,0% učešća u ukupnom stanovništvu Kantona, a zatim slijede općine Ilidža sa 16,8%, Novo Sarajevo sa 15,2%, Centar sa 12,7%, itd. Najmanje stanovnika živi u općini Trnovo 1.316 ili tek 0,3% od ukupnog stanovništva KS.

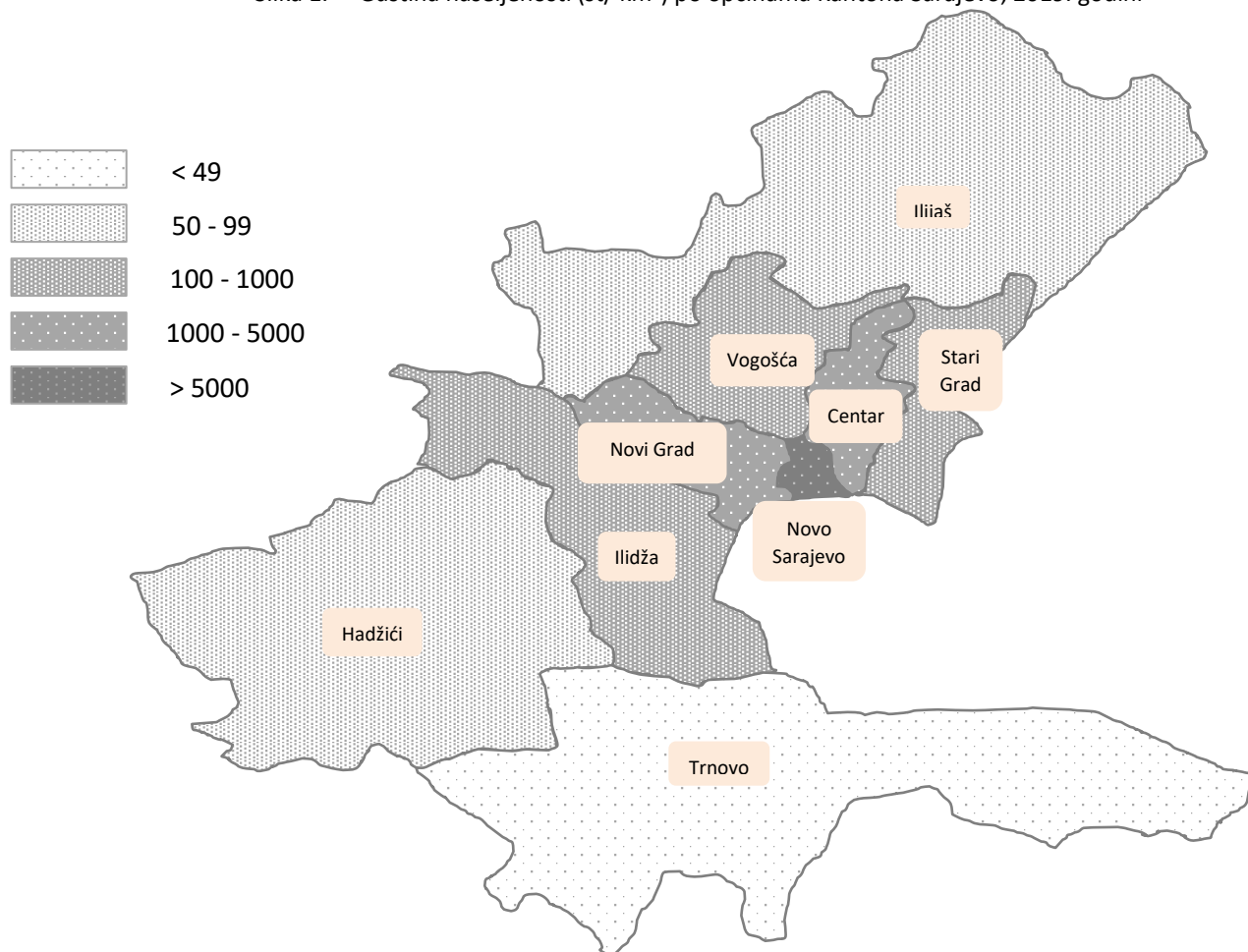
Tabela 2. Stanovništvo po općinama u Kantonu Sarajevo u periodu 2014-2019.

Područje	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Stopa rasta 2014-2019
Stari Grad	36.758	36.578	36.395	36.090	35.771	35.385	-0,8
Centar	54.948	54.655	54.369	54.091	53.652	53.368	-0,6
Novo Sarajevo	64.690	64.760	64.639	64.548	64.169	64.077	-0,2
Novi Grad	118.868	119.307	119.694	120.314	121.297	122.049	0,5
Grad Sarajevo	275.264	275.300	275.097	275.043	274.889	274.879	0,0
Ilidža	67.607	68.567	69.164	69.533	70.108	70.536	0,9
Vogošća	26.685	27.106	27.452	27.836	28.138	28.524	1,3
Hadžići	24.018	24.149	24.264	24.414	24.493	24.638	0,5
Ilijaš	19.780	20.048	20.283	20.398	20.489	20.603	0,8
Trnovo	1.367	1.263	1.238	1.318	1.297	1.316	-0,8
Kanton Sarajevo	414.721	416.433	417.498	418.542	419.414	420.496	0,3

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS po općinama 2013-2019.

Porastom broja stanovnika u periodu od 2014-2019. godine, povećala se i gustina naseljenosti u KS (sa 324,7 st/km² na 329,2 st/km²). Posebno je visoka gustina naseljenosti u Gradu Sarajevu (1.942,6 st/km² u 2019. godini). Najgušće naseljena općina u KS je Novo Sarajevo. Gustina naseljenosti u ovoj općini u 2019. je iznosila 6.472,4 st/km², što je skoro 20 puta više od prosječne gustine naseljenosti KS. Gustina naseljenosti najmanja je u općini Trnovo i iznosila je 3,9 st/km² 2019. godine.

Slika 1. Gustina naseljenosti (st/ km²) po općinama Kantona Sarajevo, 2019. godini

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS po općinama 2014-2019.

Starosna struktura stanovništva u 2019. godini ukazuje da KS ima relativno staro stanovništvo. Ovo je posebno izraženo u Gradu Sarajevu. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, broj radno sposobnog stanovništva u KS smanjen u posljednjih pet godina za oko 9 hiljada. Na drugoj strani, značajno je povećano stanovništvo starije od 65 godina. U KS broj mladog stanovništva opada prosječno godišnje po stopi od 0,2%. Manji udio mladih nepovoljno će uticati na priliv stanovništva u radni kontingent, što će se odraziti na manji obim radne snage i pad opće stope aktivnog stanovništva.

Tabela 3. Starosna struktura stanovnika u Kantonu Sarajevo za period 2014-2019.

Starosne grupe	Broj stanovnika						Stopa rasta 2014-2019
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Ukupno	414.721	416.433	417.498	418.542	419.414	420.496	0,3
0-14	66.633	71.330	75.903	64.882	65.493	65.942	-0,2
15-64	292.797	293.323	293.170	288.056	286.115	284.514	-0,6
64 +	55.291	51.780	48.425	65.604	67.806	70.040	4,8

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS po općinama 2014-2019.

Između 2014. i 2019. godine učešće kontingenta mladih je smanjeno sa 16,1% na 15,7%, a povećano učešće starijih preko 65 godina sa 13,3% na 16,7% u KS. Analiza indikatora dobne ovisnosti, koeficijenta zamjene generacija i indeksa starenja stanovništva ukazuje da se stanovništvo KS nalazi na prijelazu iz stacionarnog u regresivni tip stanovništva. Također, svi navedeni indikatori su pogoršani u zadnjih pet godina. Generalno, navedena kretanja upućuju na potencijalno nepovoljan demografski okvir budućeg ekonomskog razvoja KS.

Uprkos rastu broja stanovnika, u 2019. godini KS je rođeno 246 djece manje u odnosu na 2014. godinu. Stopa nataliteta kontinuirano opada i 2019. iznosila je 10,3 promila u odnosu na 11,0 promila 2014. Sa druge strane, stopa mortaliteta stagnira. Mortalitet i natalitet određuju prirodni priraštaj stanovnika. Stopa prirodnog priraštaja u 2019. godini bila je u KS pozitivna i iznosila je 0,3 promila (116 osoba).

Tabela 4. Vitalna obilježja stanovnika u Kantonu Sarajevo za period 2014-2019.

Obilježje	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Broj rođenih i umrlih						
Broj rođenih	4.566	4.619	4.774	4.777	4.517	4.320
Broj umrlih	4.215	4.469	4.295	4.285	4.260	4.204
Prirodni priraštaj	351	150	479	492	257	116
Stope vitalne statistike						
Natalitet*	11,0	11,1	11,4	11,4	10,8	10,3
Mortalitet**	10,2	10,7	10,3	10,2	10,2	10,0
Prirodni priraštaj	0,8	0,4	1,1	1,2	0,6	0,3
Vitalni indeksi***	1,08	1,03	1,11	1,11	1,06	1,03

*Odnos između broja živorođenih i broja stanovnika, na 1.000 stanovnika

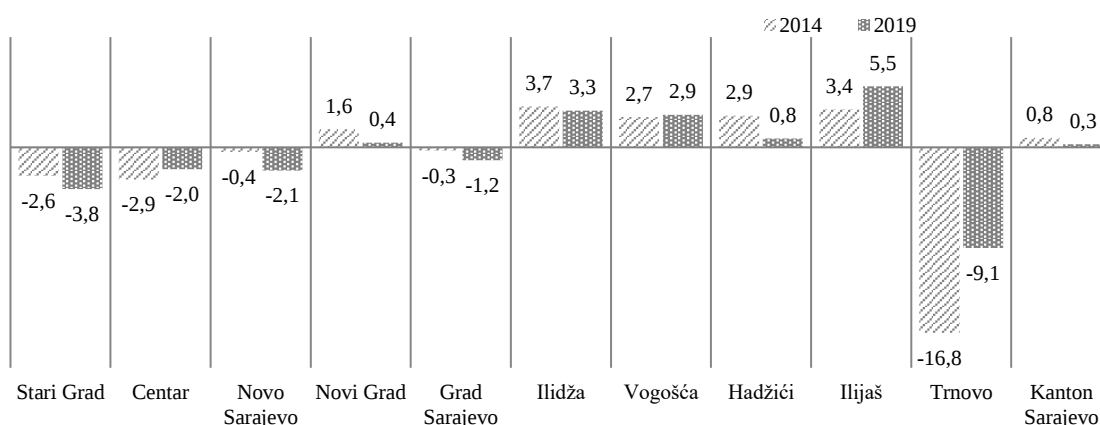
**Odnos između broja umrlih i broja stanovnika, na 1.000 stanovnika

***Odnos broja rođenih i umrlih;

Izvor: Obrada Zavoda za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS po općinama 2014-2019.

Pozitivne stope prirodnog priraštaja ostvarene su u općinama Ilijaš (5,5 promila), Ilidža (3,3 promila), Vogošća (2,9 promila), Hadžići (0,8 promila) i Novi Grad (0,4 promila). Negativne stope prirodnog priraštaja ostvarene su u: Trnovu (9,1 promila), Starom Gradu (3,8 promila), Novom Sarajevu (2,1 promila) i Centru (2,0 promila).

Graf 1. Stopa prirodnog priraštaja po općinama 2014-2019. u promilima

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Demografska analiza KS po općinama 2014-2019.

Pored umjerenog pada prirodnog priraštaja, vitalni indeks u KS je još uvijek iznad jedan (1,03), što upućuje na još uvijek donekle zadovoljavajuće vitalne karakteristike stanovništva Kantona.

Rast broja stanovnika je kombinovani rezultat pozitivnog prirodnog priraštaja i pozitivnog migracijskog salda. Migracije su najkompleksnija komponenta razvoja stanovništva, posebno velikih gradova, jer u znatno većoj mjeri od prirodnog prirasta utiču na razvoj stanovništva. Mehaničko kretanje stanovništva je, uz prirodno kretanje, sastavni dio ukupnoga kretanja stanovništva i označava prostornu pokretljivost stanovništva. Podaci o ukupnim migracijama (unutrašnjim i vanjskim) za KS za period od 2014. do 2019. godine pokazuju da se u Kanton doselilo 54.271 osoba, a odselilo 48.696 osoba, što daje pozitivan migracijski saldo od 5.575. Najveći pozitivni migracijski saldo je ostvaren u općinama Novi Grad, Ilidža i Vogošća, a negativan migracijski saldo bilježe općine Stari Grad, Centar i Novo Sarajevo. Dok su unutrašnje migracije izrazito pozitivne, saldo vanjske migracije u posmatranom periodu bio je negativan za 2.425 osoba. Ovakve migracije upućuju na izrazitu atraktivnost KS, ali i na pritisak na infrastrukturu Kantona obzirom da su skoncentrisana na općine Novi Grad, Ilidža i Vogošća.

1.1.4 Ključni ekonomski pokazatelji KS

Prema ostvarenom, **bruto domaći proizvod (BDP)** u KS u 2019. godinu iznosi oko 7,5 milijardi KM i veći je za 22,7% u odnosu na 2014. godinu. Iako je BDP u KS konstantno rastao u zadnjih pet godina, zabilježena stopa nominalnog rasta u KS je niža u odnosu na rast BDP-a na nivou BiH ili FBiH. Otuda je u navedenom periodu učešće BDP KS u Federaciji BiH smanjeno je sa 34,1% u 2014. na 32,3% u 2019., a u BiH sa 22,3% na 21,3%. BDP/pc u KS je 1,7 puta veći od onog na nivou Federacije BiH. Prosječan BDP po stanovniku u 2019. godini u KS iznosio je 17.757 KM, a u Federaciji BiH 10.539 KM.²

Tabela 5. Makroekonomske karakteristike KS u 2014. i 2019.

Kanton Sarajevo	2014	2019	Stopa rasta 14-19	Indeks 2019/2014
Stanovništvo	414.721	420.496	0,3	101,39
BDP (000.000 KM)*	6.084.777	7.466.637	4,2	122,71
BDP/pc (KM)*	14.672	17.757	3,9	121,03
BDP/pc (EUR)	7.502	9.079	3,9	121,03

² Potpuno drugačiju sliku dobijemo ukoliko BDP/pc u KS usporedimo sa razvijenim zemljama. Tako je BDP/pc u KS u 2019. bio svega oko jedne trećine (ili 32,4%) onog na nivou zemalja članica EU. Od zemalja bivše Jugoslavije, BDP/pc KS je osjetno niži u odnosu na Sloveniju (22.980 eura) ili Hrvatsku (13.330 eura).

Kanton Sarajevo	2014	2019	Stopa rasta 14-19	Indeks 2019/2014
Broj zaposlenih (XII)	125.921	152.394	3,9	121,02
Stepen zaposlenosti stanovništva (%)	30,4	36,2	3,6	119,36
Broj nezaposlenih (XII)	71.415	58.746	-3,8	82,26
Stepen nezaposlenosti ukupnog stanovništva (%)	17,2	14,0	-4,1	81,13
Stepen nezaposlenosti radnog kontingenta (%)	23,7	20,6	-2,7	87,12
Stopa nezaposlenosti (%)	36,2	27,8	-5,1	76,88
Radna snaga (XII)	197.336	211.140	1,4	107,00
Plaće (KM)	1.050	1.153	1,9	109,81
Ostvarene investicije (u 000 KM) **	1.111.941	1.029.346	-1,9	92,57
Broj turista	291.712	667.756	18,0	228,91
Broj noćenja	558.564	1.309.113	18,6	234,37
Izvoz (000 KM)	917.503	1.427.496	9,2	155,58
Uvoz (000 KM)	3.692.006	4.872.213	5,7	131,97
Obim vanjsko-trgovinske razmjene (000 KM)	4.609.509	6.299.709	6,4	136,67
Stepen pokrivenosti uvoza izvozom (%)	24,9	29,3	3,3	117,90
Rezultati poslovanja poslovnih subjekata**				
Broj poslovnih subjekata	6.104	7.683	5,9	125,87
Prihodi (mil. KM)	16.520	18.708	3,2	113,24
Rashodi (mil. KM)	16.646	17.918	1,9	107,64
Dobit (mil. KM)	667	1.039	11,7	155,77
Gubitak (mil. KM)	861	436	-15,6	50,64
Poslovna sredstva (mil. KM)	26.153	28.727	2,4	109,84
Kapital (mil. KM)	14.935	16.397	2,4	109,79
Broj zaposlenih	99.405	111.001	2,8	111,67

*Federalni zavod za statistiku podatke o ostvarenim investicijama za 2019. objavljuje krajem 2020. godine.

**Podaci se odnose za 2018. godinu

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku BiH, ukupna **robna vanjskotrgovinska razmjena** KS u 2019. godini iznosila je preko 6,3 milijarde KM, što je za 36,7 % više nego u 2014. godini. U periodu 2014-2019. godine KS bilježi izrazito negativan vanjskotrgovinski saldo (3,4 milijarde KM u 2019). Izvoz roba u 2019. iznosio je oko 1,4 milijarde KM što je za 55,6% više nego 2014. godine. Iako je povećano za nekoliko procentnih poena, u 2019. godini učešće KS u ukupnom robnom izvozu Federacije BiH iznosi svega 18,7%. Sa druge strane, uvoz KS u 2019. iznosio je oko 4,9 milijardi KM što je za 32,0% više nego 2014. godine. Učešće KS u ukupnom robnom izvozu FBiH u 2019. iznosi 35,2%. Nešto više stope rasta izvoza (9,2%) u odnosu na uvoz (5,7%) rezultirale su višom pokrivenosti uvoza izvozom. Ipak, ista je još uvijek osjetno niža u odnosu na FBiH nivo (29,3% naspram 55%). Oko 74,3% izvoza, a 93,2% uvoza roba odnosi se na prerađivačku industriju. Niska pokrivenost uvoza izvozom je rezultat nekoliko faktora. Prvo, privreda KS je, o odnosu na ostatak zemlje, mnogo više koncentrisana na usluge. Evidentan je proces deindustrijalizacije KS u posljednje dvije decenije. Dodatno, međunarodna konkurentnost domaćih proizvođača je na niskom nivou. Finalizacija proizvoda nije dovoljno zastupljen. Zanimljivo je učešće proizvoda visoke tehnologije, odnosno aktivnosti sa višom dodanom vrijednošću. Sa druge strane, u KS je sjedište nekih značajnih uvoznih kompanija što rezultira vrlo visokim vrijednostima uvoza.

Pregled po sektorima u 2019. godini, pokazuje da je najveći izvoz ostvaren u sektoru raznih gotovih proizvoda, sa učešćem od 31,7% u ukupnom izvozu, te proizvoda razvrstanih po materijalu koji je povećan za 25,3%. Značajno je istaknuti da je izvoz u sektoru hrane u odnosu na prethodnu godinu (2018. godina) smanjen za 28,7%, dok je stopa povećanja uvoza u ovom sektoru u istom periodu znatno

manja i iznosi (7,8 %). U sektoru pića i duhana u 2019. godini, izvoz je smanjen za 20,4%, dok je uvoz povećan za oko 8,9% u odnosu na 2018. godinu.

Izvoz je u 2019. godini porastao i u sektorima mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi (0,5%), proizvoda razvrstanih po materijalu (25,3%), te mašina i transportnih sredstava (16,3%) dok je izvoz smanjen i u sektorima razni gotovi proizvodi (17,6%), sirovih materija nejestivih osim goriva (15,5%) i hemijskih proizvoda (6,3%).

Vodeći partneri u vanjskotrgovinskoj razmjeni KS su Hrvatska, Njemačka i Srbija. U ukupnom izvozu KS u 2019. godini izvoz u Hrvatsku je učestvovao sa 11,9%, u Njemačku sa 20,5%, te u Srbiju sa 11,9%.

U periodu 2014-2019. godine, izvoz je najviše rastao prema Italiji prosječno godišnje po stopi od 31,9%, zatim prema Njemačkoj 12,4 % i Hrvatskoj 12,2%. Najveći uvoz je ostvaren iz Hrvatske 20,9%, zatim iz Srbije 10,6%, te iz Kine 9,2%. U periodu 2014-2019. godine, uvoz je najviše rastao iz Turske, po prosječnoj stopi od 14,6%, zatim iz Srbije 10,8% itd.

Investicije u nova stalna sredstva u 2018. godini na području Kantona Sarajevo iznose preko 1 milijarde KM. Iako znatno veće u odnosu na nekoliko prethodnih godina (800 do 850 miliona KM), ostvarene investicije u KS su u 2018. godini bile ispod nivoa iz 2014. Ono što ohrabruje je kontinuirani rast investicija u strojeve, opremu i transportna sredstva (44,4% ukupnih investicija u 2018.). U 2018. godini 50,2% ukupno ostvarenih investicija uloženo je u slijedeća područja djelatnosti: prerađivačka industrija (14,0%), trgovina na veliko i malo (11,3%), javna uprava i odbrana (11,1%) i informacije i komunikacije (10,2%).

1.1.5 Tržište rada

U KS krajem 2019. godine bilo je 284.514 radno sposobnog stanovništva, odnosno osoba starosti od 15 do 64 godine. Od toga je 211.140 ekonomski aktivno stanovništvo, što predstavlja radnu snagu koju čine zaposlene osobe i nezaposlene koje aktivno traže zaposlenje. Prosječna godišnja stopa rasta radne snage u posmatranom periodu je 1,4%, što je i rezultiralo povećanjem za 7,0% u odnosu na 2014. godinu. Broj administrativno registriranih nezaposlenih u posmatranom periodu se smanjio za 17,7%, dok se broj zaposlenih povećao za 21,0%. Iako su još uvijek značajno ispod zadovoljavajućeg nivoa, indikatori aktivnosti radnog kontingenta (72,2%), kao i zaposlenosti mjereni u odnosu na ukupno stanovništvo (36,2%) ili radni kontingent (41,8%) su značajno poboljšani u analiziranom periodu.

U strukturi zaposlenih većinski dio, oko 54,3% čine muškarci. Žene čine 45,7% ukupnog broja zaposlenih. Ipak, treba uočiti da je ovaj omjer poboljšán u korist žena u odnosu na 2014. godinu obzirom na nešto više stope rasta broja zaposlenih žena.

Tabela 6. Pokazatelji tržišta rada u Kantonu Sarajevo po godinama za period 2014-2019.

Elementi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Rasta 2014-2019 (%)	Indeks 2019/2014
Radna snaga	197.336	199.322	199.698	197.497	210.409	211.140	1,4	107,0
Stopa aktivnosti*	65,5	65,8	68,1	68,6	73,5	74,2	2,5	113,4
Zaposleni	125.921	126.777	130.535	131.172	147.848	152.394	3,9	121,0
Zaposleni – učešće žena	43,7	43,7	43,1	44,9	45,3	45,7		
Nezaposleni	71.415	72.545	69.163	66.325	62.561	58.746	-3,8	82,3
Do 12 mjeseci	21,6	22,0	22,0	22,5	22,8	24,8	-	-
1-5 godina	32,7	32,6	31,2	30,4	29,5	27,6	-	-
Duže od 5 godina	45,8	45,4	46,8	47,1	47,6	47,6	-	-
15-29 godina	29,4	29,2	26,8	25,1	23,7	22,3	-	-

Elementi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Rasta 2014-2019 (%)	Indeks 2019/2014
30-49 godina	45,7	45,5	45,7	45,7	45,4	45,1	-	-
50+ godina	24,8	25,4	27,5	29,1	29,6	32,6	-	-
Osnova ili manje	12,7	13,9	13,6	14,2	14,3	14,4	-	-
Srednja	58,7	58,7	58,7	58,4	58,3	58,1	-	-
Viši i visoki nivo obrazovanja	28,6	27,3	27,7	27,4	27,4	27,5	-	-
Stepen zaposlenosti ukupnog stanovništva	30,4	30,4	31,3	31,3	35,3	36,2	3,6	119,4
Stepen zaposlenosti radnog kontingenta	41,8	41,9	44,5	45,5	51,7	53,6	5,1	128,2
Stopa nezaposlenosti	36,2	36,4	53,0	50,6	29,7	27,8	-5,1	76,9

* radna snaga u odnosu na radno sposobno stanovništvo

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo

Na kraju 2019. godine najveći broj zaposlenih je evidentiran u općinama Centar (45.591), Novi Grad (29.501), Novo Sarajevo (26.513) i Ilidža (24.095). Najveći rast broja zaposlenih u odnosu na 2014. godinu je zabilježen u općinama Ilijaš (68,6%), Ilidža (39,9%) i Vogošća (39,3%), dok je pad broja zaposlenih zabilježen samo u općini Trnovo (7,6%).

Tabela 7. Broj zaposlenih u Kantonu Sarajevo u periodu 2014-2019.

Općine	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Stopa rasta 2014-2019 (%)	Indeks 2019/2014
Stari Grad	9.856	9.579	10.116	9.679	11.209	11.247	2,7	114,1
Centar	40.940	39.451	41.783	41.940	44.668	45.591	2,2	111,4
Novo Sarajevo	23.493	23.377	22.930	22.835	25.759	26.513	2,4	112,9
Novi Grad	23.257	25.156	25.066	25.589	28.379	29.501	4,9	126,8
Grad Sarajevo	97.546	97.563	99.895	100.043	110.015	112.852	3,0	115,7
Ilidža	17.226	17.080	17.260	17.398	22.943	24.095	6,9	139,9
Vogošća	4.268	4.456	4.838	5.145	5.485	5.944	6,8	139,3
Hadžići	4.016	3.995	4.261	4.268	4.777	4.913	4,1	122,3
Ilijaš	2.551	3.363	3.914	4.053	4.335	4.300	11,0	168,6
Trnovo	314	320	367	265	293	290	-1,6	92,4
Kanton Sarajevo	125.921	126.777	130.535	131.172	147.848	152.394	3,9	121,0

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, obrada

Kanton Sarajevo iskazuje komparativne prednosti uglavnom u uslužnom sektoru. Posmatrano po djelatnostima, najveći broj zaposlenih evidentiran je u trgovini. Značajno učešće ima i oblast javne uprave i odbrana, obaveznog socijalnog osiguranja, ali sa tendencijom smanjenja učešća sa 12,4% u 2014. (15.629 zaposlenih) na 10,7% u 2019. (16.282 zaposlenih). Rast zaposlenosti uglavnom skoncentrisan u djelatnostima kao što je trgovina, turizam i ugostiteljstvo, IT i znanjem intenzivne izvozno orijentisane usluge, te (u manjoj mjeri) u određenim segmentima prerađivačke industrije. Zaposlenost je jedino smanjena u djelatnosti vađenja ruda i kamena, te proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija.

Tabela 8. Broj zaposlenih u Kantonu Sarajevo prema područjima SKD, za period 2014-2019.

KD 2010	Broj zaposlenih								Stopa rasta 2014-2019 (%)	Indeks 2019/2014
	2014	%	2015	2016	2017	2018	2019	%		
Ukupno	125.921	100	126.777	130.535	131.172	147.848	152.394	100	3,9	121,0
A	919	0,7	872	1.003	1.012	1.098	1.003	0,7	1,8	109,1
B	198	0,2	114	76	68	58	53	0,0	-23,2	26,8
C	12.950	10,3	12.736	12.853	13.337	13.809	14.144	9,3	1,8	109,2
D	2.008	1,6	1.932	1.925	1.830	1.942	1.926	1,3	-0,8	95,9
E	2.395	1,9	2.342	2.431	2.413	2.670	2.633	1,7	1,9	109,9
F	6.344	5	6.047	5.610	5.915	7.100	7.289	4,8	2,8	114,9
G	24.085	19,1	23.436	24.011	23.776	28.275	28.803	18,9	3,6	119,6
H	7.751	6,2	7.553	7.741	7.643	7.886	8.052	5,3	0,8	103,9
I	6.027	4,8	6.107	6.950	7.394	8.807	9.336	6,1	9,1	154,9
J	7.489	5,9	7.506	7.767	7.862	9.313	10.089	6,6	6,1	134,7
K	5.571	4,4	5.415	5.451	6.139	6.423	6.490	4,3	3,1	116,5
L	988	0,8	1.199	1.515	1.121	1.895	2.101	1,4	16,3	212,7
M	6.813	5,4	7.077	7.175	6.752	8.573	8.692	5,7	5,0	127,6
N	2.922	2,3	5.257	5.879	5.774	6.074	6.671	4,4	18,0	228,3
O	15.629	12,4	15.690	15.637	15.308	15.912	16.282	10,7	0,8	104,2
P	10.093	8	9.939	10.090	10.165	10.580	11.116	7,3	1,9	110,1
Q	9.231	7,3	9.284	9.386	9.535	10.032	10.109	6,6	1,8	109,5
R	1.763	1,4	1.680	1.971	1.950	2.933	3.018	2,0	11,4	171,2
S	2.745	2,2	2.591	3.064	3.178	4.468	4.678	3,1	11,3	170,4

Izvor: ZPR KS, dokumentacija

Analizu kretanja zaposlenosti zaključujemo konstatacijom da KS, uprkos raspoloživim značajnim sredstvima za podršku novom zapošljavanju, ne bilježi bolje performanse u pogledu novog zapošljavanja u odnosu na ostatak FBiH. Učešće KS u ukupnoj zaposlenosti ili nezaposlenosti u FBiH je na približno istom nivou.

Stopa nezaposlenosti u periodu 2014-2019. godine, imala je trend konstantnog pada i u 2019. godini je iznosila 27,8% (u odnosu na 36,2% u 2014.). Posmatrano po općinama, najveći broj evidentiranih nezaposlenih osoba je na području općine Novi Grad (15.788). U ovoj lokalnoj zajednici zabilježen je i najveći pad broja nezaposlenih u odnosu na 2014. godinu (20,8%).

Tabela 9. Broj nezaposlenih u Kantonu Sarajevo u periodu 2014–2019.

Općina	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Stopa rasta 2014-2019 (%)	Indeks 2019/2014
Stari Grad	6.439	6.482	6.124	5.896	5.567	5.232	-4,1	81,3
Centar	7.755	7.999	7.521	7.458	7.171	6.723	-2,8	86,7
Novo Sarajevo	8.610	8.725	8.350	8.044	7.515	7.005	-4,0	81,4
Novi Grad	19.927	20.210	19.306	18.203	16.873	15.788	-4,5	79,2
Grad Sarajevo	42.731	43.416	41.301	39.601	37.126	34.748	-4,1	81,3
Ilidža	11.654	11.927	11.413	10.952	10.520	9.841	-3,3	84,4
Vogošća	5.405	5.555	5.228	5.066	4.750	4.513	-3,5	83,5
Hadžići	5.722	5.745	5.596	5.349	4.946	4.606	-4,2	80,5
Ilijaš	5.401	5.408	5.131	4.872	4.746	4.567	-3,3	84,6
Trnovo	502	494	494	485	473	471	-1,3	93,8
Kanton Sarajevo	71.415	72.545	69.163	66.325	62.561	58.746	-3,8	82,3

Izvor: Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, obrada

Analiza obrazovne strukture nezaposlenih pokazuje da se gotovo 15% registrirane nezaposlenosti odnosi na osobe bez kvalifikacija, uglavnom žena. Svaka četvrta nezaposlena osoba je visoko obrazovana. Ovo se posebno odnosi na diplomante fakulteta iz grupacije društvenih nauka, gdje je relativno veliko učešće žena. Sedam od 10 nezaposlenih visokoobrazovanih osoba su žene. Upisna politika se još uvijek ne prilagođava trendovima na tržištu rada što rezultira kumuliranjem određenih zanimanja na evidencijama nezaposlenih u KS. Prema podacima JU Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo u 2019. godini, na biroima za zapošljavanje na području Kantona Sarajevo, prema vrsti zanimanja, među nezaposlenim osobama sa visokom stručnom spremom najveći broj je dipl. ekonomista (1.135) i dipl. pravnika (933), sa višom stručnom spremom također ekonomista (182) i pravnika (104), sa srednjom stručnom spremom maturanata gimnazije (3.286), ekonomskih tehničara (2.062), mašinskih tehničara (1.586), te kod nestručnih osoba prodavača (3.015), frizera-vlasuljara (901), vozača motornih vozila (828) i automehaničara (769).

Mladi (do 30 godina) čine gotovo četvrtinu nezaposlenih. Interesantno je da se u ovoj kategoriji žene lakše zapošljavaju u odnosu na muškarce. Posebno zabrinjava rast učešće nezaposlenih osoba iz kategorije 50 i više godina. U ovoj kategoriji posebno je visoko učešće žena i osoba bez kvalifikacija.

Nezaposlenost u KS je dominantno strukturne prirode obzirom da tri četvrtine nezaposlenih na posao čeka duže od godinu dana. Gotovo polovina nezaposlenih duže od pet godina čeka na posao.

Plaće Prosječna neto-plaća isplaćena u KS u 2019. godini iznosila je 1.153 KM i najveća je neto plaća u poređenju sa neto plaćama u ostalim kantonima Federacije BiH, a veća je od prosječne neto plaće u Federaciji BiH za 20,4% ili 195 KM. Prosječna neto-plaća u KS, u 2019. godini, veća je za 9,8% u odnosu na 2014. godinu. U istom periodu prosječna plaća u FBiH se povećala za oko 15%. Razlike između lokalnih zajednica u posebno izražene kada se analizira ovaj parametar. Najveća prosječna plaća u 2019. godini u KS registrirana je u općini Centar i iznosila je 1.365 KM. Najmanja prosječna plaća je registrirana u općini Ilijaš i iznosila je 703 KM, što je za 39,1% manje od prosječne plaće na nivou Kantona.

Najveće neto-plaće isplaćene su u sljedećim djelatnostima: finansijskoj djelatnosti i osiguranja (1.737 KM), proizvodnji i snabdijevanju električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija (1.677 KM), te javnoj upravi i odbrani (1.476 KM) i djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite (1.433). S druge strane, najniže prosječne neto-plaće zabilježene su kod djelatnosti hotelijerstva i ugostiteljstva (588 KM), te administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti (590 KM).

Analizu stanja na tržištu rada u KS zaključujemo osvrtno na programe podrške novom zapošljavanju. Jedan od prvih identificiranih problema odnosi se na nedovoljno razvijene institucionalne kapacitete za pripremu i realizaciju programa podrške unutar Ministarstva privrede i Turističke zajednice KS. Naime, iako Ministarstvo privrede izdvaja sve veće iznose sredstava za podršku maloj privredi, unapređenje industrijskih zona i podršku poljoprivredi, rast navedenih izdvajanja nije pratilo odgovarajuće kadrovsko kapacitiranje. Otuda, praktično i ne postoji sistem monitoringa i evaluacije (ocjene učinaka) dodijeljenih poticajnih sredstava. Nešto je bolja situacija sa Službom za zapošljavanje KS. Međutim, i ovdje je uočen problem neefikasnih procedura koje uzimaju nepotrebno vrijeme i resurse i rezultiraju „zarobljavanjem“ sredstava unutar pojedinih programa. Evidencije nezaposlenih su u određenoj mjeri unaprijeđene. Sljedeći korak je da se one više praktično koriste (kod formulisanja novih programa, komunikacije sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju itd.). Služba za zapošljavanja rijetko kombinira uslugu posredovanja sa programima podrške novom zapošljavanju. U portfoliju programa podrške Službe za zapošljavanje preveliki je naglasak na mjerama za koje empirijska istraživanja nalaze pozitivne ekonomske učinke. Velike su razlike u troškovima po radnom mjestu između programa. Programi se vrlo rijetko prilagođavaju specifičnim zahtjevima pojedinih kategorija nezaposlenih, posebno onih sa otežanim pristupom tržištu rada.

1.1.6 Poslovni ambijent u KS

Uslovi poslovanja u Kantonu Sarajevu još uvijek su okarakterisani iznimno dugim i složenim birokratskim procedurama, pogotovo u kontekstu registracije novih poslovnih subjekata, ali i gašenja već postojećih. Tako je prema posljednjem izvještaju Doing Business 2020 od ukupno 190 zemalja naša zemlja rangirana među najlošijim i nalazi se na 184. mjestu po složenosti i trajanju procedura započinjanja biznisa, te troškovima istog.

Još uvijek ne postoji adekvatna podrška promociji i razvoju preduzetništva, a posebno u kontekstu postojanja adekvatnog institucionalnog okvira. Stoga je potrebno raditi na razvoju i osnaživanju sistema podrške preduzetničkim aktivnostima u Kantonu Sarajevo i to ne samo kroz unapređenje administrativnih procedura, već i kroz adekvatan finansijski okvir, fiskalne olakšice, smanjenje parafiskalnih nameta, te kroz uspostavu institucionalnih kapaciteta i tzv. „soft“ podršku razvoju preduzetništva.

Ipak, evidentni su određeni pomaci u kontekstu podrške ulaganju u privatni poslovni sektor kao što je snižavanje cijene registracije privrednog subjekta koja sada iznosi 80 KM i predstavlja najnižu cijenu registracije u cijeloj FBiH. Također, smanjeni su troškovi kao i skraćeni rokovi za dobijanje potrebnih dozvola u institucijama KS, a i osigurana je centralizacija svih podataka potrebnih investitorima zainteresiranim za ulaganje na području KS, kao i registar poticaja.

Međutim, iako je napravljen određeni pomak u kreditiranju malih i srednjih preduzeća kroz primjenu Zakona o poticaju razvoja male privrede³ čime je omogućeno da se svake godine u Budžetu KS planiraju sredstva za provođenje ovog Zakona u visini od 0,5 % vrijednosti Budžeta KS iz prethodne godine, još uvijek ne postoji dovoljno razvijena finansijska podrška kroz tzv. ne-bankarske sisteme finansiranja poput namjenskih fondova za mala i srednja preduzeća i/ili start-upe, fondova rizičnog kapitala, investitorske mreže te kreditno-garantne fondove.

Trenutno, jedini funkcionalan kreditno-garantni fond u Kantonu Sarajevu je Kreditno-garantni fond Sarajevske regionalne razvojne agencije - SERDA koji privrednicima Kantona Sarajevo omogućava raspolaganje najpovoljnijeg kapitala kroz subvencioniranje kamatne stope. Privrednicima su dostupne dvije kreditne linije: prva linija od 5.000 do 200.000 KM, i druga linija od 200.000 do 500.000 KM. Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo subvencionira kamatnu stopu u iznosu od tri (3) p.p. (procentna poena) te ona, nakon subvencije, iznosi 0,5%, uz obezbjeđenje odgovarajućeg kolaterala. Time je Kreditno-garantni fond SERDA-e izuzetno pouzdan finansijski instrument podrške razvoju i jačanju preduzeća, obrtnika, start-up biznisa i poljoprivrednika na području Kantona Sarajevo u saradnji sa odabranim finansijskim partnerom.

Osim određene finansijske podrške Zakonom o poticaju razvoja male privrede osigurana je i podrška razvoju centara za preduzetništvo, preduzetničkih inkubatora, klastera, tehnoloških parkova i zona male privrede. To znači da pored obezbjeđenja povoljnih kreditnih sredstava sa subvencioniranom kamatnom stopom kroz Kreditno-garantni fond, Vlada KS svake godine će obezbjeđivati sredstva za realizaciju i drugih poticajnih mjera za mala i srednja preduzeća kao što su: Poticaj u primjeni tehničkih normi i standarda kvalitete; Poticaj novoosnovanim – start-up subjektima; Poticaj razvoja ženskog preduzetništva; Poticaj za unapređenje IT preduzetništva; Poticaj za istraživanje, razvoj i primjenu savremenih tehnologija i inovacija.

³ Zakon o poticaju razvoja male privrede ("Službene novine KS", broj 29/15);

Što se tiče drugih oblika finansiranja i kreditiranja, nažalost, uslovi kroz postojeću mrežu banaka i mikrokreditnih organizacija, uglavnom podrazumijevaju visoke kamatne stope, i nepovoljne kolateralne garancije koje zahtijevaju banke u cilju osiguranja kredita.

S druge strane, troškovi izdavanja neophodnih dozvola kao što su urbanistička dozvola, odobrenje za građenje, upotrebna dozvola i okolinska dozvola su značajno reducirani, kao i rokovi pribavljanja istih. To je također, doprinijelo i unapređenju uvjeta za strane investicije pogotovo kada je riječ o ulaganju u Kanton Sarajevo kroz koncesije i javno-privatno partnerstvo (JPP), na osnovu Zakona o koncesijama⁴ i Zakona o javno privatnom partnerstvu⁵. Pri tome, Zakonom o koncesijama omogućeno je ulaganje stranim ulagačima u oblasti poslovanja kao što su: energetika, hidroelektrane, termoelektrane, vjetroelektrane, turizam, poljoprivreda, korištenje voda, eksploatacija mineralnih sirovina, hoteli i ostali turistički objekti, zdravstvene usluge, itd.

Međutim, procesi digitalizacije u kontekstu administrativnih procedura (e-uprave), pribavljanja adekvatnih dozvola, prijava i ispunjavanje fiskalnih i parafiskalnih obaveza još uvijek nisu na očekivanom nivou. Naime, napravljeni su određeni pomaci u prijavi i izmirenju indirektnih poreza poput PDV-a i carinskih dažbina, ali još uvijek proces registracije poslovnog subjekta nije moguće realizirati on-line kao što je to slučaj u većini EU, ali i susjednih zemalja. Izgradnja adekvatnih kapaciteta i digitalne infrastrukture dobila je na još većem značaju uslijed globalne pandemije (COVID-19) i njenih ekonomskih i socijalnih posljedica, pa bi kao takva trebala biti i prioritizirana. Iako je Kanton Sarajevo započeo neke aktivnosti na uvođenju e-uprave, za sada ne nudi poduzetnicima ni jednu potpuno online uslugu. Podaci iz gotovo 70 javnih registara i baza podataka u kantonalnim institucijama, javnim ustanovama i preduzećima su i dalje „razbacani“ i izolirani u nadležnim institucijama, tzv. „silosi podataka“, čak i ako su digitalizirani, i ne koriste se sistemski da bi se prepoznali izazovi ili potencijali, ostvarili dublji uvidi i na osnovu njih izradile i ponudile odgovarajuće politike, odnosno pružile elektronske usluge razvijene prema potrebama korisnika. Zbog zakonskih propisa i nedostatka digitalnih inovacija u uredskom poslovanju, razmjena dokumentacije u analognom obliku je dominantna u službenoj komunikaciji između institucija i sa poslovnim subjektima.

Fiskalna opterećenja još uvijek predstavljaju značajna ograničenja intenziviranju privrednih aktivnosti u Kantonu Sarajevo. Nerijetko obračun i naplata PDV po stopi od 17% po osnovu svih ispostavljenih faktura, neovisno o njihovoj naplati uzrokuje probleme u likvidnosti poslovnih subjekata, a posebno malih i srednjih preduzeća.

Također, procjenjuje se da u BiH postoji oko 500 različitih formi parafiskalnih nameta koji direktno guše privredu, bez jasnih rezultata odnosno svrhe postojanja⁶. Naime, dodatno opterećenje za privredu predstavljaju porezi i doprinosi koji se odnose na platu, a koji su prema posljednjem Doing Business 2020 izvještaju najviši u regionu, pa je naša zemlja rangirana kao 141. od ukupno 190 zemalja koliko ih je obuhvaćeno Izvještajem. Često se ističe da ova dodatna opterećenja za poslodavca pogoduju tzv. sivim praksama zapošljavanja (tj. neprijavljivanju zaposlenika i zapošljavanju „na crno“), kao i sve izraženijem odlasku mladih i sposobnih kadrova iz zemlje (tzv. „brain-drain“). Tako je BiH zajedno sa Hrvatskom, Srbijom i Sjevernom Makedonijom jedna od najpogođenijih zemalja svijeta kada je riječ o odlasku talentiranih ljudi sa ukupnim rezultatom od 1,76 (pri čemu 1=odlazak svih talentiranih ljudi iz zemlje, a 7=ostanak svih talentiranih ljudi u zemlji).

Prema Globalnom indeksu konkurentnosti (GCI) Bosna i Hercegovina spada u grupu zemalja čija je ekonomija bazirana na efikasnosti. U ovu grupu zemalja spadaju još i Albanija, Sjeverna Makedonija,

⁴ Zakon o koncesijama („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 27/11 i 15/13);

⁵ Zakon o javno privatnom partnerstvu („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 27/11 i 16/17).

⁶ Izvor: Privredna komora Kantona Sarajevo: <https://pksa.ba/>.

Crna Gora i Srbija, dok se susjedna Hrvatska nalazi u tranziciji između ekonomije bazirane na efikasnosti i ekonomije bazirane na inovacijama odnosno brzom usvajanju inovativnih tehnologija. To znači da je u narednom periodu nužno raditi na sofisticiranosti poslovanja i na inovativnosti kao temeljima konkurentnosti naše zemlje, ali i održivog rasta i razvoja. Posmatrajući navedene pokazatelje u regionalnom kontekstu BiH je najlošije rangirana zemlja (92), dok se susjedne Srbija i Crna Gora nalaze na 72. odnosno 73. mjestu, a Hrvatska na 63. poziciji.

Poduzetnička infrastruktura i potporne institucije Okosnicu postojećeg institucionalnog okvira u kontekstu privrednog sektora i ekonomskog razvoja čine Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo, Sarajevska regionalna razvojna agencija (SERDA), Privredna komora Kantona Sarajevo te Obrtnička komora Kantona Sarajevo. Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo je institucija koja vrši upravne i stručne poslove koji se odnose na oblast privrede, vodoprivrede, poljoprivrede, šumarstva i lovstva, veterinarstva, industrije i energetike, obrta, korišćenja prirodnih bogatstava, kantonalnog turizma i turističkih resursa, trgovine i ugostiteljstva. SERDA realizira projekte i aktivnosti usmjerene ka razvoju privrednih aktivnosti u regiji; stvaranju poticaja za povoljno poslovno okruženje, razvoju ljudskih resursa te jačanju konkurentnosti regije. Posebno je značajna uloga ove agencije u kontekstu implementacije projekata koji se finansiraju iz međunarodnih i EU fondova. Privredna komora Kantona Sarajevo, koja zastupa interese svojih članova pred nadležnim državnim organima, posebno u pripremi privrednog zakonodavstva, pri donošenju mjera i mehanizama privrednog sistema i ekonomske politike i kod utvrđivanja makro razvojne politike; te pruža razne servisne usluge svojim članovima (poslovne informacije, stručne savjete, prezentacije, promocije, predstavljanja u inostranstvu, organizovani nastupi na izložbama i sajmovima i dr.), stručne obuke itd. Za podršku radu obrta, uspostavljena je Obrtnička komora Kantona Sarajevo, koja zastupa i štiti interese obrtnika, vodi evidenciju obrtnika, te pruža servisne usluge obrtnicima, stručne obuke za obrtnike i sl.

Posebnu poslovnu podršku predstavljaju i preduzetnički, inkubacioni, tehnološki i razvojni centri, međutim ovaj vid podrške poslovanju privrede još uvijek nije dovoljno razvijen na području Kantona Sarajevo, u odnosu na koncentraciju poslovnih aktivnosti i potrebe. Tako, iako IT sektor predstavlja jedan od najbrže rastućih sektora u Kantonu Sarajevo još uvijek ne postoji nijedan tehnološki park niti respektabilan inkubator i/ili akcelerator. Naime, Studija razvoja IT sektora u Kantonu Sarajevo predviđa izgradnju jednog takvog parka u sarajevskom naselju Šip, općina Centar, koji će omogućiti koncentraciju i svojevrsnu klasterizaciju IT kompanija što će značajno ojačati njihovu konkurentsku poziciju te podstaći stvaranje jedinstvenog lanca vrijednosti. Studijom je također predviđeno osnivanje inkubatora i akceleratora čak i u području digitalizacije kreativnih industrija i to u okviru muzeja Ars Aevi.

Prema podacima Ministarstva za privredu Kantona Sarajevo, poslovne zone po općinama i njihove karakteristike su navedene u donjoj tabeli.

Tabela 10. Poslovne zone po općinama Kantona Sarajevo

Općina	Naziv industrijske zone	Tip zone	Površina	Infrastruktura	Vlasništvo
Hadžići	Privredna zona Hadžići	Zelena	9,3 hektara	Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Općina Hadžići
	Mostarsko raskršće	Zelena/Smeđa		Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Privatno
	Garovci – Donji Hadžići	Zelena/Smeđa	29,3 hektara	Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Privatno
	Boce – Binježevo	Zelena/Smeđa		Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Privatno

Općina	Naziv industrijske zone	Tip zone	Površina	Infrastruktura	Vlasništvo
	Mrđanović polje Donji Hadžići	Zelena/Smeđa	18,3 hektara	Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Privatno
	Tehničko remontni zavod – TRZ Hadžići	Zelena/Smeđa	186.276 m ²	Vodovodna i kanalizaciona mreža, kao i energetska infrastruktura zahtijevaju dodatna ulaganja. Postoji izgrađena željeznička pruga (industrijski kolosijek).	Tehničko remontni zavod Hadžići
Ilijaš	Željezara Ilijaš	Zelena	45,3 hektara	Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Mješovito
	Luka Ilijaš	Zelena	16,6 hektara	Potpuno opremljena infrastrukturom. Potrebno izvršiti dodatna ulaganja u poboljšanje i razvoj pojedinih vodovoda. Na bližem lokalitetu postoji izgrađen željeznički kolosijek.	Mješovito
	Industrijska zona PDI Bosna/CIPI – Colak Industrijski park Ilijaš	Zelena	6,5 hektara	Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Privatno
Vogošća	Unis Pretis Vogošća	Smeđa	144 hektara	Električna energija, vodovodna i kanalizaciona mreža, gas, PTT priključci itd.	Mješovito
	Nova industrijska zona Ugorsko - Vogošća	Zelena	13,5 hektara	Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Privatno
	PZ – Hotonj, Menjak, Stara vojna kasarna – Semizovac	Zelena i zajedničko ulaganje	260 hektara (više lokacija)	Uglavnom neopremljeno izuzev lokacije Stare vojne kasarne	Mješovito
Novi Grad	PZ Rajlovac	Zelena/Smeđa	135,4 hektara	Djelimična opremljenost – nezadovoljavajuća infrastruktura.	Mješovito
	PZ Donje Telalovo Polje	Zelena	33,6 hektara	Djelimična opremljenost – nezadovoljavajuća infrastruktura.	Većinsko privatno vlasništvo, a preostali dio vlasništvo Željezničko transportnog preduzeća
	PZ Bačići	Zelena	23,9 hektara	Djelimična opremljenost – nezadovoljavajuća infrastruktura.	95% Privatno, a preostali dio vlasništvo Željezničko transportnog preduzeća, te javno vlasništvo
	Industrijska zona Zrak	Zelena/Smeđa	14,2 hektara	Postoji osnovna komunalna mreža, a potrebna je određena izgradnja i rekonstrukcija.	Mješovito
Centar	PZ Šip	Zelena	82.714 m ²	Predviđena izrada saobraćajne i komunalne infrastrukture	Općina Centar i Zavod za izgradnju KS
Ilidža	Famos Hrasnica	Zelena/Smeđa	280.000 m ²	Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Privatno
	PZ Bosanka Blažuj	Zelena/Smeđa		Vodovodna i kanalizaciona mreža, energetska infrastruktura i telekomunikaciona mreža	Privatno

Izvori: Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo, Investirajte u Kanton Sarajevo – Investicioni profil Kantona Sarajevo, 2019.

Osnovni privredni resursi općina na području Kantona Sarajevo na čijem području postoje industrijske zone su: rudna bogatstva, šume, termalne vode i turistički potencijali, dok su najzastupljeniji privredni sektori: drvoprerađivačka industrija, metaloprerađivačka industrija, prehrambena i farmaceutska industrija i poljoprivreda. Razvojem poslovnih zona bi se u dobroj mjeri nadoknadio gubitak velikih privrednih sistema, koji su bili nosioci privrednog razvoja u sarajevskog regiji i tako značajno doprinijelo bržem i boljem razvoju ekonomije.

Da bi navedene prednosti zona došle do punog izražaja trebalo bi, prvenstveno, više koordinacije između različitih nivoa vlasti i pomoći općinskim organima u realizaciji ovakvih projekata. Ovdje se misli na izradu strateško-planskih dokumenata, stvaranje većeg sistema olakšica za investitore, poticaje za korisnike poslovnih zona i znatno veća finansijska izdvajanja iz budžeta na svim nivoima vlasti. Stoga je neophodno da općinska administracija bude proaktivna, te inicira i stimulira osnivanje poslovnih i industrijskih zona iznalaženjem različitih metoda finansiranja. Definitivno jedan od načina na koji se može doći do pristupačnih razvojnih projekata jeste i kroz korištenje kapaciteta i infrastrukture bivših državnih preduzeća, velikih privrednih sistema i industrijskih zona.

1.1.7 Struktura privrede u KS

Broj registriranih poslovnih subjekata u KS, u periodu 2014-2019. godine, imao je trend konstantnog rasta, pa je njihov ukupan broj u 2019. godini veći za 19,8% u odnosu na 2014. godinu, a prosječna stopa rasta u ovom periodu je bila 3,1%. Broj pravnih lica bilježi najveće povećanje u odnosu na 2014. godinu (29,7%) sa stopom rasta od 4,4%.

Tabela 11. Registrirani poslovni subjekti u Kantonu Sarajevo u periodu 2014-2019.

Poslovni subjekti	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Stopa rasta 2014-2019 (%)	Indeks 2019/2014
Pravna lica	14.947	15.721	16.654	17.551	18.502	19.381	4,4	129,7
Jedinice u sastavu	6.551	6.567	6.687	6.778	6.768	7.146	1,5	109,1
Fizička lica, obrtnici	10.774	10.590	10.791	11.085	11.817	12.141	2,0	112,7
Ukupno	32.272	32.878	34.132	35.414	37.087	38.668	3,1	119,8

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Kanton Sarajevo u brojkama

Na kraju 2019. godine u KS je zabilježeno 38.668 registriranih poslovnih subjekata, od čega 50,1% čine pravna lica, 18,5% su jedinice u sastavu pravnih lica, a 31,4% čine obrti. Prosječan broj registriranih poslovnih subjekata na 1.000 stanovnika u 2019. godini u KS je 92,0. Ukupno je registrirano 19.381 pravnih lica, od čega je 24,6% u trgovini na veliko i malo; 20,3% u ostalim uslužnim djelatnostima, te 11,0% u stručnim, naučnim i tehničkim djelatnostima. Od 7.146 jedinica u sastavu najviše je registrirano u sljedećim djelatnostima: trgovini na veliko i malo (50,3%), hotelijerstvu i ugostiteljstvu (9,5%), te u ostalim uslužnim djelatnostima (8,5%). Od 12.141 registriranih obrta najviše je u trgovini na veliko i malo (20,5%), hotelijerstvu i ugostiteljstvu (15,2%), te u prerađivačkoj industriji (14,4%).

Prema podacima Kantonalnog ureda Porezne uprave FBiH u Sarajevu za 2019. godinu a prema Klasifikaciji djelatnosti 2010 (KD), na području Kantona Sarajevo je registrirano 7.786 poreskih obveznika u kojima je zaposleno 114.418 lica.

Najviše poreskih obveznika ima u oblasti trgovine, 30% učešća u ukupnom broju subjekata Kantona Sarajevo, te u oblasti stručnih, naučnih i tehničkih djelatnosti 16,37%. Takođe, najviše zaposlenih je u trgovini, 26,26% učešća u ukupno zaposlenim na području Kantona, zatim u prerađivačkoj industriji, 13,5%.

Najveći broj registriranih poreskih obveznika u 2019. je u tercijarnom sektoru uslužnih djelatnosti 54,7%, koji zapošljava 51,5% zaposlenih. Prvorangirana djelatnost po broju zaposlenih je trgovina na veliko i malo koja zapošljava 26,26% ukupnog broja zaposlenih. Zatim slijede prerađivačka industrija, informacije i komunikacije, te prevoz i skladištenje. Usporedbom strukture zaposlenih po različitim djelatnostima i sektorima kao i broja privrednih subjekata u odnosu na prethodni period (obuhvaćen ranijim strateškim dokumentima) može se uvidjeti pozitivan trend i povoljnija struktura u kontekstu veće zastupljenosti privrednih subjekata i zaposlenih u industrijama koje generiraju značajnu dodanu vrijednost kao što je prerađivačka industrija, te informacije i komunikacije.

Od ukupno registriranih poreskih obveznika, prema kriteriju broja zaposlenih, najveći broj je malih preduzeća (do 50 zaposlenih) 6.678 ili 85,77%, zatim srednjih (50-250 zaposlenih) 827 ili 10,62% i na kraju velikih (preko 250 zaposlenih) 281 ili 3,61%. Također, upoređujući navedenu strukturu sa prethodnim periodom evidentno je poboljšanje u kontekstu pozitivnog trenda rasta broja srednjih i velikih preduzeća u Kantonu Sarajevo, kao i rasta broja zaposlenih u tim preduzećima.

Naime, broj zaposlenih po grupama preduzeća prema veličini (po broju zaposlenih) pokazuje da:

- 85,77% malih obveznika (do 50 zaposlenih) zapošljavaju 19,51% osoba,
- 10,62% srednjih obveznika (50-250 zaposlenih) zapošljavaju 32,5% osoba i
- 3,61% velikih obveznika (preko 250 zaposlenih) zapošljavaju 57,6% osoba.

Prema tome, od ukupnog broja poreskih obveznika najviše je malih preduzeća (85,77%), a istovremeno je najviše zaposlenih u velikim preduzećima kojih ima 281 (3,61%).

Istraživanje o stanju privrede „Puls ekonomije Bosne i Hercegovine“⁷ koje je kontinuirano provođeno tokom 2021. pokazalo je da u Kantonu Sarajevu tek nešto više od 30% kompanija ima za vlasnicu ili suvlasnicu ženu.

Bilansne obrasce o poslovanju⁸ u 2018. godini u Kantonu Sarajevo predalo je 7.683 poslovna subjekta koji knjigovodstvo vode u skladu sa kontnim okvirom za privredna društva (preduzeća), što je za 25,9% više nego u 2014. godini. Ukupna sredstva (aktiva) poslovnih subjekata Kantona Sarajevo na dan 31.12.2018. godine iznosila su oko 30 milijardi KM. Ostvareni je prihod u fiskalnoj 2018. godini u iznosu od preko 18,7 milijardi KM i u odnosu na 2014. godinu bilježi povećanje za 13,2%. Dobit je ostvarena u iznosu od preko 1 milijarde KM i povećala se za 55,8% u odnosu na 2014. godinu. Gubitak bilježi smanjenje u odnosu na period 2014. godine za 50,6%. Generalno, u 2018. godini evidentno je da su pokazatelji poslovanja uglavnom zabilježili povećanje u odnosu na 2014. godinu. Tako, neto dobit po zaposlenom bilježi značajno povećanje i to za 83,2% u odnosu na 2014. godinu.

U 2018. godini poslovni subjekti su ostvarili neto dobit u iznosu od 1.309,3 miliona KM što je za više od dva puta veći iznos u odnosu na 2014. godinu kad je ukupna neto dobit iznosila 507,5 miliona KM.

U ukupno ostvarenoj neto dobiti u 2018. godini, najveće učešće ima trgovina 28,8% koja je ostvarila preko pet puta veću neto dobit nego 2014. godine, zatim prerađivačka industrija 16,1%, te stručne, naučne i tehničke djelatnosti 14,0%.

U 2018. godini poslovni subjekti su ostvarili gubitak u iznosu od 1.244,9 miliona KM što je 44,6% veći gubitak nego 2014. godine kada je gubitak iznosio 860,8 miliona KM. U stvaranju ukupnog gubitka u 2018. godini najveće učešće ima trgovina, 24,3%, zatim prevoz i skladištenje 20,7%, stručne, naučne i tehničke djelatnosti 10,9% te prerađivačka industrija 10,5%.

⁷ Svi podaci su dostupni na web aplikaciji Puls.zamisli2030.ba

⁸ Podaci Finansijske informatičke agencije (FIA);

1.1.8 Komparativne prednosti KS

U narednom poglavlju dati će se analiza po djelatnostima u KS prema dostupnim statističkim pokazateljima za 2019. godinu, kao i poslovanje pojedinih djelatnosti prema podacima Finansijsko-informatičke agencije za 2018. godinu. Lokacijski kvocijenti (LQ) predstavljaju odnos udjela pojedinih djelatnosti u kreiranju radnih mjesta u KS u odnosu na FBiH. Djelatnosti koje imaju lokacijski kvocijent iznad 1 čine bazične djelatnosti KS, a one ispod čine nebazične djelatnosti. Djelatnosti koje imaju lokacijski kvocijent iznad 2 su pokazuje veći nivo specijalizacije, viši stepen razvoja (zaposlenosti) sektora.

Na grafu u prikazu lokacijskog kvocijenta vidljivo je da su u 2019. godini djelatnosti sa LQ iznad 2: informacije i komunikacije (J) i poslovanje nekretninama (L).

Bazične djelatnosti KS sa lokacijskim kvocijentom iznad 1 sljedeće djelatnosti: snabdijevanje vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom i djelatnost sanacije okoliša (E), trgovina na veliko i malo (G), prevoz i skladištenje (H), djelatnost pružanja smještaja (hotelijerstvo i ugostiteljstvo) (I), finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (K), administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (N), javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje (O), finansijske djelatnosti i osiguranja (K), stručne, naučne, tehničke djelatnosti (M), djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite (Q,) umjetnost, zabava i rekreacija (R) i ostale uslužne djelatnosti (S)

Graf 2. Lokacijski kvocijent djelatnosti u KS prema zaposlenosti

Djelatnosti poljoprivreda i šumarstvo (A), vađenja ruda i kamena (B), prerađivačka industrija (C), proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom (D), građevinarstvo (F) i obrazovanje (P) koja pada sa vrijednošću LQ ispod 1 u 2019. godini. Ovi nalazi ukazuju na značajno odstupanje poljoprivrede i prerađivačke industrije kao osnovnog generatora izvoznih proizvoda.

Najviše ostvarenih investicija u Kantonu Sarajevo realizovano je u četiri područja djelatnosti, a odnosi se na djelatnosti prerađivačke industrije, informacije i komunikacije, javna uprava i odbrana i trgovinu na veliko i malo. Upravo u ovim djelatnostima su zabilježeni i najbolji rezultati poslovanja privrednih subjekata. **Metaloprerađivački sektor** predstavlja jedan od najperspektivnijih sektora u KS i

zahvaljujući iskustvu i tradiciji predstavlja stabilnu osnovu za razvoj novih tehnologija i tehnoloških rješenja. S druge strane ovaj sektor ima izuzetan izvozni potencijal pa čini gotovo četvrtinu ukupnog BiH izvoza. Posebno su razvijeni kapaciteti u području kalupnog lijevanja, preciznog lijevanja, rezanja, štancanja, prešanja, oblikovanja, obrade i zavarivanja. Ranije provedena istraživanja i analize sugeriraju da bi se u Kantonu Sarajevo mogla proizvoditi tehnološka oprema i uređaji ili njihovi dijelovi, u kompanijama metalnog kompleksa, a u saradnji sa naučno-stručnim institucijama za potrebe prehrambene i drugih industrija (prerada voća, šumskih plodova, ljekovitog bilja i dr.), koja se sada najvećim dijelom uvozi iz zemalja okruženja. Realizacijom ovakvih programa ostvarili bi se brojni pozitivni sinergijski efekti.

Pored stoljetne tradicije, kvalitetne drvne sirovine, bogatog iskustva u preradi drveta, te osposobljene i cjenovno konkurentne radne snage, evidentnog značajnog izvoznog potencijala, posebno u drvopreradi i proizvodnji namještaja, **drvena industrija u KS** u posljednjih nekoliko godina stagnira.

Jedan od najbrže rastućih sektora u BiH i u Kantonu Sarajevo je definitivno **IT sektor**. Zadnjih nekoliko godina bilježi stalni rast broja registrovanih poslovnih subjekata i zaposlenih. To je jedini sektor u KS u kojem je potražnja za radnom snagom veća od ponude, a postojeći IT stručnjaci su garant izuzetnih poslovnih rezultata i visoko-kvalitetnih proizvoda i usluga koji zadovoljavaju sofisticirana tržišta EU i SAD-a. Naime, većina IT kompanija je izvozno orijentisana i izvozi svoje proizvode ili razvija softver za inozemne klijente. Iako je razvojni potencijal ovog sektora neupitan, bitan preduslov za njegovo efektuiranje je osiguranje neophodnih kadrova kako po kvantitetu tako i po kvalitetu. Kako bi se na godišnjem nivou osigurao potreban broj programera postojeće kapacitete visoko obrazovnih institucija potrebno je povećati za preko 70%.⁹ Također, prepoznaje se prostor za investiranje u razvoj tehnoloških parkova, poslovnih centara IT industrije, IT hubova, itd.

Trgovina je po broju zaposlenih, poslovnom prihodu i neto dobiti prva djelatnost u Kantonu Sarajevo, sa najvećim izdavanjima za javne potrebe na ime poreza i doprinosa. Poslovni subjekti iz oblasti trgovine imaju najveće učešće od 31,4% u ukupnom broju poslovnih subjekata na području Kantona Sarajevo.. Od ukupnog broja zaposlenih na području Kantona Sarajevo najviše je zaposleno u oblasti trgovine 29.702 ili 26,7% učešća.

Trgovina je najznačajnija djelatnost u Kantonu Sarajevo i po broju zaposlenih i ostvarenoj neto dobiti onda se posebna pažnja treba posvetiti mjerama prevencije i zaštite iste od negativnih efekata COVID-19 pandemije. Naime, prema posljednjim prognozama OECD-a10 u 2020.godini trgovina je jedna od najpogođenijih djelatnosti pogotovo kada je riječ o međunarodnoj razmjeni te je izuzetno važno raditi na definisanju mjera koje će ublažiti te posljedice. S druge strane, tržište se uslijed prinudnog prekida lanaca opskrbe (u vrijeme lockdown-a) suočilo s nedostatkom pojedinih roba pa bi se u narednom periodu trebalo raditi na podsticanju domaće proizvodnje, te stimulisanju potrošnje kao adekvatnog odgovora na postojeću krizu.

Kanton Sarajevo je **jedna od značajnijih turističkih destinacija** u državi. Ovome doprinose njegove prirodne i kulturno - historijske, ali i druge vrijednosti. Turizam je vrlo značajan za ekonomski razvoj Kantona Sarajevo, ali je uočljiv problem niskog nivoa iskorištenosti turističkih kapaciteta, te nedovoljnog ulaganja u turističku infrastrukturu i promociju turizma, te očuvanje prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa na kojem počiva turizam u Kantonu Sarajevu. Turisti se nedovoljno dugo zadržavaju na ovom području. Za razvoj turizma potrebno je intenzivirati promociju turizma uz obogaćivanje turističke ponude i pratećih događaja. S obzirom da je 88% domaćih turista¹¹ istaklo prirodne atrakcije kao ključne za izbor turističke destinacije za odmor u BiH, neophodno je snažnije raditi na kvalitetu okoliša u Kantonu Sarajevu, promociji njegovih prirodnih i kulturnih vrijednosti i

⁹ Prema posljednjim procjenama koje je radio Ekonomski institut u Sarajevu,

¹⁰ <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-and-international-trade-issues-and-actions-494da2fa/>

¹¹ Istraživanje „Odmori u BiH“, 2021.

daljem očuvanju ekosistema i kulturno-historijske baštine. Posebnu pažnju treba posvetiti unaprijeđenju saradnje sa susjednim regijama, u cilju kreiranja jedinstvenog turističkog proizvoda za različite specifične vidove turizma za koje Kanton Sarajevo posjeduje kapacitete i potencijale. Što se tiče promocije, ključno je fokusirati se na digitalizaciju ponuda, atrakcija, destinacija i događanja u Kantonu Sarajevo, te osigurati medijsku promociju i oglašavanje destinacija i preko konvencionalnih lokalnih kanala. Za prevazilaženje problema nedostatka finansijskih sredstava za izgradnju turističkih kapaciteta, potrebna je kontrola javnih prihoda namijenjenih razvoju turizma. Također, Zakon o javno-privatnim partnerstvima može značajno doprinijeti privlačenju investicija u sektor turizma. Razvoj turističko-ugostiteljskog klastera može stvoriti uslove za veću povezanost subjekata u sektoru turizma i dalji razvoj ove djelatnosti na području Kantona Sarajevo. Kanton Sarajevo i glavni grad BiH turisti ne posjećuju samo radi njegovih prirodnih ljepota i kulturnih znamenitosti, nego i zbog toga što je Kanton Sarajevo atraktivna lokacija za upražnjavanje raznih vidova turizma. Ovdje je bitno napomenuti da je turizam jedan od sektora koji je snažno pogođen pandemijom. Turizam je industrija koja brzo reaguje na krizne događaje, a pandemija je uzrokovala smanjenje turističkih aktivnosti nakon 10 godina snažnog rasta. Prema podacima UN Svjetske turističke organizacije iz juna 2020. godine, međunarodni dolasci turista su zabilježili pad od 44% u prva četiri mjeseca 2020. u odnosu na isto razdoblje 2019.

U **sektoru poljoprivrede** je nedovoljno razvijen sistem zaštite domaće poljoprivredne proizvodnje i podrške poljoprivredi. Poseban problem predstavlja nedostatak standardizacije i dokaza o kvalitetu poljoprivrednih proizvoda. Podrška poljoprivredi fragmentirana je, ograničena na jednokratne donacije i često usmjerena samo na socijalno osjetljive kategorije, bez sistemskog pristupa razvoju lokalne poljoprivrede i ostvarivanja značajnijih prinosa. Također je zanemarena podrška urbanim vidovima poljoprivrede za koju u Kantonu Sarajevu postoje značajni potencijali. U poljoprivrednoj proizvodnji Kanton je usmjeren na stočarsku proizvodnju. Tržišne viškove moguće je ostvariti i u proizvodnji krompira, povrća, jagodičastog voća, ljekobilja, meda i drugih pčelinjih proizvoda. Ovo privredno područje/oblast predstavlja jedno posebno značajno privredno područje za razvoj Sarajeva. Za ostvarivanje ovih ciljeva u poljoprivrednoj proizvodnji neophodno je zaštititi postojeće poljoprivredno zemljište od prenamjene i degradacije, te posebnu pažnju posvetiti vodozaštitnim zonama i izvorištima.

Kapaciteti **prehrambene industrije** u Kantonu Sarajevo bili su značajni za cijelo područje kako Sarajeva, tako i šire. U Kantonu Sarajevo instalirani su kapaciteti za: preradu mesa, mlijeka i mliječnih proizvoda, mineralnih voda, sokova i sirupa, proizvodnju piva, preradu žitarica, tjestenine i kolača, industriju kandita i industriju za preradu jagodičastog voća, ljekobilja i šumskih plodova.

Potrebno je unaprijediti sistem poticaja za podizanje konkurentnosti domaćih poljoprivrednih proizvoda i provoditi kontrolu poljoprivrednih poticaja. Za stvaranje uslova za pružanje podrške poljoprivrednim proizvođačima, neophodno je uspostaviti specijalizirane organizacije za provjeru kvaliteta, poljoprivredne službe, finansijske institucije za poljoprivredu, otkupne stanice, hladnjače, poticati inovativne pristupe u poljoprivrednoj proizvodnji, ostvariti lakši pristup tržištu lokalnim proizvođačima, raditi na okrupnjavanju parcela i udruživanju proizvođača i sl.

U sektoru šumarstva ističe se problem nezakonitih radnji, zbog čega je potrebno unaprijediti inspeksijski nadzor u provedbi Zakona o šumama KS, te uspostaviti transparentno upravljanje i gospodarenje šumama te primjenu svjetskih standarda u šumarstvu i redovno obnavljanje šumskog fonda i brige o gradskom i prigradskom zelenilu.

Poljoprivredna zemljišta na području Kantona Sarajevo pružaju mogućnost za razvoj rekreativne, intenzivne i poluintenzivne poljoprivredne proizvodnje zavisno od boniteta zemljišta, kao i za razvoj stočarstva, posebno na brdsko-planinskom području u okviru razvoja seoskog eko turizma.

Šumske površine su značajne, odnosno najveće u ukupnoj površini Kantona. Omogućavaju razvoj šumarstva uz racionalno korištenje, ekonomske funkcije, razvoj polivalentnih funkcija šuma, razvoja seoskog eko turizma, prikupljanje ljekobilja i šumskih plodova, te korištenja biomase za proizvodnju energije, a posebno za razvoj sporta i rekreacije.

Također, važno je primjetiti da se u razvojnim dokumentima ne posvećuje dovoljna pažnja ruralnom razvoju uopšte, a samim tim i razvoju ruralnog turizma, koji je bržerastuća specifična grana turizma. Kroz razvoj ruralnog turizma može doći do oživljavanja ruralnih područja i unapređenja kvaliteta života. Ovaj vid turizma omogućava produžetak turističke sezone, odnosno ima cjelogodišnji oblik turizma.

Za ključne djelatnosti za koje se smatra da bi im trebalo dati prioritet, kao što je prerađivačka industrija, građevinarstvo, turizam itd. potrebno je donijeti i sektorske strategije razvoja i na taj način stvoriti uvjete za što hitnije pokretanje oporavka privrede.

1.1.9 Komunalna privreda

Komunalna privreda u Kantonu Sarajevo pravno je uređena Zakonom o komunalnoj djelatnosti Kantona Sarajevo. Kantonalna javna komunalna preduzeća (KJKP) u KS su: Vodovod i kanalizacija, Sarajevogas, Toplane, Rad, Park, Pokop, Tržnice i pijace i Gras, a javna komunalna preduzeća (JKP) su: Vodostan Ilijaš, Komunalac Hadžići i Trnovo. Iako je u posljednjih nekoliko godina ostvaren određeni napredak, možemo konstatovati da kantonalna javna komunalna preduzeća i komunalna javna preduzeća (KJKP i JKP) kontinuirano se susreću sa različitim izazovima. U nekim komunalnim preduzećima dovodi se pitanje ostvarivanja osnovnih funkcija pružanja javnih usluga. U svim izvještajima o poslovanju, preduzeća ističu neekonomske cijene usluga, visoke cijene ulaznih osnovnih materijala, otežanu naplatu pruženih usluga, velika potraživanja, općenito slabu likvidnost i druge probleme koji se ponavljaju, a što utiče i na rezultat poslovanja. Bitno je istaći da se je evidentno sve teže osiguravanje dodatnih finansijskih izvora za pokrivanje iskazanih gubitaka u ovim subjektima. Zbog značaja i nagomilanih problema komunalne privrede u Kantonu, u ovom dijelu situacione analize dat je pregled osnovnih parametara poslovanja kantonalnih javnih komunalnih preduzeća i javnih komunalnih preduzeća (KJKP i JKP) u periodu 2014-2019. godine.

U narednoj tabeli dati su ukupni osnovni pokazatelji poslovanja KJKP i JKP po godinama od 2014. do 2019.

Tabela 12. Osnovni pokazatelji poslovanja javnih komunalnih preduzeća u KS u periodu 2014-2019. (000 KM)

Elementi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Indeks 2019/2014
Ukupni prihodi u KM	293.145	313.239	299.081	310.612	313.697	331.191	113,0
Ukupni rashodi u KM	361.594	375.728	339.673	345.248	341.878	356.453	98,6
Dobit u poslovanju u KM	220	483	3.582	6.757	9.361	6.707	3.038,7
Neto-dobit u KM	194	438	3.201	3.188	8.252	5.768	2.961,0
Gubitak u KM	68.669	62.972	44.174	41.393	37.541	31.969	46,6
Poslovna sredstva u KM	1.501.327	1.609.378	1.642.963	1.640.896	1.627.266	1.615.047	107,6
Kapital u KM	918.930	921.811	909.213	894.301	885.572	879.119	95,7
Prosječan broj zaposlenih (sati rada)	5.173	4.998	4.904	4.860	4.818	4.778	92,4
Sredstva iz budžeta KS	37.534	44.794	49.071	56.941	47.918	54.116	144,2

Izvor: Zavod za planiranje razvoja KS, Informacije, izvještaji o poslovanju o poslovanju KJKP i JKP od 2014-2019. i KJKP „Gras“ od 2014-2019.

Iz prezentiranih podataka možemo uočiti da su komunalna preduzeća u KS u 2019. godini ostvarila ukupan prihod od 331.191.338 KM. U odnosu na 2014. isti je veći za 13%, a u odnosu na 2018. za

5,6%. U odnosu na 2014. godinu, sva KJKP i JKP su u 2019. godini ostvarila više ukupne prihode, osim KJKP Trznica i pijaca. Ostvareni ukupni rashodi u 2019. godini iznose 356.453.552 KM i manji su za 1,4% u odnosu na 2014. godinu, a veći su za 4,3% u odnosu na ostvarene ukupne rashode iz 2018. godine. Gubitak u poslovanju je bio dugogodišnja karakteristika većine komunalnih preduzeća u KS. Međutim, u analiziranom periodu na ovom planu načinjen je značajan iskorak. Sektor komunalne privrede je u 2019. iskazao ukupnu neto dobit u iznosu od 5.768.533 KM. Dobit su iskazala sva komunalna preduzeća, sa izuzetkom Vodovoda i kanalizacije i Gras-a. U 2019. gubitak su iskazala dva KJKP-a (Vodovod i kanalizacija i Gras) i to u iznosu 31.969.391 KM. Na nivou sektora, iskazani gubitak je skoro duplo niži u odnosu na 2014. kada je iznosio preko 68 miliona KM. U ukupnom gubitku KJKP-a u 2019. godini, ostvareni gubitak KJKP Gras ima udio od 64,9% (20.754.211 KM). Gubitak iz poslovanja u slučaju KJKP Vodovod i kanalizacija i KJKP Gras iz godine u godinu opada. U slučaju Toplana, akumulirani gubitak je iznad visine kapitala nema u (KJKP i JKP). Ove podatke treba uzeti sa određenom dozom rezerve obzirom da u slučaju određenih komunalnih preduzeća potraživanja iz ranijih godina nisu, u skladu sa računovodstvenim standardima, isknižena kao nenaplativa, te knjižena na smanjenje kapitala. Navedeno bi u značajnoj mjeri izmijenilo kvalitet poslovanja komunalnog sektora.

Ono što je također negativan trend jeste smanjenje ukupne visine kapitala u sektoru, kao i pad visine poslovnih sredstava od 2016. godine za oko 72 miliona KM. Također, za potpunost najbitnijih segmenata finansijske analize neophodno je sagledati i kretanje visine ukupne zaduženosti navedenih komunalnih preduzeća, a što nam iz dostupnih podataka nije vidljivo.

Također, neodvojivi element sveukupnog poslovanja komunalnog sektora čini i kretanje kvaliteta pruženih usluga prema korisnicima, s obzirom da finansijski rezultat rada sektora može biti povećan uslijed pada kvaliteta pruženih usluga, a istovremene stagnacije ili čak rasta cijena usluga. Ovo se posebno odnosi na pojedina preduzeća koja su u prethodnom periodu pružala neredovne i nedovoljno kvalitetne usluge, kao što su npr. Gras i VIK.

Ukupna poslovna sredstva (aktiva) javnih komunalnih preduzeća na dan 31.12.2019. godine iznose 1.615.047.343 KM, što je za 7,6% više u odnosu na 2014. godinu. U imovini komunalnih preduzeća u 2019. godini najviše učestvuju ostala stalna sredstva sa 42,9% i građevinski objekti sa 39,2%, što pokazuje da preduzeća imaju visoko amortizirana osnovna sredstva za rad i sa procjenom da su im one nedostatna za adekvatno pružanje usluga.

U toku 2019. godine u svim komunalnim preduzećima bilo je ukupno 4.778 zaposlenih na temelju sati rada. U odnosu na prethodnu godinu zaposlenost je manja za 0,8%, dok je u odnosu na 2014. godinu manja za 7,6%. Prosječna mjesečna plaća u 2019. godini u KJKP-a i JKP-a je povećana u odnosu na 2014. godinu za 7,4%, osim u Trznici i pijace (smanjenje od 5% u odnosu na 2014. godinu) i Trnovu (smanjenje od 2,9% u odnosu na 2014). Najveće povećanje plaća, preko 10% u posmatranom periodu, je ostvareno u Vodovodu i kanalizaciji i Vodostanu, dok je Komunalac Hadžići imao čak 33,3% povećanje prosječne plaće.

Ono što je također evidentno jeste da dominantno postoji kontinuitet povećanja prosječnih plaća u posmatranom periodu. Navedeni rast primanja bi trebao rezultirati i rastom kvaliteta pruženih usluga. Nažalost, ne raspolazemo sa takvom vrstom informacija.

KS kontinuirano sufinansira komunalna preduzeća koja djeluju na njegovom području. Samo u 2019. godini iz Budžeta KS je izdvojeno 54.116.107 za sva preduzeća, što je u odnosu na izdvajanja u 2014. više za oko 44,2%. U strukturi ukupnih prihoda svih preduzeća, sredstva budžeta KS imaju značajno učešće, a kreće se od 12,8% u 2014. godini do 16,3% u 2019. godini. Sredstva se dijelom odnose na plaćanje usluga zajedničke komunalne potrošnje koje pružaju komunalna preduzeća, te dominantno za pokriće gubitaka Gras-a i VIK-a. Također se u manjoj mjeri odnose i na proširenje javnog dobra koje je dato preduzećima na korištenje.

Iz provedene analize raspoloživih podataka i kroz razgovore sa predstavnicima ministarstva i rukovodećih osoba u KJKP da se zaključiti da je ovakvo stanje rezultat djelovanja nekoliko faktora. Jedan od ključnih svakako je vezan za politike svih prethodnih kantonalnih vlada koje su se ogledale u prevelikom broju uposlenih radnika, toleranciji neefikasnosti i zanemarivanju tržišnih kriterija poslovanja, utvrđivanju neekonomskih cijena usluga i brojne direktne intervencije i neselektivne subvencije. Drugi bitan faktor je neefikasnost komunalnih preduzeća koja je dijelom proizašla iz politika Vlade, a dijelom iz lošeg upravljanja komunalnim preduzećima. Na jednoj strani ovo vodi neracionalnostima u korištenju javnih resursa datih na upravljanje komunalnim preduzećima, dok na drugoj strani takve politike stvaraju socijalne nepravde jer se neselektivnim subvencijama komunalnih preduzeća često više podržavaju društveni slojevi sa natprosječnim dohotkom.

Višestruke su posljedice ostvarenih poslovnih gubitaka u oblasti komunalne privrede u KS, odnosno pojedinih preduzeća koja ih ostvaruju. Komunalna preduzeća praktično nemaju nikakvu kreditnu sposobnost. Neka od njih su potpuno nelikvidna (Gras) i ne mogu otplaćivati kredite prema međunarodnim finansijerima, te izmirivati obaveze iz tekućeg poslovanja (el. energija i sl.). Sve te obaveze preuzima Kanton Sarajevo, tako da se može kazati da Kanton djeluje kao administrativno-operativni organ jednog birokratskog sistema poslovanja komunalnih preduzeća. Ovolika (nepotrebna) izloženost Kantona Sarajevo prema obavezama komunalnih preduzeća bitno umanjuje sposobnost KS pri realizaciji drugih njegovih javnih funkcija. Stoga je eliminacija gubitaka u komunalnoj privredi jedan od bitnih preduslova za održavanje stabilnosti budžeta KS, kao i za njegovo efikasno funkcionisanje. S druge strane, potrebe razvoja komunalnih djelatnosti već sada nameću potrebu eksternog (najčešće inostranog) finansiranja, posebno u sektorima javnog prevoza, distribucije vode i kanalizacije, a uslijed nedostatnih sredstva osnivača komunalnih preduzeća, Kantona, Grada i općina. Budući da ove kompanije uglavnom nisu kreditno sposobne, Vlada KS bi trebala ići u nova zaduženja za koje je teško osigurati izvore finansiranja, osim budžeta kantona.

1.1.10 Covid 19 i privreda KS

Na kraju ovog dijela situacione analize bitno je još naglasiti da su kao rezultat ekonomske krize uzrokovane Covid-19 pandemijom ključni trendovi na tržištu rada naprasno prekinuti u drugom kvartalu 2020. Broj registrovanih nezaposlenih u martu i aprilu mjesecu je povećan za nešto ispod 5.000 osoba, dok je broj zaposlenih smanjen za 6.000 osoba. Analizom djelatnosti sa najvećim padom broja zaposlenih u prvoj polovini 2020. da se primijetiti da dominira sektor usluga. Prije svega, djelatnosti hotela i restorana, zatim trgovina, prevoz putnika, itd. Od proizvodnih djelatnosti ističe se proizvodnja namještaja. Interesantno je da je učešće žena u strukturi nezaposlenih smanjeno za 0,8%. Iako je očekivano, čini se da kriza nije bitno drugačije uticala na djelatnosti u kojima je nešto veće učešće ženske radne snage. Kao posljedica značajnog otpuštanja radnika, za više od 60% je povećan broj korisnika novčane naknade za nezaposlene osobe. Obzirom da se programi podrške novom zapošljavanju finansiraju prevashodno iz prikupljenih doprinosa za osiguranje od nezaposlenosti, a imajući u vidu da se iz prikupljenih sredstava za ovu namjenu najprije imaju izmiriti obaveze za zdravstveno osiguranje i novčanu naknadu nezaposlenih osoba, za očekivati da će u 2020. doći do značajnog „istiskivanja“ aktivnih programa u budžetu JU Službe za zapošljavanje KS. Ovo je jedna od ključnih slabosti postojećeg sistema finansiranja aktivnih mjera zapošljavanja.

Ispitivanje stanja privrede „Puls ekonomije Bosne i Hercegovine“¹², provođeno kontinuirano tokom 2020. godine, pokazalo je da unatoč značajnom padu privrednih aktivnosti, plata i zaposlenosti uzrokovanih pandemijom, gotovo 40% ispitanih kompanija u Kantonu Sarajevo nije pokušalo ostvariti kontakt sa nadležnim institucijama poput privrednih komora, strukovnih udruženja ili organa javne uprave. Više od 70% ispitanih u Kantonu Sarajevu u krizi nije prepoznalo dodatni potencijal na tržištu ili priliku za adaptaciju poslovanja u novonastaloj situaciji, što pokazuje nedostatak agilnosti domaćeg

¹² Svi podaci iz ispitivanja privrede tokom 2020. godine dostupni su na platformi puls.zamislili2030.ba

privatnog sektora, ali kod kompanija koje jesu prepoznale nove prilike primjetan je ubrzan rast digitalizacije poslovnih aktivnosti, izlaska na nova tržišta i jačan je veza sa domaćim dobavljačima. Znakovito je i da više od pola ispitanih kompanija u ovom kantonu nije koristilo niti jednu mjeru ekonomskog oporavka koja je bila na raspolaganju privatnom sektoru tokom 2020. godine, ali su praktično svi ispitani imali prijedloge mjera koje bi im bile od pomoći u privrednom oporavku a koje nisu bile razmatrane od strane nadležnih upravnih organa.

Kako bi se ublažile negativne ekonomke posljedice i zaustavio pad broja registrovanih privrednih subjekta i pad broja zaposlenih u KS, usvojen je tzv. Corona zakon (ili Zakon o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica u uštedama u KS) koji je definirao mjere podrške privredi na području Kantona Sarajevo. Između ostalog, ovim zakonom predviđeno je i (su)finansiranje (cijele ili dijela) minimalne plaće za subjekte kojima je odlukama Kriznog štaba zabranjena ili onemogućena djelatnost, odnosno za subjekte koji se kao rezultat globalne pandemije suočavaju sa značajnim padom prometa. Za ovu mjeru planirano je da se izdvoji 20 miliona KM. Pored toga, predviđen je i niz drugih mjera kojima se umanjuju parafiskalni nameti za privrednike na području KS. Bez obzira na pad prihoda u budžetu KS, Ministarstvo privrede će finansiranje programa podrške subjektima male privrede (subvencioniranje kamatnih stopa, grant šeme za refinansiranje isplaćenih kamata na ranije uzete kredite, zatim za podršku start-up subjektima, preduzetništvu žene, IT preduzetništvu, podršku obrtnicima, itd.) zadržati na nivou iz prethodnih godina (nešto više od 6 miliona KM). Konačno, posebnim članom Zakona regulirano je i formiranje kreditno-garantnog fonda na nivou KS. Za ovu namjenu predviđena su sredstva u iznosu oko 6 miliona KM. Generalno, fokus mjera podrške koje se implementiraju preko Ministarstva privrede u 2020. i 2021. će biti na održavanju zaposlenosti u subjektima pogođenim krizom izazvanom pandemijom Covid 19.

1.1.11 Obrazovanje

Kako je ranije navedeno, cjelovit pristup razvoju podrazumijeva da se razvoj promatra u međusobnoj interakciji svih aspekata – ekonomskih, društvenih, okolinskih, prostornih. Situaciona analiza u domenu društvenog razvoja počinje sa prezentacijom stanja u **oblasti obrazovanja**. Na samom početku analize konstatovan je još uvijek nizak nivo obrazovanja stanovništva u komparaciji sa zemljama regije (primjera radi, prosječan broj godina formalnog obrazovanja u Hrvatskoj i Srbiji je za 1,7 godina viši u odnosu na BiH).

Ukazano je na pozitivan trend kada se radi o obuhvatu djece predškolskim obrazovanjem. Broj predškolskih ustanova u KS je povećan i u 2019. godini je iznosio 61, od čega 33 javnih i 28 privatnih ustanova. Kanton Sarajevo je krenuo sa projektom sufinansiranja boravka djece u privatnim predškolskim ustanovama. Prosječan broj učenika po odjeljenju u KS je u skladu s prosjekom EU (22 učenika po odjeljenju). Broj učenika na jednog nastavnika u Kantonu Sarajevo 14. Broj škola za specijalno osnovno obrazovanje je smanjen, dok je broj odjeljenja povećan. U 2019. godini su djelovale 4 škole za specijalno osnovno obrazovanje uz 63 odjeljenja devetogodišnjeg specijalnog obrazovanja. U KS nije organizovana podrška nadarenim učenicima te uspjeh tih učenika ovisi o tome hoće li njihov dar prepoznati i podsticati pojedini nastavnici uz odobrenje roditelja ili ne. Opremljenost računarima i pristup internetu u školama je poboljšan.

Za razliku od broja djece u osnovnim školama, broj srednjoškolaca u KS opada. Opada i prosječan broj učenika po školi, odnosno broju učenika po odjeljenju. Najveći broj učenika je u srednjim tehničkim i srodnim školama (49,7% u 2019.), dok stručne škole pohađa 15,8% učenika. Broj visokoškolskih institucija i broj studenata u KS je u stalnom opadanju. Smanjenje broja studenata je zabilježeno i na Univerzitetu u Sarajevu kao i na privatnim visokoškolskim ustanovama. U KS je usvojen regulatorni okvir u oblasti obrazovanja odraslih. Prema Anketi o radnoj snazi, na nivou BiH je svega 8,9% osoba na godišnjem nivou uključeno u neki vid obrazovanja odraslih.

Kanton Sarajevo predstavlja obrazovni, istraživački i naučni centar u BiH. Međutim, obzirom na nedovoljnu podršku istraživanjima i razvoju, svega jedna trećina laboratorija u KS je funkcionalna za tip namjene i u potpunosti služi svojoj namjeni. U cijeloj FBiH u 2018. ulaganja u istraživanje i razvoj su iznosila svega 38,9 mil. KM odnosno 0,18% BDP.

Dosta je neujednačen stručni kadar u obrazovanju. Inicijalno obrazovanje nastavnika je raznoliko i još uvijek primarno usmjereno na sticanje teoretskih znanja. Karakteristična je neatraktivnost nastavničke profesije što rezultira da se za ovaj poziv odlučuju ne tako kvalitetni učenici. Stručno usavršavanje nastavnika često je neusklađeno sa stvarnim potrebama nastavnika te je prisutan nedostatak Standarda za nastavničku profesiju uz nedovoljno plaćen nastavnički kadar.

Još uvijek je u primjeni tradicionalni NPP, ali u toku je kurikularna reforma te se očekuje poboljšanje u ovoj oblasti. Politike u oblasti obrazovanja opterećene su nedostatkom evaluacije gdje se praćenje provedbe i evaluacija uspjeha ne provode sistemski. Prisutan je problem implementacije javnih politika. Planovi rada Ministarstva za odgoj i obrazovanje i Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade ostaju nerealizirani, često iz političkih i drugih razloga što otežava unapređenje sektora obrazovanja.

1.1.12 Socijalna zaštita

Socijalna zaštita je organizovana djelatnost usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti građana, odnosno njihovih porodica, a koji su se, sticajem različitih društvenih i životnih okolnosti, našli u stanju socijalne potrebe. Oblast socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom je zajednička nadležnost FBiH i kantona. U skladu sa relevantnim zakonima iz oblasti socijalne zaštite, iz budžeta Kantona osiguravaju se sredstva za finansiranje utvrđenih oblika socijalne zaštite, kao i sredstva se rad javnih ustanova iz oblasti socijalne zaštite čiji je osnivač Skupština KS. Iz budžeta općina osiguravaju se sredstva posebne namjene za oblike socijalne zaštite a koje utvrđuje općina svojim propisom. Iz budžeta općina se finansira rad drugih ustanova socijalne zaštite koje osniva općina.

Materijalna pomoć na osnovu zakona izdvaja se za socijalnu zaštitu, zaštitu civilnih žrtava rata i za zaštitu porodica sa djecom. U toku 2019. godine registrirano je ukupno 30.550 korisnika nekih prava za koje se izdvajaju finansijska sredstva, što predstavlja oko 7,3% stanovnika KS. Prema nekim procjenama u KS je oko 200 hiljada socijalno ugroženih lica. Socijalno isključena su lica koja su nezaposlena, penzioneri, korisnici boračko invalidske zaštite, osobe sa invaliditetom, Romi, raseljena i izbjegla lica itd.

Jedan od ključnih identificiranih nedostataka u ovoj oblasti odnosi se na veoma komplikovane administrativne procedure, veliki broj i rascjepkanost poslova vezanih za administriranje tekućih transfera kao odraz vrlo iscjepkanih i podijeljenih zakonskih nadležnosti i procedura administriranja i finansiranja socijalnih transfera između federalnog, kantonalnog i općinskog nivoa u FBiH.

Neadekvatna uređenost sistema naknada za porodilje ne omogućava efikasnu zaštitu porodilja jer se ove naknade tretiraju kao socijalna davanja mada proizilaze iz radnog zakonodavstva. Naknade se isplaćuju iz budžeta KS sa pozicije Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice. Visinu naknade utvrđuje Vlada KS u odnosu na prosječnu plaću (60%, s tim da doprinosi idu na teret kantona), a ne u odnosu na visinu plaće porodilje.

U KS je evidentno smanjenje broja korisnika u oblasti socijalne zaštite za 7%, u oblasti zaštite civilnih žrtava rata za 3% i u oblasti zaštite porodice sa djecom za 16%. Prosječna naknada po korisniku se za pet godina povećala oko 50% i u 2019. je iznosila 161,7 KM. Najveći broj korisnika je u kategoriji Zaštita

porodice sa djecom (u 2019. je iznosio 16.478 ili 53,9% korisnika). Najveći dio sredstava je realiziran u okviru naknade umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu. U KS je smanjen broj korisnika civilnih žrtava rata. U 2019. taj broj je bio 4.483, odnosno 14,7%. Smanjen je broj korisnika boračko invalidske zaštite, lične i porodične invalidnine. U 2019. je registrovano ukupno 18.968 korisnika.

Povećan je broj korisnika, lica sa posebnim potrebama. U 2019. je evidentirano gotovo 11 hiljada lica sa invaliditetom i lica ometenih u fizičkom i psihičkom razvoju. Značajno je povećan je broj punoljetnih korisnika sa smetnjama u duševnom i tjelesnom razvoju (6.691 korisnik u 2019.). Broj lica društveno neprihvatljivog ponašanja je u 2019. bio 495 u odnosu na 127 u 2014. Broj duševno bolesnih punoljetnih korisnika u 2019. je u odnosu na 2014. smanjen za više od 60% i iznosi 417 lica.

U posljednjih pet godina smanjen je za oko trećinu broj lica ugroženih porodičnom situacijom i lica s duševno negativnim ponašanjem. Za više od dvije trećine je smanjen broj lica s duševno negativnim ponašanjem. Povećan broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite za 17,2%. Podrška smještaju u ustanove socijalne zaštite je povećana i za ovu namjenu je u 2019. godini utrošeno 54,8% ukupno realiziranih sredstava u okviru socijalne zaštite (u 2014. je taj procenat bio 43,2%). Izdvajanja za pomoć i njegu od strane druge osobe su smanjena i za ovu namjenu je u 2019. izdvajano 14,5% ukupno realiziranih sredstava (u 2014. taj procenat je bio 29,2%).

Kapaciteti centra za socijalni rad i službi za socijalni rad su nedovoljni posebno u manjim općinama. Minimalno povećan broj zaposlenih, iako je broj obrađenih slučajeva JU Kantonalni Centar za socijalni rad povećan dvostruko (279.383 slučajeva) u odnosu na 2014. godinu.

KS ne osigurava jedan obrok u školama osnovnog obrazovanja niti školarine i stipendije đacima i studentima.

Broj djece s poteškoćama u razvoju je značajno smanjen (110 u 2018.) Konstatovano je da se djeca bez roditeljskog staranja većinom upućuju u dom. Od 46 novevidentiranih slučajeva djece bez roditeljskog staranja u 2018. koji imaju neki vid zaštite, 10 djece je smješteno u drugu porodicu. Nijedno nije dato na usvojenje. U 2018. godini evidentirano je 118 djece koja proše na ulici. Najveći dio ove djece (više od 90%) nije pristupio Službi za zbrinjavanje djece. Ukazano je na nepostojanje adekvatnog centra za prosjake i skitnice jer se oni trenutno zbrinjavaju u Prihvatilištu kao dijelu Gerontološkog centra, koje nema adekvatne kapacitete ni prostorne ni kadrovske što utječe na neefikasno trošenje sredstava za ovu namjenu te na nedovoljnu podršku i zaštitu ove kategorije stanovništva.

U 2019. je za manje od 2% od ukupno 560 počinioca nasilja u porodici je izrečena mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana.

Dodatni problem predstavljaju i komplikovane procedure za dodjelu mjesečne novčane naknade za rad staratelja i lica imenovanog za vršenje dužnosti staratelja u organu starateljstva. Kriteriji i postupci složeni, a visina naknade tek 5% od prosječne plaće, ne opravdava stvarnu korist za korisnika.

Što se tiče boračke zaštite, treba naglasiti da je u julu 2019. godine na federalnom nivou usvojen Zakon o pravima demobilisanih boraca i članova njihovih porodica¹³ koji je precizirao više prava, a koja su se uglavnom već ostvarivala u Kantonu Sarajevo jer su i ranije bila predviđena Zakonom o dopunskim pravima boraca-branitelja Bosne i Hercegovine. Izuzetno federalni zakon je utvrdio pravo na „Novčanu egzistencijalnu naknadu“ pod određenim uslovima za demobilisane branioce starije od 57 godine, te propisao da će Kantoni svojim propisima urediti uslove, način i postupak za ostvarivanje prava na novčanu egzistencijalnu naknadu za demobilizirane branioce koji nisu obuhvaćeni federalnim zakonom (lica mlađa od 57 godina).

Kanton Sarajevo je u maju 2020. godine usvojio izmjene i dopune Zakona o dopunskim pravima boraca-branitelja Bosne i Hercegovine kojim je usvojio pravo na novčanu egzistencijalnu naknadu za demobilizirane branioce koji nisu obuhvaćeni federalnim zakonom (lica mlađa od 57 godina) pod istim uslovima kakvi si utvrđeni federalnim zakonom. Ove izmjene poboljšavaju status nezaposlenih

¹³ Zakon o pravima demobilisanih boraca i članova njihovih porodica („Službene novine Federacije BiH“, broj 54/19)

demobilisanih branilaca kao ugrožene kategorije koja do sada nije ostvarivala prava na mjesečna primanja.

U mjesecu septembru 2020. godine federalnu naknadu je ostvarivalo 1.826 nezaposlenih demobilisanih boraca sa područja Kantona Sarajevo, a kantonalnu 2.627, pri čemu još uvijek teče uvođenje u isplatu lica koja su ostvarila pravo.

Iako je u posljednjih 5 godina zabilježen određen pomak, rodna ravnopravnost i dalje predstavlja problem uz prisutne ukorijenjene tradicionalne predrasude i prepreke.

Broj korisnika penzija je u porastu te broj penzionera na 100 stanovnika u Kantonu Sarajevo bilježi rast u periodu od 2014. do 2019. godine za 0,3%. Skoro 50% penzionera u 2019. je primalo penziju ispod najnižeg iznosa.

Romi su najveća nacionalna manjina u BiH te najmarginaliziranija skupina u državi, u društvenom, ekonomskom i političkom smislu uz brojne probleme: loši uvjeti života, stambeni problemi, prepreke u obrazovanju, nedostatak mogućnosti za stvaranje prihoda. Nije bilo zaposlenih Roma prema programima aktivnih mjera zapošljavanja u 2019.

Na području Kantona Sarajevo boravi registrovanih 1.169 porodica sa priznatim statusom raseljenog lica, od čega su 103 interno raseljene porodice, 38 raseljenih porodica je sa područja Federacije BiH i 1.028 raseljenih porodica je iz RS-a. Povratnici u i iz Kantona Sarajevo su ekonomski, materijalno i egzistencijalno ugroženi, pa se očekuje pomoć u održivom povratku u segmentu sanacije infrastrukture (putevi, vodovod, kanalizacija, priključenje na elektro mrežu i dr.), pomoć u zapošljavanju, odnosno potrebna je izuzetna pomoć u održivom povratku, tj. svi nivoi vlasti moraju se uključiti. U narednom periodu potrebno je provesti mjere za rješavanje određenih potreba raseljenih i izbjeglih lica.

1.1.13 Zdravstvo

Jedan od održivih globalnih strateških ciljeva se odnosi na „Osigurati i promovisati **zdrav život** i dobrobit svih ljudi, svih životnih dobi“ koji uključuje više ciljeva kroz integrirani pristup zdravstvu u svim politikama. Ovaj cilj se veže sa sve druge globalne strateške ciljeve i insistira na efikasnoj saradnji između sektora a posebno sektora zdravstva i obrazovanja.

Prema biološkom tipu, stanovništvo Kantona Sarajevo spada u regresivni tip stanovništva, u kojem je kontingent djece, odnosno potomaka (0-14 godina) znatno manji u odnosu na kontingent starog stanovništva (50 i više godina). Očekivano trajanje života pri rođenju za žene je 79,89 godina, a za muškarce 75,30 godina. Iako je posljednjih godina nastavljen trend smanjenja stope rađanja, KS (za razliku od drugih kantona u FBiH) ima i dalje pozitivan prirodni priraštaj. Srednja stopa općeg mortaliteta u KS je nešto iznad 10,0‰ što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti je 9,9‰ u 2019. godini što je kategorija vrlo niskog dojenačkog mortaliteta.

Vodeća oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo registrirana u 2019. su skoro identična oboljenjima registriranim u posljednjim godinama promatranja i ne pokazuju značajnija odstupanja u pogledu indeksa, strukture i stope obolijevanja. Dominiraju hronična oboljenja kao rezultat nezdravog načina života koji uključuje pušenje, nedovoljnu fizičku aktivnost, nepravilnu ishranu, prekomjernu težinu i gojaznost, te okolišne faktore rizika. Vodeće hronične masovne nezarazne bolesti stanovništva Kantona Sarajevo ukazuju da je potrebno razvijati i implementirati preventivne aktivnosti koje se prvenstveno odnose na prevenciju faktora rizika u nastanku ovih oboljenja i stanja (pušenje, pravilna ishrana, fizička aktivnost) što zahtijeva multisektorski pristup. Iako je u zadnjoj strategiji 2016-2020 naglašena aktivnost prevencije nezaraznih oboljenja (mjera 1: 3.2.1. Poboljšanje učinkovitosti i djelotvornosti zdravstvenih usluga) što je podrazumijevala izradu *Plana prevencije najčešćih hroničnih masovnih nezaraznih oboljenja i smanjenje onesposobljenosti uslijed istih*, tek se očekuje njegova intenzivnija implementacija uz učešće različitih sudionika iz vladinog i nevladinog sektora.

Posljednjih godina Kanton Sarajevo se suočava sa izazovom pada obuhvata *obavezne imunizacije djece* koja je najefikasnija mjera zaštite od zaraznih oboljenja i garancija zdravlja sadašnjih i budućih generacija. Procenat procijepljenosti djece od 0 do 18 godina u primoinmunizaciji i revakcinaciji nije zadovoljavajući (cca.80%). Među zaraznim bolestima prednjači tuberkuloza. U 2019. prijavljeno je 58 novih slučajeva od toga 4. recidiva. Stopa obolijevanja je 11,95/100.000 stanovnika.

U periodu februar - juni 2020. odgovor Ministarstva zdravstva KS na pandemiju koju još ne jenjava je bio zadovoljavajući. Poduzete su sve mjere koje su propisane od strane Kriznog štaba Kantona Sarajevo. Podaci o utjecaju pandemije na zdravlje stanovništva se tek očekuju tako da ne mogu biti predmet ove analize ali se po slobodnoj procjeni može istaći da nema jasno definirane vertikalne i horizontalne komunikacije što za sad smanjuje pristup stanovništvu redovnim zdravstvenim uslugama.

Migrantska kriza prisutna je i u Kantonu Sarajevo, koji uz pomoć donatorskih sredstava organizira prihvrat migranata uz osiguran pristup osnovnim zdravstvenim uslugama. Broj migranata trenutno nije u porastu po navodima Ministarstva sigurnosti BiH, ali migranti koji se nalaze u zemlji trenutno ne idu prema zapadnim zemljama zbog COVID-19.

Situaciona analiza je ukazala na izražen nedostatak registracije slučajeva nasilja u zdravstvu, kao i ne prepoznavanje slučajeva nasilja od strane zdravstvenih radnika na nivou primarne zdravstvene zaštite. Ako se polazi od činjenice da je svaka treća žena, djevojka, djevojčica prošla kroz neki vid nasilja, podatak da nije registriran niti jedan slučaj nasilja u zdravstvu ukazuje na nedostatak senzibiliziranosti od strane zdravstvenih radnika Kantona Sarajevo kad je u pitanju ova pojava.

Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost je organizirana i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite. Primarna zdravstvena zaštita kontinuirano se unapređuje već dvadeset godina. U KS djeluje 211 timova porodične medicine. Broj timova u zadnjih par godina blago raste. Međutim, i dalje je prisutna neadekvatna raspoređenost timova i neravnomjernost pokrivenosti stanovništva. U Kantonu Sarajevo je dobra pokrivenost bolničkih kapaciteta i ista je blizu europskih standarda. Gužve u bolnicama se najčešće vežu za manjak preventivnih programa u zajednici i nedovoljnu organiziranost i kapacitete primarne zdravstvene zaštite u preventivnom segmentu djelovanja.

Ključni izazov u domenu zdravstva je u okviru raspoloživih resursa osigurati pristup, pravičnost, sigurnost i učešće pacijenata, razvijati vještine, zdravstvenu tehnologiju i medicinu zasnovanu na dokazima. Troškovi zdravstvenog sistema u principu rastu, primarno zbog uvođenja novih, sve skupljih zdravstvenih tehnologija (lijekovi, medicinski instrumenti i oprema, javnozdravstveni programi, kliničke postupke i sl.). Neučinkovitost javnih zdravstvenih ustanova doprinosi razvoju privatnih zdravstvenih ustanova i porastu financiranja zdravstva "iz džepa." Nezadovoljstvo zdravstvenim uslugama od strane korisnika zdravstvenih usluga u BiH je konstantno veliko. U tom kontekstu važno je uspostaviti sistem monitoringa i evaluacije uključujući i procjene novih zdravstvenih tehnologija koje prate nove bolesti i ekonomsku evaluaciju na svim nivoima zdravstvene zaštite.

Podaci pokazuju da nema značajnih promjena između broja zdravstvenih i administrativno-tehničkih radnika u zadnjih 5 godina. Taj odnos u 2019. iznosi 24,48% administrativno tehničkih radnika i 74,04% zdravstvenih radnika. Udio administrativno-tehničkih radnika iznad 17% je odraz izuzetno velikih administrativno-tehničkih troškova, te skupih i kompliciranih administrativno-tehničkih procedura u zdravstvenom sistemu jedna države. Broj doktora medicine u javnom sektoru na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo u 2019. godini iznosio je 346,69. U periodu od 2014. do 2019. godine uočava se trend smanjenja broja doktora medicine u javnom sektoru koji predstavlja bazu za kvalitetnu primarnu zdravstvenu zaštitu.

Rad privatne zdravstvene prakse, već duži niz godina karakteriše neuvezanost sa javnim sektorom, naročito, u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja što utiče na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i djelatnost zdravstvene zaštite na području KS.

U KS djeluje 47 nevladinih organizacija koje su po svom programu djelovanja usmjerene prema unapređenju prevencije i zaštite zdravlja građana Kantona Sarajevo i predstavljaju značajan društveni

resurs. Strateška saradnja sa nevladinim organizacijama uključujući i udruženja različitih profila zdravstvenih radnika bi se mogla unaprijediti kroz uspostavljanje zajedničkih ciljeva u unapređenju i promociji zdravlja. Saradnju sa organizacijama civilnog društva potrebno je proširiti i na druga relevantna ministarstva (obrazovanja, okoliša, sporta i sl.) koja doprinose očuvanju zdravlja i poboljšanja kvaliteta života građana.

U KS sve općine imaju zdravstvene savjete. Isti su uglavnom nevidljivi za stanovništvo tih lokalnih samouprava pa je potrebno putem kampanja, medijskih nastupa u lokanim medijima pružiti informacije o uslugama koje pružaju općine svojim građanima. Djelovanje zdravstvenih savjeta se može poboljšavati uključivanjem članova savjeta koji posjeduju ekspertizu u promociji i zaštiti javnog zdravlja.

Prema evidenciji Zavoda zdravstvenog osiguranja KS (ZZO KS) na kraju 2019. na obavezno zdravstveno osiguranje bilo je prijavljeno 427.269 osiguranih lica, što je za 0,2% manje u odnosu na stanje iskazano na isti dan prethodne godine. U strukturi osiguranih lica 312.122 su osiguranici (nosioci osiguranja) ili 73,1%, a članova porodica osiguranika je 115.147 ili 26,9%. Ovi procenti nemaju veća odstupanja u zadnjih 5 godina.

Preko 99% prihoda ZZO KS vezan je za prihode po osnovu doprinosa obaveznog zdravstvenog osiguranja. Najveći teret u osiguranju sredstava za zdravstvenu zaštitu snose zaposleni kod poslodavaca. U periodu između 2015. i 2019. ZZO KS bilježi porast prihoda u iznosu od 141.106.201 KM ili približno 30%. U približno istom omjeru (po obimu i strukturi) rasli su i rashodi. Navedeno podrazumijeva da je osiguranim licima Kantona Sarajevo obezbijeđena pravovremena i dostatna zdravstvena zaštita u okviru obaveznog zdravstvenog osiguranja, da se kontinuirano finansiranju isti troškovi zdravstvenih ustanova, te da se ne prate nove zdravstvene tehnologije i ne uvažava efikasnost i efektivnost u pružanju usluga zdravstvenih institucija. Problem koji prioritetno treba rješavati vezan je za finansiranje zdravstvene zaštite, koja se odvija po broju zaposlenika, a ne po broju pruženih zdravstvenih usluga (ovo je bio prioritet djelovanja Strategije razvoja KS do 2020., ali do sada nije ostvaren).

Ljudsko zdravlje je u direktnoj vezi sa „zdravljem“ okoliša. Najčešći negativni utjecaji okoliša se vežu za neispravnost vode za piće, zagađenje zraka i nekontrolirano upravljanje otpadom. Higijenska ispravnost vode iz sistema centralnog snabdijevanja kontinuirano odgovara propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Situacija je nešto drugačija kod lokalnih vodovoda gdje od 402 uzorka njih 33 nisu odgovarala propisima istog pravilnika za mikrobiološke parametre i jedan na hemijske. Ovo jasno ukazuje na potrebu povećanje ulaganja i širenje obuhvata javnim vodosnabdijevanjem jer se očekuje sve manje kvalitetnih vodnih resursa ukoliko se proces zagađivanja voda nastavi i ukoliko se zone prihranjivanja izvorišta ne zaštite. Redovne analize pokazuju da kvaliteta zraka zadnjih godina nije u skladu sa preporučenim vrijednostima. Generalni zaključak Zavoda za javno zdravstvo KS je da je zdravlje ljudi ugroženo jer je broj prekoračenja puno veći od dozvoljenog za sve praćene polutante. S tim u vezi, potrebna je strateška saradnja resornih ministarstava, njihov zajednički plan djelovanja, jasne mjere i finansijska ulaganja kako bi se poboljšala kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo.

1.1.14 Kultura

Kultura je društvena snaga koja generira opći društveni dinamizam i kreativnost i zbog toga igra važnu ulogu u definiranju i ulozi u vrijednostima jednog društva. Kultura je kvalitet života i sredstvo ukupnog trajnog i održivog razvoja. Danas se i cijela zemlja i KS suočavaju sa kompleksnim ekonomskim, socijalno- političkim problemima, veoma malo energije i sredstava ostaje na raspolaganje kulturi. No, i pored svih teškoća s kojima se već dugih niz godina susreću institucije i projekti kulture, uloga kulture i u opstanku i u životu Sarajeva i njegovih građana je neodvojiva od želje Sarajeva da se vrati u tokove i ambijent savremene kulturne stvarnosti.

Analiza situacije u domenu kulture ukazala je da kapaciteti kulture nisu ravnomjerno raspoređeni na području KS. Najveća koncentracija objekata kulture se nalazi na području užeg centra Grada, tako da stanovništvo općina ima različite mogućnosti pristupima kulturnih sadržaja.

Sredstva koja se obezbijede iz budžetskih sredstava KS nisu dovoljna za funkcioniranje svih institucija kulture, te mnoge institucije kulture iznalaze dodatna sredstva za realizaciju svojih projekata. Kritična situacija u institucijama kulture zahtjeva mobilizaciju cjelokupne društvene zajednice i realizaciju javno - privatnog partnerstva kao modela finansiranja kulturnih institucija.

I pored svih teškoća s kojima se već dugih niz godina susreću institucije i projekti kulture, uloga kulture u životu Sarajeva i njegovih građana je neodvojiva od želje Sarajeva da se vrati u tokove i ambijent savremene kulturne stvarnosti. Sarajevo je danas prepoznatljivo u svijetu kulture, filma i pozorišne umjetnosti, po brojnim kulturnim i umjetničkim manifestacijama: Sarajevo film festival, Balet fest, Sarajevska zima, MESS, Bašćaršijske noći, Internacionalno bijenale knjige, Evropski književni susreti, izložbe u okviru Muzeja savremene umjetnosti ARS Aevi i Jazz festival.

Iako su KS iskazuje značajne komparativne prednosti u domenu kulturnih i kreativnih industrija, zaključeno je da još uvijek nije prepoznata snaga kreativne industrije koja danas u svijetu dobija sve više na značaju, a gdje kultura ima poseban značaj. I Evropska strategija za pametan, održiv i sveobuhvatan razvoj u okviru strateških inicijativa na kojima se temelji, značajno mjesto pridaje razvoju i osnaživanju kreativnih industrija kao važnom segmentu inovativne evropske privrede.

U ovom dijelu trebalo bi spomenuti i aktivnosti na očuvanju tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 92-95 koje su povjerene Ministarstvu za boračka pitanja KS i drugim subjektima, shodno Odluci o usvajanju Projekta „Opsada i odbrana Sarajeva 1992.-1995. godine”¹⁴, jer su već neka obilježja iz tog perioda postali svojevrsna turistička atrakcija i brend Kantona Sarajevo.

1.1.15 Sport

Sport može i mora da ima ključnu ulogu u afirmaciji i pojedinca i države. Sport sigurno ističe vrijednosti identiteta, različitosti, osobenosti, tradicije. Sport doprinosi razvoju turizma. Bavljenje sportom doprinosi zdravlju.

Analiza u domenu ovog segmenta društvenog razvoja konstatuje afirmaciju Sarajeva kao domaćina Zimskih olimpijskih igara, Svjetskog prvenstva u stonom tenisu, brojnih međunarodnih takmičenja, ali i kao stanište vrhunskih sportista i timova (paraolimpijski timovi, košarka, judo, karate, šah) sa evropskim i svjetskim priznanjima.

Sport u KS bi trebao da bude dio piramidalne organizacione strukture sporta u cijeloj Bosni i Hercegovini. Međutim, zbog nedostatka političkog ambijenta, posebno na državnom nivou, to trenutno nije takva situacija. Iako je Zakon o sportu Bosne i Hercegovine usvojen 2008. godine finansiranje sporta na državnom nivou nije u potpunosti zaživjelo. Država je, eventualno, samo jedan od partnera koji učestvuje u finansiranju državnih reprezentacija za njihova učešća na različitim međunarodnim takmičenjima.

Skupština Kantona i Vlada KS pružaju sveobuhvatnu, a posebno finansijsku potporu gotovo svim oblicima takmičarskih aktivnosti klubova sa područja KS i gotovo svim reprezentativnim selekcijama, kao i kapitalna ulaganja vezana za sanaciju, rekonstrukciju i izgradnju sportskih objekata. Sportisti iz KS bilježe brojne uspjehe na takmičenjima širom Bosne i Hercegovine.

KS je centar sporta prema broju održanih sportskih manifestacija u BiH, održava se oko 90 tradicionalnih godišnjih sportskih manifestacija. Iskorištenost termina za trenažni proces i sportska takmičenja i manifestacije u postojećim sportskim objektima naglašava neophodnost nastavka realizacije projekata očuvanja i sanacije postojećih sportskih objekata i izgradnje novih zatvorenih i otvorenih, posebno specijalističkih sportskih objekata.

¹⁴ Odluka o usvajanju Projekta „Opsada i odbrana Sarajeva 1992.-1995. godine” („Službene novine Kantona Sarajevo” broj 9/06, 15/07, 35/12 i 29/15)

Direktnu finansijsku podršku za redovan rad i programe u sportu od strane Ministarstva kulture i sporta KS u 2019. godini su dobila 383 korisnika. U 2019. godini budžet za sport je bio 5.316.700 KM, što iznosi 0,55% od ukupnog budžeta KS (0,49 u 2014. godini). Ipak, generalna je ocjena da veličina sredstava u Budžetu KS namijenjena za finansiranje sporta nisu na potrebnom nivou. U postojećem načinu finansiranja i sufinansiranja sredstva nisu dovoljna za klupske sportske aktivnosti sa ciljanim strateškim djelovanjem na rad sa mlađim kategorijama (pioniri, kadeti, juniori), s posebnim zahtjevom za masovnost, ali ni za sportiste iz KS sa vrhunskim sportskim rezultatom.

Generalno, sport u KS nije tretiran kao moguća razvojna djelatnost sa maksimalnim učešćem građana u samoorganizovanom sistemskom bavljenju sportskim aktivnostima.

1.1.16 Stanovanje i sigurnost građana

Stanovanje je osnovna ljudska potreba, ali istovremeno i uslov za ostvarivanje nekih osnovnih ljudskih prava (građanskih i političkih, ekonomskih socijalnih i kulturnih, okolinskih) koja su utvrđena u međunarodnim dokumentima, a koje je ratifikovala Bosna i Hercegovina. U Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966) pravo na stanovanje je definisano kao element životnog standarda, jednako važan kao i odgovarajuća ishrana.

Prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva u KS je evidentan višak stambenog fonda, jer postoji 61.466 stambenih jedinica više nego domaćinstava (od toga je 33.939 u gradskim općinama, a 27.527 u ostalim općinama Kantona). Ovo upućuje na zaključak da u Kantonu Sarajevo ne postoji potreba za novom stambenom gradnjom.

Prosječna veličina domaćinstva u KS je 2,9 članova. Najviše popisanih domaćinstava i stanova u Kantonu Sarajevo nalazi se na području Općine Novi Grad. Nešto manje od polovine građana Kantona Sarajevo živi u zgradama kolektivnog stanovanja, dvije petine građana žive u zasebnim kućama (tzv. porodično stanovanje), a šestina domaćinstava žive u "jednom dijelu kuće". Kako bi se unaprijedila situacija u zgradama kolektivnog stanovanja, potrebno je mnogo veće angažovanje upravitelja u provođenju zakonskih propisa vezano za održavanje zajedničkih prostora u zgradama kolektivnog stanovanja.

Među prioriteta područja za obnovu spadaju prije svega stambeni fond u historijskim dijelovima grada i gradskim četvrtima koja su zaštićena po zakonu o zaštiti naslijeđa ili sa instrumentima prostornog planiranja i stambeni fond u degradiranim područjima, starijim i u ratu oštećenim stambenim kolonijama i naseljima, i u onim područjima koja ne dostižu savremene standarde života.

Pravno i institucionalno regulisanje stanovanja u zakupu važno je zbog mobilnosti radne snage, podrške društvenim grupama koje u određenom periodu svog životnog ciklusa ne mogu ili ne žele da kupe stan u vlasništvo, ali i zbog razvojnih ciljeva Sarajeva. Dobra i regulisana ponuda stanova za izdavanje je važna i zbog stambene opskrbe specifičnih grupa koje povremeno i duže borave u Sarajevu (studenti, predstavnici stranih kompanija, međunarodnih organizacija i dr.) i ne žele hotelski smještaj.

Civilna zaštita U Evropskoj uniji pojam civilna zaštita obuhvata sve aktivnosti unutar i izvan Zajednice koje se odnose na zaštitu prvenstveno ljudi, a potom okoliša i imovine, uključujući kulturnu baštinu, u slučajevima velikih katastrofa, tj. prirodnih, tehnoloških, radioloških ili nesreća po okoliš.¹⁵ U cilju unapređenja stanja u oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća na području Kantona Sarajevo, Kantonalna Uprava za civilnu zaštitu se kao osnovni nosilac stručnih poslova u oblasti zaštite i spašavanja u Kantonu uspješno realizovala poslove i zadatke iz Programa rada Uprave, kao i druge poslove i zadatke koji nisu bili predviđeni, u skladu sa Zakonom o

¹⁵ Politika EU u oblasti civilne zaštite, Centar za sigurnosne studije BiH

zaštiti i spašavanju i drugim propisima i učinjeni su značajni pomaci na organizovanju i uspostavljanju jedinstvenog sistema zaštite i spašavanja na području Kantona. Posebno su značajne mjere i aktivnosti koje je Uprava poduzimala na provođenju preventivnih mjera zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća (velikih kišnih i snježnih padavina, niskih temperatura, poplava, klizišta, požara i dr.).

U dijelu analize koji obrađuje **pitanje sigurnosti građana** u KS konstatuje se da je broj krivičnih djela na području Kantona u periodu od 2014. do 2019. godine opao za 33,5%. Najviše počinjenih krivičnih djela u posmatranom periodu je registrovano protiv imovine (2.360 događaja). Najbrojniji događaji su sa obilježjem krivičnog djela iz ove oblasti su: teška krađa, krađa, razbojništvo, oštećenje tuđe stvari, utaja, teška krađa u pokušaju, prijevara, paljevina, prikrivanje itd. Krivična djela protiv slobode i prava građanina i čovjeka, te krivična djela protiv braka, porodice i mladeži zastupljena su u strukturi počinjenih krivičnih djela sa 7,0%.

Tabela 13. Kriminalitet i javni red i mir: stepen otkrivenosti

Kriminalitet i javni red i mir	Kriminalitet							Javni red i mir	
	Ukupan broj krivičnih djela	Ukupan broj prijavljenih počinilaca krivičnih djela	Broj krivičnih djela po poznatom počinocu	Broj krivičnih djela po nepoznatom počinocu	Procenat rasvijetljenosti po NN počinocu	Procenat ukupne rasvijetljenosti	Broj počinilaca maloljetnika	Ukupan broj prekršaja JRIM	Ukupan broj prijavljenih počinilaca prekršaja
2014	6.208	3.903	1.981	4.227	45,5	62,9	134	5.581	6.074
2015	5.551	2.792	1.853	3.698	46,2	64,2	72	6.360	6.770
2016	4.733	2.492	1.853	2.880	42,9	65,2	74	6.611	6.306
2017	4.316	2.457	1.853	2.463	41,0	66,4	58	4.588	4.214
2018	4.275	2.795	2.059	2.216	35,5	66,5	95	4.153	4.542
2019	4.126	2.499	2.038	2.088	32,9	60,5	69	4.154	4.399

Izvor: MUP Kantona Sarajevo

Evidentan je porast zloupotrebe opojnih droga u odnosu na prethodne godine, a počinio su u 68,4% povratnici. U periodu od 2014. do 2019. godine, broj saobraćajnih nesreća se smanjio za 15,9%. U strukturi prekršaja javnog reda i pravnog prometa registrovana su 204 događaja. Opada broj krivičnih djela koja su počinila maloljetna lica.

U Kantonu Sarajevo, **nevladine organizacije** se mogu registrovati ili kao „udruženje građana“ ili kao fondacija. Najviše je registrovanih udruženja koja se bave kulturno-umjetničkim aktivnostima, te sportskih društava/klubova. Oni čine 50,5% od ukupnog broja evidentiranih udruženja u Kantonu.

Sporazum o saradnji Vlade Kantona Sarajevo i NVO sektora u Kantonu Sarajevo, potpisan je u martu 2010. godine. Jedan od osnovnih principa na kojima počiva ovaj Sporazum je priznavanje različite, ali komplementarne uloge koju ova dva sektora imaju u društvu

Napravljeni su važni koraci u unapređenju saradnje institucija sistema sa organizacijama civilnog društva. Djelovanje na implementaciji Sporazuma (koji je Vlada KS potpisala sa CD) predstavlja značajan doprinos razvoju demokratskih procesa u Kantonu Sarajevo i dobrobiti njegovih građana.

1.1.17 Javna infrastruktura

Geoprometni položaj BiH, pa i Kantona Sarajevo značajan je u transportnom sistemu Evrope. Preko ovih prostora vode najkraće veze Srednje Evrope sa Jadranskim morem, a pritom u području Jugoistočne Evrope Bosna i Hercegovina je država sa najmanjom dužinom izgrađene autoceste. I pored toga što je u dosadašnjem periodu vršena obimna sanacija šteta iz ratnog perioda, ceste i ulice Kantona

Sarajevo na većem broju dionica ne omogućavaju odvijanje saobraćaja poželjnom brzinom. Razlozi su između ostalog nedovoljni gabariti, nepovoljni horizontalni i vertikalni elementi trasa, prolazi kroz naselja sa neadekvatno izvedenim saobraćajnim priključcima, nedovoljno i neredovno održavanje.

S obzirom na značaj **transportne infrastrukture** za razvoj privrede i društva u cjelini, te s obzirom na intenzitet saobraćaja na pojedinim dionicama postojeće cestovne infrastrukture, može se zaključiti da su se već odavno stekli relevantni uslovi za započinjanje aktivnosti na implementaciji projekata izgradnje nove i rekonstrukcije uskih grla na postojećoj cestovnoj infrastrukturi. Svakako, neophodno je podvući da su u pomenutom periodu izgrađeni i prvi kilometri autoceste na području Kantona Sarajevo, a ujedno i BiH, kao i da su u toku aktivnosti na nastavku gradnje. Evidentno je ipak da je dinamika realizacije projekata primarne saobraćajne infrastrukture izuzetno spora i ne prati trendove povećanja obima saobraćaja, stepena motorizacije i mobilnosti.

U dosadašnjem razvoju i izgradnji Sarajeva saobraćaj u mirovanju, generalno nije imao adekvatan tretman, kako u pogledu istraživanja - definisanja potrebnih površina za ovaj vid saobraćaja, tako i utvrđivanja optimalnog prostornog razmještaja tih površina, a posebno kontinuiranog i pravovremenog investiranja u izgradnju objekata mirujućeg saobraćaja u skladu sa značajnim stepenom rasta urbanizacije.

Telekomunikacione usluge su esencijalna ljudska potreba u 21. vijeku. Razvoj telekomunikacione mreže i usluge predstavljaju uvjet za razvoj informacionog društva kao i temelj za stabilan ekonomski razvoj. Osnovne telekomunikacijske infrastrukture u prošlosti su se razvijale putem javnih sredstava, u okviru investicijskih planova javnih telekomunikacijskih operatora. Evolucija tehnologije i liberalizacija u telekomunikacijama pokazale su da se razvoj telekomunikacijske infrastrukture (poput mreža fiksnih telekomunikacija, mreža mobilnih komunikacija, pristupa internetu) može ostvarivati putem investicija i u javnom i u privatnom sektoru. Interkonekcija između alternativnih i operatora sa značajnom tržišnom snagom, odnosno dominantna tri operatora, je osnovni preduslov razvoja konkurencije. Od 2019. BiH ima 4G mrežu mobilnih komunikacija.

Javno vodosnabdijevanje na području Kantona Sarajevo organizovano je preko četiri (4) sistema vodosnabdijevanja kojim upravljaju javna komunalna preduzeća u vlasništvu Kantona i općina. Prema zvaničnim statističkim pokazateljima u odnosu na broj stanovnika, u Kantonu Sarajevo je priključeno oko 98% stanovnika na vodovodne sisteme. Dio stanovnika snabdijeva se iz vodovoda lokalnog značaja, a određeni broj individualno, putem manjih vrela i bunara. J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo prati kvalitet vode za piće iz pedeset devet (59) većih vodovodnih sistema, shodno Zakonu o komunalnim djelatnostima na području devet općina KS, dok bi ostale individualne vodovode trebali pratiti građani korisnici - prema Zakonu o vodama¹⁶, kojim se uređuje način upravljanja vodama unutar teritorije Federacije BiH.

KS nema vlastitih izvora, ni primarnih, ni sekundarnih fosilnih oblika energije, pa se **snabdijevanje energijom** ostvaruje preko sistema za kontinuiranu dobavu i distribuciju (elektroenergetski i gasni sistem), kao i punktova za skladištenje i prodaju tečnih i krutih goriva. Bitni elementi za sagledavanje dostignutog razvoja energetike u KS su, izgrađenost postojeće energetske infrastrukture, stepen iskorištenosti energetske kapaciteta, potrošnja, načini korištenja, od kojih ovisi poboljšanje ekonomskih i ekoloških uslova (prvenstveno očuvanje čistoće zraka kao ograničavajućeg faktora razvoja).

Osnova za izradu Bilansa energetske potrebe Kantona Sarajevo za 2019. godinu su podaci (izvještaji i planovi) energetske subjekata koji su distributeri pojedinih vrsta energije i energenata na području Kantona Sarajevo: JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo, Podružnica Elektrodistribucija Sarajevo, KJKP Sarajevogas d.o.o. Sarajevo, KJKP Toplane-Sarajevo d.o.o. Sarajevo, BAGS-Energotehnika d.d. Vogošća

¹⁶ „Službene novine Federacije BiH“, broj 70/06

i drugi proizvođači/distributeri toplotne energije, KJP Sarajevo-šume d.o.o. Sarajevo i drugi distributeri čvrstih goriva, distributeri naftnih derivata (Holdina d.o.o. Sarajevo, Energopetrol d.d. Sarajevo, Petrol BH Oil Company d.o.o. Sarajevo, G-Petrol d.o.o. Sarajevo, Hifa Petrol d.o.o. Sarajevo i dr.), te statistički podaci Federalnog zavoda za statistiku, podaci Ministarstva privrede Kantona Sarajevo, kao i potrebne/odnosne analize i procjene Ministarstva privrede Kantona Sarajevo.

U Kantonu Sarajevo egzistira jedan veliki centralni toplifikacioni sistem sa mrežom kotlovnica kojim upravlja KJKP „Toplane“ Sarajevo i dva manja toplifikaciona sistema: „BAGS Energotehnika“ i „UNIS-Energetika“. Navedeni toplifikacioni sistemi toplotnom energijom snabdijevaju oko 50.000 stambenih jedinica sa cca 2.900.000 m², kao i oko 505.000 m² poslovne površine.

Gasni sistem Kantona Sarajevo pokriva oko 95% naseljenog područja Kantona, a gasna mreža je koncipirana kao višestepeni distributivni sistem.

Sistem distribucije prirodnog gasa se u BiH počeo razvijati 1975. realizacijom „Projekta zaštite okoliša u Gradu Sarajevu“ koji je finansirala Svjetska banka, potrošnja prirodnog gasa je započela 1979., a komercijalna potrošnja u Sarajevu je započela 23. marta 1980. godine.

U planskom periodu je potrebno intenzivirati aktivnosti na, što je moguće većem, učešću energije iz OIE u energetsom bilansu Kantona Sarajevo, koristeći podršku EU kroz politike, legislativu, finansiranje i istraživanje, naravno uz uvažavanje važećih zakona, uredbi, planskih dokumenata Kantona Sarajevo, Federacije i države BiH.

1.1.18 Okoliš

Okoliš ima veliki značaj za zdravlje ljudi, te u konačnici ukupni ekonomski razvoj zajednice. Očuvanjem okoliša i razvojem javne infrastrukture podiže se nivo kvalitete življenja na području KS. Na taj način se stvaraju uslovi za održivi ekonomski rast, zapošljavanje, racionalno i produktivno korištenje prirodnih resursa i prostora.

Jedan od ključnih okolišnih problema u KS vezan je za **nizak kvalitet zraka**. Isti je rezultat djelovanja više faktora. Posmatrano sinergijski i integralno, pored prirodnih i orografskih uslova, pojave temperaturnih inverzija, toplotnih otoka, veliki uticaj imaju i emisije iz individualnih i kolektivnih objekata, industrijskog sektora i saobraćaja, zatim stepen izgrađenosti prostora, prisustvo zelenila i sl. Također, ne treba zanemariti ni ukupnu ekonomsku situaciju, materijalni i socijalni standard građana, cijene prirodnog gasa, kao najpoželjnijeg energenta i nesigurnost kontinuirane isporuke gasa. Sve ovo je uticalo na promjene načina zagrijavanja objekata i prelazak na čvrsta fosilna goriva.

Promjene u načinu zagrijavanja objekata i upotreba čvrstih goriva u individualnim ložištima su dovele do povećane koncentracije zagađujućih materija SO₂, PM₁₀ i dr. Prisustvo velikog broja neispravnih motornih vozila, nedovoljno strogi propisi za kontrolu automobila, neodgovarajuće održavanje vozila i dr. dovele su do povećanja koncentracija NO_x iz saobraćaja.

Privreda ne raspolaže sredstvima za tehničko-tehnološko osavremenjavanje i nabavku nove opreme za kontrolu emisija, pa čak i održavanje postojeće, a što za posljedicu ima povećanje emisije zagađujućih materija u zrak, koje se ne mogu reducirati jednostavnim zahvatima.

Kontrola distribucije i korištenja ugljeva koji imaju veći procenat sumpora, ima ograničeni efekat, jer se provjeravaju legalni tokovi, dok je teško riješiv problem ilegalnog tržišta, a posebno individualnog snabdijevanja ugljevima lošeg kvaliteta. Uz to, hemijske analize i provjere zadovoljavanja standarda kvaliteta tečnog goriva se ne vrše kvalitetno i kontinuirano, a i ako se vrše, rezultati su netransparentni. Kvalitet goriva se u značajnoj mjeri reflektuje na prekomjerne emisije iz motornih vozila.

Intenzivan i nekontroliran antropogeni utjecaj, u posljednjem desetljeću, doveo je do **degradacije kvaliteta voda vodotoka na području KS i onečišćenja njihovih slivnih područja** sa različitih aspekata:

unošenja neprečišćenih otpadnih voda, nekontroliranog odlaganja svih vrsta otpada, nekontroliranog korištenja vodnih resursa, nekontrolirane eksploatacije građevinskog materijala iz riječnih korita (šljunka i pijeska), nekontrolirane sječe i sl. U slivovima glavnih vodotoka na području KS registrirane su industrije (koncentrisani zagađivači) od kojih za mnoge nisu dostupni podaci o teretu zagađenja otpadnih voda, odnosno EBS-u i većina njih nema biološki tretman otpadnih voda. Također, evidentirana su divlja odlagališta otpada koja u slučajevima kad su locirana u neposrednoj blizini vodotoka kroz procjedne vode mogu u velikoj mjeri uticati na kvalitet vode.

Izvorišta vode za piće su izuzetno ranjiva zbog zagađenja površinskih vodotokova koji prihranjuju podzemne vode, zagađenje tla i voda u zaštićenim zonama zbog masovne bespravne gradnje objekata, zagađenja tla, podzemnih i površinskih voda sa otpadnim industrijskim i posebno sanitarno-fekalnim otpadnim vodama koje se izravno izlivaju u vodotoke ili septičkih jama.

Kontrole kvaliteta vode za piće u svim javnim sistemima vodosnabdijevanja u KS se provode planski i kontinuirano. Uglavnom je voda u bunarima je prema mikrobiološkim parametrima zdravstveno ispravna, voda na vrelima ponekad ima manji broj koliformnih bakterija, a voda na vodozahvatima površinskih vodotoka ima veći broj koliformnih bakterija. Voda u distributivnom sistemu (nakon dezinfekcije) je prema mikrobiološkim parametrima zdravstveno ispravna a vrlo rijetko se dešavaju odstupanja uslijed sekundarnog zagađenja prilikom uzorkovanja ili zbog drugih razloga. Sirova voda na izvorštima je prema fizičko-hemijskim parametrima zdravstveno ispravna a do odstupanja dolazi najčešće uslijed povećanja vrijednosti parametra mutnoće.

Postojeća kanalizaciona mreža uzrokuje različite probleme zbog lošeg stanja kanalizacionih cijevi, loše odvodnje oborinskih voda i niske svijesti stanovništva uslijed čega ogromne količine kabastog otpada putuju kroz sisteme prikupljanja, pa sve do postrojenja za tretman voda.

Veliki problem u svim općinama u KS je pojava izgradnje bespravne kanalizacione mreže koja ugrožava sistem odvodnje otpadnih voda, kao i sanitarnu bezbjednost vodosnabdijevanja. Ova kanalizaciona mreža izgrađena je sa tehničkim nedostacima, od neadekvatnih materijala, i na njoj su česti kvarovi.

Većina septičkih jama koje postoje u KS nije izvedena kao vodonepropusna i po novim zahtjevima i standardima. Ne postoji jedinstven katastar septičkih jama sa svim potrebnim podacima u nadležnom ministarstvu KS i KJKP „ViK“ d.o.o. Sarajevo, kao ni u općinama. Jedan od vodećih uzoraka nastanka poplava je činjenica da se građevinski objekti stambenog, pomoćnog i privrednog karaktera grade u inundacionim dijelovima vodotoka. Postojeći objekti za zaštitu od voda su u dosta lošem stanju zbog neblagovremene sanacije i rekonstrukcije istih, te mali broj izgrađenih zaštitnih vodnih objekata ne može obezbijediti dovoljnu zaštitu od poplava. Nedostaje Plan upravljanja poplavnim rizikom za Kanton Sarajevo kojim bi se identificirale mjere za smanjenje poplavnog rizika i definirao stepen prioriteta za svaku, potrebna sredstva za implementaciju i dinamika provođenja mjera.

Analiza postojećeg stanja **u oblasti upravljanja otpadom** ukazuje na nedostatak vertikalne i horizontalne koordinacije, nedostatak adekvatne infrastrukture za sve vrste otpada, loše stanje sa zbrinjavanjem otpada, te nepostojanje operativnog informativnog sistema na području KS koji bi sistematski pratio generisanje pojedinih vrsta otpada sa jedinstvenom bazom podataka za sve općine. Operator istovremeno odvozi otpad i upravlja deponijom, koju sa druge strane sufinansira KS, čime se značajno smanjuje motivacija operatora za uvođenje efikasnog sistema odvajanja otpada, a time i odvoza manjih količina otpada na deponiju.

Sistem upravljanja otpadom (prikupljanje i zbrinjavanje/deponovanje) nije jedinstveno organizovan, obzirom da još uvijek nisu donešeni pravilnici za posebne kategorije otpada na nivou FBiH. Mali broj privrednih i industrijskih subjekata dostavlja podatke Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša tako da ne postoje egzaktni podaci o količinama

posebnih kategorija otpada koje se proizvedu na području KS tokom godine. Samo su općine Novo Sarajevo, Centar i Ilijaš donijele Planove upravljanja otpadom, dok preostale općine nisu.

Usluge u četiri gradske općine se pružaju svim stanovnicima, dok je pokrivenost uslugama u vangradskim općinama nešto manja. Razlozi manje pokrivenosti su najčešće nedovoljan broj i kapacitet posuda za prikupljanje otpada, nepostojanje tehničkih uslova za odvoz otpada (neadekvatan pristup za kamione- uske ulice i nagib ulica), loše stanje pristupnih saobraćajnica (makadam), neredovan odvoz itd. Veliki broj posuda za prikupljanje otpada je oštećeno (oštećeno tijelo posude, oštećen ili nedostaje poklopac, točkovi i dr.) i postavljeno na lokacijama koje su problematične (parkirana vozila, loši higijenski uslovi, problemi u saobraćaju, odlaganje građevinskog otpada i sl.).

Posude za selektivno prikupljanje otpada, bez obzira na razlog (nedovoljna edukacija, neodgovorno ponašanje stanovništva, neadekvatne posude itd.), više ne služe svojoj svrsi i stanovnici u njih uglavnom odlažu sav miješani komunalni otpad. Razlog tome je nedostatak panoa i vidljivih oznaka (tekstualni, slikoviti) o vrsti i načinu odvajanja komponenti komunalnog otpada. Značajno bolje rezultate u prikupljanju sekundarnih sirovina ostvaruju privatni operatori. U toku je pilot projekat izgradnje pet zelenih otoka sa 20 podzemnih kontejnera i implementacija projekta uspostavljanja dvolinijskog sistema u dijelovima nekih općina.

Reciklažnih dvorišta kao samostalnih građevina, koje služe kao poveznica između građana, ovlaštenih sakupljača i ovlaštenih obrađivača otpada i/ili Regionalni centar za upravljanje otpadom „Smiljevići“ (RCUO), osim na lokaciji RCUO, nema i ne postoje postrojenja za tretman komunalnog otpada.

RCUO „Smiljevići“ ima ograničene kapacitete za prihvata količina generisanog otpada i neki od izgrađenih objekata na deponiji nisu u funkciji (postrojenje za prikupljanje i obradu procjednih voda i postrojenje za prikupljanje i obradu deponijskog bioplina). Također, kapacitet sortirnice na deponiji nije u potpunosti iskorišten.

Analizom raspoložive okolišne dokumentacije i anketiranjem preduzeća koja su glavni generatori proizvodnog otpada, problemi u upravljanju proizvodnim otpadom odnose se na nedostatak adekvatne infrastrukture i načina zbrinjavanja/tretmana otpada iz prehrambene industrije, zatim na neadekvatno tehnički i kadrovski osposobljenu Kantonalnu upravu za inspekcije poslove (KUIP) KS za vršenje inspeksijskog nadzora nad provođenjem mjera propisanih okolinskih dozvola, nedostatak Uredbe o informacionom sistemu za upravljanje otpadom koja bi svojim mjerama prisilila privredne subjekte da nadležnom ministarstvu dostavljaju Izveštaje o vrstama i količinama otpada, zatim neadekvatan način skladištenja industrijskog otpada i nedovoljnu educiranost odgovornih osoba u industrijskim pogonima kada je u pitanju razvrstavanje otpada, te na posljedice nedostatka egzaktnih podataka o ukupnim količinama proizvodnog otpada (opasni i neopasni) na području KS.

Problemi vezani za upravljanje posebnim kategorijama otpada na području KS odnose se na nedostatak zakonske regulative i pravnih akata za upravljanje pojedinim vrstama otpada kao što su: otpadna ulja, azbest, građevinski otpad, animalni otpad, otpadne gume i vozila, neadekvatno zbrinjavanje medicinskog otpada unatoč činjenici da je uspostavljen sistem upravljanja ovom vrstom otpada na području KS, nepostojanje evidencije o ukupnim količinama pojedinih vrsta otpada, nepostojanje kompostane za tretiranje biorazgradivog otpada u KS, nedostatak operatora koji posjeduju dozvole za upravljanje i zbrinjavanje pojedinih vrsta otpada (azbest, otpadni PCB i PCT), itd.

Nastanak divljih deponija je rezultat nedovoljne pokrivenosti domaćinstava uslugama odvoza otpada, te nepostojanje adekvatnih lokacija za zbrinjavanje raznih vrsta otpada i neadekvatnog sankcionisanja nepropisnog odlaganja otpada u prirodnim područjima i izletištim Kantona. Mjesta kao što su korita rijeka, šumski prostori uz cestovne komunikacije, vrtače, uvale itd. su mjesta nelegalnog odlaganja. Ne postoji nadzor i sistem sankcionisanja građana i privatnih lica koja nelegalno odlažu otpad.

Posljedice neadekvatnog postupanja s otpadom su evidentne, te nepovoljno utiču na stanje u prostoru, kvalitet okoliša i kao posljedica toga je ugrožavanje standarda života i zdravlja ljudi.

Zemljište na području KS je pod stalnim antropogenim uticajem i fizičkim nestajanjem. Sistemi monitoringa nisu dovoljno razvijeni, tako da ne postoje egzaktni pokazatelji o kojim se privremenim ili trajnim gubicima zemljišta radi, niti kakav je kvalitet istog. Prenamjena zemljišta pokazuje da su vrlo male površine poljoprivrednog zemljišta prenamijenjene u građevinsko, a takvi lažni pokazatelji su rezultat bespravne gradnje koja se zvanično ne evidentira.

Poljoprivredno zemljište i očuvanje kvaliteta regulisano je nizom pravnih akata, no trenutno u FBiH i KS ne postoji pravni akt koji regulira koncentracije štetnih materija u zemljištu koje nije poljoprivredno. Osnovni problemi vezani za korištenje, zaštitu i upravljanje zemljištem u KS su sljedeći: erozija tla, klizišta, acidifikacija tla, gubitak organske materije, kontaminacija tla, gubitak osnovne plodnosti, bakterije i virusi, gradski mulj, trajni gubici tla, zbijanje i gubitak strukture tla, poplave, korištenje zemljišta u zaštićenim područjima.

Rezultat lošeg načina korištenja i upravljanja zemljišnim resursima jesu brojna klizišta na području KS. Sistem monitoringa teških metala i PAH-ova je djelimično razvijen. Struktura zemljišnih površina u KS i općinama pojedinačno je nepovoljna, sa dominirajućom pojavom lošijih bonitetnih klasa zemljišta sklonih eroziji, plitkog biogenog sloja i skeletnosti, odnosno horizonta, relativno male plodnosti i izražene sklonosti degradaciji.

Zemljišta u KS su na značajnim površinama kisela, male puferne sposobnosti. Od krucijalnog je značaja praćenje i monitoring pojedinih osjetljivih tipova zemljišta obzirom na njihove fizičko hemijske osobine i položaj u reljefu na nivou svake općine. Na ovaj način bi se mogao preciznije odrediti potencijal i osjetljivost različitih tipova zemljišta za određenu namjenu, a u okviru potrebe prostornog planiranja i zaštite okoliša. Navedeno ukazuje na potrebu uspostavljanja mreže praćenja i uspostave validnih indikatora koji bi u kontinuitetu prostorno i vremenski pratili stanje i promjene kako bi se mogle donositi validne odluke i mjere.

KS za razliku od mnogih drugih kantona u FBiH ima najbolje podloge kada je u pitanju zemljište i njegova pokrivenost. To je veoma dobra osnova za uvođenje sistema monitoringa i planiranja razvoja KS općenito, a u okviru toga i poljoprivredne proizvodnje. Obzirom na to da je promjena u prostoru na području KS veoma dinamična, nameće se potreba da se pristupi ažuriranju postojećih podloga.

Iako su problemi vezani za zaštitu i unapređenje kvaliteta ovog resursa veoma raznovrsni i kompleksni, oni se prema uzrocima mogu svrstati u nekoliko grupa kako slijedi:

1. Neracionalno upravljanje zemljištem, odnosno nemogućnost uspostave integralnog sistema održivog upravljanja zemljištem. U tom smislu problem predstavlja:
 - a) Nepotpuna i ponekad neusaglašena zakonska regulativa Oblast upravljanja zemljištem na različite načine tretira 14 zakonskih akata. Većina ovih zakonskih akata se ne implementira, jer nedostaju mehanizmi, institucije i finansijska sredstva za njihovu implementaciju. Ne postoje akti koji regulišu tipove zemljišta osim poljoprivrednog.
 - b) Nedostatak planske, analitičke i tehničke dokumentacije, na nivou FBiH.
 - c) Nepostojanje koordinacije i efikasne komunikacije, te nejasne linije, načini i odgovornosti za izvještavanje na svim nivoima administracije (i horizontalno i vertikalno).
 - d) Nepostojanje integralnog zemljišnog informacionog sistema ZIS. Uspostava ovakvog sistema je zakonska obaveza koja je definirana zakonom¹⁷.
2. Nepostojanje sistematskog praćenja kvaliteta zemljišta – monitoringa je problem koji za posljedicu ima nedostatak informacija o stanju i upotrebi zemljišta, kao i o nivou/kvalitetu ispunjavanja zakonskih obaveza. Upravo nepostojanje vertikalne i horizontalne komunikacije između nadležnih institucija na svim nivoima administracije ima za posljedicu nepostojanje sistema praćenja kvaliteta zemljišta.
3. Neadekvatne proizvodne prakse koje nisu prilagođene prirodnim karakteristikama zemljišta u BiH.

¹⁷ Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Zakon o prostornom planiranju i korištenju prostora;

4. Nizak nivo javne i političke svijesti o važnosti drugih funkcija tla, osim njegove privredne funkcije.

Rezultati mjerenja **nivoa buke u KS** (kontrolna mjerenja i testne karte) ukazuju na to da je nivo buke značajno povećan i da postoji konstantan trend povećanja buke. Do sada, nije zabilježen pomak u izradi karata buke i sagledavanja ovog problema kroz donošenje prostorno-planske dokumentacije, kako razvojne tako i provedbene.

Urbanističko-ekološka inspekcija vrši inspekcijske aktivnosti, no zbog nepostojanja dovoljnog broja stručnog kadra, nerealno je očekivati nadzor cjelodnevne primjene Zakona o zaštiti od buke na čitavom području KS.

Budući da prilikom odobravanja različitih namjena prostora ne posvećuje adekvatna pažnja, odnosno nedostaje kontrola ispunjenosti uslova zaštite od buke, učestali su problemi koji se moraju rješavati jačanjem odgovornosti i preventivnim djelovanjem nadležnih općinskih službi.

Ključni problemi vezane za buku u KS potiču od neadekvatnog održavanja kolovoza i upravljanja semaforima (rupe, šahtovi, ležeći policajci, zeleni val, itd.), uslijed, sa aspekta buke nereguliranog saobraćanja teretnih vozila, neadekvatnog i neredovnog održavanja tramvajskih šina, tramvaja, željezničkih šina i kompozicija, zatim uslijed neprovođenja planiranja industrijskih zona sa aspekta buke. Nadalje, buka od vozila se ne provjerava na tehničkim pregledima (putnička, teretna, autobusi i motori), aspekt buke se ne sagledava kod izdavanja upotrebne dozvole za obavljanje djelatnosti u odnosu na postojeće nivoe na lokaciji, ne postoje karte buke niti su karte prekoračenja dozvoljenih nivoa dostupne, a kontinuirani monitoring na kontrolnim tačkama se ne provodi tako da nema potrebnih podataka.

Područje KS ima bogato i vrijedno **kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe** koje se kontinuirano istražuje i evidentira, zasebno ili za potrebe ciljane prostorno-planske dokumentacije, a sve u cilju njegove efikasnije i cjelishodnije zaštite i očuvanja.

Po osnovu do sada donešenih pravnih akata o proglašenju područja zaštićenim u KS, zaštitom je obuhvaćeno oko 3.091,8 ha. Ovo je veliki pomak u odnosu na ranije stanje, kojim se ne ostvaruje samo procentualno povećanje prostora pod pravnom zaštitom nego i shvatanje značaja zaštite tako integralno valorizovanih prostora.

Proglašenjem zaštićenih područja prirodnog naslijeđa „Trebević“ i „Bentbaša“ povećao će se procenat zaštićenih područja koji prekrivaju površinu KS.

Po raznolikosti prirodnih vrijednosti (biljnog i životinjskog svijeta, pejzaža, hidrološkom, geološkom i drugom naslijeđu), te prema rezultatima dosadašnjih istraživanja može se reći da KS spada u područja sa visokim procentom biodiverziteta. S ciljem očuvanja biodiverziteta i sprječavanja prorjeđivanja ili potpunog nestajanja vrsta neophodno je uraditi inventarizaciju rijetkih i ugroženih vrsta flore, faune i fungija za područje KS.

Šumama, kao jednom od najvrijednijih resursa KS, treba posvetiti posebnu pažnju zbog evidentne degradacije kao i rastuće potrebe za korištenjem svih funkcija šuma. Bez obzira na dešavanja u prethodnom periodu, koja su u nekim slučajevima imala negativan uticaj na šumske ekosisteme KS, šume su ipak zadržale prirodnu strukturu. Brižnim upravljanjem i stručnim gospodarenjem takvim šumama mogla bi se i morala osigurati dugotrajnost. Vrlo važno je osigurati stabilan zakonski okvir donošenjem Zakona o šumama FBiH i poduzeti konkretne aktivnosti na unapređenju organizacije gospodarenja šumama u cilju održivog korištenja resursa, očuvanja prirodne strukture, zaštite okoliša i drugo.

S obzirom na veliku površinsku zastupljenost različitih tipova šuma, uzgojnih oblika šuma, njihov prostorni raspored, zalihi, kvalitet i sl. može se zaključiti da predstavljaju vrijedan prirodni obnovljivi resurs na području KS. Osim do sada zaštićenih površina u području KS postoji još područja šuma koja mogu i trebala bi biti zaštićena.

1.1.19 Analiza budžeta i javne administracije Kantona Sarajevo

Budžet Kantona Sarajevo obavezujući je okvir djelovanja javnog sektora i predstavlja akt kojim se planiraju prihodi i primici, rashodi i izdaci Kantona Sarajevo za period jedne fiskalne godine. Izrada i izvršavanje budžeta zasniva se na načelima jedinstva, tačnosti, uravnoteženosti i zakonitosti budžeta, načelu univerzalnosti, efikasnosti ekonomičnosti, transparentnosti, participativnosti i principu jedne godine. Izrada godišnjeg budžeta zasniva se na budžetskom kalendaru te Dokumentu okvirnog budžeta koji obuhvata najmanje jednu fiskalnu godinu i dvije naredne godine. Strukturu budžetskih sredstava čine porezni i neporezni prihodi, kao dominantni izvori budžetskih sredstava, zatim grantovi, donacije, kapitalni primici i račun finansiranja. Najznačajniji prihod Budžeta KS predstavljaju prihodi od indirektnih poreza sa najvišim procentualnim učešćem. Drugi po značajnosti su prihodi od poreza na dohodak i prihodi od poreza na dobit. Federalni nivo vlasti u BiH je zakonodavac najznačajnijih indirektnih i direktnih poreza koje ubire Kanton Sarajevo i ostali kantoni u Federaciji BiH.

Kada se kapitalni transferi i nabavka stalnih sredstava posmatraju kao kapitalni budžet Kantona Sarajevo može se uočiti da kapitalni budžet raste u posmatranom periodu. Ukupan porast kapitalnog budžeta u razdoblju 2014-2019. je 137%.

Tabela 14. Izvršeni kapitalni rashodi i izdaci

OPIS	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kapitalni transferi	32.114.595	29.909.876	52.284.230	77.050.958	63.419.046	74.672.574
Izdaci za nabavku stalnih sredstava	22.699.579	20.221.563	28.530.541	33.250.926	40.943.989	55.303.557
UKUPNO	54.814.174	50.131.439	80.814.771	110.301.884	104.363.035	129.976.131

Izvor: Ministarstvo finansija Kantona Sarajevo, Obrazac 8 izvještaja o izvršavanju budžeta

U izvještajima o izvršavanju budžeta Ministarstva finansija Kantona Sarajevo primjenjuje se, između ostalog, izvještavanje u skladu sa statistikom vladinih finansija (GFS) iz kojeg se uočava da je u proteklom periodu izvršenje Budžeta Kantona Sarajevo bilježilo tekući suficit i pozitivan tekući bilans. Izdaci za nabavku stalnih sredstava koji čine sastavni dio kapitalnog budžeta kao i izdaci za otplate dugova značajno koriste sredstva tekućeg suficita, ali je i dalje konačan finansijski rezultat u posmatranom periodu na godišnjem nivou za Kanton Sarajevo (sa izuzetkom 2016.) pozitivan. I pored pozitivnog finansijskog rezultata na godišnjem nivou, javne finansije u KS su opterećene akumuliranim deficitom iz prethodnih perioda koji je nastao u vrijeme Globalne finansijske krize (2008., za BiH 2009.) i krize izazvane poplavama u BiH (2014.). Izvještaj o izvršavanju budžeta KS koji usvaja Skupština Kantona Sarajevo sadrži konačan finansijski rezultat koji uključuje i akumulirani deficit, jer je Kanton Sarajevo u skladu sa Zakonom o budžetima u FBiH u obavezi izvršiti pokriće tog deficita ostvarivanjem tekućeg suficita.

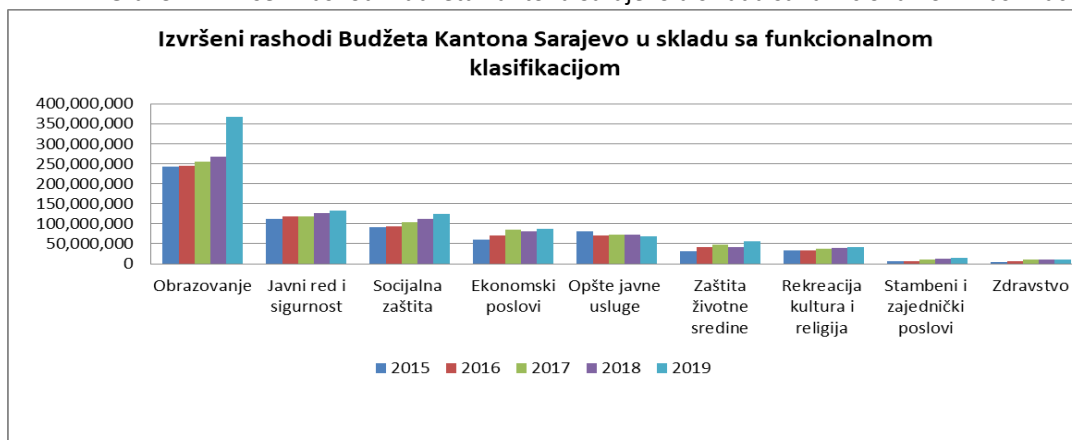
Zbog integracije Univerziteta u Sarajevu u Jedinstveni račun trezora KS, aktivnosti koja je provedena u skladu sa preporukama Ureda za reviziju institucija u Federaciji BiH, ukupan broj zaposlenih i rashodi koji se odnose na plaće i naknade zaposlenih u 2019. su značajno veće u odnosu na prethodne godine.

Prilikom planiranja i izvršavanja budžeta, između ostalog, koriste se budžetske klasifikacije i to: organizacijska, ekonomska, funkcionalna, programska i fondovska (izvor finansiranja). Funkcionalna klasifikacija odnosi se na sredstva iz budžeta raspoređena po namjeni za koju se troše. Zakon o budžetima Federacije Bosne i Hercegovine u članu 2. funkcionalnu klasifikaciju definiše kao skup poslova, funkcija i programa Federacije, kantona, gradova i općina razvrstanih prema namjeni kojoj služe.

Prema funkcionalnoj klasifikaciji (COFOG) u posmatranom periodu najviše sredstava iz Budžeta Kantona Sarajevo usmjereno je u obrazovanje. Budžet Kantona Sarajevo u svom rashodovnom dijelu obuhvata cjelokupni sistem obrazovanja (od predškolskog do visokog obrazovanja), kao i sistem

unutrašnjih poslova, te dobrim dijelom sistem pravosuđa (Kantonalni sud, Općinski sud, Kantonalno tužilaštvo, Pravobranilaštvo), što se odražava na raspodjelu rashoda po funkcionalnoj klasifikaciji, a vidljivo je iz slijedećeg grafičkog prikaza.

Graf 3. Izvršeni rashodi Budžeta Kantona Sarajevo u skladu sa funkcionalnom klasifikacijom

Izvor: Ministarstvo finansija KS

Primici od zaduživanja u posmatranom periodu su u najvećem dijelu korišteni za kapitalne investicije. Značajan broj kapitalnih projekata iz Budžeta Kantona Sarajevo finansira se vanjskim i unutrašnjim zaduživanjem. U skladu sa rastom prihoda u proteklom periodu rastao je koeficijent zaduženosti za Kanton Sarajevo, u skladu sa Zakonom o dugu, zaduženju i garancijama. Evidentno je da je u 2016., 2017. i 2018. ispod zakonske gornje granice te je iznos javnog duga u tom periodu opadao, a dio kapitalnih investicija finansiran je iz budžetskih sredstava ostvarenih kroz rast ukupnih prihoda evidentiran u tom periodu. U sljedećem tabelarnom pregledu (tabela 15.) uočavamo kretanje javnog duga u Budžetu Kantona Sarajevo.

Tabela 15. Javni dug Budžeta Kantona Sarajevo 2012-2018.

Godina	Javni dug na dan 31.12.	Stanje vanjskog duga po kreditima	% učešća	Stanje unutarnjeg duga po kreditima	% učešća	Stanje duga po garancijama	% učešća	Vrijednosni papiri	% učešća
2012.	97.637.941	70.562.963	72,27	27.074.978	27,73		0,00		0,00
2013.	171.344.766	39.055.339	22,79	87.298.528	50,95	44.990.899	26,26		0,00
2014.	193.299.763	99.024.051	51,23	57.035.525	29,51	37.240.188	19,27		0,00
2015.	218.867.365	110.091.898	50,30	71.857.963	32,83	36.917.504	16,87		0,00
2016.	212.423.685	110.413.819	51,98	71.206.712	33,52	30.803.154	14,50		0,00
2017.	205.538.296	98.536.837	47,94	70.708.178	34,40	25.537.281	12,42	10.756.000	5,23
2018.	138.438.918	95.218.873	68,78	24.414.045	17,64		0,00	18.806.000	13,58

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

Opterećenje budžeta izdacima za otplate po osnovu unutrašnjeg i vanjskog duga u budućem periodu (period otplata obuhvata 17 narednih godina) i dalje će predstavljati značajnu poziciju u rashodovnom dijelu budžeta koji u skladu sa Zakonom o budžetima u FBiH ima prioritet pri izvršavanju. U narednom tabelarnom pregledu (tabela 168) dat je prikaz projekcija otplata za postojeće i buduća kreditna zaduženja u Kantonu Sarajevo.

1.1.20 Javna administracija Kantona Sarajevo

Javna administracija u Kantonu Sarajevo je ostvarila niz značajnih reformi. U skladu s uspješnim praksama razvijenih zemalja, te kontinuiranim naporima međunarodne zajednice, javna administracija

u Kantonu, te budžetski proces kao osnovni alat za realizaciju politika i strateških opredjeljenja Vlade se značajno unaprijedio. U Kantonu je uveden participativan proces pripreme dokumenta okvirnog budžeta u programskom formatu i usaglasio je kalendarske rokove sa višim nivoima vlasti za punu implementaciju srednjoročnog pristupa planiranju i izradi budžeta.

Ukoliko uporedimo ukupan broj zaposlenih u Budžetu Kantona Sarajevo (uključujući obrazovne i sve ostale institucije budžeta i njihovo osoblje) sa brojem stanovnika u Kantonu Sarajevo u posmatranom periodu uočavamo da je u prosjeku jedan administrativni radnik zaposlen na oko 30 stanovnika.

Tabela 16. Javna administracija po stanovniku

Godina	Broj stanovnika u KS	Godišnji prosjek zaposlenih u Budžetu KS	Zaposleni u KS po stanovniku
	1	2	3(1/2)
2014	414.721	11.116	37,31
2015	416.433	11.181	37,24
2016	417.498	11.022	37,88
2017	418.542	11.131	37,60
2018	419.414	11.079	37,86
2019	420.496	14.142	29,73

Izvor: Ministarstvo finansija KS

Iako je Kanton Sarajevo ostvario niz reformi, ostalo je još dosta prostora za poboljšanje efikasnosti i transparentnosti javne administracije. Od ključnog je značaja da izvršna i zakonodavna vlast, shvate značaj i odgovornost svoje uloge u kreiranju transparentnijih i odgovornijih usluga. Efikasan i transparentan sistem odlučivanja, te njegove direktne veze sa javnim finansijama je ključ za kvalitetan rad javne administracije – a data veza u Kantonu Sarajevo, kao i drugim kantonima te višim nivoima vlasti u velikom obimu nedostaje.

Kada pogledamo trenutnu situaciju javne administracije u Kantonu Sarajevo, u proteklih pet godina prisutan je trend rasta broja uposlenih u javnoj administraciji. Istovremeno, bilježimo situaciju gdje građani iskazuju potrebu za većim brojem javnih usluga i poboljšanjem njihovog kvaliteta. Jedan od osnovnih postulata dobrog upravljanja, koji je naglašen i u Evropskoj povelji o lokalnoj samoupravi i drugim dokumentima Vijeća Evrope, jeste pravo građanina da učestvuje u javnim poslovima na lokalnom nivou kroz kombinaciju metoda predstavničke i participatorne demokratije. U tom smislu građani Kantona Sarajevo, općenito imaju priliku učestvovati u planiranju usluga te imaju pristup informacijama, u skladu sa zakonom, neophodnim za kvalitetno učešće u procesu odlučivanja. Otvorenost ka građanstvu, uključujući i transparentan proces odlučivanja i veze sa javnim novcem su unaprijeđeni najviše u kontekstu publikacije i dostupnosti dokumenata putem javnog web portala. Međutim, u vezi sa funkcionisanjem procesa odlučivanja te rada sektora javnih finansija kao načina realizacije javnih politika, postoji prostor za dodatna poboljšanja. Brojne analize nevladinih organizacija su pokazale da veliki broj bh građanki i građana nemaju optimalne informacije o radu javne administracije, te izvršavanju javnog budžeta za realizaciju strateških razvojnih politika, što ukazuje na potrebu donošenja budžeta za građane

Složena podjela ingerencija u FBiH koja je posebno izražena u Kantonu Sarajevo na relaciji Federacija BiH – Kanton - Grad – općina, znatno utiče obaviještenost stanovnika o odgovornostima javnih organa vlasti. Princip subsidijarnosti, odnosno donošenja odluka na onom nivou na kojem je to najracionalnije i najefikasnije, govori u prilog i kantonu i općinskom nivou vlasti, čime se potiče jačanje učešća građanstva u donošenju odluka, te se posljedično omogućuje veća odgovornost vlasti za provođenje politika.

Postoji također i stalna potreba za unapređenjem ljudskih resursa u javnoj administraciji u Kantonu, imajući u vidu često zabilježen izazov nedovoljne kvalificiranosti te manjak vještina neophodnih za kvalitetan rad u javnoj administraciji.

1.1.21 Program javnih investicija

Program javnih investicija KS (PJIKS) priprema se svake godine po roling sistemu, koji usvaja Vlada KS. Osnovni cilj izrade PJIKS je usklađivanje razvojnih projekata sa realnim izvorima finansiranja. Program sadrži tekuće i kandidovane projekte, a čijom realizacijom treba da se doprinese kvaliteti života građana i sigurnosti. Investicije-projekti se odnose na sva područja djelatnosti (sektore) od obrazovanja, infra i suprastrukture do socijalne sigurnosti i zaštite okoliša. Ukupan broj projekata (tekućih i kandidovanih) u 2019. godini je 162 i veći je za 25,6% u odnosu na ukupan broj projekata u 2014. godini. Ukupna planirana vrijednost projekata (tekućih i kandidovanih) iznosi preko jedne milijarde KM za posmatrane godine, odnosno u 2019. godini je veća za 7,2% u odnosu na 2014. godinu.

U ukupnoj planiranoj vrijednosti tekućih projekata u 2019. godini (749,4 miliona KM) sredstva Budžeta KS učestvuju sa 47,3% i iznose 354,8 miliona KM. Sredstva Budžeta KS u odnosu na 2014. godinu manja su za 3,1% ili 11,4 miliona KM. U 2019. godini drugi izvori finansiranja iznose 394,7 miliona KM ili 52,7% i veći su za 0,2%, odnosno za 0,8 miliona KM nego 2014. godine.

Tabela 17. Osnovni pokazatelji Programa javnih investicija Kantona Sarajevo

Status projekata	2014			2019			Indeks 2019/2014 (%)		
	Broj projek.	Planirana vrijednost projekta (mil. KM)	Budžet (mil. KM)	Broj projek.	Planirana vrijednost projekta (mil. KM)	Budžet (mil. KM)	Broj projek.	Planirana vrijednost projekta (mil. KM)	Budžet (mil. KM)
Tekući ukupno	87	760	80,2	63	749,4	82,7	72,4	98,6	103,1
Ukupno učešće KS	84	366,2	33,7	47	354,8	70,8	56,0	96,9	210,1
Drugi izvori Finansiranja	41	393,9	46,6	16	394,7	11,9	39,0	100,2	25,5
Učešće KS (%)	96,6	48,2	42	74,6	47,3	85,6			
Učešće drugih izvora finansiranja (%)	47,1	51,8	58	25,4	52,7	14,4			
Kandidovani ukupno	42	264,1	43,9	99	348,3		235,7	131,9	
Tekući i kandidovani Projekti	129	1.024,10	124,1	162	1.097,70	82,7	125,6	107,2	66,6

Izvor: PJIKS 2014-2016. PJIKS 2019-2021.

U ukupnoj planiranoj vrijednosti kandidovani projekti iznose 348,3 miliona KM u 2019. godini. Za realizaciju projekata u 2019. godini ukupno planirana sredstva svih projekata iznose oko 82,7 miliona KM.

1.1.22 Projekcija finansiranja strategije razvoja

U fazi izrade situacione analize potrebno je pripremiti i projekciju mogućnosti finansiranja strateškog dokumenta. U tu svrhu analizirali su se finansijski podaci iz prethodnog perioda (5 godina unazad) koji se odnose na realizaciju prioriteta i kapitalnih projekata, bilo da su finansirani iz internih (budžet) ili eksternih izvora (donacije, transferi, krediti). Na osnovu prethodne analize, u saradnji sa ministarstvom finansija, data je procjena mogućnosti finansiranja Strategije razvoja KS za naredni planski period. Procjena sadrži pregled finansiranja po godinama, izvorima i sektorima i služi kao osnova u narednim fazama za izradu prioriteta, mjera i projekata, te pripremu indikativnog finansijskog okvira.

Tabela 18. Procjena mogućnosti finansiranja strategije razvoja

Izvori finansiranja strategije razvoja	Okvirna procjena po godinama							UKUPNO (u KM)
	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	
Iz budžeta (u KM)	195.840.185	208.236.391	198.881.978	207.275.708	215.058.343	223.032.718	231.201.709	1.479.527.033
Iz eksternih izvora (kredit, entiteti, kantoni, država, javna preduzeća i privatni izvori) (u KM)	25.000.000	20.000.000	15.000.000	10.000.000	10.000.000	10.000.000	10.000.000	100.000.000
Iz eksternih izvora (IPA, donatori i ostalo) (u KM)								
UKUPNO (u KM)	220.840.185	228.236.391	213.881.978	217.275.708	225.058.343	233.032.718	241.201.709	1.579.527.032
Ekonomski razvoj	Društveni razvoj			Razvoj okoliša/zaštite životne sredine			Ukupno	
523.529.515	871.456.090			184.541.427			1.579.527.032	

1.1.23 Usklađenost sa prostorno-planskom dokumentacijom

Prostorni plan Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023. godine usvojen je 2006. godine, kao i Izmjene i dopune Prostornog plana Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023. godine A faza i Izmjene i dopune Prostornog plana Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023. godine B faza¹⁸. Prostorni plan Kantona Sarajevo za period od 2003. do 2023. godine definirao je sljedeće ciljeve prostornog razvoja:

Opći ciljevi prostornog razvoja

- Humani razvoj – osnovna orijentacija
- Poštivanje ljudskih prava
- Promoviranje posebnosti kvaliteta okoline i očuvanje prepoznatljivog ambijenta
- Dostupnost materijalnim sredstvima i energiji
- Dostupnost kulturi, obrazovanju, znanju, zdravstvu i socijalnoj zaštiti
- Uključivanje stanovnika u proces planiranja
- Formiranje novog pristupa strukturi potrošnje
- Profiliranje prostora Kantona Sarajevo kao ambijenta unosnog (održivog i visokoprofitabilnog) poslovanja
- Stvaranje ambijenta ugodnog življenja
- Profiliranje Kantona Sarajevo kao regionalne i evropske metropole
- Unapređenje razvojnih i integrativnih funkcija Kantona Sarajevo
- Pretpostavljanje ubrzanijeg demografskog, kulturno-ekonomskog i socijalnog razvoja ovoga metropolitanskog područja u odnosu na BiH u cjelini

¹⁸ „Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 26/6, 4/11 i 22/17;

- Usklađivanje politike racionalnog korištenja prostora sa očekivanom izmjenom strukture djelatnosti
- Održivi razvoj bazirati na kompatibilnosti okoliša sa ekonomskog, kulturno-socijalnog i prostornog aspekta
- Reduciranje nepovoljnih uticaja u okolišu

Također, u Kantonu Sarajevo se trenutno rade 4 Urbanistička plana. Urbanistički planovi za urbana područja Sarajeva, Ilijaša, Hadžića i Trnova.¹⁹

1.2 Swot analize i strateško fokusiranje

1.2.1 SWOT matrica: razvoj privrede

Razvoj je višedimenzionalan proces koji uključuje ekonomske, socijalne i institucionalne transformacije društva u cilju poboljšanja kvaliteta i standarda života. Cjelovit pristup razvoju podrazumijeva da se razvoj promatra u međusobnoj interakciji svih aspekata - ekonomskih, društvenih, okolinskih, prostornih i da su u razvojne procese uključeni svi akteri razvoja – vladin sektor, privatni sektor, civilno društvo, lokalna zajednica, obitelj, pojedinac.

Ekonomske rast znači stalno povećavanje obima proizvodnje u jednoj zemlji, odnosno porast bruto društvenog proizvoda kao osnovnog kvantitativnog pokazatelja kretanja proizvodnje u periodu od godinu dana. No, danas se pojam ekonomskog rasta proširio na koncept ekonomskog razvoja. Sam koncept ekonomskog razvoja predstavlja, ne samo kvantitativne već i kvalitativne promjene (mijenjanje privredne strukture, promjene do kojih dolazi pod dejstvom naučnog i tehničkog progressa, pojava novih grana i djelatnosti, novih zanimanja i sl.) koje vode ka boljem i potpunijem progressu.

SWOT analiza: razvoj privrede je izrađena na temelju podataka iz Situacione analize koja uključuje baze podataka i ocjenu stanja po područjima. SWOT analiza uključuje definisane interne snage i slabosti, te prilike i prijetnje u okruženju vezano za razvoj privrede Kantona Sarajevo. Sadrži prikaz onih snaga, slabosti, prilika i prijetnji koje su identificirane kao „ključne“, tj. najbolje odražavaju stanje u privredi KS.

Metodom SWOT analize (analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji) utvrđeni su unutrašnji i vanjski faktori, koji pozitivno ili negativno utiču na razvoj KS.

Tabela 19. Razvoj privrede - Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena uticaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)

Unutrašnji faktori	SNAGE (Strengths)	SLABOSTI (Weaknesses)
Resursi*	• Dobar geoprometni položaj - lokacija Kantona Sarajevo u BiH i regiji • Pozicija glavnog grada • Autentičnost prostora i bogatstvo kulturno-historijskih spomenika • Prirodne ljepote i potencijal ruralnih područja	• Značajni resursi se troše na izdavanje velikog broja uvjerenja radi ostvarivanja različitih prava po osnovu statusa nezaposlenosti • Pokrivanje rashoda na temelju (pravno definirano) prioritarnog ranga • Postojeći model naknada za slučaj nezaposlenosti ne uzima u obzir individualno učešće pojedinca u ukupnim sredstvima fonda

¹⁹Odluka o pristupanju izradi („Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 48/16)

	• Obrazovana i relativno konkurentna radna snaga • Značajne pretpostavke (resursi i kapaciteti) razvoja MSP sektora • Značajni R&D ljudski potencijali (NIR i inovacije) • Značajni potencijali pristupačne mreže industrijskih i poslovnih zona • Raspoloživa značajna sredstva na godišnjem nivou za realizaciju aktivnih mjera zapošljavanja • Izvršeno renoviranje općinskih biroa, raspoloživ veći broj obučenih savjetodavaca za nezaposlene osobe • Raspoloživa finansijska sredstva i programi podrške poljoprivrednim proizvođačima u KS • Povoljni ambijentalni uslovi za razvoj ruralnog turizma	• Nedovoljno razvijena tehnološka infrastruktura za unapređenje Službe za zapošljavanje KS, Nedostatak obučenog osoblja za rad sa poslodavcima • Limitirani kapaciteti Ministarstva privrede KS za realizaciju mjera podrške subjektima male privrede • Niska ulaganja u istraživačko-razvojne i inovativne aktivnosti i projekte • Nerazvijena turistička infrastruktura i suprastruktura • Usitnjenost zemljišnog posjeda, mala površina zemljišta više prirodne efikasnosti, niska tehničko-tehnološka opremljenost i nedostatak sredstava za investicije u poljoprivredi
Organizacija	• Unapređena organizacija rada službe/biroa za zapošljavanje, razdvojena evidencija u odnosu na savjetovanje nezaposlenih osoba • Unapređene evidencije nezaposlenih osoba, identifikacija aktivnih tražilaca posla • Redovno godišnje organizovanje klubova za traženje posla • Formiran sektor za poljoprivredu u Ministarstvu privrede KS	• Nepovoljno poslovno okruženje (troškovi i procedure - broj i dužina trajanja – vezano za pokretanje i gašenje poslovnih subjekata i obrta, visoki troškovi oporezivanja rada, visoki parafiskalni nameti, visoke cijene komunalnih usluga, itd.) • Nepostojanje adekvatnog institucionalnog okvira za promociju i razvoj preduzetništva • Odsustvo sistemskog pristupa kada se radi o ulaganjima u preduzetničku infrastrukturu • Nedovoljno proaktivan pristup u privlačenju stranih investitora • U portfoliju programa podrške Službe za zapošljavanje preveliki je naglasak na mjerama za koje empirijska istraživanja ne nalaze pozitivne ekonomske učinke – javni radovi i zapošljavanje u javnom sektoru • Nedostatak sistema evaluacije, odnosno ocjene učinaka realizovanih programa podrške • Nizak reputacijski kapital službe za zapošljavanje, limitirana i nesistematična saradnja sa poslodavcima, institucijama formalnog i neformalnog obrazovanja, privatnim posrednicima u zapošljavanju, centrom za socijalni rad je limitirana i nesistematična • Neadekvatno praćenje kretanja potražnje za radnom snagom provodi se pro forme tako da rezultira neupotrebljivim podacima • Programi se vrlo rijetko prilagođavaju specifičnim zahtjevima pojedinih kategorija nezaposlenih, posebno onih sa otežanim pristupom tržištu rada • Neefikasne procedure Službe koje uzimaju nepotrebno vrijeme i resurse i rezultiraju

		„zarobljavanjem“ sredstava unutar pojedinih programa • Služba za zapošljavanja rijetko kombinira uslugu posredovanja sa programima podrške novom zapošljavanju • Odsustvo holističkog upravljanja destinacijom i odsustvo destinacijskog menadžmenta u turizmu • Fragmentirana struktura poljoprivrednih gazdinstava i nizak stepen specijalizacije i tržišne orijentacije • Odsustvo vertikalne i horizontalne integracije u poljoprivredi i nedovoljna savjetodavna služba
Rezultati rada	• Kontinuirani rast broja zaposlenih u KS, odnosno smanjenje broja nezaposlenih • Kontinuiran rast broja registrovanih privrednih subjekata u KS • Investicijski imidž KS za domaće i strane investitore • Kontinuirani rast broja turista u KS • Rast poljoprivredne proizvodnje i broja gazdinstava	• Niska konkurentnost i nedovoljna izvozna orijentacija privrede • Deindustrijalizacija privrede u KS • Nizak nivo direktnih stranih investicija u BiH • Nizak kvalitet obrazovanja i neusklađenost sa potražnjom za radnom snagom • Dominantno dugoročna nezaposlenost koja rezultira velikim brojem obeshrabrenih osoba • Rast nezaposlenosti visoko obrazovanih (diplomanata fakulteta iz grupacije društvenih nauka, posebno žena i mladih osoba, kao i osoba starosti 55 i više godina) • Nizak obuhvat nezaposlenih osoba mjerama podrške novom zapošljavanju, slabo targetiranje i visoki troškovi programa po novom radnom mjestu • Relativno visoka zaposlenost u neformalnoj ekonomiji • Značajan pad broja zaposlenih u prvoj polovini 2020. djelatnostima turizma i ugostiteljstva • Razlike između lokalnih zajednica u KS kada se radi o ishodima tržišta rada • Nedovoljna konkurentnost poljoprivrednih gazdinstava (količine proizvodnje i dodana vrijednost), nizak stepen korištenja mehanizacije i niska izvozna orijentacija (izražen deficit vanjskotrgovinske razmene) • Neiskorištenost kapaciteta prerađivačke industrije • Nizak udio obrađenog zemljišta u ukupnom zemljištu, nizak udio navodnjavanih u ukupnim obradivim površinama i nestabilnost prinosa • Nedovoljan nivo primjene standarda u poljoprivrednoj proizvodnji • Nerazvijen ruralni turizam
Vanjski faktori	Prilike (Opportunities)	Prijetnje (Threats)
Političke	• Primjena i usvajanje međunarodnih standarda u procesu pridruživanja EU, pri čemu bi se služba za zapošljavanje	• Kompleksan sistem organizacije BiH i preplitanje nadležnosti različitih nivoa vlasti

	trebala reformirati u skladu sa najsavremenijim službama iz zemalja EU • Opredjeljenje svih nivoa vlasti za razvoj poljoprivrede i ruralnog razvoja	• Politička nestabilnost i politički ciklusi (izborni proces svake dvije godine) koče nužno potrebne reforme dugoročnijeg karaktera • Vizni režim sa važnim emitivnim tržištima u turizmu i sistem dobijanja viza • Nedostatak političkog konsenzusa u vezi sa reformama normativnog okvira vezano za rad i zapošljavanje (zakon o radu, zakon o doprinosima, itd.), kao i za obrazovanje (kurikularna reforma, reforma upisne politike, itd.)
Ekonomske	• Ubrzani globalni rast djelatnosti u kojima KS iskazuje komparativne prednosti (IT sektora i na znanju bazirane izvozno orijentisane usluge – BPO i sl.) • Aktiviranje potencijala dijaspora (ljudski kapital, finansijski kapital, društveni kapital, itd.) • Mogućnosti u domenu honorarnog zapošljavanja – freelancing • Blizina i rast tržišta EU i CEFTA, rast domaćeg tržišta • Dostupnost EU i drugih međunarodnih fondova • Potencijal regionalnog povezivanja • Obrazovana i ekonomski potentna dijaspora • Mogućnosti koje nude javno-privatna partnerstva • Dostupnost lokalnih sirovina • Rast ulaganja u sisteme podrške razvoju poljoprivrede	• Globalna (COVID-19) pandemija i njene ekonomske posljedice • Ekonomska situacija u BiH, destimulativno okruženje za preduzetništvo i investicije, uključujući i pristup izvorima finansiranja • Spor oporavak privrede, niska stopa ekonomskog rasta i nedovoljna potražnja za radnom snagom • Neravnomjeran regionalni razvoj • Postojanje dualne ekonomije • Zavisnost od uvoznih inputa • Deficit sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u spoljnotrgovinskoj razmjeni FBiH i BiH • Nepovoljni uslovi eksternog finansiranja i sredstva finansiranja neprilagođena poljoprivredi • Nedostatak sveobuhvatnih statističkih pokazatelja i tržišno informacionog sistema
Socijalne i društvene	• Rast broja stanovnika i povećanje radne snage u KS • Globalna orijentacija na socijalnu inkluziju i kvalitet ljudskog kapitala • Postojanje institucija i fondova koje mogu pružiti finansijsku i tehničku podršku	• Emigracija obučene radne snage, obrazovanih i mladih kadrova • Depopulacija ruralnih područja i niži kvalitet života na selu • Nepovoljna starosna, obrazovna i socijalna struktura stanovništva u ruralnim krajevima • Nemotivirani i neinformirani korisnici Službe za zapošljavanje (poslodavci i nezaposlene osobe) • Nedovoljan socijalni dijalog u području zapošljavanja • Nedostatak interesa đaka i studenata za tehnička usmjerenja u srednjim školama i na fakultetima, kao i za obrtništvo • Otpori unutar obrazovnog sistema za provođenje potrebnih reformi • Nepovoljan status poljoprivrednih proizvođača (često bez formalnog zaposlenja, zdravstvenog i penzionog osiguranja)
Tehnološke	• Ubrzana digitalna transformacija	

	• Korištenje informaciono-komunikacionih tehnologiju u upravljanju službom za zapošljavanje (savremena IP za automatizaciju poslovnih procesa) • Korištenje informaciono-komunikacionih tehnologija u podizanju kvaliteta obrazovanja • Mogućnosti korištenja savremenih tehnologija u poljoprivredi	
Pravne		• Sporo usklađivanje sa EU i drugim okvirnim politikama
Okolinske	• Agro-klimatski uslovi • Rastući interes za ekološki prihvatljive i organske proizvode, te energetske efikasnost	• Upravljanje otpadom, otpadnim vodama i sanacija okoliša u BiH • Klimatske promjene koje mogu negativno uticati na razvoj turizma (planinski i ski turizam) i prinose u poljoprivredi

1.2.2 SWOT matrica: društveni razvoj

Kako je ranije navedeno, cjelovit pristup razvoju podrazumijeva da se razvoj promatra u međusobnoj interakciji svih aspekata – ekonomskih, društvenih, okolinskih, prostornih. Stoga, u ovom dijelu poseban akcenat je dat na društveni razvoj po ključnim oblastima: obrazovanje, zdravstvo, socijalne politike, kultura i sport.

SWOT analiza je izrađena na temelju podataka Situacione analize koja uključuje baze podataka i ocjenu stanja po područjima. SWOT analiza uključuje definisane snage i slabosti, te prilike i prijetnje u oblasti društvenog razvoja. Sadrži prikaz onih snaga, slabosti, prilika i prijetnji koje su identificirane kao „ključne“, tj. najbolje odražavaju stanje u oblasti društvenog razvoja.

Metodom SWOT analize (analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji) utvrđeni su unutrašnji i vanjski faktori, koji pozitivno ili negativno utiču na razvoj KS.

Tabela 20. Društveni razvoj - Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena uticaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)

Unutrašnji faktori	SNAGE (strengths)	SLABOSTI (Weaknesses)
Resursi	• Dugogodišnja tradicija institucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja u KS • Solidna infrastruktura u osnovnim i srednjim školama uz djelimično povećanje kvalitete nastavničkog kadra • Povoljan omjer učenika i nastavnika u osnovnim i srednjim školama • Akreditirane visokoškolske ustanove (fakulteti, akademije) uz potencijal velikog broja studenata • Relativno veliki udio stručnih škola koje su participirale u međunarodnim projektima • Rast socijalnih davanja, rast prosječne naknade po korisniku	• Kontinuirano opadanje vitalnog indeksa • Rast broja penzionera - skoro 50% penzionera prima penziju ispod najnižeg iznosa penzije što ih dovodi na rub siromaštva • Nepostojanje dovoljnih infrastrukturnih i kadrovskih kapaciteta za obuhvat djece u predškolskom obrazovanju • Nedovoljno ulaganje u infrastrukturu u obrazovanju, te nedovoljna finansijska podrška školama • Nedovoljno kvalitetno inicijalno obrazovanje nastavnika i kontinuirano profesionalno obrazovanje

	• Stručno osposobljen kadar (u zdravstvu, kulturi) • Pozicija glavnog grada, multikulturalnost • Autentičnost prostora i bogatstvo kulturno-historijskih spomenika • Vrijedni i rijetki sadržaji u muzejima, bibliotekama i arhivima • Razvijena kulturna ponuda, brojnost institucija kulture, brojnost kulturnih i umjetničkih manifestacija • Međunarodni ugled i prepoznatljivost umjetnika, institucija, kulturnih i umjetničkih manifestacija • Duga tradicija sporta i olimpijski duh • Raznovrsna sportska infrastruktura i raspoloživost sportskih terena koji su dostupni i građanima • Raznovrsni sportsko-rekreacijski programi i sadržaji za različite dobne skupine i osobe sa invaliditetom – tradicionalni i novi sportovi, individualni i ekipni, dvoranski i outdoor • Brojnost sportskih klubova/udruženja u KS • Prirodni resursi za zimske sportove (olimpijske planine) i mogućnost za cjelogodišnje djelovanje • Naučno-istraživačka baza za razvoj – Fakultet za sport i tjelesni odgoj Univerziteta u Sarajevu (FASTO)	• Nedovoljna IT pismenost nastavnika • Zastarjeli nastavni planovi i programi • Nedostatni kapaciteti centara za socijalni rad • Nedostatak politike ljudskih i menadžerskih resursa u zdravstvu • Nedovoljna budžetska sredstva za razvoj kulture u KS što utiče na nemogućnost organizacije velikih i megadogađaja • Ograničena sredstva za ulaganje u sport i razvoj sporta, razvojni i vrhunski sport • Nedovoljna bazna sportska infrastruktura • Nedovoljan broj osposobljenog kadra na upravljačkim i rukovodećim pozicijama sportskih organizacija, te kvalifikovanog trenerskog kadra • Pristupačnost sportskih objekata za osobe sa invaliditetom
Organizacija	• Postojanje ključnih aktera: aktivni nastavnika i direktora u osnovnim i srednjim školama, Asocijacije direktora osnovnih škola KS, sindikata radnika u osnovnom obrazovanju, Vijeća roditelja • Odvajanje PPZ kao samostalne institucije • Pokrenuto uvođenje dualnog sistema obrazovanja kao konačan cilj srednjeg stručnog obrazovanja • Relativno dobar postojeći zakonski okvir u oblasti zdravstva i zdravstvenih usluga • Jasan organizacioni model nivoa zdravstvene zaštite i sistem obaveznog zdravstvenog osiguranja • Teritorijalna pokrivenost bolnicama (broj postelja koji prati evropski prosjek) i razvijena mreža privatnih zdravstvenih ustanova • Dobra pokrivenost obrazovnim institucijama u zdravstvu • Razvijen nevladin sektor u kantonu omogućuje brzu primjenu različitih modela socijalnih usluga i socijalnog poduzetništva. • Otvorenost institucija koje provode socijalnu politiku za različite modele socijalne zaštite • Uključenost ministarstva kulture i sporta u podršku razvoja kulture - finansiranje i sufinansiranje projekata od značaja za KS, književnih i likovnih stvaralaca, samostalnih	• Nedovoljan broj stručnih saradnika, pedagoga, psihologa, logopeda, edukacijsko-rehabilitacijskih stručnjaka i asistenata u ustanovama • Uvođenje smjerova u srednje škole bez osiguranja minimalnih materijalno-tehnički uvjeta za njihovo provođenje • Neefikasan sistem stipendiranja za deficitarna zanimanja i neefikasan sistem karijernog savjetovanja • Veliko opterećenje nastavnog osoblja nastavnim obavezama • Nedovoljna naučno-istraživačka/umjetničko-istraživačka motiviranost i orijentacija akademskog osoblja i to uglavnom uslijed preopterećenosti nastavnim obavezama • Uređenost jakog sindikata radnika u osnovnom obrazovanju koji često blokira kvalitetne promjene • Nedostatak programa za rad s nadarenim učenicima u osnovnim školama • Uloge i odgovornosti Vijeća roditelja neefikasne • Zastoj u reformi socijalne zaštite • Neadekvatan pravni okvir zdravstvenog osiguranja i socijalne zaštite koji rezultira opterećenjem službi administrativnim poslovima

	umjetnika, produkcije sadržaja, manifestacija, državnih institucija kulture • Razvijena domaća i inostrana saradnja • Internacionalizacija djelovanja u filmskoj industriji • Uključenost nevladinog sektora u razvoj i implementaciju kulturnih projekata • Zakonski okvir za djelovanje – postojanje Zakona o sportu KS • Finansijska podrška za sport – sistem programskog finansiranja i sufinansiranja projekata iz oblasti sporta	• Nedostatak sistema licenciranja NVO koje pružaju usluge socijalne zaštite • Podrška djeci bez roditeljskog staranja nije prilagođena njihovim stvarnim potrebama • Nedovoljno funkcionalan sistem sigurnosti i kvalitete zdravstvenih usluga i sistem praćenja rada i učinkovitosti zdravstvenih i nezdravstvenih radnika • Nedefinisana komunikacija između nivoa zdravstvenog sistema u odgovoru na trenutnu situaciju COVID- 19 • Neravnomjerna raspoređenost i koncentracija sadržaja kulture na uskom prostoru centra grada • Neriješen status objekata od državnog značaja (Zemaljski muzej, Historijski muzej, Muzej književnosti i pozorišnih umjetnosti, NUBBiH) • Primjena savremenih menadžerskih i marketinških znanja u praksi • Odsustvo koordinacije i saradnje među institucijama kulture • Nedovoljna kontrola i evaluacija rada i djelovanja u sportskom sistemu, uključujući i nepostojanje baza podataka o sportskim organizacijama i članstvu sportskih organizacija koje djeluju na području KS • Nedovoljna povezanost i saradnja sportskih organizacija • Nedovoljno praćenje zdravstvenog stanja učesnika u sportu i rekreaciji
Rezultati rada	• Aktuelna reforma predškolskog odgoja i obrazovanja i kurikularna reforma • Privatne registrovane predškolske ustanove • U primjeni je Primarni program i Obavezni program u godini pred polazak u školu • Obuhvat učenika osnovnim obrazovanjem na evropskom nivou • Kvalitetna postignuća nadarenih srednjoškolaca • Uz pomoć donatora već se razvijaju pilot modeli nadogradnje vještina i obuke za potrebe na tržištu rada • Povećan broj pruženih usluga socijalne zaštite uz minimalno povećanje administracije • Smanjen broj korisnika socijalne zaštite (lica ugroženih porodičnom situacijom, lica s duševno negativnim ponašanjem, broj korisnika civilnih žrtava rata) • Uznepredovala reforma primarne zdravstvene zaštite putem modela porodične medicine i unapređen informacioni sistem koji pacijentu olakšava pristup zdravstvenim uslugama • Ulaganje u infrastrukturu zdravstvenih ustanova	• Neusklađenost upisne politike i potreba tržišta rada • Nerazvijeno sistemsko upravljanje kvalitetom i kontrola kvaliteta uz nedostatak standarda za kvalitet škole i kvalitet direktora • Tradicionalni NPP u primjeni, te fokusiranost nastave na sadržaje, a ne na ishode, kao i izuzetno zastarjeli NPP u srednjim stručnim školama • Nedovoljno efikasne statističke baze podataka na svim nivoima obrazovanja • Najugroženije grupe su ispod nivoa siromaštva uz veliki udio socijalnih transfera u budžetu • Nedovoljna implementacija politika inkluzije • Podrška smještaju u ustanove socijalne zaštite povećana uz povećan broj punoljetnih korisnika sa smetnjama u duševnom i tjelesnom razvoju • Izrečene mjere za počinioca nasilja u porodici dugoročno negativno utiču na resocijalizaciju počinioca nasilja što ima značajne društvene posljedice

	• Učešće Kantona Sarajevo u ukupnim kulturnim dešavanjima u FBiH i BiH - KS je centar kulturnih dešavanja u BiH • Brojnost domaćih i međunarodnih sportskih manifestacija u KS	• Nedostatan nadzor zdravstvene inspekcije u javnim i privatnim zdravstvenim ustanovama • Nedovoljan sistem praćenja i evaluacije kvaliteta zdravstvenih usluga • Sporost u uvođenju novih zdravstvenih tehnologija neophodnih za efikasnije liječenje i za bolji kvalitet života pacijenata • Nizak nivo samoodrživosti institucija kulture i fokus na budžetska sredstva • Nedovoljna filmska produkcija • Ograničen broj festivalskih sadržaja i događaja • Nizak stepen razvijenosti kreativne industrije • Nedovoljna uključenost svih dobnih skupina u sport i rekreaciju
Vanjski faktori	PRILIKE (Opportunities)	PRIJETNJE (Threats)
Političke	• Harmonizacija politika sa principima i usmjerenjima strateških dokumenata EU unaprijediti će mogućnosti za korištenje predpristupnih fondova • Potreba za reformama je prepoznata na političkom nivou, začet reformski procesi u mnogim oblastima društvenog razvoja • Podrška međunarodnih organizacija transparentnom i odgovornom upravljanju institucijama u domenu društvenog razvoja • Pripadnost Evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA-European Higher Education Area) • Međunarodni programi razmjene i mobilnosti (ERASMUS)	• COVID 19 posljedice u kreiranju i implementaciji politika u sektoru socijalne politike • Nemogućnost samostalnog pristupa Kantona Sarajevo međunarodnim projektima na BiH nivou (IPA i sl) • Neusklađeni zakonski propisi, strategija i politika na različitim nivoima administrativnog uređenja BiH (što ponekada rezultira diskriminacijom korisnika, npr porodilja) • Politička nestabilnost, nedostatak političke volje za promjenama u zdravstvu i otpor zdravstvenih profesionalaca reformama • Odsustvo sistemskog pristupa razvoju kulture i preplitanje nadležnosti između različitih nivoa vlasti u BiH • Nedostatak strateškog okvira za razvoj sporta u BiH i nesistemske djelovanje u razvoju sporta
Ekonomske	• Regionalna saradnja i proces integracija u EU omogućuje prijenos dobrih praksi • Uvezivanje usluga sektora društvenog razvoja i sektora ekonomskog razvoja • Razvoj poslovnih modela i poticaja za ekonomsku valorizaciju usluga društvenog sektora • Pristup projektima međunarodnih organizacija i fondovima (npr. kultura i kreativna industrija) • Rad na projektima te korištenje EU fondova za finansiranje naučnoistraživačkog rada • Rast interesa za javno – privatno partnerstvo u obrazovanju, zdravstvu, socijalnoj zaštiti, kulturi i sportu • Razvoj turizma i rast tražnje za kulturnim i sportskim sadržajima • Rast društvene odgovornosti biznisa	• Socijalna isključenost i siromaštvo kao posljedica COVID 19 pandemije će postati veliko opterećenje za javne budžete za potrebe socijalne zaštite na nivou općina i kantona • Rastući problem strukturalne nezaposlenosti povećava kategoriju socijalno isključenih i siromašnih • Manjak radno aktivnog stanovništva uz trendove starenja populacije i rasta broja penzionera što bi se moglo odraziti na održivost penzionog sistema i rast siromaštva ove kategorije stanovništva • Rodna ravnopravnost i dalje problem koji zahtjeva sistemske promjene s dugoročnim jasnim ciljem • Povećanje troškova održavanja objekata u domenu društvenog razvoja

		• Neujednačen pristup donatorima sa jasnom vizijom potreba u oblasti društvenog razvoja • Izražena konkurencija u sektoru visokog obrazovanja - trend rasta broja univerziteta i visokoškolskih ustanova u drugim kantonima • Netransparentan sistem javnih nabavki i netransparentno upravljanje novcem poreskih obveznika • COVID 19 posljedice na ulaganja u sport, sportsku infrastrukturu i tehnološku opremljenost
Socijalne i društvene	• Uključivanje organizacija civilnog društva u reformske procese • Intersektorska saradnja i razvijanje partnerstava • Službe zapošljavanja i Centri za socijalni rad kao generatori razvoja vještina i socijalnog poduzetništva • Zainteresiranost roditelja za uključenje djece u institucionalni predškolski odgoj i obrazovanje • Saradnja sa poslovnom zajednicom i realizacija konkretnih stručnih i aplikativnih projekata • Uspostavljanje veza između škola/obrazovnih institucija, školskih sportskih klubova i lokalnih sportskih klubova • Povećanje svijesti o važnosti bavljenja sportskom aktivnošću – popularizacija sporta kao društvenog fenomena i javnog dobra od opšteg interesa	• Javnozdravstvena prijetnja koja lako može izazvati kolaps zdravstvenog sistema (COVID-19) • COVID 19 posljedice na socijalno zbližavanje, komunikaciju i podršku najugroženijim • Migrantska kriza i očekivano zadržavanje migranata uslijed pandemije u Kantonu Sarajevo u narednom periodu • 5 vodećih oboljenja u KS su hronična oboljenja kao rezultat nezdravog načina života i okolišnih faktora • Povećanje broja stanovnika preko 65 godina starosti koji traže zdravstvene usluge i zahtjevne tretmane u skladu sa svojim potrebama • Pad stope obavezne imunizacije kod djece koja je najefikasnija mjera zaštite od zaraznih oboljenja • Nedovoljna dinamika reformi u domenu društvenog razvoja i neusklađenost sa principima razvoja istih u EU značajno ograničava prostor za korištenje razvojne pomoći EU i drugih donator • Veliki pritisak roditelja na ustanove zbog nedostatka prostornih i kadrovskih kapaciteta u obrazovanju • Neadekvatan imidž univerziteta i visokoškolskih ustanova u javnosti, a posebno poslovnoj zajednici, u kontekstu mogućnosti zajedničke saradnje, te angažiranja akademskog osoblja u stručno-konsultativnim projektima • Iseljavanje iz BiH i odlazak stručnih kadrova (zdravstvo, obrazovanje, kultura, sport) • Nedostatak ekonomskih evaluacija usluga zdravstvenog sistema i utjecaja zdravstvene zaštite na kvalitet života građana
Tehnološke	• Reforma pravnog okvira i uvođenje integrisanog informacionog sistema na području socijalne zaštite, zapošljavanja i zdravstvenog osiguranja • Uvođenje informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT) i pripadajućih pomagala u sve aspekte rada institucija društvenog razvoja	• Konkurencija sadržaja u kulturi izazvana novim tehnologijama • Promjena strateškog fokusa i usporavanje uvođenja tehnoloških promjena uslijed posljedica COVID 19

	• Obrazovanje i nauka kao generator poslovnih modela tehnopolisa i inovacija u privredi • Nabavka potrebne medicinske opreme u skladu sa novim tehnologijama liječenja, potrebama zdravstvenih ustanova i kapacitetima zdravstvenih radnika • Mogućnost korištenja novih medija i društvenih mreža za promociju sporta i rekreacije	
Pravne	• Pokrenuta reforma sektora socijalne zaštite na nivou FBiH • Integracija univerziteta • Usvojeno zakonodavstvo za obrazovanje odraslih u KS • Zakonska obaveza ali i interes zajednica lokalne samouprave za veće učešće u organizaciji zdravstvene zaštite (zdravstveni savjeti)	• Nepostojanje osiguranog Javno privatnog partnerstva u predškolskom obrazovanju • Načini uređenja integracije univerziteta • Štrajk zdravstvenih radnika KS • Ne primjenjivanje postojećih zakonskih akata u domenu sporta • Nedovoljna kontrola rada i djelovanja u sportskom sistemu
Okolinske	• Intersektorska saradnja (Zavoda za javno zdravstvo KS i Ministarstva prostornog uređenja) i međusobna podrška u oblasti okoliša i zdravlja građana • Atraktivnost podneblja i prirodni resursi u BiH • Održiva mobilnost (npr. biciklizam)	• Riziko faktori iz okoliša (voda, vazduh, otpad, mine) • Problem dugoročnog snabdijevanja vodom uslijed porasta broja stanovnika u KS

1.2.3 SWOT matrica: javna infrastruktura i okoliš

Okoliš ima veliki značaj za zdravlje ljudi, te u konačnici ukupni ekonomski razvoj zajednice. Očuvanjem okoliša i razvojem javne infrastrukture podiže se nivo kvalitete življenja na području KS. Na taj način se stvaraju uslovi za održivi ekonomski rast, zapošljavanje, racionalno i produktivno korištenje prirodnih resursa i prostora.

SWOT analiza je izrađena na temelju podataka iz Situacione analize koja uključuje baze podataka i ocjenu stanja po područjima. SWOT analiza uključuje definisane snage i slabosti, te prilike i prijetnje u okolišu i javnoj infrastrukturi. Sadrži prikaz onih snaga, slabosti, prilika i prijetnji koje su identificirane kao „ključne“, tj. najbolje ističu obilježja okoliša i javne infrastrukture.

Metodom SWOT analize (analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji) utvrđeni su unutrašnji i vanjski faktori, koji pozitivno ili negativno utiču na razvoj KS.

Tabela 21. Okoliš i javna infrastruktura - Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena uticaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)

Unutrašnji faktori	SNAGE (Strengths)	SLABOSTI (Weaknesses)
Resursi*	• Raznolikost, očuvanost i prostorna zastupljenost prirodnih i kulturno-historijskih vrijednosti (nacionalni spomenici, olimpijske planine, zaštićena područja i sl.) • Izvorišta pitke, termalne, mineralne i termomineralne vode • Postojanje infrastrukturne mreže vodovoda i kanalizacije	• Slaba percepcija prirodnih i kulturno-historijskih vrijednosti kao resursa za razvoj (neiskorištenost turističkih potencijala) • Niska energijska efikasnost postojećeg građevinskog fonda • Destrukcija poljoprivrednog zemljišta • Nedostatak pješačkih i biciklističkih staza • Nedovoljna svijest i edukacija građana o značaju zaštite okoliša

	• Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda-Butile • Raspoloživost putne infrastrukture • Kreativni potencijali (ljudski resursi, multinacionalnost) • Usvojena legislativa i strateški i planski dokumenti • Zastupljenost visokovrijednog poljoprivrednog zemljišta i najkvalitetnijih uzgojnih oblika šuma	• Loše stanje kanalizacione mreže i nedovoljna razvijenost u ruralnim područjima • Veliki broj neispravnih motornih vozila • Ilegalno tržište uglja sa većim udjelima sumpora • Nedovoljno korištenje obnovljivih izvora energije • Nedovoljna dostupnost podataka • Saobraćajna izoliranost KS • Geografski položaj KS (graniči sa entitetom RS) • Nedovoljna istraženost vodnih potencijala i problema zagađenosti zraka • Nedovoljna iskorištenost reciklabilnih materijala • Mali procenat zelenih površina u urbanim općinama Kantona, neadekvatan pristup održavanju i obnovi gradskog zelenila • Antropogeni pritisci na zaštićena prirodna područja
Organizacija	• Relativno dobra pokrivenost prostorno-planskom dokumentacijom • Uspostavljen informacioni sistem za upravljanje otpadom • Naučno-stručne institucije (Univerziteti; Instituti i dr) • Razvijena infrastruktura snabdijevanja gasom • Uspostavljen monitoring kvaliteta zraka • Postojanje operatora za upravljanje otpadom	• Nepostojanje strateških planova • Neregulisano upravljanje animalnim otpadom • Nedostatak kaznene politike za neadekvatno odlaganje otpada i za kršenje mjera u slučaju prekomjerne zagađenosti zraka. • Nedovoljan inspekcijski nadzor (podkapacitiranost) • Nepostojanje sistemskog planiranja i djelovanja • Nepostojanje funkcionalnog monitoringa komponenti okoliša • Nefunkcionalan javni prevoz, zastario vozni park • Nedostatak kaznene politike • Nedovoljno razvijena gasna mreža ili sistem daljinskog grijanja u naseljenim mjestima KS • Nezadovoljavajući sistem odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda, nedovoljna izgradnja lokalnih uređaja za tretman otpadnih voda • Nedostatak međusektorske saradnje • Nepostojanje jedinstvenog informacionog sistema • Nefunkcionalan sistem prikupljanja i nedovoljan tretman komunalnog otpada
Rezultati rada	• Pripremljene stručne podloge (studije, ekspertize i dr.) • Uspostavljen informacioni sistem za upravljanje otpadom na nivou FBiH	• Neusklađenost i nedovoljna implementacija usvojene legislative • Bespravna gradnja • Nekonrolisano korištenje pesticida (upotreba, prodaja i dr.) • Ilegalni priključci na vodovodnu mrežu
Vanjski faktori	Prilike (Opportunities)	Prijetnje (Threats)
Političke	• Rastuća globalna svijest o zaštiti okoliša	• Politička situacija/ovisnost razvoja o političkim promjenama i političkoj volji na svim nivoima vlasti • Neadekvatna međuentitetska saradnja

		• Manjak vertikalne i horizontalne koordinacije • Slabljenje javnog sektora - Dominacija privatnog nad javnim institucijama (obrazovanje/zdravstvo) • Nedovoljna inkorporiranost okoliša u druge sektorske politike
Ekonomske	• Očuvanost i održivo korištenje resursa • Unapređenje komunikacije/saradnje sa NGO • Finansijska podrška međunarodnih i domaćih (fondovi) institucija na osnovu izrađenih studija • Korištenje međunarodnih grant sredstava i fondova EU • Povećano ulaganje u istraživanje i razvoj • Uvođenje „zelene“ i cirkularne ekonomije (porast zaposlenosti, manji procenat konačnog zbrinutog otpada i dr.) • Uvođenje novih ekonomskih instrumenata za zaštitu okoliša	• Trend odliva visokokvalifikovane, istraživačke i inovativne radne snage • Neekonomska cijena gasa i odvoza otpada • Ekonomska nestabilnost
Socijalne i društvene	• Unapređenje komunikacije/saradnje sa NGO • Edukacija i podizanje javne svijesti • Uključivanje mladih, visokoobrazovanih ljudi u projekte u vezi s kvalitetom zraka • Interes brojnih ambasada i međunarodnih organizacija sa sjedištem u Sarajevu za rješavanje problema zagađenosti zraka • Učešće privatnog sektora (komunalne djelatnosti, recikliranje otpada, ...) • Povećano ulaganje u istraživanje i razvoj	• Nedovoljna prilagođenost obrazovnog sistema trenutnim potrebama • Nedovoljno znanje i volja za nove projekte • Odliv visokoobrazovanih osoba • Povećanje broja stanovnika u užem centru grada • Socijalni status stanovništva • Zagađenost zraka ugrožava turizam
Tehnološke	• Povećano ulaganje u istraživanje i razvoj • Unapređenje infrastrukture iz oblasti korištenja interneta • Smart city (u toku projekt) • Primjena okolišno prihvatljivih tehnologija	• Slabo održavanje postrojenja • Nedovoljan inspekcijski nadzor
Pravne	• Izrada dokumentacije/legislative za korištenje postojećih zelenih površina u svakoj općini kantona (unaprijediti) • Usklađivanje legislative sa EU standardima	• Nedovoljno učinkovito provođenja mjera zaštite okoliša i okolišne legislative
Okolinske	• Racionalno-održivo korištenje resursa • Obnovljivi izvori energije • Formiranje RCUO „Smiljevići“	• Urbanizacija zemljišta u privatnom vlasništvu i vodozaštitnim zonama

• Priključenje individualnih izvora emisija na postojeću distributivnu mrežu gasnog i daljinskog sistema • Mogućnost prelaska na nove načina zagrijavanja domaćinstava, kao što su toplotne pumpe • Potencijali koji se otvaraju razvojem vozila na električni pogon • Razvojni potencijali ruralnih područja (ekološka proizvodnja, agroturizam i dr.) • Učješće privatnog sektora (komunalne djelatnosti, recikliranje otpada, ...) • Porast zaposlenosti uslijed primjene cirkularne ekonomije • Proširenje mreže za snabdijevanje toplotnom energijom • Očuvani prirodni resursi • Povećanje energijske efikasnosti • Izrada strateških procjena uticaja na okoliš	• Ugroženost resursa prenamjenom i eksploatacijom • Izloženost elementarnim nepogodama (požari, poplave, suše, klizišta i sl.) • Upravljanje pitkom vodom • Nedovoljna inkorporiranost okoliša u druge sektorske politike politika ekonomska • Neadekvatno prikupljanje i zbrinjavanje otpada (COVID itd.) • Minirana i minski sumnjiva područja • Povećanje broja stanovnika u užem centru grada • Urbicid (uništavanje jezgre grada sa novim projektima)
---	---

SWOT analiza je prepoznala ključne slabosti i snage kao i vanjske prilike i prijetnje za daljnji razvoj KS. Snage su pozitivni unutarnji faktori koji se mogu iskoristiti za ostvarenje strateških ciljeva, a slabosti ukazuju na područja i resurse unutar KS koji predstavljaju razvojne izazove te se trebaju unaprijediti/osnažiti u perspektivi razvojnog planiranja. Prilike i prijetnje predstavljaju i faktore iz vanjskog okruženja koji mogu pozitivno, odnosno negativno uticati na razvoj. Identificirane slabosti i prijetnje ukazuju na razvojne probleme i potrebe KS, a snage i prilike predstavljaju razvojne potencijale. Svi ključni navodi u SWOT analizi imali su vezu na analizu trenutnog stanja. SWOT analiza prikazuje ključne potencijale za razvoj KS.

Na osnovu prethodnih "sektorskih SWOT analiza" došlo se do sljedećih zaključaka:

Prilike predstavljaju one faktore koji mogu pozitivno uticati na razvoj KS. SWOT analizom je prepoznato najviše ekonomskih i okolinskih prilika, kao što su: unapređenje komunikacije/saradnje sa NGO, finansijska podrška međunarodnih i domaćih (fondova), korištenje međunarodnih grant sredstava i fondova EU, uvođenje „zelene“ i cirkularne ekonomije, uvođenje novih ekonomskih instrumenata za zaštitu okoliša i racionalno-održivo korištenje resursa. Prepoznate okolinske prilike su: racionalno-održivo korištenje resursa, obnovljivi izvori energije, smanjenje broja malih ložišta (priklučenje na postojeću distributivnu mrežu), porast zaposlenosti uslijed primjene viših faza upravljanja otpadom (recikliranja i ponovne upotrebe), proširenje mreže za snabdijevanje toplotnom energijom, očuvani prirodni resursi i razvojni potencijali ruralnih područja.

Ključne prijetnje za razvoj KS su klasificirane kao političke, okolinske, socijalne i društvene. Prijetnju za razvoj KS čini politička situacija, neadekvatna međuentitetska saradnja, slabljenje javnog sektora - dominacija privatnog nad javnim institucijama (obrazovanje/zdravstvo), kao i nedovoljna inkorporiranost okoliša u druge sektorske politike. Okolinske prijetnje KS čine: bespravna izgradnja u vodozaštitnim zonama, nedostatak strateških procjena uticaja, krčenje šuma, požari, poplave, suše, neadekvatno zbrinjavanje otpada (COVID itd.), minirana i minski sumnjiva područja, urbicid (uništavanje jezgre grada sa novim projektima), kao i povećanje broja stanovnika u užem centru grada.

Nedovoljna prilagođenost obrazovnog sistema trenutnim potrebama, nedovoljno znanja i volje za nove projekte, kao i odliv visokoobrazovanih osoba predstavljaju socijalne i društvene prijetnje za razvoj KS.

Snage KS predstavljaju one faktore koji ukazuju na pozitivna stanja poput geostrateškog položaja, jedinstvenog raznolikog kulturno-historijskog naslijeđa, autohtonih spomenika, stećaka, prirodne raznolikosti, raspoloživosti izvorišta pitke vode, termomineralne i geotermalne vode, postojanja infrastrukturne mreže vodovoda i kanalizacije i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, razvijene infrastrukture snabdijevanja gasom i daljinskim grijanjem. Postojanje strateških dokumenata, legislative (Registri, Elaborati, Plan interventnih mjera, Akcioni planovi i dr.) također predstavlja prednost. KS je prostor u kojem su dostupni javni servisi i za stanovnike i za investitore, sa izgrađenom infrastrukturom za ulaganja u poslovne i industrijske zone što i predstavlja ključnu prednost.

Slabosti su oni faktori ekonomije, okoline i društva koji onemogućavaju razvoj ili slabe razvojne šanse. Među slabosti KS sa aspekta okoliša i javne infrastrukture navodi se saobraćajna izoliranost KS, nepostojanje određenih strateških planova, geografski položaj KS (graniči sa entitetom RS), nedovoljno korištenje turističkih potencijala, nedovoljna implementacija postojeće legislative i nedovoljan inspeksijski nadzor, nezadovoljavajući sistem odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda, nedovoljna izgradnja lokalnih uređaja za tretman otpadnih voda, bespravna gradnja, povećanje ilegalnih priključaka na vodovodnu mrežu, loše stanje kanalizacione mreže, nedostatak adekvatne infrastrukture za sve vrste otpada. Nedovoljno razvijena mreža za monitoring kvaliteta zraka, nedovoljno korištenje obnovljivih izvora energije, nepostojanje sistematskog praćenja kvaliteta zemljišta također predstavlja slabost. Također, treba spomenuti i nedostatak pješačkih i biciklističkih staza, nefunkcionalan javni prevoz, zastario vozni park i neadekvatna izrada projektne dokumentacije za prikupljanje otpada - onemogućen pristup kamionima za preuzimanje i odvoz komunalnog otpada.

1.2.4 Strateški fokusi

Izdvajanjem perspektivnih konkurentskih prednosti, s jedne strane, i najkritičnijih problema, s druge strane, u ovom dijelu dokumenta data su ključna težišta strategije, odnosno definisani strateški fokusi. Na osnovu urađene interne kvantitativne i kvalitativne analize trenutnog stanja u KS, identificiranih internih snaga i slabosti (vezanih za resurse, organizaciju ili rezultate rada), kao i prilika i prijetnji u užem i širem okruženju Kantona, općih zaključaka vezanih za ekonomski i društveni razvoj kantona, javnu administraciju, infrastrukturu i stanje okoliša, proizilazi nekoliko ključnih strateških izazova sa kojima će se KS naprosto morati suočiti u narednim godinama. U pitanju su sljedeći izazovi:

1. Kako ubrzati otvaranje novih radnih mjesta na području KS?
2. Kako osigurati bolje plaćena radna mjesta?
3. Kako poboljšati zadovoljavanje socijalnih potreba i povećati socijalnu inkluziju?
4. Kako osigurati zdrav okoliš i raspoložive resurse koristiti na ekonomski efikasan i održiv način?
5. Kako unaprijediti javnu infrastrukturu?
6. Kako restrukturirati javni sektor, unaprijediti odgovornost i učinkovitost u oblasti javnih finansija?

Navedeni strateški izazovi predstavljaju podlogu za definiranje strateškog fokusa Strategije razvoja KS 2021-2027. Strateško fokusiranje je utemeljeno na jedinstvenim internim snagama sa kojima raspolaže KS kao i ključnim nedostacima i izazovima koje u nekoliko narednih godina treba riješiti. Osim nalaza koji su proizašli iz SWOT analize, vodilo se računa i o vezi sa fokusima evropskih razvojnih dokumenata, razvojnih i sektorskih strateških dokumenata viših nivoa vlasti, prije svega o usklađenosti sa dokumentom Agenda 2030 za održivi razvoj (Agenda 2030), odnosno Ciljeva održivog razvoja (SDGs), koje je Bosna i Hercegovina zajedno sa drugim zemljama potpisala u septembru 2015., te sa Strategijom razvoja FBiH 2021.-2027. godine.

Prepoznati strateški izazovi su usmjereni na kvalitet građana KS kao bazni strateški fokusi. Pridruživanjem strateških snaga i slabosti, prilikama i prijetnjama koje djeluju u okruženju KS dolazimo do konačne verzije strateških fokusa:

1. Funkcionisanje sistema zapošljavanja i konkurentnost privrede;
2. Dostupnost, kvalitet i održivost javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport);
3. Okoliš i javna infrastruktura u funkciji održivog razvoja i podizanja kvaliteta života ljudi;
4. Efikasnost i odgovornost unutar javnog sektora.

Funkcionisanje sistema zapošljavanja i konkurentnost privrede Kako bi se podstakao razvoj privrede KS, povećala zaposlenost i kvalitet radnih mjesta u narednom periodu potrebno se kroz rad Vijeća za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala u KS strateški fokusirati na unapređenje sistema zapošljavanja u KS. Namjera je objedinjavanje ključnih aktera i područja politike (obrazovanja, tržišta rada, privrede) kako bi se holistički procijenile prepreke u zapošljavanju i otvaranju novih radnih mjesta, generirale nove ideje i postigao konsenzus o primarnim ciljevima i rješenjima za uspostavljanje mehanizama za provedbu akcionog plana u domenu zapošljavanja. Paralelno je potrebno raditi na unapređenju konkurentnosti privrede KS, odnosno na njenoj sposobnosti da proizvodi dobra i usluga koja mogu, pod fer i slobodnim tržišnim uslovima, izdržati test međunarodne konkurencije, ali na način da to u konačnici vodi rastu životnog standarda građana KS.

U vezi sa navedenim, neophodno je nastaviti aktivnosti na unapređenju poslovnog okruženja u KS, podizanju nivoa konkurentnosti i izvozne orijentacije privrede sa posebnim fokusom na prerađivačku industriju i sektor male privrede. Kako bi se riješio (ili ublažio) problem nedovoljno poticajnog poslovnog okruženja u KS u narednom periodu potrebno se prioritarno fokusirati na nastavak aktivnosti na pojednostavljenju i skraćivanju procedura registracije i gašenja poslovnih subjekata, dobivanja potrebnih dozvola (urbanističke i građevinske saglasnosti, itd.), zatim smanjenje poreznih obaveza (posebno onih po osnovu rada), ukidanje ili značajno smanjenje parafiskalnih nameta, izmjenu pristupa obračuna i naplate komunalnih usluga, sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture (poslovne/industrijske zone, inkubatori, akceleratori, tehnološki parkovi, itd.) i podržavajućih preduzetničkih institucija, te na osiguranje pristupa povoljnim izvorima finansiranja (finansijska podrška strat-up subjektima, subvencioniranje kamatnih stopa, kreditno-garantni fond, mreže investitora, itd.).

Preuranjena deindustrijalizacija, nizak nivo konkurentnosti i izvozne orijentacije su među ključnim problemima privrede u KS. Ovo se posebno odnosi na prerađivačku industriju i sektor male privrede. S tim u vezi, prioriteti djelovanja u narednom periodu odnose se na: podršku modernizaciji proizvodnje kroz uvođenje novih, učinkovitijih tehnologija i tehnoloških postupaka, podršku usvajanja standarda kvaliteta i sl., unapređenje naučnoistraživačke infrastrukture i podršku povezivanju sa poslovnim sektorom, posebno dizajniranu podršku i promociju inovativnih izvozno orijentisanih subjekata male privrede, proaktivan pristup privlačenju stranih investicija, posebno izvozno orijentisanih i investicija u domenu srednje i visoke tehnologije, intenziviranje aktivnosti na pripremi i realizaciji projekata javno-privatnog partnerstva, aktiviranje potencijala dijaspore u smislu većeg korištenja raspoloživog finansijskog, ljudskog i društvenog kapitala.

Imajući u vidu akutno prisutan problem (dugoročne) nezaposlenosti, u narednom periodu potrebno se maksimalno angažirati na jačanju funkcije posredovanja u zapošljavanju JU Službe za zapošljavanje KS i povećanju učinkovitost aktivnih politika tržišta rada. Jedino na ovaj način moguće je izgraditi reputacijski kapital Službe za zapošljavanje kako ista ne bi bila utočište za „loše“ zaposlenike i „loše“ poslodavce. Kao prioriteti u tom pravcu nameću se: unapređenje evidencija nezaposlenih i razdvajanje aktivnih tražilaca posla od onih koji su na evidenciji radi ostvarivanja drugih prava, razvoj kadrovskih kapaciteta Službe za zapošljavanje, optimiziranje procedure trijaže i osiguravanje adekvatnog intenziteta savjetovanja, unapređenje procesa analize kretanja potražnje za radnom snagom, procesa pripreme i realizacije poticajnih mjera zapošljavanja JSZ, restrukturiranje portfolija poticajnih mjera,

jačanje saradnje sa poslodavcima, privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama itd, razvoj savremene informatičke podrške, unapređenje upravljanja prema ciljevima, monitoringa i evaluacije realizovanih programa.

Pored nezaposlenosti, jednako važan problem tržišta rada tiče se niske stope aktivnosti stanovništva. Aktivirati obeshrabrene nezaposlene osobe i povećati ponudu radne snage nije moguće osigurati bez adekvatne aktivacijske politike (kombinaciju pasivnih i aktivnih mjera na tržištu rada), kreiranja paketa podrške prilagođenih zahtjevima i specifičnostima pojedinih ciljanih grupa (posebno onih sa otežanim pristupom tržištu rada), podršku socijalnom preduzetništvu, zapošljavanju u domenu socijalnih usluga, itd.

Jedan od uzroka ranije pomenutog problema konkurentnosti privrede je i nizak nivo digitaliziranosti. Za njegovo adekvatno adresiranje u narednom periodu potrebno se posvetiti unapređenju javne digitalne infrastrukture, osiguranje podrške digitalnoj transformaciji posebno sektora male privrede. U okviru ovog prioriteta potrebno je dizajnirati posebne programe podrške IT preduzetništvu, nastaviti aktivnosti na formiranju IT parka, raditi na kontinuiranoj promociji IT sektora i njegovom povezivanju sa IT centrima u regiji i podržati aktivnosti IT razvojnog vijeća. Pored IT sektora potrebno je poseban naglasak staviti i na programe podrške na znanju baziranim izvozno orijentisanim uslugama. Obzirom na izražene komparativne prednosti, u narednom periodu potrebno je razviti sveobuhvatan sistem podrške razvoju kulturnih i kreativnih industrija sa posebnim naglaskom na arhitekturu, stare zanate, dizajn, film, televiziju, video, izdavačku djelatnost, muzeje, galerije, biblioteke, muzičku, scensku i vizuelnu umjetnost i dizajn.

Kao poseban problem u domenu turizma, jedne od strateških djelatnosti u KS, identificirana je niska konkurentnost i neadekvatno upravljanje turističkom destinacijom. U tom kontekstu potrebno je raditi na unapređenju konkurentnosti turističke destinacije KS kroz uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta po principima održivog razvoja (integracija javnog, privatnog i nevladinog sektora), odnosno kroz razvoj atraktivne i integrisane turističke ponude koja će produžiti turističku sezonu na cijelu godinu, povećati turističku potrošnju i produžiti boravak turista. Posebno se potrebno angažirati na razvoju turističke infrastrukture i suprastrukture, marketinškom profiliranju i pozicioniranju brenda Kantona Sarajevo na globalnom turističkom tržištu, te na razvoju i unapređenju obrazovnih programa koji će osigurati kadrove za novi turizam.

Situaciona analiza ukazala je na zaostajanje razvoja ruralnih područja u KS. Kako bi se unaprijedili uslovi za održivi razvoj ruralnih područja potrebno je jačati konkurentnost poljoprivrede i drugih privrednih aktivnosti u ruralnim područjima (npr. ruralni turizam), osigurati održivo upravljanje šumama, te raditi na poboljšanju kvaliteta života u ruralnim područjima (komunalna infrastruktura, javni servisi, itd.).

Konačno, situaciona analiza posebno je apostrofirala neefikasan javni sektor (posebno javnih preduzeća). Prioritet u narednom periodu trebalo bi biti njihovo organizacijsko finansijsko restrukturiranje, odnosno implementacija principa korporativnog upravljanja u njihovim radu i funkcionisanju. Potrebno je, u mjeri u kojoj je to moguće, socijalnu politiku izmjestiti iz sektora komunalne privrede što podrazumijeva potpuno redizajniranje politike subvencioniranja korisnika javnih komunalnih usluga. Također, neophodno je izmijeniti sistem obračuna i naplate usluga iz domena zajedničke komunalne potrošnje i pokrenuti aktivnosti na uspostavi holdinga komunalne privrede u Kantonu Sarajevo.

Dostupnost, kvalitet i održivost javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)

Razvoj je višedimenzionalan proces koji, pored ekonomskih, uključuje socijalne i institucionalne transformacije društva u cilju poboljšanja kvaliteta i standarda života. Cjelovit pristup razvoju podrazumijeva da se razvoj promatra u međusobnoj interakciji ekonomskih, društvenih, okolinskih i prostornih aspekata. U domenu društvenog razvoja u narednom periodu poseban fokus je potrebno staviti na dostupnost, kvalitet i održivost javnih usluga. U tome kontekstu potrebno je unaprijediti socijalne usluge, smanjiti siromaštvo i socijalnu isključenost posebno kroz bolje ciljanje mjera socijalne zaštite, poboljšanje socijalne uključenosti marginaliziranih grupa, unapređenje međusektorske saradnje, infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga socijalne zaštite, poboljšanje pozicije ranjivih skupina na tržištu rada, podršku socijalnim programima u cilju energetske tranzicije.

Posebnu pažnju treba posvetiti unapređenja kvaliteta svih nivoa obrazovanja. Pri tome je potrebno poseban naglasak staviti na STEM i digitalne vještine đaka i studenata. Kako bi obrazovanje odgovorilo zahtjevima tržišta rada potrebno je osigurati: veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem, implementaciju kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa sa posebnim naglaskom na vještinama za 21. stoljeće (kritičko razmišljanje, kreativnost, IT pismenost, preduzetništvo, socijalne vještine, itd.), unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, usklađivanje upisne politike sa kretanjima na tržištu rada, unapređenje sistema karijernog savjetovanja, redizajn politike stipendiranja, unapređenje praktične nastave u srednjim školama i na fakultetima, povezivanje obrazovnih institucija sa poslodavcima i unapređenje sistema ocjene kretanja tražnje za radnom snagom, razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja, unapređenje rada sa talentima i podizanje standarda učenika i studenata, unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima.

Dalje, potrebno je unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo. Ovdje se posebno misli na poboljšanje dostupnosti kvalitetnih zdravstvenih usluga, poboljšanje sistema prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva, jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije, unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema, kao i smanjenje sive ekonomije i korupcije u zdravstvu.

U narednom periodu potrebno je održati demografsku vitalnost i poboljšati položaj porodica sa djecom i mladih posebno kroz poticaje natalitetu i zaštitu porodica s djecom, unapređenje reproduktivnog zdravlja i oblasti ranog rasta i razvoja djeteta, stambenu politiku posebno fokusiranu na mlade, programe socijalne uključenosti, promocije tolerancije, nenasilja i rodne ravnopravnosti.

Dalje, potrebno je unaprijediti sistema upravljanja razvojem kulture i kreativnih industrija, što između ostalog, podrazumijeva uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške kulturi i kreativnim industrijama, ulaganje u infrastrukturu u kulturi i kreativnim industrijama, unapređenje kulturne ponude u skladu sa trendovima, popularizaciju kulture – unapređenje saradnje institucija kulture i obrazovnih institucija, te transformaciju i modernizaciju institucija kulture uz povećanje nivoa održivosti.

Konačno, vezano za drugi strateški fokus, potrebno je uspostaviti holistički sistema upravljanja razvojem sporta. Za to je potrebno raditi na promociji i razvoju sporta i rekreacije u KS kroz uključivanje svih skupina građana u sport i rekreaciju i razvoj vrhunskog sporta. Pored toga, neophodno je kreiranje efikasnog i održivog sistema upravljanja i podrške razvoju sporta i rekreacije (modeli upravljanja, modeli finansiranja i razvoj infrastrukture u funkciji sporta).

Okoliš i javna infrastruktura u funkciji održivog razvoja i podizanja kvaliteta života ljudi Za podizanje kvaliteta života stanovništva na području KS u narednom periodu mnogo veći fokus treba staviti na očuvanje okoliša. Pri tome se posebno misli na poboljšanje kvaliteta zraka i uspostavljanje integralnog sistema upravljanja otpadom, zatim osiguranje zaštite i racionalno korištenje prirodnih resursa, te povećanje energetske efikasnosti objekata i dostupnost energetske infrastrukture.

Nužno je značajno unaprijediti kvalitet zraka smanjivanjem emisija, posebno u oblasti transporta, preusmjeravanjem na adekvatne izvore toplinske energije, povećanjem energetske efikasnosti, transponiranjem i poštivanjem EU direktiva, kao što je Odluka **EU/EnZ** o smanjenju sadržaja sumpora u određenim tečnim gorivima, ograničavanjem uvoza transportnih vozila koji imaju velike emisije zagađujućih materija i promoviranjem transportnih sredstava na električni pogon.

Dalje, nužno je stimulirati korištenje okolinski prihvatljivijeg goriva, jačati inspeksijski nadzor na svim nivoima, posebno masovnih zagađivača, te uzimati u obzir mjere za zaštitu zraka u urbanističko-građevinskim aktima kada izvor emisija nije predmet okolinske dozvole. Neophodno je kontinuirano pratiti realizaciju **NERP-a** i unapređivati sistem monitoringa lokalnih zagađenja i mjerenje uticaja zagađenja na zdravlje, uključujući mortalitet i transparentno informisati javnost.

U cilju pripreme za integraciju smanjenja zagađenja zraka u planiranje razvoja **EES** kao i realizaciju procesa dekarbonizacije, potrebno je uvesti sistem monitoringa emisija stakleničkih plinova (postojeća obaveza prema Energetskoj zajednici) i razmotriti postepeno uvođenje mehanizma plaćanja za prava za emisije stakleničkih plinova po ugledu na EU sistem trgovine emisijama - **ETS**.

Potrebno je provesti analize efikasnosti i ekonomičnosti postojećeg sistema upravljanja otpadom (komunalni, posebne kategorije i sve druge vrste otpada), te predložiti ekonomski i okolišno održive sisteme upravljanja otpadom. Cilj je omogućiti održivo upravljanje otpadom uz uvođenje ekonomske cijene usluga i adekvatnog sistema naplate. Primijeniti načela „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća“, što znači da plaćaju oni koji direktno zagađuju okoliš i oni koji se direktno koriste prirodnim resursima (proširenje uvođenja naknada za posebne kategorije otpada, eventualna revizija postojećih naknada, uvođenje naknada za odlaganje i dr). Neophodno je unaprijediti sistem odvojenog sakupljanja, reciklaže i ponovne upotrebe komunalnog otpada u cijelom KS. Okončati odlaganja otpada na nesanitarnim deponijama.

Efikasnost i odgovornost unutar javnog sektora Vladavina prava predstavlja osnova za efikasnu, transparentnu i odgovornu javnu upravu. U tom smislu potrebno se fokusirati na povećanje efikasnosti pravosudnog sistema, kao i povećanje pristupa pravdi, posebno za ranjive kategorije stanovništva. Potrebno je dalje raditi na razvoju efikasnog sistema prevencije i borbe protiv korupcije. Pored toga, nužno reformirati javnu upravu i staviti je u službu građana. To, između ostalog, podrazumijeva uspostavu racionalne i funkcionalne organizacija javne uprave, standarda organizacije javne uprave, uvođene sistema upravljanja ljudskim resursima, ocjenu kvaliteta rada i nagrađivanja uposlenika na osnovu učinka, osigurati transparentnost organizacionih struktura, opisa poslova i sistematizacije radnih mjesta. Nužno je promovisati projektno-orijentisano ostvarivanje ciljeva u javnoj upravi.

Posebnu pažnju treba posvetiti digitalizaciji javne uprave. Potrebno je razviti različite kanale pružanja usluge, raditi na uspostavi „one stop shop“ modela, pojednostaviti procedure i racionalizirati upravne postupke po principu „once only“, kao i uspostaviti efikasne mehanizme kontrole i zaštite prava i interesa korisnika u postupku pružanju javnih usluga. Neophodno je raditi na razvoju partnerskih odnosa sa civilnim sektorom.

Za bolje koncipiranje razvojnih i drugih politika potrebno je raditi na jačanju statističke osnove u javnoj upravi. Jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama. Potrebno je osigurati uslove i razviti kapacitete u javnoj upravi za veću i bržu apsorpciju sredstava iz EU fondova.

Kako bi se unaprijedila odgovornost u oblasti javnih finansija, nužno što više uključivati javnost u razmatranje budžeta, sprovoditi eksterne evaluacije djelovanja javnog sektora (posebno u domenu javnih investicija i djelovanja javnih kompanija). Jačanjem funkcije budžetske inspekcije potrebno je osigurati veće poštivanje Zakona o budžetima i drugih zakona prilikom trošenja budžetskih sredstava.

Potrebno je povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda, nastaviti aktivnosti na racionalizaciji tekuće javne potrošnje, povećati obim i efikasnost javnih investicija.

Konačno, potrebno je raditi na unapređenju transparentnosti, organizacijskom i finansijskom restrukturiranju i privatizaciji preduzeća u vlasništvu KS.

1.3 Vizija i strateški ciljevi

Vizija oslikava težnju KS da postane savremena evropska regija, orijentirana na održive aspekte razvoja, gdje se razvoj posmatra kao višedimenzionalan proces ekonomske, društvene, okolišne, prostorne i institucionalne transformacije sa ciljem poboljšanja kvaliteta i standarda života građana.

VIZIJA RAZVOJA KS

„Kanton Sarajevo je evropska, dinamična i kreativna regija, prosperitetna za građane svih generacija, ugodnog življenja i unosnog poslovanja“

Na temelju strateških fokusa i vizije KS definirana su četiri strateška cilja koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomije, okoliša i društva, uz puno uvažavanje interesa lokalne uprave. Oni imaju prepoznatljiva sektorska težišta, ali istovremeno su integralni i povezujući.

Šematski prikaz 1. Veza Strateških fokusa i Strateških ciljeva u KS

Stepen realizacije definisanih strateških ciljeva će se pratiti kroz nekoliko ključnih indikatora/pokazatelja uticaja, na osnovu kojih će se moći ocijeniti stepen promjena u KS u narednom Strategijom definisanom planskom periodu.

Tabela 22. Indikatori uticaja po strateškim ciljevima

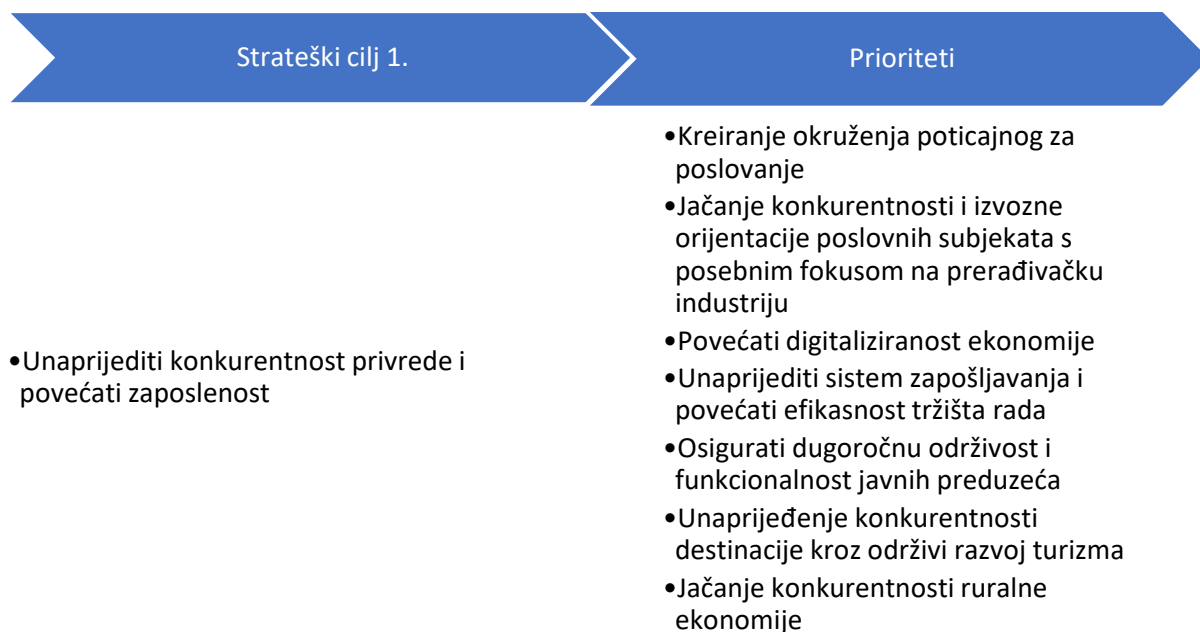
Strateški cilj	Pokazatelj uticaja	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	• Broj zaposlenih • Prosječna plaća • Indeks razvijenosti	152.394 1.153 2,03	
2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	• Stopa smrtnosti dojenčadi (u ‰) • Stopa završavanja škole (osnovna, srednja, fakultet) • Step en socijalne isključenosti stanovništva (%)	9,9 44,7	
3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima	• Gubici vode ViK (tehnički i administrativni) (%) • Količina ukupno odloženog otpada (t/god) • Godišnja prosječna vrijednost koncentracije lebdećih čestica PM_{2,5} ili PM₁₀		
4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora	• Budžet KS/pc (KM) • Kapitalna ulaganja iz Budžeta KS/pc (KM) • Rang - grad prema kvalitetu života		

2 Prioriteti i mjere sa indikatorima

2.1 Veza ciljeva i prioriteta

Prioriteti su ključna polja i smjerovi djelovanja za ostvarenje strateških ciljeva. Prioriteti su specifičniji u odnosu na strateške ciljeve i formulišu se kao odgovori na uočena žarišta ključnih problema.

U cilju operacionalizacije **Strateški cilj 1.** Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost, definisano je sedam intersektorskih prioriteta koji treba da doprinesu njegovom ostvarenju.

Kako bi se unaprijedila konkurentnost privrede i povećala zaposlenost potrebno je kreirati okruženje poticajno za poslovanje, jačati konkurentnost i izvoznu orijentaciju poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju, povećati digitaliziranost ekonomije, unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada, kao i osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća, te unaprijediti konkurentnost destinacije kroz održivi razvoj turizma i jačati konkurentnost ruralne ekonomije.

Tabela 23. Strateški cilj 1. po prioritetima

Br.	Prioritet	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.1.	Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje			
1.2.	Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju			
1.3.	Povećati digitaliziranost ekonomije			
1.4.	Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada			
1.5.	Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća			
1.6.	Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma			
1.7.	Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije			

Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje Fokus ovog prioriteta je stavljen na unapređenje efikasnosti administrativnih procedura, smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte, sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture, unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata, ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom koronavirusa, te jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga kroz pojednostavljenje, skraćivanje i digitalizaciju administrativnih procedura, čijom bi se realizacijom odgovorilo na uočene ključne probleme u ovoj oblasti.

Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju Akcenat ovog prioriteta stavljen je na unapređenje tehnološke infrastrukture i inovativnost poslovnih subjekata, kao i na proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju.

Povećati digitaliziranost ekonomije U okviru ovog prioriteta potrebno je podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata posebno sektora male privrede, dizajnirati posebne programe podrške IT preduzetništva, kao i sveobuhvatni sistem podrške razvoja kulturnih i kreativnih industrija.

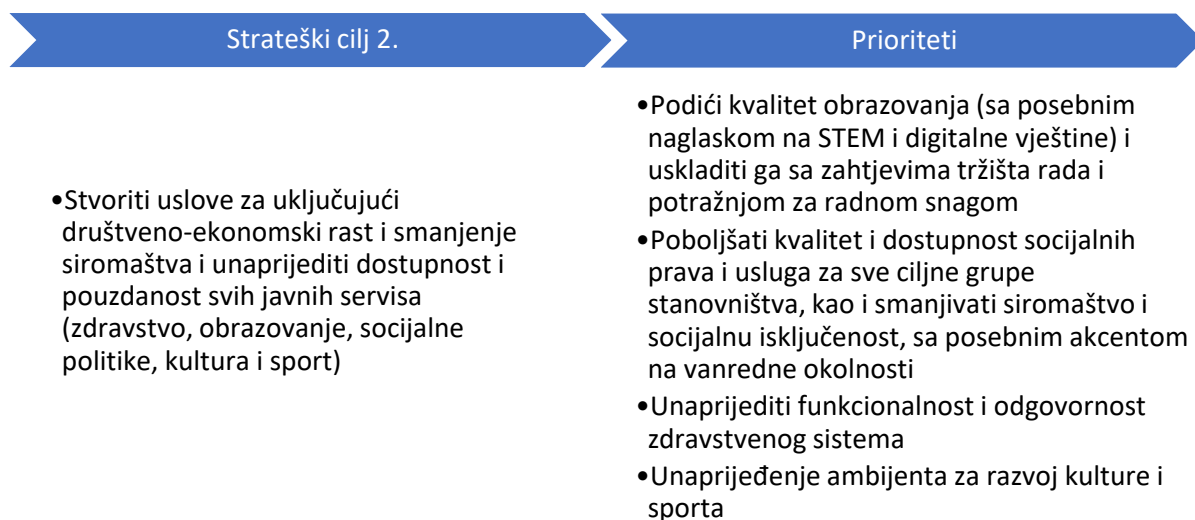
Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada Kroz ovaj prioritet potrebno se maksimalno angažovati na jačanju funkcije posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital JU Službe za zapošljavanje KS, te aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati "efektivnu" ponudu radne snage, odnosno povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja.

Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća U narednom periodu, prioritet djelovanja za rješavanje neefikasnosti javnog sektora (posebno javnih preduzeća), trebao bi biti njihovo organizacijsko, finansijsko restrukturiranje, odnosno implementacija principa korporativnog upravljanja u njihovom radu i funkcionisanju. To bi se realizovalo kroz povećanje efikasnosti i podizanja kvaliteta usluga komunalnog sektora i javnih preduzeća.

Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma U ovom prioritetu akcenat se stavlja na unapređenje konkurentnosti turističke destinacije KS kroz uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta, kao i kroz unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih resursa u turizmu, te na razvoj turističke infrastrukture i suprastrukture, marketinškom profiliranju i pozicioniranju brenda KS na globalnom turističkom tržištu.

Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije Kako bi se unaprijedili uslovi za održivi razvoj ruralnih područja potrebno je jačati konkurentnost poljoprivrede i drugih privrednih aktivnosti ruralnih područja, odnosno unaprijediti poljoprivredno-prehrambeni sektor i ruralni razvoj, kao i osigurati održivo upravljanje šumama, te raditi na poboljšanju kvaliteta života u ruralnim područjima kroz razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga.

U cilju operacionalizacije **drugog strateškog cilja** Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport), definirana su četiri intersektorska prioriteta koji treba da doprinesu ostvarenju istog.

Da bi se realizovao drugi strateški cilj potrebno je podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom, poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti, kao i unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo, te unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta.

Tabela 24. Strateški cilj 2. po prioritetima

Br.	Prioritet	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.1.	Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom			
2.2	Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti			
2.3.	Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema			
2.4.	Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta			

Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom U ovom prioritetu poseban naglasak treba staviti na STEM i digitalne vještine đaka i studenata, osigurati veći obuhvat djece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, implementaciju kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih

planova i programa, unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima, te međunarodnim akterima, unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima, osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja, zatim osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja.

Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti Realizacija ovog prioriteta se ogleda kroz reformu sistema socijalne politike, unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika, smanjivanje broja slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja, te transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključenje svih relevantnih aktera u zajednici, zatim unapređenju zaštite djece, s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu kontaktu sa Zakonom i unapređenju podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu.

Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema Ovaj prioritet direktno doprinosi najvažnijoj ulozi zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo a to je da brine o zdravlju svojih građana osiguravanjem jednakog pristupa i prava na kvalitetnu zdravstvenu zaštitu od promocije zdravlja do rehabilitacije. Unapređenje zdravlja stanovništva, zaštita od finansijskih rizika i zadovoljstvo korisnika su osnovni i primarni ciljevi dobrog funkcionisanja zdravstvenoga sistema. Dobra funkcionalnost zdravstvenoga sistema ogleda se u osiguravanju jednakog i pravičnog pristupa zdravstvenim uslugama, od promocije zdravlja do rehabilitacije, koje su efikasne, efektivne i kvalitetne. Pravo na izbor je, također, jedan od intermedijarnih ciljeva izvršenja u zdravstvenom sistemu. Zato je potrebno pokrenuti reformske procese koje imaju za cilj unaprijediti dostupnost kvalitetnih zdravstvenih usluga svim stanovnicima kantona uvažavajući njihove potrebe i različitosti. Reformskim procesima se treba osigurati sprovođenje naučno utemeljenih programa za prevenciju bolesti i zaštite zdravlja stanovništva kako bi se očuvalo zdravlje i povećao životni vijek građana. Potrebno je sistemski odgovoriti na pandemiju COVID-19 i druge krizne javnozdravstvene situacije i jačati vertikalnu i horizontalnu koordinaciju svih zdravstvenih službi. Osigurati transparentno i efikasno planiranje i trošenje finansijskih sredstava za pristup kvalitetnim zdravstvenim uslugama i uvođenje novih medicinskih tehnologija u liječenju bolesti.

Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta U ovom smislu potrebno je unaprijediti sistem upravljanja razvojem kulture i kreativnih industrija, ulaganjem u infrastrukturu u kulturi i kreativnim industrijama, unapređenje kulturne ponude u skladu sa trendovima i uspostavljanje saradnje kulturnih i obrazovnih institucija. Također, potrebno je uspostaviti holistički sistem upravljanja razvojem sporta, kroz promociju i razvoj sporta i rekreacije u KS, uključivanje svih skupina građana u sport i rekreaciju, kao i razvoj vrhunskog sporta, te kreiranje efikasnog i održivog sistema upravljanja i podrške razvoju sporta i rekreacije. Dalje, posebnu pažnju treba posvetiti unaprijeđenju zaštite kulturno-historijskog naslijeđa u smislu očuvanja jedinstvenog kulturnog prostora i njegove istorije kao razvojnog potencijala, kao i očuvanje tekovina odbrambeno oslobodilačkih ratova.

U cilju operacionalizacije **Strateškog cilja 3.** Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima, definirana su četiri prioriteta čija realizacija će doprinijeti ostvarenju istog.

Strateški cilj 3.	Prioriteti
•Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima	•Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU •Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost •Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom •Unaprijeđenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture

Za realizaciju trećeg strateškog cilja potrebno je poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU, održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost, kao i uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom i unaprijediti razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture.

Tabela 25. Strateški cilj 3. po prioritetima

Br.	Prioritet	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.1.	Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU			
3.2	Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost			
3.3.	Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom			
3.4.	Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture			

Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU Realizacija ovog prioriteta ogleda se u tome da se unaprijedi kvalitet zraka, odnosno da se smanji emisija polutanata u zrak, poveća energijska efikasnost i podstakne korištenje obnovljivih izvora energije, kao i održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke, a sve u cilju zaštite okoliša i unapređenja kvaliteta života građana KS.

Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost Ovaj prioritet se fokusira na valorizaciju i zaštitu biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring, te održivu integralnu zaštitu i očuvanje šumskih ekosistema i tla, kao i postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava.

Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom U cilju realizacije ovog prioriteta potrebno je provođenje analize efikasnosti i ekonomičnosti postojećeg sistema upravljanja otpadom, predložiti ekonomski i okolišno održive sisteme upravljanja otpadom, odnosno unaprijediti razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije uspostavljanjem kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada, kao i formirati Regionalni centar za upravljanje otpadom.

Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture Fokus ovog prioriteta stavljen je na unapređenje saobraćaja i javne komunalne infrastrukture, odnosno fokus je izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture, unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja, unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda, unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija), te unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture.

U cilju realizacije **Strateškog cilja 4.** Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora definisano je pet prioriteta. Efikasnost i odgovornost znači unaprijediti učinkovitost (efikasnost) glavnog grada kao pokretačkog sistema razvoja države (kroz povećanje efikasnosti postojeće i buduće infrastrukture povezivanjem njenih različitih komponenti, usluga koje se pružaju i ljudi koji ih koriste).

Strateški cilj 4.	Prioriteti
•Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora	•Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države •Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija •Reformisati javnu upravu •Unaprijediti sistem upravljanja razvojem •Pozicioniranje KS u široj regiji i Evropi

Kako bi se ostvario strateški cilj 4. potrebno je, prije svega, smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države, povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija, reformisati javnu upravu, te unaprijediti sistem upravljanja razvojem i pozicionirati KS u široj regiji i Evropi.

Tabela 26. Strateški cilj 4. po prioritetima

Br.	Prioritet	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.1.	Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države			
4.2.	Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija			
4.3.	Reformisati javnu upravu			
4.4.	Unaprijediti sistem upravljanja razvojem			
4.5.	Pozicioniranje KS u široj regiji i Evropi			

Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države U ovom smislu potrebno se fokusirati na povećanje efikasnosti pravosudnog sistema, odnosno na unapređenje sistema zaštite i spašavanja, te raditi na razvoju efikasnosti sistema prevencije i borbe protiv korupcije, kao i unapređenje sigurnosti građana u smislu saobraćajne sigurnosti, rješavanja migrantske krize, maloljetničke delikvencije i dr.

Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija Kako bi se ovaj prioritet proveo potrebno je raditi na unaprijeđenju odgovornosti u oblasti javnih finansija, odnosno konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova), kao i povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (Zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija).

Reformisati javnu upravu Ovaj prioritet, između ostalog podrazumijeva uspostavu racionalne i funkcionalne organizacije korisnički orijentirane javne uprave sa posebnom pažnjom na razvoj digitalne uprave i e-usluga. To podrazumijeva pružanje personaliziranih, dostupnih i jednostavnih javnih usluga za sve građane i poslovne subjekte različitim kanalima komunikacije, preferirajući digitalno pružanje usluga, te pružanje usluga preko jedinstvenih tačaka kontakta i uz poštovanje principa „samo jednom“ s ciljem smanjenja administrativnog opterećenja i cijena usluga. Također, ovaj prioritet podrazumijeva i osnaživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS, kao i unaprijeđenje

pravnog i strateškog okvira i jačanje kapaciteta institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnaživanje kapaciteta ostalih kantonalnih institucija.

Unaprijediti sistem upravljanja razvojem Za unapređenje sistema upravljanja razvojem u KS fokus se stavlja na jačanje kapaciteta u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje), te unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora), kao i osigurati preduslove za efikasniju realizaciju povlačenja EU sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU fondova).

Pozicioniranje KS u široj regiji i Evropi Da bi KS zauzeo bolju poziciju u široj regiji, pa i u Evropi, neophodno je poraditi na kreiranju i upravljanju brendom, odnosno poduzeti programe i aktivnosti na promociji Pametnog Grada Sarajeva. Također, bitno je da se KS nađe na digitalnoj karti Evrope i profilira u segmentu razvoja zelene privrede, kroz pokretanje i razvoj zelene ekonomije.

2.2 Veza prioriteta i mjera

Mjere su skupovi srodnih sadržajnih elemenata u okviru jednog područja djelovanja, a kojima se vrši detaljnija razrada prioriteta.

Za prioritet **Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje** definisano je šest mjera čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 27. Prioritet 1.1. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.1.1.	Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura	% Skraćenje procedure pribavljanja urbanističke i građevinske saglasnosti;		
		% Smanjenje troškova (naknada) pribavljanja urbanističke i građevinske saglasnosti;		
		% Skraćenje procedure pribavljanja energetske saglasnosti;		
		% Skraćenje rokova za priključke;		
		% Smanjenje naknada za priključke;		
		% Skraćenje procedura likvidacijskih i stečajnih postupaka;		
		Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo;		
		% Povećanje broj firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
1.1.2.	Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte	% smanjenje naknada za korisnost šuma;		
		% smanjenje naknada za komunalne usluge poput odvoza smeća, itd;		
		% smanjenje troškova parafiskalnih davanja za preduzeća;		
		Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo;		
		% Povećanje broja firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
1.1.3.	Sistemska pristup razvoju preduzetničke infrastrukture	Broj novoregistrovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške;		
		% povećan udio novoregistrovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške u odnosu na ukupan broj novoregistrovanih preduzeća;		

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
		Ostvareni ukupni godišnji prihod preduzeća u institucijama preduzetničke podrške;		
		Broj realizovanih edukativnih programa i programa mentoringa novoosnovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške.		
		Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo;		
		% Povećanje broj firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
1.1.4.	Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata	Broj preduzeća i novoregistrovanih preduzeća (start-up) korisnika postojećih mehanizama finansijske podrške;		
		Ostvareni ukupni godišnji prihod preduzeća korisnika finansijske podrške;		
		Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo;		
		% Povećanje broja firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
		Realizirane investicije		
1.1.5.	Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom koronavirusa	Usvojene izmjene tzv. Korona Zakona		
		Identificirane potrebe privrednih subjekata pogođenim pandemijom koronavirusa		
		Usvojen Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije koronavirusa	Broj zaposlenih u pogođenim industrijama / subjektima na kraju 2020	Broj zaposlenih u pogođenim industrijama / subjektima na kraju 2020 ili 2021.
		Formiran Savjet Vlade KS ili Ministarstva privrede;		
		Izvršene izmjene pravnog okvira u cilju olakšanja poslovanja pogođenih privrednih djelatnosti/subjekata		
		Raspisani/implementirani javnih pozivi za dodjelu finansijske podrške pogođenim privrednim djelatnostima/subjektima.		
1.1.6.	Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga	Usvojene izmjene Zakona o JPP i odgovarajućih pravilnika;		
		Organizovan trening za minimalno 50 predstavnika javnih organa (prvi i drugi nivo);		
		Organizovan trening za minimalno 50 predstavnika zainteresiranih privatnih investitora;		
		Pripremljen i usvojen katalog JPP projekata;		
		Usvojeni planovi realizacije JPP projekata;		
		Pripremljene studije izvodljivosti, tenderska dokumentacija i nacrti ugovora za minimalno 3 JPP projekta		

Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura Potrebno je raditi na povećanju efikasnosti administrativnih procedura koje se prije svega odnose na proceduru registracije poslovnih subjekata, te procedure izlaska iz poslovnih aktivnosti tj. proceduru gašenja poslovnih subjekata. Izuzetno duge i skupe procedure ograničavaju tzv. mobilnost poslovnih aktivnosti, pa je nužno raditi na izmjeni zakonskih propisa koji će unaprijediti ove procedure i to kroz njihovo skraćivanje te smanjenje troškova u vezi registracije i gašenja poslovnih subjekata. Iako je najznačajnije smanjenje troškova moguće postići adekvatnim zakonskim izmjenama koje se odnose na smanjenje obaveza uplate minimalnog osnivačkog kapitala, zatim smanjenje notarskih naknada i taksi, te pojednostavljenje procedura i

smanjenje troškove pribavljanja različitih saglasnosti koji uglavnom nisu u kantonalnoj nadležnosti, ipak određeno administrativno rasterećenje privrede moguće je postići i na kantonalnom nivou. Prije svega neophodno je smanjiti obim potrebne dokumentacije za urbanističku i građevinsku saglasnost, kao i prateće troškove. Također, važno je pojednostaviti pribavljanje energetske saglasnosti, ubrzati njeno pribavljanje kroz skraćivanje rokova za priključke, te smanjiti naknade. U pogledu skraćivanja i unapređenja efikasnosti procedura registracije i gašenja poslovnih subjekata neophodno je raditi na uspostavljanju i razvoju adekvatnih tehnoloških platformi i rješenja po ugledu na zemlje EU, a u kontekstu digitalizacije javne uprave i uspostave adekvatnih e-government rješenja (npr. one-stop-shop). Takva rješenja će rezultirati ne samo skraćivanjem procedura nego i smanjenjem troškova posebno onih koji se odnose na administriranje što će u konačnici rezultirati nižim troškovima i za poslovne subjekte. Kada je riječ o gašenju poslovnih aktivnosti odnosno likvidacijskim i stečajnim postupcima onda je potrebno raditi na povećanju njihove efikasnosti kroz izgradnju i jačanje kapaciteta Općinskog suda u Sarajevu u kontekstu bržeg rješavanja sporova, zaštite imovinskih prava poslovnih subjekata, itd. Uvažavajući činjenicu da je veliki broj privrednih subjekata registrovan upravo na području Kantona Sarajevo potrebno je zajedničkom inicijativom Ministarstva privrede i Ministarstva pravde i uprave raditi na dodatnom osnaživanju kapaciteta privrednog odjeljenja Općinskog suda u Sarajevu.

Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte Smanjenjem parafiskalnih nameta značajno će se smanjiti troškovi poslovnih subjekata, a samim tim jačati i njihova konkurentnost. Iako bi se najznačajnije fiskalno rasterećenje poslovnih subjekata postiglo kroz smanjenje doprinosa po osnovu rada i to kroz izmjene Zakona o porezu na dohodak i izmjene Zakona o doprinosima što je u nadležnosti Federacije BiH, ipak se određeno rasterećenje može postići i na kantonalnom nivou posebno kroz izmjene pristupa obračunu i naplati komunalnih usluga.

To se prije svega odnosi na parafiskalne namete kao što je naknada za korisnost šuma, te naknade za komunalne usluge poput odvoza smeća, kao i ostale izmjene predviđene usvojenim nacrtom zakona o izmjenama Zakona o šumama i Zakona o koncesijama.

Sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture U cilju podsticanja preduzetničkih aktivnosti i razvoja preduzetništva izuzetno je važno raditi na izgradnji sistemskog pristupa razvoju preduzetničke infrastrukture kao što su poslovne/industrijske zone, tehnološki parkovi, inkubatori, akceleratori, itd. Kako bi se unaprijedili postojeći programi podrške i povećala njihova učinkovitost neophodno je donošenje Programa razvoja preduzetničke infrastrukture u KS. Ovim programom bi se, između ostalog, definisali tipovi preduzetničke infrastrukture, mjere za njeno unapređenje, uspostavljanje i vođenje jedinstvenog registra preduzetničke infrastrukture, mjere podrške kompanijama korisnicima preduzetničke infrastrukture, itd. U okviru preduzetničke infrastrukture posebnu pažnju potrebno je posvetiti razvoju poslovnih/industrijskih zona kroz podršku unapređenju fizičke infrastrukture u zonama, unapređenje njihove komunikacijske povezanosti, ali i uspostavljanju adekvatnog pristupa upravljanju i promocije poslovnih zona. Poslovne zone je potrebno iskoristiti i kao mehanizam privlačenja novih (domaćih i stranih) investicija u KS. Također, potrebno je podsticati i razvoj poslovnih zona kao središta integriranih lanaca vrijednosti nudeći poslovnim subjektima niz beneficija poput povoljnijeg ili besplatnog najma, određenih olakšica, pa do pomoći u izvozu u skladu s praksama u razvijenim zemljama. Paralelno sa razvojem preduzetničke infrastrukture potrebno je raditi na unapređenju potpornih preduzetničkih institucija, kao što su razvojne agencije, privredne komore, obrazovne i istraživačko-razvojne institucije, itd. U tom smislu posebno je važno osigurati kontinuitet i održivost postojećih mehanizama preduzetničke podrške poput već uspostavljenih inkubatora u Sarajevskoj regionalnoj razvojnoj agenciji – SERDA, Privrednoj komori KS, te Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Također, potrebno je raditi na jačanju uloge i kapaciteta Privredne komore KS, te njenom repozicioniranju u preduzetničkoj infrastrukturi Kantona.

Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata Razvoj preduzetničke infrastrukture, aktiviranje poslovnih zona, kao i podsticanje preduzetničkih poduhvata zahtjeva osiguranje pristupa povoljnim izvorima finansiranja, pa je nužno raditi na dodatnom unapređenju postojećih, ali i razvoju novih programa preduzetničke podrške. Prije svega potrebno je povećanje

raspoloživih sredstava i učinkovitosti postojećih mehanizama podrške u formi grantova (postojeće grant šeme za podršku pokretanju novih start-up kompanija u Kantonu Sarajevo, za finansijsku podršku novoosnovanim subjektima male privrede, finansijsku podršku obrtnicima i starim zanatima, mladim poduzetnicima i ženama poduzetnicama), kao i povećanje raspoloživih sredstava i učinkovitosti postojećeg programa subvencioniranja kamatnih stopa na nove investicijske kredite koji se realiziraju u saradnji sa komercijalnim bankama, te povećanje sredstava i učinkovitosti programa regresiranja kamatnih stopa na ranije uzete kredite i povećanje sredstava i učinkovitosti Kreditno-garantnog fonda Kantona Sarajevo;

Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom koronavirusa Različite mjere koje su krizni štabovi u BiH, odnosno druge zemlje naši ključni spoljnotrgovinski partneri, donosili sa ciljem sprječavanja širenja koronavirusa (COVID-19), negativno odrazile na poslovanje privrednih subjekata na području Kantona Sarajevo, Federacije BiH, kao i cijele Bosne i Hercegovine. Cilj ove mjere je da se kroz različite mehanizme podrške privrednim djelatnostima/subjektima (u formi subvencioniranja cijele ili dijela plaće, ili drugih troškova poslovanja) na čije je poslovanje pandemija koronavirusa posebno negativno uticala sačuvaju postojeća i povrate izgubljena radna mjesta u privatnom sektoru u Kantonu Sarajevo. Primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali bi obuhvatiti formiranje posebnog savjetodavnog tijela Vlade KS ili Ministarstva privrede koje bi činili predstavnici ključnih industrija u KS, procjenu potreba poslovnih subjekata na području Kantona Sarajevo nastalih kao posljedica pandemije koronavirusa (COVID-19), usvajanje Programa kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu u Kantonu Sarajevo izazvanih koronavirusom, kao i implementacija programa kroz izmjene regulatornog okvira, pripremu i implementaciju javnih poziva, te kontinuirano praćenje privrednih kretanja u KS i analiza efekata poduzetnih mjera.

Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga Cilj ove mjere je da se kroz unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za javno-privatna partnerstvo i izgradnju kapaciteta javnih organa aktiviraju potencijali privatnog sektora za realizaciju projekata od strateškog značaja za razvoj Kantona Sarajevo. Analiza stanja u ovoj oblasti sugerira da bi primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali obuhvatiti: Unapređenje postojećeg pravnog okvira (zakon i podzakonski akti) za realizaciju JPP projekata u KS, dizajniranje odgovarajućih alata i operativnih procesa, posebno uzimajući u obzir relevantno zakonodavstvo u domenu planiranja i upravljanju razvojem; Dizajniranje i realizacija posebnih programa obuke za predstavnike javnih organa za identifikaciju mogućih projekata JPP-a, njihovu pripremu i realizaciju; Dizajniranje i realizacija programa obuke za zainteresirane partnere iz privatnog sektora; Identificiranje ključnih razvojnih projekata adekvatnih za realizaciju kroz model javnog privatnog partnerstva, izradu i usvajanje kataloga JPP projekata, trogodišnjih/godišnjih planova realizacije JPP projekata, animiranje privatnih investitora kroz javnu promociju kataloga i planova realizacije JPP projekata (web stranica, investicijske konferencije, itd.); Stručnu podršku predstavnicima javnog sektora u aktivnostima na pripremi pilot-projekta JPP-a, što se posebno odnosi na pripremu studija izvodljivosti, tenderske dokumentacije, nacрта ugovora; Unapređenje postojećeg pravnog okvira (zakon i podzakonski akti) za realizaciju JPP projekata u KS, dizajniranje odgovarajućih alata i operativnih procesa, posebno uzimajući u obzir relevantno zakonodavstvo u domenu planiranja i upravljanju razvojem; Dizajniranje i realizacija posebnih programa obuke za predstavnike javnih organa za identifikaciju mogućih projekata JPP-a, njihovu pripremu i realizaciju; Dizajniranje i realizacija programa obuke za zainteresirane partnere iz privatnog sektora; Identificiranje ključnih razvojnih projekata adekvatnih za realizaciju kroz model javnog privatnog partnerstva, izradu i usvajanje kataloga JPP projekata, trogodišnjih/godišnjih planova realizacije JPP projekata, animiranje privatnih investitora kroz javnu promociju kataloga i planova realizacije JPP projekata (web stranica, investicijske konferencije, itd.); Stručnu podršku predstavnicima javnog sektora u aktivnostima na pripremi pilot-projekta JPP-a, što se posebno odnosi

na pripremu studija izvodljivosti, tenderske dokumentacije, nacрта ugovora izbora privatnog partnera, nadzor nad praćenjem realizacije projekta, itd

Za prioritet ***Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju*** definisane su dvije mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 28. Prioritet 1.2. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.2.1.	Unaprijediti tehnološku infrastrukturu i inovativnost poslovnih subjekata	Broj zajedničkih projekata između naučnoistraživačkih institucija i poslovnih subjekata		
		Broj novih edukacijskih programa razvijenih u saradnji naučnoistraživačkih institucija i poslovnih subjekata;		
		Broj projekata i edukacijskih programa iz oblasti inovacija;		
		% povećanje izdataka poslovnog sektora za istraživanje i razvoj		
		Broj prijavljenih патената		
		Broj prijavljenih патената razvijenih u saradnji s obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama;		
		Broj naučnoistraživačkih konferencija i događaja koji promoviraju saradnju poslovnih subjekata s obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama;		
		Rast prihoda poslovnih subjekata u oblasti inovacija i visoke tehnologije		
1.2.2.	Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju	% rast stranih direktnih investicija u KS;		
		Rast broja poslovnih subjekata u KS osnovanih od strane stranih investitora;		
		Rast broja poslovnih subjekata u KS osnovanih od strane dijasporе		
		Broj projekata realiziranih u saradnji s dijasporom na prenosu znanja i tehnologija		
		Broj projekata realiziranih u saradnji s dijasporom u kontekstu osnaživanja izvozne orijentacije domaćih poslovnih subjekata i osiguravanja tržišta za njihove proizvode/usluge u razvijenim ekonomijama		

Unaprijediti tehnološku infrastrukturu i inovativnost poslovnih subjekata Jedan od uvjeta za jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije privrede, a posebno prerađivačke industrije i sektora male privrede, podrazumijeva adekvatnu podršku (kroz grant šeme i slično) modernizaciji proizvodnje kroz uvođenje novih, učinkovitijih tehnologija i tehnoloških postupaka, zatim kroz implementaciju standarda kvaliteta, i sl. Dalje, potrebno je raditi na unapređenju naučnoistraživačke infrastrukture, te povezivanju naučnoistraživačkih institucija i poslovnog sektora radi prenosa tehnologija i znanja i to kroz zajedničke istraživačke projekte, praksi orijentirane studijske programe i programe iz oblasti inovacija i upravljanja inovacijama, specijalističke studije, spin-off projekte, zajedničke nastupe u EU i drugim međunarodnim projektima, a koji su od presudnog značaja za povećanje inovativnosti poslovnog sektora. Saradnja se treba temeljiti na paradigmi tzv. otvorene inovativnosti. Potrebno je dodatno tehnički i kadrovski osnaživati naučnoistraživačke institucije i institute kako bi zajedničkom saradnjom s privredom došli do konkretnih inovativnih rješenja uključujući i angažovanje mladih istraživača. Izrada magistarskih, doktorskih, ali i drugih naučnoistraživačkih radova u saradnji s privredom mogu dati značajan doprinos u pronalasku konkretnih poslovnih rješenja. U tom kontekstu je također važno podržati i organizaciju relevantnih naučnoistraživačkih konferencija i skupova,

događaja o promociji nauke i inovacija, kao i saradnje naučnoistraživačkih institucija i poslovnog sektora, zatim izdavanje stručnih i naučnih časopisa, publikacija i sl. Ovakva podrška također treba uključivati i određene instrumente finansijske podrške pogotovo kada je riječ o inovacijama i novim tehnologijama, a koji se odnose na određene forme grant i voucher shema.

Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju S ciljem privlačenja i podsticanja investicija, potrebno je promovirati mogućnosti i potencijale za domaće i strane, javne i privatne investicije, te brendirati Kanton Sarajevo kao atraktivnu investicijsku destinaciju. Promociji investicionih mogućnosti treba prethoditi detaljna analiza postojećih investicionih potencijala, uključujući i postojeće prepreke, te izrada programa za privlačenje stranih direktnih investicija u privredni sektor s posebnim fokusom na prerađivačku industriju srednje i visoke tehnologije, kao i na znanju bazirane izvozno orijentisane usluge. U vezi s tim važno je raditi i na aktiviranju potencijala dijasporu u smislu većeg korištenja raspoloživog finansijskog, ljudskog i društvenog kapitala. Uvažavajući značajan ekonomski potencijal dijasporu, potrebno je raditi na kreiranju partnerstava između vlasti, poslovnih subjekata i dijasporu. To partnerstvo je potrebno i institucionalizirati kroz uspostavljanje ureda ili centra koji će raditi na jačanju saradnje, zatim podsticanju investicija iz dijasporu kroz osnivanje novih poslovnih subjekata ili ulaganje u već postojeće subjekte, kao i prenos tehnologija, znanja i osiguravanje tržišta u razvijenim ekonomijama. Ovakva podrška također treba uključivati i određene instrumente finansijske podrške.

Za prioritet **Povećati digitaliziranost ekonomije** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 29. Prioritet 1.3. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.3.1.	Podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata	Rast broja poslovnih subjekata u KS koji koriste e-commerce platforme;		
		Broj preduzeća koja su zaprimila narudžbe putem interneta;		
		% Promjene ukupnog prometa putem e-trgovine		
1.3.2.	Jačati podršku razvoju IT sektora	Rast broja kompanija u IT sektoru u KS;		
		Rast broja zaposlenih u IT kompanijama;		
		% promjene prihoda/dobiti IT kompanija		
		Broj realizovanih mentoring i stručnih edukacijskih programa i treninga za IT start-upe uključujući mala i srednja preduzeća;		
1.3.3.	Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija	Rast broja kompanija/obrta u kreativnim industrijama u KS;		
		Rast broja zaposlenih u kreativnim industrijama		
		% promjene prihoda/dobiti kreativnih biznisa;		
		Broj realizovanih mentoring i stručnih edukacijskih programa i treninga za kreativne biznise;		

Podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata Pandemija COVID-19 je pokazala koliko digitalna transformacija poslovnog, ali i drugih sektora predstavlja neophodan uvjet održivosti ekonomije i društva u cjelini, pogotovo u kriznim situacijama. Zasigurno će trend digitalne transformacije biti dominantan i u post-covid eri. Stoga je potrebno raditi na osiguranju adekvatnih pretpostavki nužnih za digitalizaciju poslovnih subjekata, a to su prije svega unapređenje javne digitalne infrastrukture, zatim digitalnih vještina stanovništva, osiguranje odgovarajuće dostupnosti i

kvaliteta univerzalnih usluga korisnicima, te uspostavljanje okvira interoperabilnosti i standarda za razmjenu podataka u skladu sa EU regulatornim okvirom. U kontekstu održivosti, ali i jačanja konkurentnosti i inovativnosti ekonomije važno je raditi na digitalnoj transformaciji malih i srednjih preduzeća i to kroz jačanje njihovog online prisustva, korištenje digitalnih platformi (e-business i e-commerce rješenja), digitalizaciju poslovnih procesa i aktivnosti, ali i pružanje adekvatne podrške pri korištenju novih tehnologija. Potrebno je također izraditi programe podrške i podsticaja za mala i srednja preduzeća da prihvate e-trgovinu te istovremeno osigurati adekvatnu stručnu i tehničku podršku kroz grantove, voucher šeme i slične mehanizme.

Jačati podršku razvoju IT sektora Digitalizaciju ekonomije potrebno je dodatno podržati kroz razvoj IT i kreativnih djelatnosti, i to uspostavljajući programe podrške IT preduzetništvu uključujući konkretne mjere podrške start-up kompanijama u softverskoj industriji poput finansijskih podsticaja, uspostave tehnoloških parkova, hubova, inkubatora i akceleratora, itd. S obzirom da se u IT sektoru uglavnom radi o tehnološkim odnosno softverskim proizvodima i inovacijama, većini start-up, malih i srednjih preduzeća potrebna je ekspertna podrška i edukacija iz oblasti poslovnog upravljanja, pa je potrebno osigurati takvu vrstu podrške i edukacije kroz saradnju sa obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama iz oblasti ekonomije i menadžmenta. Tu saradnju je također moguće ostvariti i kroz tehnološke parkove i hubove. U tom smislu, potrebno je ubrzati i realizaciju investicije u Tehnološki park, na lokaciji Šip, Općina Centar, koja je već ranije izmjenama Regulacionog plana određena za tu namjenu, a koji je predložen Studijom razvoja IT sektora u Kantonu Sarajevo kao jedna od osnovnih mjera razvoja ovog sektora. To, također, podrazumijeva izradu i usvajanje Studije izvodljivosti i projektnog prijedloga Tehnološkog Parka Sarajevo od strane Skupštine Kantona Sarajevo i Vlade Kantona Sarajevo. Pored toga, nužno je osigurati i određene olakšice pogotovo za IT kompanije izvozne orijentacije, te generalno raditi na promociji IT sektora ne samo na domaćem već i na internacionalnom tržištu. Potrebno je raditi na promicanju aktivnosti IT sektora i njegovoj povezanosti sa drugim IT centrima u regiji i svijetu, pa je u tom smislu uloga IT razvojnog vijeća KS od velike važnosti. IT razvojno vijeće bi trebalo raditi na zagovaranju atraktivnijeg poslovnog okruženja za IT kompanije kroz određene mehanizme finansijske podrške, (para)fiskalnih olakšica, edukativne podrške, itd.

Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija Sistemski je potrebno osigurati podršku razvoju kreativnog sektora sa posebnim naglaskom na arhitekturu, stare zanate, dizajn, film, televiziju, video, izdavačku djelatnost, muzeje, galerije, biblioteke, muzičku, scensku i vizuelnu umjetnost i dizajn. Mehanizmi podrške trebali bi uključivati osiguranje adekvatne infrastrukture kao što su adekvatan prostor, oprema, tehnologije, zatim odgovarajući finansijski podsticaji, te edukacija. Uspostavljanje centra ili hub-a za podršku razvoju kreativnih industrija omogućilo bi ne samo promociju ovih industrija, nego i navedene mehanizme podrške s posebnim naglaskom na digitalizaciju ovih industrija, a što postaje ključno u kontekstu konkurentnosti. U tom smislu jedan od prioriteta jeste i izgradnja Muzeja savremene umjetnosti "Ars Aevi" koji bi predstavljao hub savremene i digitalizirane umjetnosti u svrhu njene promocije, ali i stvaranje online galerija, aukcija, te umjetničkih online platformi kao što je predviđeno i Studijom razvoja IT sektora u Kantonu Sarajevo. Međutim, prethodno je potrebno ubrzati pripremu projektne dokumentacije vezano za pribavljanje građevinske i urbanističke dozvole za njegovu izgradnju. S obzirom na bogatu tradiciju u kreativnoj, a posebno filmskoj, kao i u IT industriji izgradnja muzeja „Ars Aevi“ pruža jedinstvenu priliku da se Kanton Sarajevo pozicionira kao regionalni "tech art" hub.

Za prioritet **Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 30. Prioritet 1.4. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.4.1.	Jačati funkciju posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital Službe za zapošljavanje KS	Broj potpisanih sporazuma o saradnji sa udruženjima poslodavaca, privatnim agencijama, obrazovnim institucijama		
		Broj objavljenih oglasa na web stranici Službe		
		Broj novih/revidiranih postojećih programa na bazi uspostavljene saradnje		
1.4.2.	Aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati "efektivnu" ponudu radne snage	Broj realizovanih aktivacijskih programa usmjerenih na dugoročno nezaposlene i osobe sa otežanim pristupom tržištu rada		
		Realizovani programi podrške zapošljavanju u socijalnim uslugama	0	7
		Realizovani programi zapošljavanja u domenu socijalnih usluga		
1.4.3.	Povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja	Troškovi po jednoj novozaposlenoj osobi;		
		Broj objavljenih oglasa za zapošljavanje na web stranici Službe;		
		Broj implementiranih programa baziranih na učincima;		
		Raspoloživa sredstva za implementaciju programa podrške novom zapošljavanju		

Jačati funkciju posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital Službe za zapošljavanje KS Kako bi se ojačala funkcija posredovanja JU Služba za zapošljavanje KS treba najprije unaprijediti evidencije nezaposlenih osoba i na njima bazirano izvještavanje, individualno i grupno savjetovanje. Aktivne tražioce posla potrebno je razdvojiti u odnosu na osobe koje su na evidencijama iz drugih razloga. Kroz kartone nezaposlenih osoba Služba se treba fokusirati na prikupljanje podataka relevantnih iz pozicije poslodavaca. Izvještavanje je potrebno bazirati na navedenim podacima, kao i individualno i grupno savjetovanje. Dalje, od velikog je značaja i unaprijediti sistem ocjene kretanja tražnje za radnom snagom. Za ovo je potrebno redizajnirati postojeći sistem anketiranja poslodavaca, posebno u dijelu uzorkovanja, strukture upitnika, obrade prikupljenih podataka i njihovog komuniciranja. Za jačanje saradnje sa poslodavcima potrebno je razviti interne kapacitete Službe (obuka osoblja i sl.) i jasne mehanizme/kanale komunikacije (sastanci se sektorskim udruženjima, terenske posjete, sajmovi zapošljavanja) izbjegavajući pri tome preklapanja u službi. Pored predstavnika poslodavaca, Služba za zapošljavanje treba razviti efikasne mehanizme/kanale komunikacije i saradnje sa privatnim agencijama, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, u cilju prilagođavanja APTR (Aktivne politike tržišta rada) zahtjevima specifičnih kategorija poslodavaca (strani investitori) ili nezaposlenih osoba sa otežanim pristupom tržištu rada (invalidi, djeca bez roditeljskog staranja, žene žrtve nasilja, romi i sl.).

Aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati "efektivnu" ponudu radne snage Kako bi se riješio problem dominantno dugoročne nezaposlenosti, aktivirale "obeshrabrene" osobe i povećala ponuda radne snage potrebna je efikasna kombinacija pasivnih i aktivnih mjera na tržištu rada. Ovo, između ostalog, podrazumijeva potenciranje zapošljavanja ili targetiranje (npr. kroz uvećane poticaje) nezaposlenih osoba korisnika naknade za nezaposlene, korisnike novčane pomoći i drugih vidova

socijalnih davanja u KS. Pored toga, potrebno je kroz saradnju sa centrom za socijalni rad i nevladinim organizacijama kreirati poticajne pakete usluga (identifikacija, priprema za rad, saradnja sa poslodavcima i sl.) posebno usmjerenih povećanje konkurentnosti osoba sa otežanim pristupom tržištu rada. Također, potrebno je razviti i pakete usluga prilagođene dugoročno nezaposlenim (posebno mladim, ženama, 55+, niskokvalificiranim osobama). Kombinacijom aktivnih mjera (trijaža, savjetovanje, klubovi za traženje posla, vaučer šeme i sl.) povećati konkurentnost na tržištu rada dugoročno nezaposlenih, "obeshrabrenih" osoba. Značajan potencijal za zapošljavanje osoba sa otežanim pristupom tržištu rada predstavlja i socijalno ili društveno preduzetništvo. Za unapređenje ove oblasti potrebno je usvojiti odgovarajuću regulativu (zakon o socijalnom preduzetništvu, pravilnik o registru socijalnih preduzeća, itd.), te razviti programe podrške (u vidu grantova, subvencioniranja kamatnih stopa i sl.) usmjerene na ovu vrstu subjekata. Konačno, u okviru ovog prioriteta potrebno je kreirati programe zapošljavanja u oblasti pružanja socijalnih usluga na području Kantona Sarajevo.

Povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja Jedan od preduslova za povećanje učinkovitosti aktivnih mjera zapošljavanje u KS je da se kroz smanjivanje broja aktera i koraka u procesu, skрати vrijeme i poveća efikasnost i fleksibilnost u pripremi i realizaciji programa Službe za zapošljavanje. Između ostalog, ovo podrazumijeva promjenu načina budžetiranja aktivnih mjera zapošljavanja, veću frekvenciju odobravanja poticajnih sredstava na godišnjem nivou, mogućnost povlačenja sredstava po realizaciji od strane korisnika, itd. Pored toga, potrebno je redizajnirati portfolio aktivnih mjera poticaja zapošljavanju stavljajući veći fokus (broj programa i iznosi sredstava) na efikasnije i "jeftinije" programe poticaja (obuka, prekvalifikacija, dokvalifikacija). Usko povezana sa ovim je implementacija reformskog paketa u finansiranju poticaja koja bi bila usmjerena na poboljšanje ponude radne snage i koja bi podrazumijevala, između ostalog, obavezno objavljivanje oglasa za firme koje žele učestvovati u programima Službe, kao i veću ulogu Službe kod izbora liste nezaposlenih osoba korisnika poticaja (liste nezaposlenih sa kojih se biraju kandidati i sl.). Također, u narednom periodu je potrebno i pilotiranje programa baziranih na učincima u saradnji sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, kompanijskim obrazovnim centrima, itd. Pored toga, potrebno je kreirati nove programe koji će biti usmjereni na dugoročno nezaposlene osobe kroz vaučer šemu poticaja. Obzirom da lokalne zajednice u KS sve više sredstava na godišnjem nivou izdvajaju za realizaciju mjera podrške novom zapošljavanju, u narednom periodu potrebno je sinhronizirati poticajne mjere na području KS. Ovo će podrazumijevati potpisivanje sporazuma o partnerstvu, sinhronizaciju aktivnosti kroz zajedničku realizaciju programa poticaja zapošljavanju od strane Službe za zapošljavanje i općina u KS, razmjena informacija o korisnicima poticaja, formiranje registra poticaja, itd. Posljednje, ali možda i najvažnije, potrebno je značajno unaprijediti proces monitoringa i evaluacije provedenih programa. U tom kontekstu radit će se na razvijanju kapaciteta Službe (organizacijski, ljudski, infrastrukturni) za monitoring i evaluaciju realizovanih programa kroz unapređenje procedura, obrazovanje službenika i saradnju sa drugim institucijama.

Za prioritet ***Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća*** definisane su dvije mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 31. Prioritet 1.5. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.5.1.	Povećati efikasnost i podići kvalitet usluga komunalnog sektora	Donošen novi Zakon o komunalnim djelatnostima u KS		
		Usvojene izmjene Zakona o komunalnoj čistoći u KS – izmjena načina obračuna plaćanja;		
		Formirano nezavisno regulatorno tijelo shodno principima i direktivama EU		
		Usvojeni stručno verificirani normativi rada za sva javna komunalna preduzeća		
		Usvojeni i javno objavljeni programi rada svih javnih komunalnih preduzeća		
		Razvijen adekvatan sistem monitoringa pružanja usluga iz domena zajedničke komunalne potrošnje;		
		Usvojen cjenovnik usluga iz domena zajedničke komunalne potrošnje baziran na opravdanim troškovima pružanja usluga		
		Usvojen novi sistem finansiranja javnih komunalnih preduzeća – prema obimu pruženih usluga		
		Usvojene i implementirane studije organizacijsko-finansijskog restrukturiranja svih KJKP		
		Usvojena politika subvencioniranja KJKP		
		Evidentirano javno dobro i izdvojeno iz imovine svih KJKP		
		Implementiran jedinstven informacioni sistem na nivou svih KJKP		
1.5.2.	Povećati efikasnost javnih preduzeća			

Povećati efikasnost i podići kvalitet usluga komunalnog sektora Cilj ove mjere je da se poveća efikasnost i podigne kvalitet usluga komunalnog sektora, odnosno da se usluge pružaju prema definiranom standardu kvaliteta usluga. Analiza stanja u ovoj oblasti sugerira da bi primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali obuhvatiti: implementaciju direktiva EU u domenu regulacije i funkcionisanja javnog komunalnog sektora kroz donošenje novog Zakona o komunalnim djelatnostima i njegovo usklađivanje sa Zakonom o principima lokalne samouprave, zatim kroz izmjene i dopune Zakona o komunalnoj čistoći, definiranje standarda kvaliteta pruženih usluga itd., zaatim detaljnu analizu poslovanja KJKP sa prijedlozima njihovog organizacijsko-finansijskog restrukturiranja u cilju povećanja efikasnosti, operativne i finansijske održivosti i kvaliteta pruženih usluga, kao i Izmještanje socijalne politike iz sektora komunalne privrede kroz redizajn politike subvencioniranja korisnika komunalnih usluga, te formiranje nezavisnog regulatornog tijela za oblast komunalne privrede i reorganizaciju sektora komunalne privrede kroz stvaranje pretpostavki za uspostavu Holdinga komunalne privrede.

Povećati efikasnost javnih preduzeća Cilj ove mjere je da se obezbijedi okvir za razvoj kvalitetne ponude i konkurentnosti tržišta javnih preduzeća (Skenderija, ZOI 84). Za ispunjenje ovog cilja i postizanje dugoročne održivosti razvoja neophodno je prije svega razumjeti, prepoznati i zadovoljiti potrebe klijenta, osigurati preduvjete za profitabilno poslovanje subjekata na tržištu, jer stvaranjem

pozitivne poslovne klime osigurava se uvjet za dolazak novih investitora i razvoj djelatnosti javnih preduzeća u budućnosti, kao i, uz maksimalno racionalno korištenje postojećih resursa i uz obezbjeđenje sredstava za nova ulaganja i ulaganja u rekonstrukciju i modernizaciju postojećih kapaciteta i sl. U tom smislu potrebno je poboljšanje turističko resursne osnove Olimpijskih planina Igmana i Bjelašnice, te unapređenje sadržaja i nivoa kvaliteta, odnosno dostizanje visokog razvijenih standarda svih linija ponuda/aktivnosti, kao i rekonstrukcija, opremanje i modernizacija svih prostora Centra Skenderija. Ključna područja djelovanja se odnose na uspostavljanje efikasnog i snažnog ekonomsko-turističkog sistema koji može odgovoriti na zahtjeve regionalnog tržišta, konsolidacija postojećih raspoloživih materijalnih i ljudskih resursa i njihovo što potpunije (re)aktiviranje, unapređenje postojeće i izgradnja nove infrastrukture, te adaptacija/uređenje opremanje enterijera i eksterijera postojećih objekata, kao i unapređenje interesa i potreba za kulturnim, sportskim i sajamskim aktivnostima i manifestacijama i pružanje podrške, odnosno tehničkih, prostornih i drugih uslova za razvoj privrednih i kreativnih aktivnosti.

Za prioritet **Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 32. Prioritet 1.6. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.6.1.	Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta	Broj dolazaka turista u KS	667.756	1.068.409
		Broj noćenja turista u KS	1.309.113	2.884.706
		Prosječno zadržavanje turista u KS (dana)	1,96	2,7
1.6.2.	Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu	Broj upisanih učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	144	168
		Broj zanimanja u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	5	6
		Broj učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	500	600
		Broj upisanih studenata na Studij turizam i zaštita životne sredine (I i II ciklus)	40	55
		Obim podrške TZ KS projektima za razvoj turizma u KS po javnim pozivima	1.624.187(2018) 680.960 (2019)	2.500.000
		Broj zaposlenih u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	9336	12.137
		Obim investicija u nova stalna sredstva u sektor pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	73.483.000 (2018)	88.179.600
		Broj pravnih lica u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	683	720
1.6.3.	Razvoj turističke infrastrukture	Pokrivenost turističkom signalizacijom	N/A	100%
		Broj ležaja u KS	13.604	17.685
		Broj soba u KS	5.554	7.220

Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta Kanton Sarajevo je daleko od ostvarenja svog punog potencijala u turizmu. Potrebno je uraditi reinžinjerung cijelog turističkog sistema i izvršiti strateški pomak ka održivom turizmu temeljenom na efikasnom upravljanju destinacijama. Potrebna je i promjena narativa i prakse razvoja turizma u KS i BiH - od razvoja turizma ka održivom razvoju turizma. Održivi razvoj turizma se odnosi na usklađivanje ekonomskih, društvenih i okolišnih ciljeva. Jedno od osnovnih obilježja turizma u KS je visoko izražena sezonalnost uz kratke boravke turista. Pravci u kojim se treba razvijati turizam se odnose na povećanje broja dolazaka, produženje dužine boravka, ali i povećanja turističke potrošnje na destinaciji. Razvoj turizma zahtjeva sistemski i holistički pristup, strateško planiranje i uključivanje svih interesnih grupa u donošenje odluka. Za razvoj turizma

potrebno je aktivno uključivanje javnog sektora, a s druge strane, potrebna je i integracija i saradnja privatnog sektora, kao i nevladinog sektora. Potrebno je također integrisati turističku ponudu i načiniti pomak od organskog rasta turizma i pojedinačnih inicijativa ka sistemskom razvoju. U tom smislu potrebno je repositionirati i ojačati Turističku zajednicu KS, koja, po prirodi djelovanja i zakonskim odredbama, treba djelovati kao destinacijska menadžment organizacija. U cilju unapređenja konkurentnosti turizma KS, neophodno je i hitno kreirati i strateški plan razvoja održivog turizma KS, te na bazi njega i strategiju marketinga KS i operativne planove provođenja. Ovo je posebno važno u kontekstu pandemije koronavirusa i intenziviranja konkurencije na turističkom tržištu tokom i nakon pandemije. Potrebno je raditi na očuvanju kulturno-historijskog naslijeđa i prirode. BiH je na začelju svjetske liste po broju i površini zaštićenih područja. Stoga je potrebno povećati obuhvat i proglašenje novih zaštićenih područja na području KS jer ona uz kvalitetne sadržaje i efikasno upravljanje predstavljaju generator privrednih djelatnosti i održivog turizma. Kulturno-historijska i prirodna dobra na području KS trebaju biti ekonomski valorizovana kroz turizam u saradnji sa Kantonalnim zavodom za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo i JU Zaštićena prirodna područja KS. U cilju unapređenja efekata turizma, zadatak za destinacijski menadžment je sistemski razvoj receptivnih sadržaja i razvoj (akceleracija) širokog spektra specifičnih oblika turizma u KS, kao što su kulturno-historijski turizam, ruralni i agro, outdoor/avanturistički, zdravstveni, događaji, kongresni, sportski, gastro, religijski, planinski, zimski, turizam sjećanja (mračni, ratni), itd. Potrebno je raditi i na razvoju seta aktivnosti kojima se turisti mogu baviti tokom boravka (trgovina, zabava, itd). Uspostavljanje sistema kvaliteta usluga je jedan od prioriteta za razvoj ponude. Posebnu pažnju treba posvetiti i pitanju prodaje i promocije, primarno kroz korištenje digitalnih tehnologija i mobilnih aplikacija. U skladu sa savremenim megatrendovima na turističkom tržištu, potrebno je raditi na integraciji ponude sa drugim destinacijama u BiH - multidestinacijski pristup.

Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu Unapređenje poslovnog okruženja povećalo bi nivo aktivnosti i unapređenje preduzetništva, što je vrlo važno za male biznise koji su u KS pod uticajem sezonalnosti i lokalnog opsega poslovanja. Javni sektor mora kreirati efikasan okvir za razvoj biznisa i turizma - business-enabling environment i tourism-enabling environment. Unapređenje ambijenta se primarno odnosi na razvoj nedostajuće i unapređenje postojeće regulative za olakšavanje poslovanja i regulative vezane za oblast turizma. Potrebno je intenzivirati i mogućnosti za razvoj javno-privatnog partnerstva u turizmu u cilju privlačenja investicija u održivi turizam. Potrebno je razviti sistem podsticaja za unapređenje rada postojećih turističkih biznisa i njihovih kapaciteta (unapređenje kvaliteta i obima ponude, sadržaja, opreme, digitalizacija i digitalna transformacija, energetska efikasnost, standardi kvaliteta, itd) na bazi iskustava drugih zemalja i obezbjeđenje uslova za lakše pokretanje biznisa i investiranje. Za nove i postojeće biznise potrebno je pružati savjetodavnu pomoć i pristup povoljnim sredstvima za finansiranje/investiranje. Potrebno je i regulisati/unaprijediti oblasti djelovanja turističkih vodiča, kratkoročnog iznajmljivanja objekata (posebno putem digitalnih platformi), registracije i rada seoskih domaćinstava, itd. Razvoj turističke industrije u BiH i KS ne prati razvoj ljudskih resursa i tržišta rada. Potrebno je raditi na unapređenju postojećih i uvođenju novih programa srednjoškolskog i univerzitetskog obrazovanja, te na sistemu prekvalifikacija/dokvalifikacija i programa cjeloživotnog učenja-obuka u turizmu, a u skladu sa potrebama tržišta. Poseban problem koji direktno utiče na razvoj održivog turizma je postojanje sive ekonomije čija eliminacija treba biti na vrhu liste prioriteta KS.

Razvoj turističke infrastrukture Kantonu Sarajevo je potrebno ulaganje u turističku infrastrukturu i suprastrukturu - putna infrastruktura, turistička signalizacija, postojeće i nove atrakcije, dostupnost i pristupačnost atrakcija, parkinzi, drop-off zone, turističke zone, smještajni objekti, kulturni sadržaji, sportsko-rekreativni sadržaji, trgovina, zabava, kongresni-konferencijski centri, zabavni parkovi, šetnice, staze, izletišta, kupališta, itd. Posebnu pažnju treba posvetiti i čistoći i sigurnosti destinacije, uređenosti atrakcija i ukupnoj uređenosti destinacije i mapiranju i označavanju atrakcija. Iako je van nadležnosti KS, aerodrom Sarajevo treba proširiti broj veza sa destinacijama, a posebno kroz saradnju sa low-cost kompanijama.

Za prioritet ***Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije*** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 33. Prioritet 1.7. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1.7.1.	Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja	Obim investicija u poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo	2.928.000	5.000.000
		Broj zaposlenih u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	1.098	2.000
		Izvoz sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	16.083.000	20.000.000
		Budžetska sredstva za razvoj poljoprivrede	4.502.873	6.754.000
		Obrađene površine u ha	5.267 (2019)	6.320
1.7.2.	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima	Broj stanovnika u ruralnim područjima		
		Broj zaposlenih u ruralnim područjima		
		Obim investicija u infrastrukturu u ruralnim područjima		
		Gustina putne mreže		
		Broj učenika u ruralnim područjima		
1.7.3.	Unapređenje stanja u sektoru šumarstva	Površina šumskih područja KS,		
		Ukupna zaliha drveta,		
		Ukupni godišnji zapreminski prirast,		
		Realizacija etata,		
		Broj kontrola ugroženih područja		

Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja Primarna poljoprivredna proizvodnja u FBiH i KS je ispod evropskih standarda. Preovladava proizvodnja naturalnog karaktera, kao i mala mješovita gazdinstva bez specijalizacije i niskom produktivnošću. Potrebno je raditi na unapređenju poljoprivredne proizvodnje kroz povećanje dodane vrijednosti, poboljšanje standarda kvaliteta i sigurnosti i jačanje veza unutar lanaca vrijednosti u skladu sa principima održivosti Zelene agende za Zapadni Balkan. Jedan od primarnih zadataka je i supstitucija uvoza poljoprivrednih proizvoda i sirovina, odnosno smanjenje trgovinskog deficita. S obzirom na pozitivne efekte novčanih podsticaja na razvoj poljoprivrede u prethodnim godinama, potrebno je povećanje iznosa novčanih podsticaja iz budžeta KS u skladu sa Zakonom o novčanim podsticajima u poljoprivredi na području KS, pravilnikom o posebnim uslovima za ostvarenje prava na novčani podsticaj i godišnjim odlukama o iznosima novčanih podsticaja, minimalnim uslovima za početak proizvodnje, minimalnim uslovima za investiranje i rokovima podnošenja zahtjeva. Potrebno je intenzivnije podsticanje proizvodnje u plastenicima, zasnivanje novih poljoprivrednih površina sa drvenastim i jagodastim voćem, kao i ljekovitim biljem, provođenje aktivnosti na uređenju i zaštiti poljoprivrednog zemljišta, provođenje aktivnosti na zaštiti bilja od štetnih insekata i biljnih bolesti. Poljoprivredna proizvodnja je pod uticajem vremenskih prilika. Stoga je neophodno primjenjivati primarne agrotehničke mjere. Potrebno je uspostaviti sistem adekvatnih statističkih podataka o poljoprivrednim gazdinstvima u KS, kao i unaprijediti tehničko-tehnološko i marketinško znanje proizvođača u cilju povećanja produktivnosti sektora, te uspostaviti sistem saradnje javnog i privatnog sektora koji omogućava inovacije, modernizaciju i efikasan transfer znanja, tehnologije i informacija, kao i adekvatne savjetodavne službe (uključujući i savjetovanje u oblasti razvoja projekata za ruralni razvoj). Također, raditi na unapređenju kvaliteta, konkurentnosti i tržišne orijentacije prehrambenog sektora, integraciji prehrambenog sektora sa poljoprivrednim proizvođačima, podizanju tehničko-tehnološkog nivoa i korištenju kapaciteta, kao i razvoju djelatnosti koje imaju potencijal za generisanje privrednog razvoja i novih radnih mjesta, npr. certificirana organska proizvodnja, proizvodnja ljekovitog i aromatičnog bilja, ruralni turizam i pčelarstvo, te aktivnosti koje služe za samozapošljavanje. U cilju sistemskog pristupa i

razvoja ruralnih područja potrebno je razviti Strategiju ruralnog razvoja KS koja će definisati pravce razvoja ruralnih područja i ruralne ekonomije KS.

Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima Potrebno je raditi na poboljšanju kvaliteta života u ruralnim područjima kroz kreiranje izvora prihoda i unapređenje fizičke infrastrukture (putna infrastruktura, elektroosnabdijevanje, vodovod i kanalizacija, telekomunikacije, itd), društvene uključenosti i dostupnosti javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, kultura, sport, javni prevoz, itd).

Unapređenje stanja u sektoru šumarstva Razvoj šumarstva, odnosno unapređenje statusa zaštite i otpornosti šuma, treba uskladiti sa Strategijom biodiverziteta EU do 2030. godine i Strategijom šumarstva EU za 2020. godinu u okviru EU Zelenog sporazuma, a sve u cilju poboljšanja održivog gospodarenja šumama, povećanja apsorpcije CO₂ i promocije bioekonomije. U narednom periodu potrebno je provoditi sve vidove integralne zaštite šuma u cilju zaštite šuma od biotskih i abiotskih faktora sa posebnim osvrtnom na preventivne metode borbe protiv šumskih požara i povećati aktivnosti na prevođenju izdanačkih šuma u viši uzgojni oblik (konverzija šuma) u cilju stvaranja povoljnije strukture šumskih ekosistema. Posebnu pažnju obratiti na ravnomjernoj realizaciji etata (obima sječa) u skladu sa šumsko-privrednim osnovama. U cilju formiranja stabilnih sastojina povećati aktivnosti na proredima u šumskim kulturama. Također, analizirati i preispitati šumarske reone sa aspekta površina, otvorenosti šumskim putevima i stepenu ugroženosti šuma od svih vidova bespravnih aktivnosti, te intenzivirati aktivnosti na kontroli ugroženih područja bespravnim sječama, uz saradnju sa MUP KS i drugim nadležnim institucijama.

Za prioritet **Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom** definisano je pet mjera čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 34. Prioritet 2.1. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.1.1.	Unapređenje kvalitete usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem	Broj ustanova za predškolsko obrazovanje	33	50
		Broj javnih ustanova namjenski određenih za predškolsko obrazovanje (33 ustanove)	50%	100%
		Procenat djece koja nisu primljena u javne ustanove zbog popunjenog kapaciteta	24%	0%
		Broj djece u odnosu na ukupan broj djece u KS koja pohađaju predškolsko obrazovanje 0 -3	Nema	
		Broj djece u odnosu na ukupan broj djece u KS koja pohađaju predškolsko obrazovanje 3-5	Nema	
		Broj djece u odnosu na ukupan broj djece u KS koja pohađaju predškolsko obrazovanje pred polazak u školu, 5-6 godina	Nema	
		Broj subvencionirane djece bez roditeljskog staranja uključene u predškolsko obrazovanje		
		Broj djece obuhvaćene servisima Centara za rani rast i razvoj;		
		Broj djece sa ustanovljenim razvojnim poteškoćama;		
		Broj djece sa ustanovljenim razvojnim poteškoćama koja su obuhvaćena dodatnim intervencijama		
2.1.2.	Osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i	Donešena zakonska regulativa za uvođenje sistema dualnog obrazovanja		100%
		Procenat NPP u srednjem stručnom obrazovanju koji su ažurirani u skladu s potrebama tržišta rada		30%

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
	neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja	Uspostavljen sistem obavljanja prakse u skladu sa Kriterijima EU za kvalitetnu i efektivnu praktičnu nastavu		80%
		Uveden sistem dobrovoljne/obavezne prakse u VO		100%
		Povećan broj časova praktične nastave kod poslodavca u srednjem stručnom obrazovanju		50%
2.1.3.	Osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	Povećan broj akreditovanih programa za formalno obrazovanje odraslih	20%	50%
		Povećan broj akreditovanih programa za neformalno obrazovanje odraslih	20%	100%
		Smanjen broj nezaposlenih lica na evidenciji JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“	10%	0%
		Povećan broj lica koja su završila program prekvalifikacije i dokvalifikacije (formalni programi obrazovanja odraslih)	10%	
		Povećan broj zaposlenih lica nakon stečene srednje stručne spreme	10%	
2.1.4.	Unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima	Donešeni Standardi za nastavničku profesiju		100%
		Broj unapređenih NPP za inicijalno obrazovanje nastavnika		80%
		Procenat ažuriranih nastavnih planova i programa		80-90%
		Procenat sredstava iz budžeta za financiranje projekata podrške pripremi i odlasku na takmičenja i promociju uspjeha talentovanih učenika u osnovnim i srednjim školama		
		Iznos budžetskih sredstava koji dodjeljuje MON za nagrađivanje najboljih učenika		
		Rezultati na međunarodnim takmičenjima		
		Broj nastavnih sati iz informatike, po učeniku		
		Osvojene međunarodne učeničke nagrade u oblasti IT		80-90% predviđenog broja
		Broj ciljanih aktivnosti koje je tijelo za koordinaciju podrške podizanju kvalitete obrazovanja u KS provelo/podržalo		
		Procenat nastavnika stručnih predmeta koji su imali ciljanu edukaciju vezanu za njihov predmet kroz KPR (na godišnjem nivou)		80-90%
2.1.5.	Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima	Rang univerziteta na međunarodnoj ljestvici, ispod 3.000-og mjesta	Webometrics	
		Procenat laboratorija funkcionalnih za tip namjene	34%	60%
		Procenat BDP u ulaganja u istraživanje i razvoj (Napomena: podatak je za FBiH)	0,18%	0,90%

Unapređenje kvalitete usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem Cilj mjere je unaprijediti kvalitet usluga predškolskog odgoja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem. Povećati obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem je u skladu sa Platformom za razvoj predškolskog obrazovanja BiH 2017 – 2022. i u skladu sa Strategijom razvoja FBiH kroz osiguranje povećanja adekvatne infrastrukture za provođenje predškolskog odgoja i obrazovanja. Osigurati pristup i tehničke prilagodbe prostora predškolskih ustanova, te pomagala za djecu sa tjelesnim poteškoćama, kako bi se otklonile građevinsko-arhitektonske barijere. To podrazumijeva analizu i unapređenje postojeće infrastrukture u KS za ovaj vid obrazovanja, osiguranje budžetskih sredstava za uspostavu vaučerskog predškolskog

sistema, što podrazumijeva da bi trebalo osigurati da privatni sektor, uz finansijsku podršku i nadzor, pruža kvalitetno predškolsko obrazovanje. Ažurirati, u odnosu na situaciju nastalu kao posljedicu pandemije, kriterije za finansijsku participaciju roditelja-staratelja na osnovu ekonomsko socijalnog statusa s ciljem pružanja podrške učešću njihove djece u predškolskom odgoju i obrazovanju. Također, to podrazumijeva stvaranje preduvjeta za subvencioniranje predškolskog odgoja i obrazovanja djece bez roditeljskog staranja u javnim i privatnim predškolskim ustanovama s ciljem bolje integracije u zajednicu, destigmatizacije i pružanja jednakih šansi za predškolsko obrazovanje za svu djecu. Potrebno je osigurati kvalitet predškolskog odgoja i obrazovanja kroz definisanje ishoda učenja i razvoja uz unapređenje postojećih programa, te kroz analizu inicijalnog obrazovanja odgojitelja revidirati standarde kvalitete rada odgajatelja, razviti module za stručno usavršavanje, razvoj kompetencija i profesionalni razvoj odgojitelja, stručnih saradnika i menadžmenta, te izraditi modele evaluacije i samoevaluacije rada predškolskih ustanova. S ciljem inkluzije osigurati edukacije odgojitelja i stručnih suradnika u oblasti ranog prepoznavanja i intervencije kod poteškoća i odstupanja u razvoju djece, prilagoditi programe djeci s posebnim potrebama i programe u ruralnim i razućenim sredinama koja nemaju mogućnost pohađanja cjelovitih razvojnih programa te stvoriti pretpostavke za angažovanje asistenata u odgojno-obrazovnom radu u predškolskim ustanovama. Unaprijediti međusektorsku saradnju zdravstvenih, obrazovnih i socijalnih ustanova i servisa s ciljem rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3-5 godina) i pružanjem pravovremene i odgovarajuće intervencije. Materijalno i izgradnjom profesionalnih kapaciteta profesionalaca, podržati uspostavljanje Centara za rani rast i razvoj na općinama, u saradnji sa AKAZ (Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine). Također, uspostaviti i stalno ažurirati bazu podataka prema Eurostat metodologiji za djecu od 0 do 6 godina uz statističko razvrstavanje za djecu od 0 do 3, od 3 do 5 godina i djecu godinu pred polazak u školu. Ove podatke je važno prikupiti i za djecu koja nemaju jedinstveni matični broj i uvrstiti ih u bazu kao stalnu kategoriju.

Osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja Cilj mjere je osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja. Inovirati nastavne planove i programe sa potrebama na tržištu rada kroz unapređenje mehanizma koordinacije na nivou Kantona (Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala na području) uz učešće predstavnika formalnih aktera i socijalnih partnera vezanih za funkcionisanje datih sektora, kroz koji će se godišnje analize potreba na tržištu rada pretočiti u prijedloge za upisnu politiku, te za unapređenje nastavnih planova i programa barem u dijelu do 25% (koliko se oni mogu mijenjati u skladu s potrebama lokalne zajednice). Osigurati i unaprijediti sistem obavljanja prakse u skladu sa Kriterijima EU za kvalitetnu i efektivnu praktičnu nastavu sa naglaskom na: postojanje tripartitnog ugovora poslodavca škole i roditelja, definirane ishode učenja praktične nastave, kvalitetan sistem mentorstva u preduzećima, povećanje časova praktične nastave na radnom mjestu na najmanje polovinu cjelokupnih časova, osiguranje kompenzacije učenicima za rad i mentorima u preduzećima za učešće u obrazovnom procesu. Također, na osnovu preporuka mehanizma koordinacije (Vijeća) uspostaviti javno privatno partnerstvo sa predstavnicima poslodavaca s ciljem osiguranja većih sredstva za stipendiranje deficitarnih zanimanja. Uvesti minimalne sate obavezne prakse kod poslodavca na tehničkim fakultetima koja će biti dio nastavnog plana i programa, te osigurati sistem vrednovanja pohađanja dobrovoljne prakse u nastavnim planovima i programima na fakultetima u ostalim naučnim disciplinama. Također, unaprijediti sistem karijernog savjetovanja kroz iskorištavanje i unapređenje postojećih kapaciteta koji su uspostavljeni uz saradnju institucija i različitih donatora s ciljem osiguranja kvalitetne primarne karijerne orijentacije (savjetovanje prilikom odabira prvog zanimanja) u formalnom osnovnom i srednjem obrazovanju te sekundarne karijerne orijentacije (prilikom mijenjanja profesije) u obrazovanju odraslih. To podrazumijeva unapređen sistem informisanja o zanimanjima i zapošljivosti koji se provodi na godišnjem nivou, interaktivne prezentacije zanimanja, sistem testiranja učenika u osnovnim i srednjim školama te odraslih prilikom izbora novog zanimanja s ciljem određivanja profesionalnih sklonosti i interesovanja pojedinaca i davanja preporuke za dalje školovanje, uspostavu sistema monitoringa uspjeha programa karijernog savjetovanja uz njegovo redovno ažuriranje.

Osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja Cilj mjere je osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja. Potrebno je donošenje politika za unapređenje sistema obrazovanja odraslih, odnosno završiti procedure za donošenje izmjena i dopuna zakona o obrazovanju odraslih KS, te izmjena i dopuna Odluke o standardima i normativima za realiziranje programa obrazovanja odraslih KS. Potrebno je na osnovu analize potreba tržišta rada i u sektoru socijalne politike unaprijediti sistem za uvođenje ciljanih programa za obrazovanje odraslih kako bi se poboljšala zapošljivost i konkurentnost radne snage, te osigurala podrška socijalno ugroženim kategorijama da se lakše zaposle, kao i podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama, kako za poduzetnike, tako i za one koji planiraju osnovati preduzeće.

Unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima Cilj mjere je poboljšanje kvaliteta cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima. Potrebno je provesti implementaciju kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa sa posebnim naglaskom na vještinama za 21. stoljeće (kritičko razmišljanje, kreativnost, IT pismenost, preduzetništvo, socijalne vještine, itd.), uz kontinuirano i redovno ažuriranje nastavnih planova i programa, usklađivanje različitih dokumenata obrazovne politike. U saradnji sa međunarodnim akterima uspostaviti tijelo za koordinaciju podrške s ciljem planskog povećanja opremljenosti i dostupnosti obrazovne infrastrukture i podrške podizanju kvalitete obrazovanja u KS, kao i razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja, razvijanje digitalnih obrazovnih sadržaja, razvijanje alata i metoda korištenja IKT-a u učenju i poučavanju, te osiguranje prohodnosti učenika. Također, unaprijediti stručnu podršku Pedagoškom zavodu KS kroz saradnju sa vanjskim stručnim akterima koji mogu pružati ciljne i relevantne programe kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u skladu sa njihovim stručnim potrebama vezanim za konkretan predmet koji predaju, te uraditi obuhvatnu analizu nastavničkog kadra, starosne strukture i kvalifikacija u odnosu na potrebe obrazovnog sistema i tržišta rada, te na osnovu nje planirati kadrovsku politiku, unaprijediti kvalitet obrazovanja nastavnika kroz revidiranje inicijalnog obrazovanja nastavnika uz uspostavu ciljanog i relevantnog sistema kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju. Razviti program dokvalifikacije kadra s ciljem efikasnije raspodjele fonda sati posebno u dijelu uvođenja većeg broja sati praktične nastave u srednjem stručnom i visokom obrazovanju. Potrebno je uspostaviti sistem za unapređenje rada sa nadarenim učenicima i podizanje standarda učenika i studenata kroz veću posvećenost nadarenim učenicima, izdvajanje sredstava iz budžeta za financiranje podrške pripremi i odlasku na takmičenja i promociju uspjeha svih učenika.

Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima Cilj mjere je unaprijediti sisteme podrške istraživačko/razvojnim aktivnostima i projektima u Kantonu. Potrebno donijeti Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti, te Strategiju razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo. Također, donijeti Odluku o kriterijima za raspodjelu budžetskih sredstava za finansiranje Univerziteta u Sarajevu i njegovih organizacionih jedinica. Pored ovih aktivnosti nužno je dodatno potaknuti znanstveno-istraživački rad kroz promociju i sistem nagrađivanja. Potrebno je urediti politike za izbor/napredovanje u naučnonastavna zvanja kako bi se vrednovalo objavljivanje naučnih radova u međunarodnim indeksiranim žurnalima za napredovanje u nastavničkoj karijeri. Potrebno je osigurati pristup istraživačkoj infrastrukturi, poticati razvoj naučno-istraživačkog rada, podržavati naučno-istraživačke projekte u kojima učestvuju univerziteti. Također, važno je osigurati podršku formiranju poduzetničke infrastrukture na visokoškolskim ustanovama, promociju koncepta tzv. "preduzetničkog univerziteta", akademske inovativne projekte, visoko kvalitetne naučne publikacije, veću mobilnost akademskog i istraživačkog osoblja, te potporu projektima koji povezuju znanstveno-istraživačke i visokoobrazovne institucije s europskim znanstveno-istraživačkim centrima i sveučilištima.

Za prioritet **Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti** definisano je šest mjera čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 35. Prioritet 2.2. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.2.1.	Reforma sistema socijalne politike	Definirane potrebne promjene pravnog okvira i predložene inicijative za F BiH		
		Definiranje ranjivih grupa stanovništva, prema EU indikatorima (dugoročno nezaposleni, mladi nezaposleni, starije osobe bez primanja i starije osobe sa primanjima, beskućnici, samohrane porodice, osobe sa invaliditetom, bivši ovisnici.....)		
		Broj edukacija u oblasti socijalne politike i populacijske politike za pružaoce usluga soc politike		
		Procenat porodilja kojima je osigurana kompletan iznos plate tokom porodijskog odsustva		
		Uspostaviti kantonalne stambene fondove	FBIH 1/10 (2020)	
2.2.2.	Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika	Broj ciljanih programa obrazovanja odraslih po kategorijama: obeshrabreni, mladi, žene, osobe iznad 45		
		Izdvajanje za subvencioniranje stambene politike, mil. KM		
		Broj djece bez roditeljskog staranja ili s jednim roditeljem koji su dobili podršku za pohađanje srednje škole i fakulteta		
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) uključenih u programe zapošljavanja i samozapošljavanja		
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) kojima je riješeno stambeno pitanje		
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) podržanih u rješavanju stambenog pitanja putem subvencioniranih kredita i drugo		
		Broj penzionera koji su dobili podršku		
		Broj programa i aktivnosti namijenjenih penzionerima		
2.2.3.	Smanjiti broj slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja	Broj provedenih mjera psihoterapijskog tretmana za počinioc nasilja u odnosu na broj slučajeva		
		Poznata lica prijavljena kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladež) –muškarci	FBIH 1059 (2017)	
		Poznata lica prijavljena kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladež) –žene	FBIH 95 (2017)	
		Broj edukacija za policijske službenike s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja		
		Broj edukacija za obrazovne institucije i roditelje s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja		
		Broj programa iz oblasti primarne i sekundarne prevencije kojima su obuhvaćene rizične skupine		
		Broj servisa psiho-socijalne i edukativne podrške dostupan u zajednici		
		Broj psiho-socijalnih servisa podržanih od strane lokalnih vlasti		
		Broj psiho-socijalnih servisa finansiranih kroz grantove i projekte na nivou kantona i na nivou općina		

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
		Broj psiho-socijalnih servisa implementiranih u partnerstvu javnog i privatnog sektora i nevladinih organizacija		
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana		
2.2.4.	Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključanje svih relevantnih aktera u zajednici	Broj vaninstitucionalnih oblika zaštite korisnika u Kantonu Sarajevo		
		Broj ustanova socijalne zaštite u ustanove koje su se transformisale iz rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u ustanove koje će osim smještaja pružati korisnicima i različite socijalne usluge		
2.2.5.	Unapređenje zaštite djece, s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu kontaktu sa Zakonom	Broj registrovane djece u riziku od uključivanja u trgovinu ljudima, identificirane kroz postupke otvorene u ustanovama socijalne zaštite i drugim ustanovama i institucijama		
		Broj djece za koju postoji sumnja na uključenost u organizirano prosjačenje		
		Broj djece za koju postoji sumnja o uključenosti u radnu eksploataciju		
		Broj djece za koju postoji sumnja da su u prisilnim maloljetničkim brakovima		
		Broj evidentirane djece recidivista u činjenu krivičnih djela		
		Broj djece preusmjerene iz redovnog krivičnog postupka		
		Broj i vrsta izvršenih odgojnih preporuka u odnosu na broj i vrstu izrečenih odgojnih preporuka		
		Broj zaposlenih stručnih radnika za rad sa djecom		
		Broj stručnih radnika koji su učestvovali u stručnom osposobljavanju kroz certificirane edukacije, druge edukacije, seminare, okrugle stolove, konferencije		
		Broj edukacija organiziranih za sticanju znanja iz oblasti zaštite djece: a) žrtava trgovine ljudima b) u kontaktu sa zakonom		
		Uspostavljen Dnevni Centar za djecu u riziku		
		Uspostavljeno odjeljenje za primjenu zdravstvenih sigurnosnih mjera „Obaveznog liječenja u zdravstvenoj ustanovi pri JU Psihijatrijska bolnica (uključujući poseban odjel za maloljetnike)		
		Uspostavljeno forenzičko Odjeljenje za izvršenje krivične sankcije „Upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje"		
		Uspostavljena stručna Službu za rad sa maloljetnicima i provođenje mjera prema maloljetnicima" u JU "Kantonalni centar za socijalni rad"		
		Nivo materijalne i tehničke opremljenosti ustanova, institucija, organa i organizacija koje pružaju usluga		
		Uspostavljena baza podataka		
2.2.6.	Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu	Broj sklopljenih ugovora kojim su trajno riješeni interno raseljeni (broj evidentiranih raseljenih porodica)	103	50
		Broj raseljenih lica u KS		
		Broj realizovanih projekta održivog povratka		
		Uspostavljena baza readmisiranih osoba;		

Reforma sistema socijalne politike Cilj mjere je uspostava održivog, efikasnog i ekonomičnog sistema socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom, usklađivanje pravnog okvira u oblasti socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom radi ublažavanja posljedica siromaštva i vanrednih okolnosti, uvođenje savremenih informacijskih tehnologija u radu ustanova i institucija sa posebnim osvrtom na ranjive grupe, uvođenje centralnog broja telefona za davanje podrške građanima i porodicama u Kantonu Sarajevo s ciljem olakšanog pristupa socijalnim uslugama.

Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika Cilj mjere je uspostaviti kvalitetniji sistem za efikasnije pružanje podrške u oblasti socijalne zaštite i bolji kvalitet pružanja socijalnih usluga s ciljem ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti. Potrebno je osnažiti kadrovske kapacitete u oblasti socijalne politike s ciljem kvalitetnijeg pružanja usluga kroz dodatne edukacije. Unaprijediti sistem podrške djeci u stanju potrebe uključujući djecu s poteškoćama razvoju, djecu koja prose na ulici te djecu bez roditeljskog staranja i djecu Romske populacije kroz provođenje Zakona FBiH o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom i osiguranje obroka i knjiga za djecu tokom obaveznog školovanja. Neophodno je unaprijediti sistem podrške starijim osobama i penzionerima, odnosno uspostaviti poboljšanje ciljane podrške starijim osobama i penzionerima, organizaciju kvalitetnih i kontinuiranih aktivnosti za ovu kategoriju, osobe treće životne dobi i penzionere, osiguranje sistemske podrške penzionerima u stanju potrebe za kupovinu osnovnih životnih namirnica, plaćanje računa i opšte poboljšanje kvalitete života penzionera u Kantonu Sarajevo. Potrebno je unaprijediti sistem podrške bivšim ovisnicima kako bi se pružila resocijalizacija i rehabilitacija ovisnika o psihoaktivnim supstancama, njihovo uvođenje u društvene aktivnosti društvenog i korisnog djelovanja, njihova ekonomska stabilnost, i druge aktivnosti za značaj njihovog prihvatanja u društvu. Također, intenzivirati rješavanje stambenog zbrinjavanja braniteljske populacije, kao i unapređenje sistema podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju“

Smanjiti broj slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja Cilj mjere je smanjiti pojavu novih slučajeva porodičnog nasilja i vršnjačkog nasilja, te pružiti podršku s ciljem smanjenja socijalne isključenosti postojećih žrtava porodičnog nasilja i vršnjačkog nasilja. Neophodno je razvijati i specifične programe i kvalitetne usluge u svrhu smanjenja rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja, posebno za rodno senzibilne kategorije društva kao što su žene i djeca žrtve porodičnog nasilja, žene u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, žene s invaliditetom itd. Također, potrebno je podržati aktivnosti na spriječavanju nasilja nad djecom i supružnicima. Potrebno je propisivati i provoditi mjeru psihoterapijskog tretmana za sve počinioce nasilja u porodici te unaprijediti sistem podrške za maloljetna i punoljetna lica društveno neprihvatljivog ponašanja kroz programe edukacije za policiju (program policajac u zajednici), kadar u obrazovnim institucijama i roditelje. Potrebno je unaprijediti sistem psiho-socijalne i edukativne podrške za udomiteljske porodice, djecu i mlade u alternativnoj brizi kroz uspostavljanje i finansiranje odgovarajućih servisa u zajednici. Unaprijediti sistem psiho-socijalne podrške za mlade koji napuštaju javnu brigu kroz podršku projektima i implementaciju projekata usmjerenih na mentalno zdravlje, promociju zapošljavanja i integraciju u zajednicu, što je u skladu i sa Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine, ali i sa budućim Zakonom o socijalnim uslugama u Federaciji Bosne i Hercegovine. Implementirati programe iz oblasti primarne i sekundarne prevencije kojima će biti obuhvaćene rizične skupine. Ove aktivnosti mogu realizirati institucije vladinog i nevladinog sektora koji je uključen u rad na jačanju sistema socijalne zaštite. U svrhu implementiranja ovih aktivnosti nužno je revidirati i zakonska rješenja s ciljem uvođenja adekvatnije sankcije i mehanizma uslovljavanja kako bi pojedinci tretirani zakonskim rješenjima izvršavali propisane obaveze.

Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključenje svih relevantnih aktera u zajednici Cilj mjere je poboljšanje sistema osiguravanja vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite u saradnji sa svim relevantnim akterima u zajednici. Ratifikovani međunarodni dokumenti, te domaći strateški dokumenti koji se odnose na oblast socijalne zaštite obavezali su nas na iniciranje i realizaciju mjera i

aktivnosti na promjeni postojećeg sistema socijalne zaštite koji je zasnovan na institucionalnom osnovu u novi sistem socijalne zaštite koji će biti orijentisan na vaninstitucionalnu podršku korisnicima. Reforma sistema socijalne zaštite obavezuje na novi pristup u zaštiti korisnika, a posebno djece bez roditeljskog staranja, osoba sa invaliditetom i starih osoba, a koja bi se trebala realizovati u lokalnim zajednicama na način razvoja socijalnih usluga u saradnji sa zdravstvenim, obrazovnim i drugim institucijama, te nevladinim organizacijama. Razvoj vaninstitucionalnih oblika zaštite korisnika u Kantonu Sarajevo je također vezan za i transformaciju rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u ustanove koje će osim smještaja korisnika, pružati istim i različite socijalne usluge sa ciljem prevencije institucionalizacije i deinstitucionalizaciju.

Unapređenje zaštite djece, s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu kontaktu sa Zakonom

Cilj mjere je poboljšanje sistema otkrivanja, prijavljivanja, podrške i zaštite djece, s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, sistema preusmjeravanja djece u kontaktu sa zakonom iz redovnog krivičnog postupka, te stvaranje kvalitetnijih preduvjeta za zaštitu, pružanje podrške te izvršenje izrečenih odgojnih preporuka, odgojnih mjera i sankcija izrečenih djeci u kontaktu sa zakonom. Oblast djelovanja je dječija zaštita s akcentom na zaštitu djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom. Potrebno je unaprijediti kadrovske, materijalne, tehničke i prostorne kapacitete ustanova i organa u čijoj nadležnosti je zaštita djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, kao i stručne kapacitete zaposlenih u sistemu zaštite djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, te rehabilitacija, resocijalizacija i reintegracija djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom, kao i uspostavljanje institucionalnih kapaciteta za izvršenje odgojnih preporuka, odgojnih mjera i sankcija izrečenih djeci u kontaktu sa zakonom.

Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu

Cilj ove mjere je stvaranje uslova za povratak raseljenih lica na njihova prijeratna mjesta prebivališta kroz projekte obnove i rekonstrukcije i održivog povratka, trajno stambeno rješavanje raseljenih Sarajlija, kao i konačna izgradnja efikasnog sistema za prihvrat readmisiranih osoba u KS i izgradnja pravnog osnova za bavljenje našom dijasporom iz KS. S tim u vezi, između ostalog, potrebno je izgradnja/obnova/rekonstrukcija stambenih jedinica raseljenih lica u KS, donošenje Zakona o Socijalnom stanovanju - kao dio pravnih rješenja iz Projekta CEB, a i kao pravni osnov za smještaj lica po principu socijalnog stanovanja, razvijanje efikasnih mehanizama (kanala komunikacije i saradnje sa općinama u KS, drugim razinama vlasti/Državni i federalni nivo/ i drugim međunarodnim institucijama koje se bave problematikom raseljenih lica i izbjeglica u cilju sinergijskog djelovanja do konačnog ispunjenja ovog cilja, kontinuirano stvarati uslove za obezbjeđivanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS na prijeratna mjesta prebivališta, obezbjeđivanja sredstava u budžetu za osnovna prava i to pravo na smještaj i pravo na zdravstvenu zaštitu raseljenih lica i povratnika a u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima, razvijanje projekata iz održivog povratka za povratnike iz KS, kao i razvijanje infrastrukturnih projekata u cilju osnaživanja povratka, unapređenje sistema efikasnog prihvata i proprata readmisiranih osoba i razvoj programa i mjera povezivanja sa dijasporom, uspostavljanje baze readmisiranih osoba u KS, razvoj projekata ekonomske održivosti readmisiranih osoba, te stvaranje stambenih rješenja za prihvrat readmisiranih osoba, zatim kreiranje programa koji će definisati budući rad na povezivanju KS i dijasfore, te kreiranje baze podataka privrednih subjekata i naučnih radnika iz dijasfore i medijske kampanje namijenjene za našu dijasporu.

Za prioritet **Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema** definisano je četiri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 36. Prioritet 2.3. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.3.1.	Unaprijediti dostupnost efikasnih, efektivnih i kvalitetnih zdravstvenih usluga	Broj doktora medicine u PZZ, na 1000 stanovnika		
		Ojačana mreža ordinacija PZZ – broj punktova na 100.000 stanovnika		
		% stanovništva koje je odabralo tim obiteljske medicine u PZZ		
		% stanovništva obuhvaćen obaveznim zdravstvenim		
		Broj ugovornih privatnih zdravstvenih ustanova sa ZZZO KS		
		Broj akreditovanih zdravstvenih ustanova na svim nivoima zdravstvene zaštite od strane AKAZa		
		Broj akreditovanih privatnih zdravstvenih ustanova na svim nivoima zdravstvene zaštite od strane AKAZa		
		broj programa zdravstvene zaštite za vulnerabilne skupine stanovništva (djeca, žene, stari, hronični bolesnici itd.)		
2.3.2.	Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema	Izdavanja za zdravstvenu zaštitu po jednom stanovniku		
		% zdravstvene potrošnje u ukupnoj javnoj potrošnji		
		Akumulirani gubitak zdravstvenog sektora, mil. KM		
		Novi modeli ugovaranja u javnim zdravstvenim ustanovama		
		Programi jačanja kapaciteta upravljanja zdravstvenim ustanovama u finansijskom menadžmentu		
2.3.3.	Unaprijediti sistem prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva	Broj potpisanih sporazuma o saradnji ministarstva zdravstva/obrazovanja i javnih zdravstvenih ustanova sa NVO u oblastipromocije i zaštite zdravlja		
		Uspostavljen funkcionalan multisektorski pristup u prevenciji bolesti i promociji zdravlja u KS		
		Provedeni preventivni programi – screening programi: dojka, grlić maternice, rectum –debeli crijevo		
		Provedeno populaciono istraživanje među odraslim stanovništvom o faktorima rizika u nastanku hroničnih oboljenja		
		Broj provedenih preventivnih programa u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja i ranog otkrivanja neoplazmi od strane zdravstvenih ustanova		
		Broj podržanih programa zdravog starenja		
		Broj starih osoba uključenih u program zdravog starenja		
		Broj zdravstvenih radnika koji su educirani o svim oblicima nasilja i koji pružaju zdravstvenu i psihosocijalnu podršku žrtvama nasilja		
2.3.4.	Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije	Razvijeni planovi pripravnosti za određene javnozdravstvene prijetnje	Nema razvijenih planova	Potpuno razvijeni planovi
		Provedene simulacijske vježbe – jednom godišnje za različite javnozdravstvene prijetnje	0	Jednom godišnje
		Uspostavljen Centar za javnozdravstvene prijetnje (jačanje EMU službe)	0	Uspostavljen sistem
		Uspostavljen sistem monitoringa i evaluacije u kriznim situacijama	0	Uspostavljen sistem

Unaprijediti dostupnost efikasnih, efektivnih i kvalitetnih zdravstvenih usluga Da bi se osigurao kvalitetan, jednak i pravičan pristup zdravstvenoj zaštiti potrebno je obezbijediti dostatan broj zdravstvenih kadrova ravnomjerno distribuiranih po općinama Kantona Sarajevo. Posebnu pažnju posvetiti planiranju specijalizacija zdravstvenih radnika u skladu sa potrebama ustanova, ali i zdravstvenim potrebama stanovništva. Zdravstvene usluge trebaju pratiti potrebe stanovništva i u vezi s tim razvijati programe u skladu sa njihovim potrebama na nivou zdravstvenih ustanova. U cilju povećanja produktivnosti zdravstvenih ustanova potrebno je unapređivati sisteme upravljanja zdravstvenim ustanovama na svim nivoima zdravstvene zaštite. Sistemski unapređivati komplementarnosti i kompatibilnosti između javnog i privatnog sektora u smislu ostvarenja svih zdravstvenih potreba stanovništva. Jačati informatički sistem uvezivanja primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo.

Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema U cilju osiguranja pristupa sveobuhvatnim zdravstvenim uslugama potrebno je osigurati efikasno i efektivno trošenje finansijskih sredstava u okviru Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo. Kontinuirano unapređivati informacione sisteme za praćenje zdravstvene statistike, te analize finansija koje služe upravljačkim strukturama kao podrška udonošenju odlukau zdravstvu, kao i uvođenje novih modela ugovaranja zdravstvenih usluga koji utiču i na sistem plaćanja zdravstvenih radnika a koji u konačnici dovodi do pružanja većeg kvaliteta zdravstvenih usluga, te podržati menadžment zdravstvenih ustanova u planiranju i transparentnom trošenju finansijskih sredstava za usluge koje su orijentirane prema zdravstvenim potrebama stanovništva.

Unaprijediti sistem prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva Da bi se unaprijedilo zdravlje i poboljšao kvalitet života građana neophodno je poduzeti programe i aktivnosti promocije zdravlja za sve kategorije stanovništva. To se prvenstveno odnosi na novi koncept javnog zdravlja kroz intersektorski pristup i gdje će očuvanje zdravlja stanovništva naći svoje mjesto u svim politikama. Posebna pažnja u oblasti prevencije i promocije zdravlja se treba usmjeriti na djecu i omladinu da već od predškolskog uzrasta razumiju i usvoje zdravi stil života.

Promociju zdravih životnih stilova u okviru održivih školskih programa (zdravstvene edukacije) treba da prati saradnja i koordinacija sektora zdravstva i obrazovanja. Neophodno je uraditi mapiranje resursa i kapaciteta nevladinih organizacija i korisničkih udruženja i putem sporazuma o saradnji koristiti ih u promociji zdravlja i zdravih stilova života. U cilju osiguranja veće zdravstvene pismenosti stanovništva potrebno je sprovoditi kampanje i programe kontinuirane edukacije koje doprinose smanjenju pojave kroničnih oboljenja izazvanih nezdravim načinom života koja uključuje glavna 4 faktora rizika: pušenje, slaba fizička aktivnost, pretilost i alkohol i psihoaktivne supstance. U cilju smanjenja stope malignih oboljenja kontinuirano provoditi preventivne programe ranog otkrivanja malignih oboljenja, promovirati zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja građana kao bitan element za planiranje porodice i povećanje nataliteta. Programi zdravog starenja i očuvanja zdravlja starijeg stanovništva direktno doprinose povećanju životnog vijeka građana. U okviru sveobuhvatnog pristupa u očuvanju zdravlja stanovništva najvažniju ulogu imaju kantonalni zavod za javno zdravstvo, timovi porodične medicine i centri za mentalno zdravlje kao dio primarne zdravstvene zaštite. Oni su promotori očuvanja zdravlja stanovništva i prevencije svih oblika nasilja.

Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije U cilju unapređenja sistemskog odgovora na prijetnje za javno zdravlje kao što je pandemija COVID-19 i druge krizne javnozdravstvene situacije potrebno je osigurati uspostavljanje sistema za strateško planiranje i provođenje javnozdravstvenih usluga kao odgovor na hitne zdravstvene situacije. Jedna od važnih aktivnosti je jačanje vertikalne i horizontalne komunikacije zdravstvenih službi u kriznim situacijama putem zajedničke platforme. Osigurati dodatne resurse u vidu podrške infrastrukturnim projektima na svim nivoima zdravstvene zaštite. Kako bi se planirale evidence-based intervencije za smanjenje izloženosti stanovništva zdravstvenim rizicima potrebno je uspostaviti sistem monitoringa i evaluacije u kriznim javnozdravstvenim situacijama i obezbijediti vidljivost nalaza za efikasno i efektivno

djelovanje svih aktera. Posebnu pažnju usmjeriti i na očuvanje mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih bolesti stanovništva za vrijeme kriznih javnozdravstvenih situacija, te strateški osigurati kontinuiranu multidisciplinarnu edukaciju zdravstvenog i nezdravstvenog kadra za odgovor na javnozdravstvene prijetnje (epidemije, zdravlje migranata, elementarne nepogode).

Za prioritet **Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 37. Prioritet 2.4. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
2.4.1.	Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija	Učešće broja izložbi KS u broju izložbi u FBiH	30%	40%
		Broj posjetilaca izložbama u KS u broju posjetilaca u FBiH	43%	60%
		Festivali u KS u broju festivala FBiH	21%	50%
		Broj posjetilaca festivala u KS u broju posjetilaca FBiH	44%	60%
		Broj predstava u profesionalnim pozorištima	240	260
		Broj predstava u amaterskim pozorištima	13	20
		Broj posjetilaca u centrima za kulturu	156.616	200.000
		Broj kulturno umjetničkih društava	16	20
		Broj članova kulturno umjetničkih društava	2.756	3.200
		Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti kulture	412	500
		Broj podržanih start-up biznisa iz oblasti kreativnih industrija	N/A	50
2.4.2.	Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa	Broj posjeta destinaciji		
		Učešće institucija kulture		
		Broj destinacija uvrštenih u turističke itinerere		
2.4.3.	Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta	Budžet za sport KS (2018) u KM	3.322.322	10.987.400
		Ukupan broj učesnika u sportu (2019)	30.200	35.000
		Broj organizacija u sportu (2019)	572	620
		Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti sporta (2018)	4.590	640

Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija U KS je potrebno uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške kulturi i kreativnim industrijama koje se ogleda kroz kreiranje okvira za djelovanje, ulaganje u infrastrukturu, praćenje trendova i prilagođavanje ponude, transformaciju i modernizaciju institucija kulture uz povećanje nivoa održivosti i popularizaciju kulture, kao i intenzivnijem finansiranju/sufinansiranju događaja i institucija kulture. Raditi na ravnomjernom rasporedu sadržaja na području KS i omogućiti pristup institucijama kulture i umjetnosti svim građanima, a posebno osobama sa invaliditetom. Institucije kulture moraju intenzivnije koristiti nove digitalne tehnologije u komunikaciji-promociji, prodaji i produkciji. Potrebno je raditi na unapređenju savremenih poslovnih znanja menadžmenta i zaposlenih u institucijama kulture i umjetnosti, te biznisima u oblasti kreativnih industrija, kroz programe formalnog i neformalnog učenja. Nastavne programe na visokoškolskim ustanovama koje se bave razvojem kadrova u kulturi i kreativnim industrijama treba obogatiti interdisciplinarnim sadržajima i sadržajima iz oblasti poslovanja. Također, kreirati programe prekvalifikacije/doškolovanja u oblasti kreativnih industrija u cilju povećanja nivoa zaposlenosti. Raditi na intenziviranju odnosa sa obrazovnim institucijama u cilju veće zastupljenosti kulture u obrazovanju i promociji/popularizaciji kulture kod mlađih generacija. Potrebno je kreirati sektorsku strategiju razvoja kulture KS i uspostaviti Centar kreativnih industrija KS, što je predviđeno Studijom kreativnih industrija KS. Potrebno je raditi na finansiranju/sufinansiranju događaja i manifestacija. U tom smislu potrebno je unaprijediti saradnju između institucija kulture i raditi na njihovoj integraciji i zajedničkom nastupu, brendiranju i dijeljenju resursa, te jačati saradnju i sa nevladinim sektorom. Kultura i umjetnost su važni motivi za dolazak turista u KS. Institucije kulture i umjetnosti trebaju biti uključene u razvoj turističkih proizvoda i biti aktivni akter na turističkom tržištu.

Obezbijediti podršku nastupima institucija i organizacija iz KS na međunarodnim događajima, festivalima, gostovanjima, itd. Potrebno je i dalje poticati aplikacije u oblasti kulture na otvorene konkurse pri međunarodnim fondovima u cilju obezbjeđenja sredstava i umrežavanja domaćih i međunarodnih institucija. Potrebno je raditi na uspostavljanju partnerstava sa društveno odgovornim privatnim kompanijama i kompanijama koje imaju komercijalni interes kroz ko-branding aktivnosti sa institucijama kulture i umjetnosti u cilju povećanja nivoa održivosti.

Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa Cilj ove mjere je očuvati jedinstvenog kulturnog prostora i njegove istorije kao razvojnog potencijala KS, te kreirati efikasan zakonski okvir za kulturnu i baštinsku djelatnost. Također raditi na očuvanju tekovina odbrambeno-oslobodilačkih ratova. U tom smislu treba raditi na izgradnju novih i sanaciju postojećih objekata kulturno-historijske baštine, obilježavanje mjesta iz ratnog perioda, poticanje kulture sjećanja i dr.

Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta KS treba da radi na kreiranju ambijenta u kome su stanovnici sportski, sportsko-rekreativno i ekološki osviješteni. KS treba da izgradi zdravo društvo kroz sport i rekreaciju, omogući odgoj, rast i razvoj mladih kroz sport, te obezbijedi sadržaje za zdravo starenje osobama u trećoj životnoj dobi. U KS je potrebno uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta koje se ogleda kroz kreiranje okvira za djelovanje. Kreirati sektorsku strategiju razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta KS. Potrebno je formirati Vijeće za sport koje će voditi temeljnu brigu o sportu u svim pojavnim oblicima, te obezbijediti uslove za naučno-istraživački rad u sportu. U saradnji sa višim nivoima vlasti i lokalnim zajednicama potrebno je raditi na unapređenju i provođenju Zakona o sportu i druge regulative vezane za sport. Programi i kapaciteti za sport i rekreaciju trebaju biti dostupni svim građanima KS, a posebno osobama sa invaliditetom. Sistem sporta u KS prioritetno treba osigurati da učesnici u vođenju ili nadgledanju svih sportskih aktivnosti imaju potrebne kvalifikacije. Potrebno je raditi kontinuiranu evaluaciju rezultata sistema sporta u KS, te monitoring i kontrolu djelovanja sportskih organizacija i nadzor nad zakonitošću rada. Raditi na intenziviranju odnosa sa obrazovnim institucijama u cilju kvalitetnije zastupljenosti sporta i rekreativnih aktivnosti u obrazovanju i promociji/popularizaciji sporta kod mlađih generacija. Školski sport ima posebnu važnost za razvoj sporta u KS. Stoga je potrebno urediti zakonsku regulativu školskog sporta u KS i analizu stanja školskog sporta, te objekata i opreme u funkciji školskog sporta. Intenzivnija podrška organizaciji školskih sportskih društava i školskih sportskih događaja/takmičenja, razvoju i edukaciji kadrova za realizaciju školskog sporta, razvoju sistema treninga u školskim sportskim društvima, zdravstvenoj zaštiti učenika u školskim sportskim društvima i stvaranju uslova za inkluzivni školski sport. Potrebno je raditi na intenzivnijem finansiranju/sufinansiranju sportskih događaja, razvojnih projekata u sportu, nabavci opreme, treninga i učešća sportista i sportskih organizacija na takmičenjima. U kontekstu sportske infrastrukture, u saradnji sa lokalnim zajednicama, potrebno je raditi na planskom razvoju (izgradnja, sanacija, rekonstrukcija), upravljanju i održavanju infrastrukture za sport i rekreaciju. Također, raditi i na promociji javno-privatnog partnerstva u sportu u cilju unapređenja efikasnosti sportskih organizacija i obezbjeđenju finansijskih sredstava.

Za prioritet **Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 38. Prioritet 3.1. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.1.1.	Smanjenje emisije polutanata u zrak	Prosječna godišnja koncentracija PM ₁₀	godišnji prosjek PM ₁₀	godišnji prosjek PM ₁₀
		Prosječna godišnja koncentracija PM _{2,5}	50 mg/m ³ , godišnji	30 mg/m ³ , godišnji
		Prosječna godišnja koncentracija toksičnih gasova	prosijek PM _{2,5} 45 mg/m ³	prosijek PM _{2,5} 25 mg/m ³
3.1.2.	Povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije	Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u stambenim zgradama		
		Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u objektima koji nisu stambene zgrade		
		Godišnji ekvivalent emisija CO ₂ po glavi stanovnika		
		Udio stanovništva sa pristupom grijanju hlađenju		
		Potrošnja električne energije u stambenim zgradama (kWh/m ²)		
		Uštede energije (MWh) i smanjenje emisije za 3.300 t CO ₂		
		Smanjena potrebna toplotna energija (kWh/m ² god)		
3.1.3.	Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke	Ostvarene uštede u troškovima (KM/god)		
		Broj stanica za praćenje kvaliteta zraka		
		Broj nabavljenih i montiranih stanica za mjerenje buke u KS		
		Izrađena karta buke za KS		

Smanjenje emisije polutanata u zrak S ciljem poboljšanja kvaliteta zraka u KS potrebno je implementirati dugoročna rješenja koja mogu doprinijeti smanjenju emisije zagađujućih supstanci iz svih sektora i vremenu zadržavanja istih u atmosferi. U stambenom i javnom sektoru smanjiti emisije u zrak kroz projekte unapređenja i povećanja efikasnosti gasnog i centralnog toplifikacionog sistema, proširenja snabdijevanja gasom (priklučenje postojećih i novih objekata) i kroz projekte povećanja energijske efikasnosti objekata. Za naselja gdje je zastupljeno individualno stanovanje, a ne postoji izgrađen sistem ili tehnička mogućnost za izgradnju, ograničiti upotrebu uglja stimulacijom upotrebe ekološki prihvatljivih energenta (visokokvalitetna čvrsta i tečna goriva, električna energija, toplotne pumpe i sl.). U cilju smanjenja emisija iz sektora saobraćaja potrebno je intenzivnije raditi na proširenju i modernizaciji mreže javnog prevoza, rekonstrukciji i širenju mreže saobraćajnica i biciklističkih staza, te unapređenju saobraćaja u mirovanju. Redovnim i vanrednim tehničkim pregledima motornih vozila osigurati maksimalnu ispravnost i funkcionalnost sistema sagorijevanja pogonskog goriva i promovisati uvođenje i korištenje alternativnih goriva (gas, električna energija i dr.) uspostavljanjem mreže punionica. Emisije iz industrijskog sektora smanjiti implementacijom najboljih raspoloživih tehnika, pojačanim inspekcijskim nadzorom, te poticanjem energijske i resursne efikasnosti. S ciljem unapređenja ventilacionih karakteristika KS i ublažavanja efekta toplotnih ostrva, potrebno je planirane zahvate u prostoru sagledati sa aspekta njihovog uticaja na strujanje zraka, te uspostaviti zelene koridore proširenjem i unapređenjem postojećih zelenih površina.

Povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije—Cilj mjere je da unaprijedi energijsku efikasnost u industriji i sektoru zgradarstva, kao i da poveća udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnom energetsom bilansu. Federalni akcioni plan energetske efikasnosti

(2016-2018.), Akcioni plan za korištenje obnovljivih izvora energije u FBiH (2016-2020.) nakon kojeg je uslijedila Studija o mogućnosti proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u BiH (2019., UNDP), predstavljaju podršku namjeri Kantona da donese još konkretnije mjere u uvođenju tehnologija za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i povećanju energijske efikasnosti. Kako bi se utvrdile konkretnije mjere za povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora u KS potrebno je izraditi potrebnu dokumentaciju, kao što su studije, akcioni planovi i programi sanacije, koja će definisati jasne pravce djelovanja, aktivnosti i potrebna finansijska sredstava za provođenje istih. Ključne prednosti implementacije ove mjere su doprinos globalnoj borbi protiv klimatskih promjena- globalno smanjenje emisija stakleničkih gasova također će zaštititi Kanton od klimatskih promjena, ekonomske prednosti i prednosti u smislu zapošljavanja, pristup domaćim/evropskim fondovima, unapređenje dobrobiti građana (smanjenje energetske siromaštva), smanjenje emisija CO₂ i PM, te ispunjavanje cilja u pogledu energije iz obnovljivih izvora.

Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke Cilj mjere je unapređenje, održavanje i proširenje postojeće mreže stanica za kontinuirani monitoring kvaliteta zraka KS, osiguravanje kvalitetnih mjerenja, prikupljanje i validacija podataka, kao i njihova razmjena, te uspostava sistema upravljanja bukom koji podrazumijeva nabavku stanica za mjerenje buke, utvrđivanje nivoa buke, redovno praćenje i kontrolu nivoa buke (monitoring). Kako bi se utvrdilo postojeće stanje nivoa buke, prekoračenje dopuštenih vrijednosti nivoa buke, mjere za smanjenje nivoa buke i broja izvora buke, te spriječio nastajanje buke potrebno je izraditi baznu kartu buke za područje KS u skladu sa Direktivom o procjeni i upravljanju bukom iz okoliša (Direktiva o zaštiti od buke okoliša 2002/49/EC) koja je na nivou EU ključni zakonodavni instrument za zaštitu građana od prekomjernog onečišćenja bukom.

Za prioritet **Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 39. Prioritet 3.2. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.2.1.	Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring	Udio zaštićenih područja u odnosu na površinu KS (%)	2,46	Do 10
		Broj izrađenih planova upravljanja posjetiteljima zaštićenih prirodnih područja	3 (izrada u toku)	500%
		Popunjenost GIS baze podataka upravitelja zaštićenih prirodnih područja sa informacijama o broju ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva (%)	Do 10	Do 80
3.2.2.	Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla	Deminirane površine (u ha)		
		Procentualni odnos minski sumnjive površine i deminiranih površina (%)		
		Površine saniranih šuma i zemljišta nakon deminiranja (ha)		
		Broj analiziranih uzoraka zemljišta		
		Broj istraženih lokaliteta napuštenih industrijskih pogona, analiziranih uzoraka		
3.2.3.	Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava	Biokemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/L)	2,47	2
		Procenat javnih infrastruktura koje su izložene riziku (%)	20	15
		Procenat domaćinstava koja su izložena riziku (%)	40	25

Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring

Cilj mjere je nastavak aktivnosti na valorizaciji prirodnih vrijednosti/područja i njihova formalno-pravna zaštita, zatim nastavak aktivnosti istraživanja i monitoringa biodiverziteta u zaštićenim prirodnim područjima Kantona Sarajevo, procjena stepena prisutnosti vrsta i staništa u KS koje su globalno ugrožene i/ili zaštićene prema IUCN i/ili zaštićene na nacionalnom nivou radi valorizacije i zaštite. Ključna područja djelovanja odnose se na nastavak provođenja valorizacije i formalno-pravne zaštite prirodnih vrijednosti/područja u cilju povećanja postotka zaštićenih područja u Kantonu Sarajevo, nastavak istraživanje biodiverziteta i drugih prirodnih vrijednosti u zaštićenim prirodnim područjima koja su već formalno-pravno zaštićena (SP „Vrelo Bosne“, SP „Skakavac“, ZP „Trebević“, ZP „Bijambare“, ZP „Bentbaša“) u cilju ažuriranja podataka i nastavka monitoringa i zaštite; praćenje stanja ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva i njihovih staništa u zaštićenim prirodnim područjima, nastaviti istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u KS uz procjenu njihovog uticaja na native vrste, poboljšati sistem planiranja zaštite prirode na način da se aktivnosti u prirodi izvode u skladu sa strateškom procjenom uticaja na okoliš prema Uredbi o strateškoj procjeni uticaja strategija, planova i programa na okoliš, te prema smjernicama i priručnicima za pojedinačne zahvate. Potrebno je i nastaviti sa uspostavom i održavanjem digitalne baze podataka o biodiverzitetu u zaštićenim prirodnim područjima kojima upravlja Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja i okončati aktivnosti na pripremi Planova upravljanja posjetiocima SP „Vrelo Bosne“, ZP „Bijambare“ i ZP „Trebević“, te izraditi Planove upravljanja posjetiocima za ostala zaštićena prirodna područja.

Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla Cilj mjere je unaprijediti održivi okvir urbanog planiranja za KS u smjeru održive integralne zaštite i očuvanja šumskih ekosistema i zemljišta. Da bi uspostavili održivu integralnu zaštitu i očuvanje šumskih ekosistema i tla, sanirali, ublažili ili otklonili postojeća oštećenja, potrebno je prije svega identificirati „nulto stanje“, odnosno sistemski definirati sadašnje stanje, nivo oštećenja, te utvrditi nivo rizika po zdravlje ljudi i okoliš. Nakon toga potrebno je uspostaviti validne indikatore kojima bi se u kontinuitetu prostorno i vremenski pratilo stanje i promjene šumskih ekosistema i zemljišta. Monitoringom bi se dobili egzaktni pokazatelji o šumskim ekosistemima i kvalitetu zemljišta, koji bi omogućili lakše upravljanje šumskim i zemljišnim resursima i donošenje validnih odluka i mjera za zaštitu i očuvanje.

Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava Cilj mjere je unaprijediti zaštitu i očuvanje vodnog resursa, te usmjerenje ka aktivnostima smanjenja ukupnih gubitaka pitke vode. Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda moguće je postići inoviranjem postojećih i usvajanje novih odluka o sanitarnoj zaštiti izvorišta vode, provođenje mjera zaštite izvorišta, definisanjem jasnih smjernica za građenje u obuhvatu zaštitnih zona, smanjenjem unosa neprečišćenih otpadnih voda, racionalnim korištenjem vodnih resursa, kontrolisanom eksploatacijom građevinskog materijala iz riječnih korita (šljunka i pijeska), sanacijom nelegalnih odlagališta na obalama rijeka i sl. S ciljem povećanja stepena sigurnosti odbrane od poplava i pripreme za klimatske promjene potrebno je implementirati Federalni i Kantonalni operativni plan odbrane od poplava, te izraditi plan upravljanja poplavnim rizikom za KS s ciljem identificiranja mjera za smanjenje poplavnog rizika i stepena prioriteta, kao i potrebnih sredstava i dinamike provođenja mjera. U svrhu spriječavanja plavljenja neophodna je obnova i sanacija postojećih, te izgradnja sistema zaštitnih vodnih objekata (regulacija i uređenje vodotoka) uz kontinuirano održavanje i čišćenje.

Ključna područja djelovanja odnose se na donošenje odluka o zaštiti izvorišta, monitoring kvaliteta i kvantiteta voda, te obnova i sanacija postojećih, te izgradnja i održavanje sistema zaštitnih vodnih objekata, i sl

Za prioritet **Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 40. Prioritet 3.3. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.3.1.	Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika	450 kg/god. (2016.)	370 kg/god.
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje	5% (2017.)	17%
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira	Manje od 1% (2017.)	11%
3.3.2.	Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika	450 kg/god. (2016.)	370 kg/god.
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje	5% (2017.)	17%
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira	Manje od 1% (2017.)	11%
		Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina (%)	41%	50%
3.3.3.	Uspostavljanje Regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO)	Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god)	450 (2016.)	370
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%)	5(2017)	3
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	<1 (2017)	11
		Količina tretiranog otpada		
		Količina prečišćenih procjednih voda		
		Količina električne energije proizvedene iz deponijskog gasa		

Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije Na bazi Akcionog plana uspostave cirkularne ekonomije koji je, u martu 2020. godine, usvojila EU u cilju ubrzavanja transformacijskih promjena koje zahtjeva Europski zeleni dogovor, potrebno je pripremiti jasnu politiku uvođenja cirkularne ekonomije (održive proizvodnje i potrošnje) u sferi upravljanja otpadom, tačnije odrediti modele i definisati politike sistema upravljanja otpadom, te osigurati njihovo dosljedno provođenje. Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada u KS treba bazirati na prevenciji i izdvajanju onih kategorija otpada kroz nadogradnju postojeće infrastrukture. Obzirom na prostorne mogućnosti naseljenih mjesta KS postupak odvajanja otpada, radi ponovne upotrebe i reciklaže, treba se vršiti principom dolaska po odvojene komponente otpada (dvolinijski sistem prikupljanja otpada) i sistemom donošenja komponenti otpada na za to utvrđeno mjesto (zeleni otoci i reciklažna dvorišta). Bit će neophodno izvršiti izmjene postojećeg sistema naplate za usluge upravljanja otpadom, budući da postojeći sistem naknada vezanih za površinu (nasuprot naknadama zasnovanim na količini proizvedenog otpada) nije isplativ. Novi tarifni model će pomoći u smanjivanju količina otpada, ali za stroži režim kažnjavanja za nezakonito odlaganje otpada kao rezultat promjene će biti neophodne mjere, poput visokih novčanih kazni, koje bi se uvele istovremeno kao i regulatorne promjene na nivou KS. Kako bi sistem bio funkcionalan neophodno je provoditi kontinuiranu kampanju za pravilno razdvajanje otpada u svim općinama KS, putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom.

Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada Cilj mjere je da doprinese prevazilaženju problema vezanih za upravljanje posebnim kategorijama otpada na području KS koji su uzorkovani nedostatkom zakonske regulative i pravnih akata za upravljanje pojedinim vrstama otpada, neadekvatnim zbrinjavanjem medicinskog otpada unatoč činjenici da je uspostavljen sistem upravljanja ovom vrstom otpada na području KS, nepostojanjem adekvatne evidencije o ukupnim količinama pojedinih vrsta otpada, a što za posljedicu ima i nedostatak adekvatne infrastrukture za prihvata i zbrinjavanje posebnih vrsta otpada (građevinski otpad, otpadne gume, ulja, akumulatori, kabasti otpad, PCB, azbest, animalni otpad, biorazgradivi otpad itd.), nedostatkom

operatora koji posjeduju dozvole za upravljanje i zbrinjavanje pojedinih vrsta otpada (azbest, otpadni PCB i PCT) itd. Da bi se realitovala ova mjera potrebno je uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla, građevinskog otpada i otpada koji sadrži azbest, uspostavljanje kapaciteta za iskorištavanje biorazgradivog otpada, zatim povećanje ukupnog procenta adekvatno zbrinutog električnog i elektroničkog otpada i otpadnih motornih ulja, te povećanje procenta na 100% adekvatno zbrinutog medicinskog otpada iz zdravstvenih ustanova.

Uspostavljanje Regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO) Cilj mjere je plansko i dugoročno rješavanje problema zbrinjavanja otpada u Kantonu Sarajevo, te uspostavljanje RCUO „Smiljevići“ u skladu sa preciziranom namjenom u prostornim i strateškim dokumentima donesenim na nivou FBiH i KS. Preduslov za formiranje i održivo funkcionisanje RCUO je razvoj integralnog sistema upravljanja otpadom u skladu s konceptom cirkularne ekonomije, sanacija i rekonstrukcija postojećih sistema koji nisu u funkciji, te izrada, usvajanje i implementacija „Prostornog plana područja posebnog obilježja RCUO Smiljevići“. Za implementaciju mjere, ključna područja djelovanja odnose se na izgradnju aktivnih ploha za sanitarno odlaganje otpada do izbora konačnog tretmana otpada, prikupljanje i tretman procjednih voda, uspostavljanje zone za tretman komunalnog otpada, zatim funkcionisanje zone za reciklažu građevinskog otpada i deponovanje inertnog materijala, kao i uvezivanje postojećeg sistema za otplinjavanje i postavljanje novih sonde za otplinjavanje, provođenje monitoringa u skladu sa okolinskom dozvolom i kontinuirano održavanje priručne laboratorije i njen razvoj u pogonsku laboratoriju, hidrometeorološke i hidrološke stanice, analizu opravdanosti uspostave RCUO kao nove samostalne institucije unutar sistema koja ima za cilj institucionalno odvojiti prikupljanje/transport otpada od deponiranja, te uspostavljanje GIS baze podataka o tokovima otpada u okviru RCUO i provođenje kontinuirane kampanje u svim općinama KS putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom o integralnom održivom sistemu upravljanja otpadom.

Za prioriteta **Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture** definisano je pet mjera čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 41. Prioritet 3.4. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
3.4.1.	Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture	Opremljenost i prilagođenost saobraćajne infrastrukture osobama sa invaliditetom	483 lokacije, 1140 metara	580 lokacija, 1500 metara
		Broj poginulih i povrijeđenih u saobraćaju	1029 osoba	Manje od 823 osobe
		Broj pristupnih terminala javnog prijevoza i nemotorizovanog kretanja	40 terminala	50 terminala
		Povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje	78 javno dostupnih sredstava	234 javno dostupnih sredstava
		Povećanje odnosa potražnje/korištenja prijevoza	≤45% JGP	≥55% JGP
		Pristupačnost vozila JGP osobama sa invaliditetom	10 vozila	20 vozila
		Povećanje broja kilometara operatera	12 mil. km	13,5 mil. km
		Smanjenje emisije CO ₂ iz saobraćaja	480 CO ₂ t	420 CO ₂ t
		Povećanje dužine uređenih saobraćajnica za potrebe nemotorizovanog kretanja	17.000 m	20.500 m
		Smanjenje stope rasta stepena motorizacije	2,88	2,6
		Smanjenje broja centara dostave, prodaje gradske logistike	23 centra	≤10 centara
3.4.2.	Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge	Broj novoizgrađenih bunara/vodozahvata		
		Rekonstrukcija dijelova vodovodnog sistema		

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
	vodosnabdijevanja	Udio neprihodovane vode		
		Industrijska potrošnja vode kao procenat ukupne urbane potrošnje		
		Industrijska potrošnja vode kao procenat ukupne urbane potrošnje	21% (2016.)	17%-
		Biokemijska potrošnja kisika u rijekama	2.47 mg/L (2017)	2 mg/L
		Procenat industrijskih otpadnih voda koje se pročišćavaju		50%
		Broj registrovanih septičkih jama		
3.4.3.	Unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda	Izgradnja i rekonstrukcija kanalizacione infrastrukture stepen prikupljanja otpadnih voda i odgovarajućeg pročišćavanja, uz dostupnost sistema svim građanima		
		Stepen prikupljanja otpadnih voda i odgovarajućeg pročišćavanja, uz dostupnost sistema svim građanima		
		Postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda		
3.4.4.	Unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija)	Ukupna površina obuhvaćena grijanjem		4.825.113 m2
		Udio stanovništva sa pristupom daljinskom grijanju	23% (2015)	
3.4.5.	Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture	Procenat komunalnog otpada koji se kompostira		

Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture U cilju unapređenja u ovoj oblasti treba provoditi sve aktivnosti definisane kroz važeću plansku dokumentaciju. Prije svega, nastaviti započete aktivnosti na realizaciji do sada postavljenih strateških ciljeva kroz realizaciju do sada definisanih mjera, ali u svakom slučaju iste permanentno preispitivati, dopunjavati i unapređivati. Ovo se prvenstveno odnosi na nastavak aktivnosti na izgradnji planiranih primarnih saobraćajnica koje su već započete, ali i onih koje nisu, a predviđene su važećom planskom dokumentacijom, te rekonstrukciji i održavanju postojećih saobraćajnica, uz posebnu pažnju na dostizanje potrebnih nivoa kapaciteta i sigurnosti saobraćaja, kroz poboljšanje saobraćajno-tehničkih elemenata koji su neophodni za navedeno. Prilikom rekonstrukcije postojećih četverokrakih raskrsnica posebno ispitati prostorne i tehničke mogućnosti za njihovo pretvaranje u raskrsnice sa kružnim tokom saobraćaja, jer su se iste već u svijetu etablirale kao najpovoljnije sa stanovišta sigurnosti, gdje se to pokaže mogućim i opravdanim. Tamo gdje se pokaže potrebnim realizirati i raskrsnice sa denivelisanim saobraćajnim tokovima. Favorizovati pješački i biciklistički saobraćaj kroz obezbjeđenje posebnih saobraćajnih površina za ove vidove saobraćaja. Kod aktivnosti vezanih za pješački saobraćaj posebno voditi računa o postizanju potrebnih uslova za odvijanje nesmetanog i sigurnog odvijanja ovoga vida saobraćaja u skladu sa uredbama o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uslovima i normativima za sprečavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih prepreka za lica sa umanjenim tjelesnim mogućnostima, donesenih na federalnom i kantonalnom nivou. Raditi na znatno ubrzanoj realizaciji površina za javni mirujući saobraćaj (garaža i parkinga), sa akcentom na uže urbano područje KS, posebno njegovu centralnu zonu, kao i na smanjivanje negativnih uticaja transporta roba i putnika na okoliš kroz izgradnju mreže i prateće infrastrukture punionica alternativnim pogonskim motornim gorivima: električna energija, prirodni zemni gas, tečni gas i sl. Posebnu pažnju posvetiti unapređenju svih vidova javnog prevoza putnika na području KS (tramvaj, trolejbus, autobus, minibus, vertikalni prevoz putnika) uz dogradnju ili modernizaciju postojeće infrastrukture (tramvajska pruga, izgradnja neophodnih terminala i depoa, stajališta izvan kolovoza saobraćajnica gdje je potrebno, žičara, kosih liftova,...). Paralelno ovome treba uvoditi u sistem javnog prevoza putnika, uključivo TAXI prevoz, što više vozila sa ekološki prihvatljivim

pogonima. Također, posvetiti se posebnom istraživanju realnih mogućnosti i realizaciji uključivanja željeznice u jedinstven sistem javnog prevoza putnika, te u tom kontekstu realizacija drugog kolosjeka pruge, tamo gdje je to neophodno, kao i izgradnju željezničke pruge od željezničke stanice Sarajevo – putna do Vogošće, odnosno Semizovca.

Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja U cilju poboljšanja kvaliteta usluga vodosnabdijevanja treba unaprijediti kvalitet usluge vodosnabdijevanja kroz sagledavanje stanja postojećih bunara, mogućnosti izgradnje novih bunara/vodozahvata ili proširenja postojećih filter postrojenja, te izrada programa sanacije prioriternih dijelova centralnog vodovodnog sistema kojim upravlja KJKP ViK Sarajevo. Za privredni sistem KS važno je da ima na raspolaganju realizaciju projekta rješenja vodosnabdijevanja (Crna Rijeka) KS. Nadalje, treba izraditi strategije i planove za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima sa potrošačima, te projekte boljeg praćenja i prikupljanja podataka iz vodovodne mreže. Ključni aktivnosti se odnose na rekonstrukciju i izgradnja vodovodne mreže, noveliranje Odluke o sanitarnim zaštitnim zonama izvorišta sa važećom zakonskom regulativom, monitoring, optimizacija i modernizacija upravljanja vodovodnim sistemom. Također, poduzimati aktivnosti na smanjenju rizika u pogledu kvaliteta vode i poboljšati povezivanje stanovništva na glavne pravce vodosnabdijevanja, te aktivnosti na razvoju GIS-a, baze podataka i mrežnog modela radi potvrđivanja lokacija i stanja objekata i uslova, te omogućavanja efikasnog programiranja budućih aktivnosti na održavanju opreme koja zastarijeva, radi sprečavanja pogoršanja sistema vodosnabdijevanja. Ovim će se osigurati osnova za digitalno upravljanje opremom i kontinuirano vođenje evidencije o stanju opreme. Planiranje mreže će biti integrirano sa planiranjem zahtjeva vezanih za snabdijevanje i potrebe za vodom, kapacitete pogona za pročišćavanje vode, distributivne mreže i kvalitet vode unutar mreže. Za bolje razumijevanje stanja mreže i posljedica ulaganja u nabavku opreme bit će korišten sistemi mrežnog modeliranja. Ovim će se odgovoriti na sve veću potražnju koja je nastala uslijed porasta broja stanovnika u Kantonu Sarajevo, promjene u raspoloživosti vode uslijed klimatskih promjena, ponašanje potrošača te propadanje mrežne infrastrukture.

Unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda Dugogodišnji problem nekontrolisanih septičkih jama i direktnih ispusta otpadnih voda treba prostorno pozicionirati, te definisati prioritete za djelovanje uključujući i sistem prečišćavanja otpadnih voda. Od velikog značaja je rekonstrukcija primarnih kolektora koji su nedovoljnog kapaciteta kao i izgradnja novih a posebno u blizini ili u vodozaštitnim zonama. Strategija za otpadne vode, digitalno planiranje i projektovanje, te smanjenje rizika u pogledu kvaliteta vode je neophodna. Unaprijediti sistem za praćenje prikupljanje podataka o otpadnim vodama i unapređenje opreme. Izvršiti izgradnju mreže za otpadne vode: proširenje, rekonstrukcija, novoizgrađena mreža, te proširenje radova na pročišćavanju otpadnih voda i izgradnja postrojenja za termičku obradu mulja. Također, treba izgraditi i dodatne pogone za pročišćavanje otpadnih voda uz već postojeći pogon Butile. Navedeno uključuje i izgradnju održivih sistema urbane odvodnje. Izvršiti procjenu industrijskih otpadnih voda, propisa i investirati u pročišćavanje industrijskih otpadnih voda. Aktivnosti koje treba provesti su izgradnja i rekonstrukcija separatne kanalizacione mreže, izgradnja lokalnih postrojenja/uređaja za tretman otpadnih (sanitarnih) voda, održavanje i upravljanje glavnog postrojenja za tretman otpadnih voda „Butila“ -Rješavanje aktivnog mulja, Provođenje Zakona o tretmanu tehnoloških voda od strane pojedinih privrednih i industrijskih subjekata.

Unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija) Bitni elementi za sagledavanje koncepta razvoja energetike u Kantonu Sarajevo su, izgrađenost postojeće energetske infrastrukture, stepen iskorištenosti energetskih kapaciteta, potrošnja, načini korištenja, od kojih ovisi poboljšanje ekonomskih i ekoloških uslova (prvenstveno očuvanje čistoće zraka kao ograničavajućeg faktora razvoja). Sarajevska regija ne može računati na vlastite energijske izvore većih kapaciteta, nego se mora bazirati prvenstveno na korištenju sistema za kontinuiranu dobavu energije. Koncept razvoja energetike u Kantonu Sarajevo utemeljen je na principima održivog razvoja. U planskom periodu Kanton Sarajevo će zadržati dosadašnji osnovni koncept snabdijevanja energijom i energentima, preko primarnih sistema za kontinuiranu dobavu energije: elektroenergetskog, gasnog i centralnog toplifikacionog, kao i preko pojedinačnih isporuka tečnih i čvrstih goriva te tečnog naftnog gasa, putem

cestovnog saobraćaja ili željeznice i odgovarajućih skladišta. Razvoj elektroenergetskog sistema, u planskom periodu, odvijat će se u cilju obezbjeđivanja sigurnijeg i kvalitetnijeg snabdijevanja električnom energijom trenutnih i budućih potrošača na području Kantona Sarajevo. Obzirom na stepen izgrađenosti kapaciteta osnovnih napojnih tačaka za kontinuiranu dobavu energije, u planskom periodu se mogu obezbijediti potrebne količine električne energije neovisno od mogućih prostornih varijanti. Gasni sistem Kantona Sarajevo pokriva oko 95 % naseljenog područja Kantona, a gasna mreža je koncipirana kao višestepeni distributivni sistem. Razvoj gasnog sistema, u planskom periodu odvijat će se u cilju obezbjeđenja sigurnog i efikasnog snabdijevanja prirodnim gasom, kroz daljnji razvoj gasnog sistema, unapređenjem sistema gasne mreže (rekonstrukcija i izgradnja distributivne gasne mreže, izgradnjom infrastrukture za komprimirani prirodni gas (CNG), promocijom, subvencijom i podrškom korištenju prirodnog gasa u domaćinstvima i industriji. Strateške razvojne opcije za toplifikacione sisteme, prema svim scenarijima Okvirne energetske strategije Federacije Bosne i Hercegovine do 2035. godine podrazumijeva se korištenje postojećeg centralnog toplifikacionog sistema Sarajevo i nakon 2035. godine. Osim korištenja gasa, kao dodatna moguća opcija je povezivanje Sarajeva i TE Kakanj toplovodom, koja se može primijeniti od 2024. godine, u skladu s izgradnjom TE Kakanj blok 8.

Nadalje, treba uspostaviti pravni okvir za uspostavljanje šema finansiranja energijske efikasnosti korištenjem mehanizama energetske zadruge, javno-privatnog partnerstva i uspostavljanjem kompanija za pružanje energijskih servisa (prema ESCO modelu) kao i program podrške investicijama u kogeneracijska postrojenja i prečišćivače u krugu kompanija, poduzetničkih zona poslovnih inkubatora i sl. A sve sa ciljem povećanja iskoristivosti energije, kao i smanjenja emisija zagađujućih materija.

Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture S ciljem unapređenja ostale javne infrastrukture u KS. potrebno nastaviti održavanje postojeće i novoizgrađene javne zelene površine, voditi evidenciju u digitalnom Katastru javnih zelenih površina Kantona Sarajevo. Katastar javnih zelenih površina Kantona Sarajevo je organizovati u digitalnom obliku sa prostorno-atributnim komponentama. Katastrom se evidentiraju svi hortikulturni sadržaji (travnjaci, stabla, ukrasni grmovi, ružičnjaci, živa ograda, cvjetne gredice, trajnice i drugi dendromaterijali) sa osnovnim karakteristikama o istim i arhitektonsko-građevinski elementi (parkovske klupe, korpe, informativni panoi, žardinjere, fontane, spomenici, dječija igrališta sa sadržajem, mali sportski tereni sa sadržajem, pojedinačne sprave za rekreaciju itd.) koji se nalaze na javnoj površini. Održavanje ostalih zelenih površina, koje su u vlasništvu drugih pravnih i fizičkih lica, održavaju vlasnici shodno odredbama ove uredbe iz vlastitih sredstava. Izgradnja izletišta, šetališta, otvorenih bazena, strelišta i slično, vrši se u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom. Održavanje dječijih i sportskih igrališta, te postojeća dječija i sportska igrališta sa kojih se uklone ili stave u funkciju dječije sprave, rekviziti za igru djece i sportske sprave i rekviziti, daju se na održavanje nadležnom komunalnom preduzeću. Nastaviti sa nabavka opreme potrebne za RZC Pionirska dolina i ZOO koje su planirane (rekonstrukcija jezera, građevinskih objekata, adrenalin park). Nastavak održavanja kompostane i nabavka prateće mehanizacije i opreme na lokaciji Sokolović Kolonija i izgradnja kompostane, nabavka prateće mehanizacije i opreme na lokaciji RCUO Smiljevići. Poduzeti aktivnosti za podsticanje kompostiranja u područjima sa pretežno individualnim domaćinstvima. Uspostava GIS sistema upravljanja grobljima, povećanje kapaciteta za ukop/sahranu na groblju Vlakovo uz aktivnosti na izgradnja novog groblja Dolac su prioriteti u radu KJKP Pokop. U cilju humanijeg i savremenog pristupa rješavanju problema napuštenih životinja raditi na projektu. Projekat opremanja prihvatilišta pasa lualica. KJKP Tržnice će nastaviti uređenje kapaciteta prema zahtjevima zakupaca, u dilju postizanja optimalne iskorištenosti raspoloživih kapaciteta. Nastaviti sa planovima izgradnje poslovno stambenog objekta (tržnice, zelene pijace, podzemne garaže, i stambene zgrade na lokalitetu Pijace „Vogošća“ (Javno privatno partnerstvo, dotacija KS, kreditna linija), izgradnje poslovno stambenog objekta (tržnice, zelene pijace, podzemne garaže, i stambene zgrade na lokalitetu Pijace „Dobrinja“ (Javno privatno partnerstvo, dotacija KS, kreditna linija), te uređenje Pijace „Stup“ u cilju ispunjavanja minimalnih tehničkih uslova za izdavanje.

Za prioritet ***Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države*** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 42. Prioritet 4.1. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.1.1.	Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, gorska služba spašavanja...)	Broj projekata sufinanciranih iz EU fondova		
		Broj javnih ustanova uključenih u edukativno-informativne programe		
		Procenat djece polaznika edukacija		
		Broj novih članova GSS u KS		
		Broj certificiranih mentora		
		Procenat uspješno realizovanih intervencija civilne zaštite		
		Usvojeni planovi za upravljanje kriznim situacija uzrokovanih čovjekom i uzrokovanih prirodom		
4.1.2.	Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije	Donešena zakonska regulativa za zaštitu zviždača i drugi akti		
		Procenat prijavljenih slučajeva korupcije		
		Povećan broj riješenih slučajeva korupcije		
4.1.3.	Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...)	za xx% smanjen broj nesreća u Kantonu Sarajevo,		
		za xx% smanjeno zagađenje zraka uzrokovano zagušenjem saobraćaja u Sarajevu		

Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, gorska služba spašavanja...) Cilj mjere je osnažiti sistem zaštite i sigurnosti građana tako što će se standardizirati, modernizirati i normativno urediti oblast djelovanja civilne zaštite i GSS u Kantonu Sarajevo u svrhu unapređenja zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća i harmonizirati sa standardima i zahtjevima preuzetim međunarodnim obavezama i saradnjom u provođenju zaštite i spašavanja. Dalje, definiranjem okvira kompetencija i profesionalizacijom GSS službe u skladu sa nadležnostima u oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća, jasnim definiranjem pravila koordinacije i saradnje sa upravama civilne zaštite radi donošenja i usklađivanja planova i programa zaštite i spašavanja od prirodnih ili drugih nesreća u i izvan KS, definiranjem kataloga naplativih i nenaplativih usluga GSS-a, definiranjem standarda kvalitete operativnog djelovanja i sertifikacijom stručnih lica, mapiranjem zona evakuacije i sletno-poletnih zona za vertikalni transport unesrećenih lica, edukacijom „uposlenika“ civilne zaštite i GSS u Kantonu Sarajevo za pripremanje projektnih aplikacija za EU fondove, kartiranjem u GIS-u, završavanjem stručne opreme i vozila, edukacijom o medijskom kriznom izvještavanju javnosti, edukacijom građana o ponašanju u nesrećama posebice djece, jačanjem saradnje sa vojskom, policijom, turističkom zajednicom, hotelijerima, medicinskim i drugim službama u Kantonu Sarajevo, razmjenom dobrih praksi kroz stručne susrete unutar Saveza Gorskog Službi Spašavanja u Bosni i Hercegovini, u regionu i u saradnji na projektima IPA prekogranične saradnje, osnažiti će se institucionalni sistem koji brine o sigurnosti građana i gostiju u Kantonu Sarajevo i BiH.

Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije Cilj mjere je potaći snažan i održiv antikorupcijski aktivizam u KS, inoviranjem regulative o zaštiti zviždača pružiti pravnu sigurnost prijaviteljima korupcije, a reaktivirati civilno društvo da informativno medijskom kampanjom i drugim akcijama utječu na prevenciju slučajeva korupcije i povećanje stope prijavljenih slučajeva korupcije. Na nivou kantonalnih ministarstava i kantonalnih javnih preduzeća osigurati transparentnost promocijom digitalnih alata za informacije o društvenim i gradskim uslugama smanjujući prostor za potencijalnu korupciju (otvoreni podaci o izvršenju javnih usluga dostupni svim građanima, portali informacija javnog sektora, digitalne aplikacije za upravno-pravno savjetovanje, promicanje društvenih vrijednosti

i etike među mladima, i drugo). U ovom smislu akcenat je na jačanju kapaciteta Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS, zatim unapređenju sistema edukacije građana o prevenciji i prijavljivanju korupcije u skladu sa Kriterijima EU, te unapređenju okvira za zaštitu zviždača. Također, bitno je i uspostaviti mehanizme savjetovanja građana koji žele prijaviti korupciju

Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...) Cilj mjere je povećati nivo sigurnosti u saobraćaju uvođenjem sistema nadzora i upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevo i informiranjem putnika osigurala bi se kvalitetna neprekidna komunikacija u realnom vremenu između Upravljačkog centra i vozila u saobraćaju, povećala dostupnost informacija u vozilima, na stajalištima te putem različitih web aplikacija i aplikacija za pametne telefone i za krajnje korisnike prijevoza. Također, cilj je i aktivno participiranje u rješavanju migrantske krize, kao i suzbijanje maloljetničke delikvencije. U tom smislu ključna područja djelovanja su modernizacija i sistem nadzora i upravljanja saobraćajem, izmjene i dopune propisa kojima se uređuje oblast sigurnosti saobraćaja, zatim uspostava jedinstvene baze podataka o saobraćajnim nezgodama, kao i korištenje dostupnih baza podataka koje se odnose na kontrolu i nadzor javnog saobraćaja, te implementacija Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH.

Za prioritet **Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija** definisane su dvije mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 43. Prioritet 4.2. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.2.1.	Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova) (Ministarstvo finansija)	povećanje pravovremeno završenih investicija za xx% u odnosu na 2021.		
4.2.2.	Povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (Zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija)			

Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova) Cilj mjere je poboljšanje kvaliteta cijelog sistema za korištenje programskog budžeta kao ključnog alata za koordinaciju budžetskih ulaganja, jer programiranjem investicija tokom više godina programski budžet može ograničiti teret koji ta ulaganja stavljaju na kantonalni budžet. Shodno tome potrebna je implementacija reforme u oblasti javnih finansija e-povezivanjem programskog budžeta, javnih investicija i srednjoročnog planiranja, zatim razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima projekata/programa iz programskog budžeta, kao i uspostava sistema za certificiranje službenika za pripremu i praćenje projekata/programa na nivou resornog ministarstva/organa kantonalne uprave/javnog preduzeća prema standardima pripreme i izvršenja programskog budžeta, te provođenje evaluacije projekata od strane nadležnog resora u praksi

Povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (Zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija) Cilj mjere je unaprijediti sisteme evidencije, standardizacije usluga i digitalizacije, i daljnje podrške investicijskim projektima u Kantonu Sarajevo. U ovom smislu potrebno je unaprijediti međusektorski pristup razvoju prostornih baza podataka u GIS-u uz normiranje obaveze njihovog korištenja u procesu digitalne transformacije javnih usluga od strane svih resora kantonalnih ministarstava i KJKP u Kantonu Sarajevo, kao i izrada Prostornog plana nove generacije Kantona Sarajevo 2024. - 2034. godinu, i dr.

Za prioritet **Reformisati javnu upravu** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 44. Prioritet 4.3. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.3.1.	Osnaživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS	Broj edukacija o digitalnoj transformaciji javne uprave		
		Procenat objedinjenih digitaliziranih usluga JLS i Kantonalne uprave		
4.3.2.	Razvoj digitalne uprave i e-usluga	Broj e-usluga po instituciji po resoru		
		Stopa učinkovitosti		
		Zadovoljstvo korisnika e-uslugama		
		Ušteda na nivou godišnjeg budžeta		
4.3.3.	Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnažiti kapacitete ostalih kantonalnih institucija	% učešće JLS u sufinansiranju realizacije Programa		
		Broj provedenih projekata u svakoj JLS iz Programa		
		Broj korisnika usluga		
		Ušteda u budžetima u KS		
		Broj edukacija za institucije u KS		
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana		

Oснаživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS Cilj mjere je podržati aktivnosti izmjene zakonodavnog okvira u oblasti lokalne uprave i samouprave u smjeru osnaživanja svih jedinica lokalne samouprave (JLS) u Kantonu Sarajevo za profesionalno, pouzdano, transparentno i učinkovito postupanje, utemeljeno na naprednim standardima kvalitete pružanja usluga korisnicima. Inovativna rješenja potrebno je usmjeriti i na unapređenje organizacije poslovanja Grada Sarajeva odnosno gradske uprave, utemeljeno na upravljanju poslovnim procesima i upravljanju promjenama i prihvaćanja evropskih upravnih standarda. Ova ulaganja Kantona Sarajevo moraju se realizirati u sinergiji sa rješenjima na nivou BiH koja su potvrđena Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o usvajanju Akcijskog plana za reformu javne uprave kojim će biti realizirani ciljevi i mjere definirani Strateškim okvirom za reformu javne uprave do 2022. godine (17.12.2020.godine).

Razvoj digitalne uprave i e-usluga Digitalna transformacija ne odnosi se samo na nove tehnologije, već zahtijeva preispitivanje organizacionih struktura, radnih procesa, vještina, kulture i načina razmišljanja. U digitalnoj transformaciji leži ključ budućeg rasta u Europi. Sljedeći dugoročni proračun EU-a, europski višegodišnji finansijski okvir, novim projektima financiranja pomoći će da se premosti jaz u ulaganjima u digitalizaciju u razdoblju 2021-2027. Veliki naglasak potrebno je staviti na razmjenu informacija između različitih kantonalnih (i lokalnih) organa uprave - stvaranjem interoperabilnih baza za razmjenu podataka, jamčeći pritom sigurnost uz naprednu kontrolu pristupa. Za stratešku i efikasnu digitalnu transformaciju kantonalne uprave, potrebno je organizirati i objaviti jasnu hijerarhiju u strukturi uposlenih, odgovornih za realizaciju vizije vlade KS za digitalnu transformaciju, praćenu odgovarajućim politikama, te regulatornim i institucionalnim okruženjem koje omogućava brze i mjerljive promjene. Također, graditi digitalne vještine uposlenih u sektoru javnih usluga, razvijati inkluzivniju i pravičniju e-upravu i e-usluge kako bi svi u KS trebali bi imati koristi od transformacije, uključujući i najugroženije kategorije društva, te promijeniti regulativu koja se odnosi na usluge za privredu i pojednostaviti postupke pred javnom upravom.

Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnažiti kapacitete ostalih kantonalnih institucija Cilj mjere je ujediniti gradonačelnike/načelnike u Kantonu Sarajevo oko zajedničkog cilja unapređenja kvalitete života i poslovanja, kroz institucionalno i finansijsko ulaganje u pametno upravljanje energijom i komunalnim uslugama u urbanim centrima u Kantonu Sarajevo primjenom cjelovitog energetskog rješenja za pametne gradove i regije s velikim postotkom urbanog stanovništva i većom zastupljenošću informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Pametni energetski sistem Grada Sarajeva i općina u Kantonu Sarajevo treba da integriše sve mreže u zajedničku cjelinu pomoću IKT i koordinira njihov rad kako bi se ostvarila optimalna rješenja za pojedini

sektor i korisnike. Uspostavljanjem integrisane prijevozne usluge u javnom gradskom i prigradskom prijevozu te jedinstvenog tarifnog sistema naplate doprinijeti će značajnom poboljšanju usluge javnoga prijevoza putnika, i ostvariti veća atraktivnost javnog prijevoza, i povećanje njegovog učešća u ostvarenim putovanjima, kako bi se reduciralo učešće pojedinačnih vozila radi okolišno prihvatljivih učinaka a zadržala mobilnost stanovništva na širem gradskom i prigradskom području. Projekat Automatskog upravljanja saobraćajem na području Grada Sarajeva predviđa razvoj i unapređenje postojećeg signalnog sistema upravljanja saobraćajem i implementaciju savremenog sistema automatskog upravljanja. Akcioni plan održivog energetskeg razvoja Sarajeva (SEAP SARAJEVO, 2011) definisao je proces uštede energije u Sarajevu, kontinuirano praćenje energetske potrošnje, primjenu obnovljivih izvora energije, te samim time i povećanje kvalitete života građana. Ovim dokumentom se povezuju iskustava u primjeni mjera za poboljšanje energetske efikasnosti urbanih sredina, opisuje koje su intervencije potrebne za unapređenje zakonodavnog okvira za realizaciju SEAP-a Sarajeva, i upućuje na izvore finansiranja EU²⁰. Kantonalni Plan zaštite okoliša Kantona Sarajevo (KEAP, 2017) također podcrtava da je Zakon o zaštiti okoliša Federacije BiH (FBiH)²¹ temeljni zakonski akt koji određuju ciljeve, načela, mjere, odgovornosti, dokumente, finansiranje i nadzor zaštite okoliša na prostoru FBiH. Energetski informacioni sistem (EIS), odnosno sistem energetske učinkovitosti kroz praćenje potrošnje vode, električne energije i toplinske energije pokazuje da smanjenje gubitaka uslijed ugradnje brojila s mogućnošću daljinskog očitavanja, te pravovremene intervencije primjer je koji govori koliko je korištenje IKT i pametnih rješenja u okviru djelovanja ViK-a, Rada, i drugih javnih komunalnih preduzeća opravdana investicija u Kantonu Sarajevo. Implementacijom pravnog i strateškog okvira i jačanjem kapacitete institucija i podizanja javne svijesti u oblasti zaštite okoliša, povećavaju se absorpcijski kapaciteti KS za povlačenje EU fondova. Akcenat je na Programu povezivanja i modernizacije urbanih centara u Kantonu Sarajevo radi smanjenja zagađenja i veće zaštite okoliša

Za prioritet **Unaprijediti sistem upravljanja razvojem** definisane su tri mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 45. Prioritet 4.4. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.4.1.	Jačati kapacitete u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje)	Broj projektnih aplikacija		
		Iznos povučenih sredstava		
		Broj učesnika		
		Broj građana obuhvaćenih realizacijom EU projekata		
4.4.2.	Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora)	Povećanje učešća NVO u identifikaciji, formulaciji i pripremi projektnih aplikacija gdje su nosioci nadležna resorna ministarstva		
		Broj akreditovanih NVO partnera resornih ministarstava		
4.4.3.	Osigurati preduslove za efikasniju realizaciju povlačenja EU sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju)	Pravilnici o standardima kvalitete smještaja u privatnim objektima		
		Novi modeli ugovaranja za javne usluge u ruralnim područjima (JPP)		

²⁰Evropski fond za regionalni razvoj (ERDF), Kohezijski fond (CF), Evropski socijalni fond (ESF), Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas (JESSICA), Joint Assistance to Support Projects in European Regions (JASPERS), European Local Energy Assistance (ELENA), Western Balkans Sustainable Energy Direct Financing Facility, Otvoreni regionalni fond za jugoistočnu Evropu.

²¹Zakon o zaštiti okoliša Federacije BiH (FBiH) ("Službene novine FBiH", broj 33/03 i 38/09).

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
	razvojnih sredstava i EU fondova)	Programi jačanja kapaciteta malih poduzetnika u projektnom menadžmentu		
		% Sredstava iz sistema poticaja za revitalizaciju ruralnih područja		

Jačati kapacitete u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu - budžetsko programiranje) Cilj mjere je efikasnija provedba zakonodavnog okvira o srednjoročnom razvojnom planiranju u FBiH ulaganjem u ljudske resurse na nivou svakog pojedinačnog budžetskog korisnika kako bi kompetentno i pravovremeno za svaku od predviđenih mjera i aktivnosti utvrdili troškove realizacije, u svakoj od godina važenja strateškog dokumenta, i informacije o procijenjenim troškovima mjera i aktivnosti jer samo takvim pristupom profesionalizaciji državnih službenika postiže se visok stepen učinkovitosti uprave i provodivosti Strategije razvoja KS kao jednog od ključnih alata u upravljanju javnim politikama.

Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora) Cilj ove mjere je osigurati transparentnost u svim procesima od značaja za život u KS trajnom primjenom principa otvorene koordinacije sa građanima i pokretanjem mehanizama za razmjenu iskustava u kreiranju, praćenju i provedbi javnih politika od značaja za stvaranje poticajnog pravnog, institucionalnog i finansijskog okruženja za nevladine organizacije u BiH čime će se sistemski unapređivati komplementarnosti i kompatibilnosti između javnog i nevladinog sektora.

Osigurati preduslove za efikasniju realizaciju povlačenja EU sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU fondova) U cilju poticanja izbalansiranog razvoja ruralnih područja u KS i kontroliranog upravljanja širenjem urbane sredine i izgradnje metropole, nužno je napraviti projekciju demografskih i svih drugih kretanja i na takvoj simulaciji razvoja u slijedećoj deceniji, pokrenuti programe informisanja i sticanja vještina projektnog apliciranja za EU fondove među poduzetnicima usmjerenim na ruralni razvoj, turizam, eno-gastrologiju, sport i rekreaciju, ekologiju i povezane privredne djelatnosti, a ne narušavajući potrebe ruralnog stanovništva.

Za prioritet **Pozicioniranje KS u široj regiji i Evropi** definisane su dvije mjere čiji izlazni rezultati bi trebalo da direktno doprinesu ostvarenju krajnjih rezultata ovog prioriteta.

Tabela 46. Prioritet 4.5. po mjerama

Br.	Mjera	Indikator krajnjeg rezultata	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
4.5.1.	Kreiranje i upravljanje brendom	Porast mladih obitelji nastanjenih u KS		
		Porast privredne aktivnosti u KS		
4.5.2.	Pokretanje i razvoj zelene ekonomije	Realizirano 65% Programa upravljanja poslovnim procesima u KJKP		
		Broj infrastrukturnih projekata „zelene ekonomije“		
		Broj korisnika finansijskih proizvoda banaka i IFI uključenih u sheme poticaja „zelene ekonomije“		

Kreiranje i upravljanje brendom Da bi se unaprijedilo zdravlje i poboljšao kvalitet života građana neophodno je poduzeti programe i aktivnosti promocije Pametnog Grada Sarajeva usmjerene na efikasnu, pametnu i transparentnu gradsku upravu umreženu sa ostalim lokalnim upravama u KS, digitalnu infrastrukturu, pametno upravljanje energijom, komunalnom uslugama, te održivu urbanu mobilnost, privredu i obrazovanje, uvođenje digitalnih tehnologija u svim područjima poslovanja u Kantonu Sarajevo.

Pokretanje i razvoj zelene ekonomije U cilju unapređenja sistemskog odgovora na prijetnje za javno zdravlje kao što je zagađenje zraka u Sarajevu i druge krizne javnozdravstvene situacije potrebno je pokrenuti razvoj jedne potpuno nove grane u privredi. Preciznije, u sistemu upravljanja otpadom pokazalo se da je moguće i bez poreskih olakšica ili zahvaćanja u javni budžet, pokrenuti ovaj tip investicija. Veći udio financiranja programa oslanja se na tzv. vanbudžetske prihode po načelu „onečišćivač plaća“ i na privatna ulaganja, investicijske fondove i drugo. Pokretač razvoja u Kantonu Sarajevo trebaju postati investicijski programi u oblasti zaštite okoliša i energetike. Istovremeno, u korist razvoja zelene privrede u KS, Grad Sarajevo, pa samim tim i Kanton sa obilježjima evropske regionalne uprave, trebaju se naći na digitalnoj karti Europe i profilirati i kao regionalno privredno čvorište.

3 Strateški projekti

Za implementaciju strateških dokumenata identificiraju se strateški projekti kao intervencije najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Strateški projekti trebaju imati višestruki efekat na razvoj i njihova implementacija može biti osnov za pokretanje drugih projekata. Rezultati strateških projekata trebaju da doprinesu pozitivnom uticaju na poboljšanje kvaliteta života veće grupe građana, a naročito socijalno ugroženih kategorija stanovništva, te da omoguće održivi rast i razvoja. U okviru Strategije razvoja KS 2021-2027. identifikovana su 164 strateška projekta. Od toga najviše projekata odnosi se na Strateški cilj 1. (49 projekata ili 29,9%), po 42 projekta je definisano u okviru Strateškog cilja 2. i 3. (po 25,6%), te 31 projekta (18,9%) u svrhu realizacije Strateškog cilja 4. Strateški projekti za Strategiju razvoja KS 2021-2027. definisani su u prilogu ovog dokumenta u dijelu detaljnog pregleda mjera .

4 Provjera međusobne usklađenosti strateških dokumenata

U skladu sa članom 3. stav (1) tačka aa) i članom 16. stav (4) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine²², utvrđena je obaveza vertikalne koordinacije i usklađivanja strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima, odnosno da Strategija razvoja Federacije predstavlja podlogu za usklađivanje i izradu strategija razvoja kantona. Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH²³ u članu 16. propisuje obavezu međusobne provjere strateških dokumenata, odnosno potreba provjere usklađenosti razvojnih pravaca i strateških ciljeva Strategije razvoja Federacije, strategije razvoja kantona, kao i usklađenost Strategije razvoja Federacije i strategije razvoja kantona sa strateškim pravcima i strateškim ciljevima sektorskih strategija na istom nivou.

Prilikom provjere usklađenosti strateških dokumenata identificirat će se veze i vrste poveznica između konkretnih strateških ciljeva iz Strategije razvoja FBiH i strateških ciljeva iz predmetnog strateškog dokumenta. Također će se identificirati veze u odnosu na Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH.

U procesu izrade Strategije razvoja Kantona Sarajevo 2021-2027. (u daljem tekstu: Strategija razvoja KS) nakon utvrđene Situacione analize i strateških fokusa, definisana su 4 strateška cilja i to:

1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost;
2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport);
3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima;
4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora.

²²Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH”, broj 32/17),

²³Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH”, broj 74/19).

Provjera međusobne usklađenosti Strategije razvoja KS sa Strategijom razvoja FBiH

Strategija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021-2027. (u daljem tekstu: Strategija razvoja FBiH) je u završnoj fazi izrade i daje dovoljno elementa za provedbu procesa provjere usklađenosti ciljeva, prioriteta i mjera Strategije razvoja KS. Strategijom razvoja FBiH definisana su 4 strateška cilja, 18 prioriteta i 78 mjera što uspostavlja sve elemente za provjeru usklađenosti ova dva strateška dokumenta na različitim nivoima administrativnog uređenja FBiH. U ovom trenutku fokus provjere usklađenosti je na strateškim ciljevima, obzirom da su oni dosada definisani u okviru procesa izrade Strategije razvoja KS.

Strategijom razvoja FBiH definisana su također 4 strateška cilja:

1. Ubrzan ekonomski razvoj

Ubrzan ekonomski rast će se temeljiti na povećanju produktivnosti i zaposlenosti. Pametan rast je inovacijama vođen, zasnovan na komparativnim prednostima regija/kantona, materijaliziran pretvaranjem inovativnih ideja u proizvode i usluge većeg tehnološkog sadržaja, uz postizanje ekonomije obima. To će osigurati povećanje internacionalne konkurentnosti, uključivanje u globalne lance vrijednosti, zauzimanje globalnih niša, povećanje izvoza i smanjenje jaza u dohotku i životnom standardu regija u odnosu na zemlje visokog dohotka.

2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj

Inkluzivan društveni razvoj je razvoj koji jača povjerenje u društvu, osobnu i ekonomsku sigurnost i dinamičnost, pravedniju raspodjelu dohotka, bolju socijalnu i političku koheziju (posebice uključivanjem marginaliziranih skupina), bolji pristup odgoju, obrazovanju, obuci i nauci, bolje prilike za sticanje znanja, vještina i kompetencija potrebnih za 21. vijek, te dobro mentalno i javno zdravlje. Obrazovanje i zdravlje imaju ključnu ulogu u razvoju ljudskog kapitala, nužnog za ubrzan ekonomski razvoj. No, oni su ne samo važni inputi (jer doprinose povećanje produktivnosti i proizvodnje) nego i važni outputi jer direktno utiču na ljudsko blagostanje. Stoga je nužna moralna obnova društva, adekvatno kreiranje i provođenje aktivne i aktivacijske politike zapošljavanja, reforma poreznog sistema usmjerena na jačanje uloge indirektnih poreza i progresivna fiskalna politika.

3. Resursno efikasan i održiv razvoj

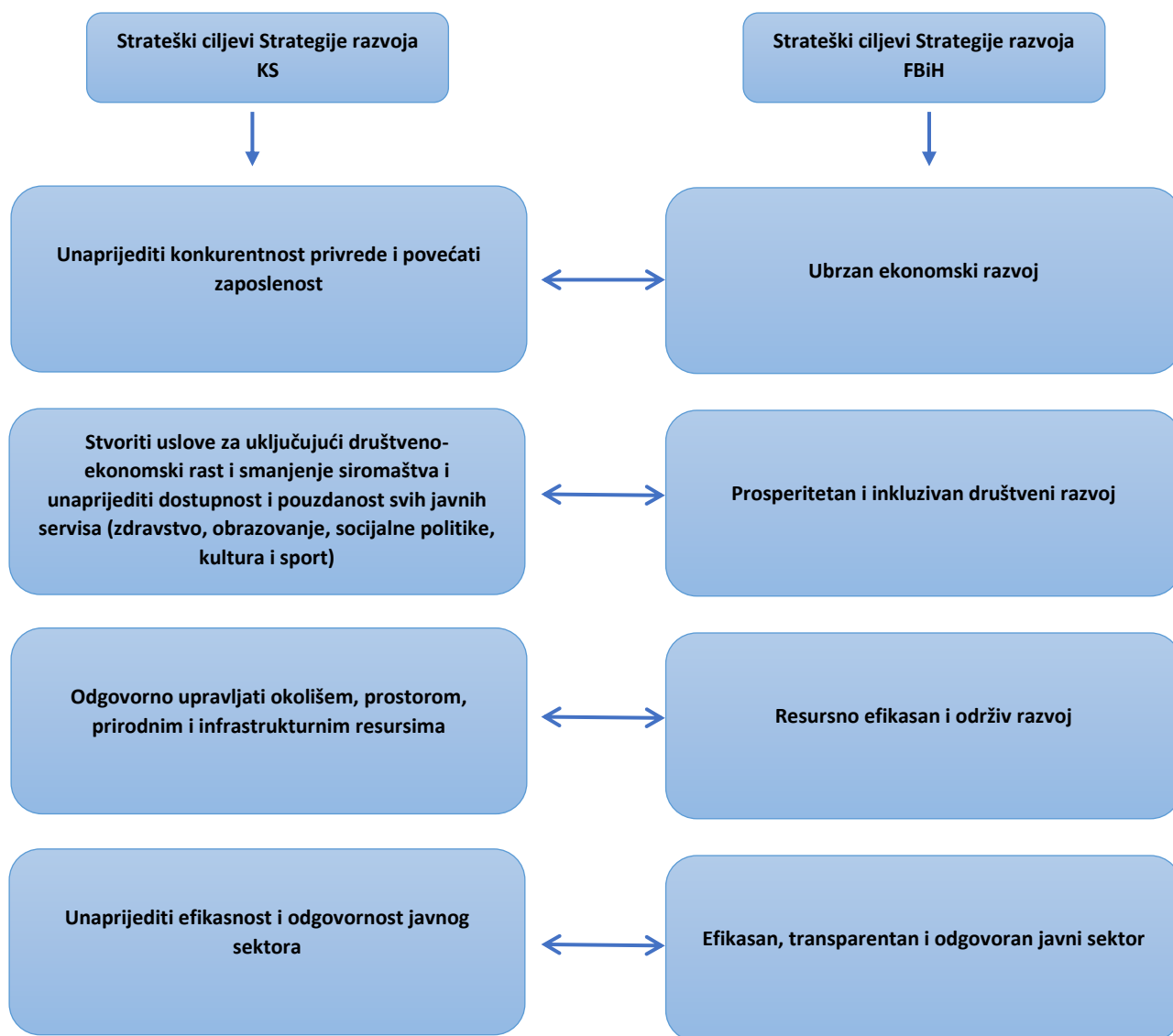
FBiH, u središte svoje razvojne strategije stavlja okolišno i socijalno prihvatljivu proizvodnju i potrošnju, kao i cirkularnu ekonomiju, smanjujući pri tome subvencioniranje problematičnih sektora i istodobno sprečavajući adekvatnom regulativom eksternalizaciju troškova. Posebna pažnja će biti posvećena revitalizaciji devastiranih šumskih područja, jer je to od ključnog značaja za očuvanje kvalitete zraka i vodnih resursa, kao i dekarbonizaciji energetskog sektora.

4. Efikasan, transparentan i odgovoran javni sektor

Kako bi se omogućio ubrzan društveni i ekonomski razvoj uz istodobno postizanje okolišne održivosti, potrebne su efikasne, transparentne, inkluzivne i responzivne javne institucije, utemeljene na vladavini prava i primjerene potrebama zemlje višeg srednjeg dohotka i u funkciji građana, poslovnih subjekata i drugih društvenih i ekonomskih aktera.

Javne institucije moraju imati razvijen sistem koordinacije i biti orijentirane prema inovacijama, koje se ogledaju u uvođenju i primjeni novih, posebice digitaliziranih tehnologija i usluga, i efikasnom upravljanju javnim resursima.

Slika 2. Vizuelni prikaz povezanosti strateških ciljeva

Provjerom usklađenosti jasno se uočava povezanost i usklađenost strateških ciljeva Strategije razvoja KS sa Strategijom razvoja FBiH u periodu 2021-2027 godina, pri čemu je usklađenost osigurana i po obimu, obuhvatu i samim brojem definisanih strateških ciljeva.

Provjera međusobne usklađenosti Strategije razvoja KS sa Okvirom za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

U septembru 2015. godine se Bosna i Hercegovina, skupa sa 192 države članice Ujedinjenih naroda, obavezala da će provesti Agendu 2030 za održivi razvoj (Agenda 2030), koja se sastoji od 17 ciljeva održivog razvoja i 169 podciljeva.

Prvi korak u realizaciji Agende 2030 u Bosni i Hercegovini predstavlja izrada Okvira za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, kao zajedničkog dokumenta svih nivoa vlasti koji utvrđuje šire razvojne pravce, putem kojih vlasti na svim nivoima i društvo u Bosni i Hercegovini nastoje doprinijeti ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja. Na osnovu analize stanja u pogledu održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, odnosno ključnih trendova razvoja, prilika i prepreka, posebno u kontekstu pristupanja

Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji te opsežnih konsultacija provedenih s predstavnicima institucija na svim nivoima vlasti i socio-ekonomskim akterima u periodu 2018-2019. godina.

Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH se nalazi u završnoj fazi te kao takav pruža dovoljno elemenata za provjeru usklađenosti. Okvir je definisao razvojne puteve, koji predstavljaju veoma širok skup budućih usmjerenja vlada na svim nivoima u BiH sa ciljem implementacije Ciljeva održivog razvoja.

Utvrđena su tri pravca održivog razvoja u Bosni i Hercegovini: 1) Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, 2) Pametan rast, 3) Društvo jednakih mogućnosti, te dvije horizontalne teme: 1) Ljudski kapital za budućnost i 2) Princip da niko ne smije biti isključen.

1. Razvojni pravac „Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom“

Ovaj pravac je od ključnog značaja za održivi razvoj u Bosni i Hercegovini u budućnosti. Trenutno su dobra uprava i upravljanje javnim sektorom u Bosni i Hercegovini suočeni s velikim brojem izazova i prepreka, koje su rezultat društveno-ekonomskog konteksta. Definisani razvojni pravac obuhvata efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor te vladavinu prava, sigurnost i osnovna prava

2. Razvojni pravac – „Pametni rast“

Pametni rast ima za cilj osigurati pretvaranje inovativnih i produktivnih ideja u proizvode i usluge koje mogu stvoriti visokoplaćena radna mjesta i ubrzati ekonomski rast te, u isto vrijeme, očuvati prirodni kapital i smanjiti društvene nejednakosti.

Održavanje makroekonomske stabilnosti, jačanje tržišta i unapređenje upravljanja ekonomijom (i u javnom i u privatnom sektoru) preduslovi su za ekspanziju preduzetništva, kompanija sa snažnim rastom, inovacija koje efikasno koriste resurse, digitalizacije i ekonomskih aktivnosti zasnovanih na znanju.

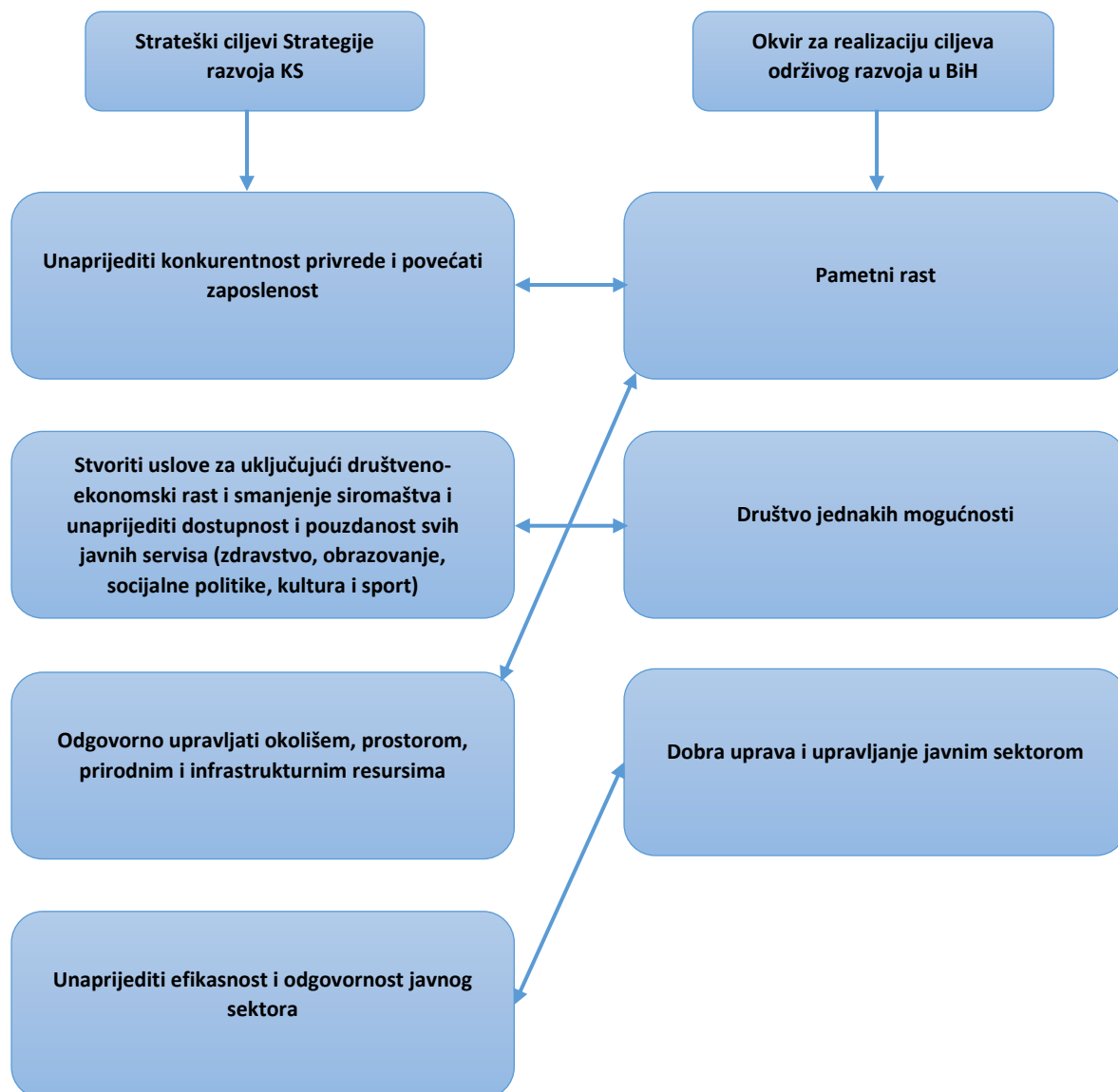
Pored toga, ovaj razvojni pravac naglašava:

- Proširenje obima preduzetništva unapređenjem ukupnih uslova poslovanja i povećanjem budžetskog finansiranja za istraživanja, razvoj i inovacije kako bi se ubrzao razvoj visokovrijednih proizvoda i usluga zasnovanih na znanju, što bi osiguralo brže ekonomsko približavanje zemljama s visokim prihodima;
- Kvalitetno obrazovanje i cjeloživotno učenje, bolju usklađenost ponude na tržištu rada s potražnjom i investiranje u nauku, istraživanje, tehnologiju i inovacije, a kako bi se ubrzalo stvaranje dostojanstvenih radnih mjesta u ekonomiji 21. vijeka;
- Veći fokus na zelene ekonomske politike i pristupe — posebno u pogledu energije, komunalnih usluga, turističkog sektora, kao i urbanizacije i prostornog planiranja. Pored pomaganja ubrzavanju ekonomskog rasta, takav pristup je i preduslov za održivije upravljanje prirodnim resursima i veću otpornost na prirodne katastrofe i poremećaje.

3. Razvojni pravac – „Društvo jednakih mogućnosti“

Društvo jednakih mogućnosti kao razvojni pravac postoji kako bi se potaklo ispunjenje principa „da niko ne bude isključen“. Ovaj pravac je usko povezan s reformom uprave i bržim rastom prihoda i zapošljavanja, te se fokusira na unapređenje sistema socijalne i zdravstvene zaštite u zemlji, kako bi se na bolji način zaštitili oni koji su suočeni s najvećim rizikom od siromaštva i ranjivosti (npr. starije osobe, osobe s invaliditetom, stanovnici udaljenih ruralnih područja, migranti, etničke manjine i određene grupe žena i djece) s ciljem jačanja socijalne kohezije. Istovremeno, fokus je i na aktivaciji, izgradnji vještina i prilika za cjeloživotno učenje za osobe s otežanim pristupom tržištu rada. U širem smislu, ljudima je potrebna zaštita od rizika i iznenadnih događaja, koji ih mogu dovesti do siromaštva tokom njihovog života.

Slika 3. Vizuelni prikaz povezanosti strateških ciljeva i razvojnih pravaca

Naprijed provedenom detaljnom analizom usklađenosti jasno se uočava usklađenost strateških ciljeva Strategije razvoja KS sa Okvirom za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH.

Zaključak

Uvažavajući prethodno utvrđene činjenice, u dosadašnjem toku izrade Strategije razvoja KS, može se konstatovati da su definisani strateški ciljevi u potpunosti usklađeni sa nacrtom Strategije razvoja FBiH 2021.-2027. i Okvirom za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH. Shodno tome, može se konstatovati da su strateški ciljevi Strategije razvoja KS definisani u skladu sa članom 3. stav (1) tačka aa), članom 4. i članom 16. stav (4) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i sa članom 16. Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH.

5 Indikativni finansijski okvir

Na osnovu situacione analize i prognoze mogućnosti finansiranja Strategije, kao i definisanih mjera i ključnih strateških projekata, izrađen je indikativni finansijski okvir za period važenja strateškog dokumenta. Definisani strateški ciljevi će se realizovati putem 20 prioriteta, kroz 67 mjera, odnosno 164 projekata, koji mogu da uključuju niz različitih aktivnosti. Ukupna planirana vrijednost Strategije razvoja KS 2021-2027. je 1.767.715.654 KM. Od toga za realizaciju projekata:

- Strateškog cilja 1. potrebno je 11,78% (208.230.000 KM),
- Strateškog cilja 2. potrebno je 17,86% (315.795.268 KM),
- Strateškog cilja 3. potrebno je 67,30% (1.189.590.386 KM),
- Strateškog cilja 4. potrebno je 3,06% (54.100.000 KM).

Prema strukturi izvora finansiranja, a u skladu sa prognozom mogućnosti finansiranja Ministarstva finansija, planirano je da sredstva budžeta učestvuju sa 87,7%, sredstva iz kredita 5,66%, te sredstva EU i drugih međunarodnih donatora, te sredstva viših nivoa vlasti, općina i sl. 10,65%.

Tabela 47. Indikativni finansijski okvir

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR					
ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA					
Redni broj i oznaka	Struktura finansiranja (u %)*	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
				(KM)	
Strateški cilj 1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		208.230.000	91.630.000	10.400.000	
1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje		81.700.000	77.350.000	4.350.000	
1.1.1. Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura		0	0	0	
1.1.1.1 „Administrativno rasterećenje poslovnih subjekata”					
1.1.2. Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte		0	0	0	
1.1.2.1. „Smanjenje parafiskalnih nameta”					
1.1.3 Sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture		0	0	0	
1.1.3.1. „Program razvoja preduzetničke infrastrukture”					
1.1.4. Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata		60.000.000	56.000.000	4.000.000	
1.1.4.1. „Program finansijske podrške za malo i srednje preduzetništvo”		60.000.000	56.000.000	4.000.000	
1.1.5. Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom koronavirusa		21.000.000	21.000.000	0	
1.1.5.1. „Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za		21.000.000	21.000.000		

ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije koronavirusa na privredu u Kantonu Sarajevo“					
1.1.6. Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga		700.000	350.000	350.000	
1.1.6.1. Unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za realizaciju JPP projekata					
1.1.6.2. Specijalizirani trening programi vezano za identificiranje, pripremu i realizaciju JPP projekata					
1.1.6.3. Izrada i promocija JPP kataloga, operativnih planova realizacije ključnih JPP projekata					
1.1.6.4. Realizacija JPP pilot projekata					
1.2. Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju		0	0	0	
1.2.1. Unaprijediti tehnološku infrastrukturu i inovativnost poslovnih subjekata		0	0	0	
1.2.1.1. „Jačanje novativnosti poslovnih subjekata“					
1.2.2. Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju		0	0	0	
1.2.2.1. „Brendiranje Kantona Sarajevo kao atraktivne investicijske destinacije“					
1.3. Povećati digitaliziranost ekonomije		0	0	0	
1.3.1. Podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata		0	0	0	
1.3.1.1. „Digitalizacija poslovnih subjekata“					
1.3.2. Jačati podršku razvoju IT sektora		0	0	0	
1.3.2.1. „Program podrške IT preduzetništvu“					
1.3.3. Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija		0	0	0	
1.3.3.1. „Osnivanje hub-a za razvoj kreativnih industrija“					
1.4. Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada		14.550.000	9.500.000	5.050.000	

1.4.1. Jačati funkciju posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital Službe za zapošljavanje KS		50.000		50.000	JU Služba za zapošljavanje
1.4.1.1. Kreiranje evidencionih obrazaca u kojim bi se vodila evidencija nezaposlenih osoba koje dolaze iz istog domaćinstva					
1.4.1.2. Kreirati poseban evidencioni obrazac za nezaposlene invalidne osobe (razvrstane po vrsti invalidnosti i preostaloj radnoj sposobnosti)					
1.4.1.3. Unapređenje sistema ocjene kretanja tražnje za radnom snagom					
1.4.1.4. Jačanje saradnje sa poslodavcima					
1.4.1.5. Jačanje saradnje sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, itd.					
1.4.1.6. Razvoj internih kapaciteta službe (kadrovski kapaciteti, sistem upravljanja, informatička podrška) i pozicioniranje Službe kao relevantne institucije na tržištu rada					
1.4.2. Aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati "efektivnu" ponudu radne snage		9.500.000	9.500.000		
1.4.2.1. Aktivacijski programi (paketi podrške) usmjereni na dugoročno nezaposlene „obeshrabrene“ i osobe sa otežanim pristupom tržištu rada (žene, mladi, osobe bez kvalifikacija i/ili radnog iskustva, 55+ osobe, pripadnika demobilizirane boračke populacije, nezaposlene iz domaćinstava u kojima je više od dvije osobe nezaposlene i sl.)					
1.4.2.2. Podrška socijalnom preduzetništvu putem donošenja pravne regulative (Zakon o socijalnom poduzetništvu)					
1.4.2.3. Uspostavljanje Centra za socijalno poduzetništvo					
1.4.2.4. Registar socijalnih preduzeća					
1.4.2.5. Podrška zapošljavanju u domenu socijalnih usluga					
1.4.2.6. „Utvrđiti mjere ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele samozapošljavanja, socijalnog poduzetništva, boračke zadruge i sl.“		4.500.000	4.500.000		

1.4.3. Povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja		5.000.000		5.000.000	4500000 JU Služba za zapošljavanje i 500000 međunarodni donatori
1.4.3.1. Unapređenje procesa pripreme i implementacije programa podrške novom zapošljavanju					
1.4.3.2. Redizajn portfolia mjera podrške novom zapošljavanju					
1.4.3.3. Implementacija reformskog paketa programa podrške novom zapošljavanju					
1.4.3.4. Pilotiranje programa baziranih na učincima					
1.4.3.5. Uspostavljanje tzv. „kišobrana“ poticajnih mjera za područje KS u saradnji sa lokalnim zajednicama					
1.5. Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća		111.100.000	4.700.000	400.000	
1.5.1. Povećati efikasnost i podići kvalitet usluga komunalnog sektora		5.100.000	4.700.000	400.000	
1.5.1.1. Organizacijsko-finansijsko restrukturiranje javnih komunalnih preduzeća					
1.5.1.2. Definiranje standarda kvaliteta javnih komunalnih usluga					
1.5.1.3.Redizajn politike subvencioniranja korisnika komunalnih usluga					
1.5.1.4. Izmjenu sistema obračuna i naplate usluga (prema principu opravdanih troškova) iz domena zajedničke komunalne potrošnje					
1.5.1.5. Implementiran jedinstven informacioni sistem za sva komunalna preduzeća					
1.5.1.6. Uspostava nove organizacione strukture na nivou komunalnog sektora - Holding komunalne privrede u Kantonu Sarajevo		5.100.000	4.700.000	400.000	
1.5.2. Povećati efikasnost javnih preduzeća		106.000.000			
1.5.2.1. Rekonstrukcija i sanacija Ledene dvorane					
1.5.2.2.Rekonstrukcija i sanacija dvorane „Mirza Delibašić“					
1.5.2.3. Savremeno opremanje prostornih kapaciteta Skenderije (nabavka opreme i sistema)					

1.5.2.4. Unapređenje postojeće infrastrukture Ski centar Bjelašnica/Igman					
1.5.2.5. Izgradnja nove infrastrukture Ski centar Bjelašnica/Igman					
1.5.2.6. Rekonstrukcija i sanacija Olimpijskog kompleksa Zetra					
1.5.2.7. Unapređenje ljetne ponude na Igmanu (adrenalin park, zip line, biciklističke staze...)					
1.6. Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma		800.000	0	600.000	
1.6.1. Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta		80.000	0	0	
1.6.1.1. "Kreiranje strategije razvoja održivog turizma KS"		80.000			
1.6.1.2. "Proglašavanje novih i unapređenje razvoja postojećih zaštićenih područja"					
1.6.2. Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu		120.000	0	0	
1.6.2.1. "Unapređenje kapaciteta JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola"		120.000			
1.6.3. Razvoj turističke infrastrukture		600.000	0	600.000	
1.6.3.1. "Turistička signalizacija u KS"		600.000		600.000	TZKS
1.7. Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije		80.000	80.000	0	
1.7.1. Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja		80.000	80.000	0	
1.7.1.1. "Kreiranje strategije ruralnog razvoja KS"		80.000	80.000		
1.7.2. Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima					
1.7.3. Unapređenje stanja u sektoru šumarstva					
Strateški cilj 2 Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)		315.795.268	64.196.723	136.628.545	
2.1. Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom		45.940.000	0	0	
2.1.1. Unapređenje kvalitete usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja		24.340.000	0	0	

uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem.					
2.1.1.1. „Rekonstrukcija objekata predškolskih ustanova na području kantona“		3.900.000			
2.1.1.2. „Povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Kantonu Sarajevo“		14.000.000			
2.1.1.3. „Povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanja“		1.400.000			
2.1.1.4. „Podizanje kvalitete inicijalne edukacije nastavnika i kontinuiranog profesionalnog obrazovanja nastavnika za predškolski odgoj i obrazovanje“		700.000			
2.1.1.5. „Unapređenje sistema rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3-5 godina)“		3.500.000			
2.1.1.6. „Uspostava baze podataka prema Eurostat metodologiji“		840.000			
2.1.2. Osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja		4.900.000	0	0	
2.1.2.1. „Inovirati nastavne planove i programe prema potrebama na tržištu rada“		3.500.000			
2.1.2.2. „Unaprijediti sistem obavljanja prakse u skladu sa preporukom i Kriterijima EU“		700.000			
2.1.2.3. „Unaprijediti sistem karijernog savjetovanja u formalnom i neformalnom obrazovanju“		700.000			
2.1.3. Osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja		700.000	0	0	
2.1.3.1. „Unapređenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja“		700.000			
2.1.4. Unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima, te međunarodnim akterima.		16.000.000	0	0	

2.1.4.1. "Implementacija kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa"		2.000.000			
2.1.4.2. „Razvijanje sistema pozitivnih vrijednosti kod učenika“		8.400.000			
2.1.4.3. „Razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja“		2.800.000			
2.1.4.4. „Unapređenje sistema inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja nastavnika		2.100.000			
2.1.4.5. „Uspostava sistema za unapređenje rada sa nadarenim učenicima“		700.000			
2.1.5. Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima		0	0	0	
2.1.5.1. „Unaprijediti sistem za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti.“					
2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti		38.030.000	0	0	
2.2.1. Reforma sistema socijalne politike		0	0	0	
2.2.1.1. „Analiza efikasnosti, održivosti i pravičnosti sistema socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom, radi ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti“					
2.2.1.2. „Izrada Socijalne mape u Kantonu Sarajevo“					
2.2.2. Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika		33.000.000	0	0	
2.2.2.1. „Uspostaviti kvalitetniji sistem planiranja i pružanja socijalnih usluga“					
2.2.2.2. „Unaprijediti sistem podrške djeci u stanju potrebe“					
2.2.2.3. „Unaprijediti sistem podrške starijim osobama i penzionerima“					
2.2.2.4. „Unaprijediti sistem podrške raseljenim porodicama“					
2.2.2.5. „Program rješavanja stambenog zbrinjavanja braniteljske populacije“		28.000.000			

2.2.2.6. „Unaprijediti sistem podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju“		5.000.000			
2.2.3. Smanjiti broj slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja		0	0	0	
2.2.3.1. „Poboljšanje kvalitete programa u oblasti primarne i sekundarne prevencije nasilja i poboljšanje podrške žrtvama nasilja“					
2.2.4. Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključanje svih relevantnih aktera u zajednici		0	0	0	
2.2.4.1. „Povećanje vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite kroz razvoj socijalnih usluga“					
2.2.5. Unapređenje zaštite djece , s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu kontaktu sa Zakonom		0	0	0	
2.2.5.1. „Povećanje institucionalnih i vaninstitucionalnih kapaciteta za zaštitu djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom i prevencija društveno neprihvatljivih oblika ponašanja»					
2.2.6. Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu		5.030.000	0	0	
2.2.6.1. „Izgradnja/obnova/rekonstrukcija stambenih jedinica raseljenih lica u KS“		5.000.000			
2.2.6.2. „Kontinuirano stvarati uslove za obezbjeđivanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS na prijeratna mjesta prebivališta“					
2.2.6.3. „Povećati učinkovitost i efikasnost sistema readmisije i izgradnja sistema veza sa dijasporom“		30.000			
2.3. Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema		40.300.000	0	9.800.000	
2.3.1. Unaprijediti dostupnost efikasnih i efektivnih kvalitetnih zdravstvenih usluga		20.000.000			

2.3.1.1. „Unapređenje zdravstvene infrastrukture“					
2.3.1.2. „Definisanje Standarda i normativa zdravstvene zaštite za Kanton Sarajevo“					
2.3.1.3. „Definisanje Registra zdravstvene opreme“					
2.3.2. Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema		9.800.000	0	9.800.000	
2.3.2.1. „Unapređenje razvoja zdravstvenoga informacionog sistema u Kantonu Sarajevo“		9.800.000		9.800.000	ZZOKS
2.3.3. Unaprijediti sistem prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva		500.000	0		
2.3.3.1. „Preventivni programi u cilju unaprjeđenja i zaštite zdravlja stanovništva“		500.000			
2.3.4. Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije		10.000.000	0		
2.3.4.1. „Plan pripravnosti za slučaj pandemija – Generički okvir (timovi, edukacija, standardne operativne procedure, redovne godišnje simulacijske vježbe, infrastrukturno pripremljene tačke ulaska prema MZR, sistem monitoringa)“		10.000.000			
2.4. Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta		191.525.268	64.196.723	126.828.545	
2.4.1. Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija		1.020.000	520.000		
2.4.1.1. "Kreiranje strategije razvoja kulture KS"		20.000	20.000		
2.4.1.2. "Podrška radu i razvoju Centra kreativnih industrija KS"		1.000.000	500.000	500.000	
2.4.2. Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa		11.800.000	10.300.000	1.500.000	
2.4.2.1. "Unaprijediti očuvanje tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 92-95"		10.000.000	10.000.000		
2.4.2.2. „Unapređenje i zaštita kulturno-historijskog naslijeđa“		900.000	150.000	750.000	
2.4.2.3. "Promocija i povećanje dostupnosti i kvaliteta kulturnih usluga i podrška festivalskim manifestacijama"		900.000	150.000	750.000	
2.4.3. Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta		178.705.268	53.376.723	125.328.545	
2.4.3.1. "Kreiranje strategije razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta KS"		50.000			

3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima		1.189.590.386	469.887.848	219.600.000	
3.1. Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU		51.536.809			
3.1.1. Smanjenje emisije polutanata u zrak		1.686.259			
3.1.1.1. „Strategija ograničenja korištenja uglja i čvrstih goriva“		410.553			
3.1.1.2. “Uspostavljanje zelenog koridora duž rijeke Miljacke i koridora glavne saobraćajnice od Velikog parka do ulice Hamdije Čemerlića“		1.075.706			
3.1.1.3. „Studija o porijeklu emisija iz svih izvora“		200.000			
3.1.2. Povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije		48.170.550			
3.1.2.1. „Povećanje energetske efikasnosti u objektima individualnog i kolektivnog stanovanja“		32.716.292			
3.1.2.2. „Studija o mogućnosti ulaska na tržište tehnologija proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u KS		200.000			
3.1.2.3. „Planovi energijske efikasnosti za KS za period 2019.-2021. godine i period 2022.-2024. godine ”		254.258			
3.1.2.4. „Program sanacije javnih zgrada sa ciljem poboljšanja energijske efikasnosti ”		15.000.000			
3.1.3. Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke		1.680.000			
3.1.3.1. „Unapređenje sistema monitoringa kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo“		1.380.000			
3.1.3.2. „Uspostavljanje kontinuiranog monitoringa buke“		300.000			
3.2. Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost		7.727.319	2.447.848	0	
3.2.1. Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring		2.782.853			
3.2.1.1. "Valorizacija i zaštita prirodnih područja u KS“		1.007.253			
3.2.1.2. "Popis ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima Kantona Sarajevo prema Crvenoj listi Federacije BiH“		30.000			

3.2.1.3. "Istraživanja biodiverziteta u zaštićenim prirodnim područjima, prevashodno vrsta flore, faune i fungije koji nisu obuhvaćeni Crvenom listom FBiH".		200.000			
3.2.1.4. "Istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u Kantonu Sarajevo uz procjenu njihovog uticaja na native vrste"		70.000			
3.2.2. Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla		2.496.618			
3.2.2.1. „Nadograditi i unaprijediti integrirano urbano planiranje bazirano na GIS-u za Kanton Sarajevo s ciljem bolje efikasnosti sistema monitoringa i evaluacije u planiranju“		1.991.035			
3.2.2.2. "Uspostaviti mehanizme za unapređenje vrijednosti zemljišta u skladu sa razvojnim mjerama prostornog uređenja"		195.583			
3.2.2.3. "Deminiranje i saniranje šuma"		310.000			
3.2.3. Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava		2.447.848	2.447.848		
3.2.3.1. "Sistemska zaštita izvorišta vode za piće"		50.000	50.000		
3.2.3.2. "Procjena rizika od klimatskih promjena radi osiguranja otpornosti na buduće promjene"		2.397.848	2.397.848		
3.3. Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom		142.065.662	0	0	
3.3.1. Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije		28.709.746	0	0	
3.3.1.1. „Izgradnja infrastrukture za odvojeno prikupljanje otpada koji se može reciklirati“		28.318.580			
3.3.1.2. „Izrada tarifnog modela za sistem upravljanja otpadom“		391.166			
3.3.2. Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada		4.355.636	0	0	
3.3.2.1. „Razviti sistem upravljanja otpadom životinjskog porijekla“		3.520.495			
3.3.2.2. „Uspostaviti kapacitete za adekvatno zbrinjavanje otpada koji sadrži azbest“		620.000			
3.3.2.3. „Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina“		215.141			

3.3.3. Uspostavljanje Regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO)		109.000.280	0	0	
3.3.3.1. "Program aktivnosti na sanaciji i izgradnji RCUO Smiljevići"		14.827.065			
3.3.3.2. „Razvijanje infrastrukture za mehaničko-biološki tretman otpada“		94.173.215			
3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture		988.260.596	467.440.000	219.600.000	
3.4.1. Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture		660.000.000	442.000.000	218.000.000	
3.4.1.1. "Povećanje sigurnosti i bezbjednosti u saobraćaju i unapređenje infrastrukture za osobe sa invaliditetom"		20.000.000	16.000.000	4.000.000	
3.4.1.2. „Ulaganje u infrastrukturu i vozila javnog linijskog prevoza putnika“		250.000.000	225.000.000	25.000.000	
3.4.1.3. „Razvoj nemotorizovanih vidova prevoza i kretanja“		20.000.000	16.000.000	4.000.000	
3.4.1.4. „Izgradnja primarnih gradskih saobraćajnica“		200.000.000	100.000.000	100.000.000	
3.4.1.5. „Unapređenje i regulacija saobraćaja u mirovanju“		100.000.000	50.000.000	50.000.000	
3.4.1.6. „Razvoj urbane gradske logistike“		20.000.000	10.000.000	10.000.000	
3.4.1.7. „Uključivanja željeznice u jedinstven sistem javnog prevoza putnika“		50.000.000	25.000.000	25.000.000	
3.4.2. Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja		217.000.000	0	0	
3.4.2.1. „Strategije i planovi za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima sa potrošačima“		1.000.000			
3.4.2.2. „Praćenje i prikupljanje podataka iz vodovodne mreže“		6.000.000			
3.4.2.3. „Smanjenje gubitaka vode iz mreže“		210.000.000			
3.4.2.4. „Smanjenje rizika u pogledu kvaliteta vode“					
3.4.3. Unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda		1.500.000	0	0	
3.4.3.1. „Praćenje otpadnih voda i tokova rijeka i opterećenja“		500.000			
3.4.3.2. „Izraditi Studiju o finansiranju PPOV, kanalizacije i održivih OSO-a, analiza propisa i upravljanja komunalnim preduzećima“		1.000.000			
3.4.4. Unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija)		82.720.596	0	0	

3.4.4.1. „Rekonstrukcija, povećanje efikasnosti i proširenje sistema daljinskog grijanja“		69.200.000			
3.4.4.2. „Rekonstrukcija i proširenje distributivne gasne mreže“		13.520.596			
3.4.5. Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture		27.040.000	25.440.000	1.600.000	
3.4.5.1. „Projekat poboljšanja komunalne higijene javno-prometnih površina Kantona Sarajevo“		3.840.000	3.840.000		
3.4.5.2. „Unapređenje rada komunalnih pogrebnih usluga“		23.200.000	21.600.000	1.600.000	
4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		54.100.000	3.525.000	1.175.000	
4.1. Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države		53.000.000	2.900.000	700.000	
4.1.1. Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, gorska služba spašavanja...)		0	0	0	
4.1.1.1. „Jačanje kapaciteta GSS u KS“					
4.1.1.2. „Jačanje kapaciteta civilne zaštite u KS“					
4.1.2. Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije		3.450.000	2.800.000	650.000	
4.1.2.1. „Jačanje uloge i djelovanja Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS“					
4.1.2.2. „Jačanje antikoruptivnih kapaciteta policije, te digitalizacija u skladu sa mogućnostima svih segmenata policijskog rada i djelovanja i drugih službi uključujući nabavku instalaciju opreme u radnim prostorima s ciljem efikasnijeg rada i prevencije korupcije i koruptivnog ponašanja“					
4.1.2.3. „Jačanje kvalitativnih i kvantitativnih kapaciteta Uprave policije MUP-a KS“		3.000.000	2.500.000	500.000	
4.1.2.4. „Uspostavljanje saradnje Uprave policije sa svim institucijama KS, kao i sa nadležnim organima koji su u posjedu podatka bitnih za istragu“		450.000	300.000	150.000	
4.1.3. Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...)		49.550.000	100.000	50.000	
4.1.3.1. „Modernizacija sistema nadzora i upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevu“					

4.1.3.2. "Modernizacija infrastrukture za upravno-administrativno poslovanje"		22.000.000			
4.1.3.3. „Nabavka helikoptera i formiranje helikopterske jedinice“		27.400.000			
4.1.3.4. "Podići nivo sigurnosti saobraćaja"					
4.1.3.5. "Izmjena i dopuna postojećih zakonskih propisa u oblasti sigurnosti saobraćaja"					
4.1.3.6. "Uspostava jedinstvene baze podataka za prikupljanje i obradu podataka o saobraćajnim nezgodama"					
4.1.3.7. „Sistemska prevencija maloljetničke delikvencije kroz Implementaciju Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH“		150.000	100.000	50.000	
4.2. Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija		500.000	25.000	475.000	
4.2.1. Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova)		500.000	25.000	475.000	
4.2.1.1. "Implementacija reforme u oblasti javnih finansija u KS"					
4.2.1.2. „Uspostava sistema (aplikativnog softvera) za praćenje duga i potraživanja Kantona Sarajevo i u Kantonu Sarajevo“		500.000	25.000	475.000	
4.2.2. Povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (Zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija)		0	0	0	
4.2.2.1. „Unaprijediti međusektorski pristup razvoju prostornih baza podataka u GIS-u uz normiranje obaveze njihovog korištenja u procesu digitalne transformacije javnih usluga od strane svih resora kantonalnih ministarstava i KJKP u Kantonu Sarajevo“					
4.2.2.2. „Uspostavljen višedimenzionalni katastar infrastrukture, uključuje 360 stupnjeva snimak podzemne i nadzemne infrastrukture centimetarske preciznosti, interpretacija i deklaracija vlasništva nad pojedinim segmentima infrastrukture, uspostava procesa za ažuriranje podataka i dr.“					

4.2.2.3. „Usvojen Prostorni plan nove generacije Kantona Sarajevo 2024-2034.“					
4.3. Reformisati javnu upravu		600.000	600.000	0	
4.3.1. Osnajivanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS		0	0	0	
4.3.1.1. „Donošenje normativnih rješenja za JLS u Kantonu Sarajevo radi jačanja partnerskog odnosa sa JLS sa mehanizmima za poticanja kulture inovacija zaposlenika kantonalne/gradske/općinske uprave i građana kroz veću uključenost u procese umrežavanja i stvaranja novih digitalnih javnih usluga“					
4.3.2. Razvoj digitalne uprave i e-usluga		0	0	0	
4.3.2.1. „Uspostaviti digitalnu infrastrukturu za sve napredne pametne usluge“					
4.3.3. Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnažiti kapacitete ostalih kantonalnih institucija		600.000	600.000	0	
4.3.3.1. „Program povezivanja i modernizacije urbanih centara u Kantonu Sarajevo radi boljeg kvaliteta življenja i zaštite okoliša kroz javne investicije u povećanje energetske efikasnosti objekata, javno-privatna partnerstva za obnovljive izvore energije i dekarbonizaciju, pametna rješenja za digitalne sisteme upravljanja“					
4.3.3.2. „Harmonizacija tehničke regulative i legislative u zemljama jugoistočne Evrope (II faza)“		600.000	600.000		
4.3.3.3. „Osnažiti ljudske resurse Ministarstva zdravstva KS“					
4.3.3.4. „Popunjavanje Uprave policije MUP-a KS nedostajućim policijskim službenicima i stvaranje neophodnih zakonskih i podzakonskih uvjeta za zapošljavanje i unapređenje“					
4.4. Unaprijediti sistem upravljanja razvojem		0	0	0	
4.4.1. Jačati kapacitete u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI,		0	0	0	

Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje)					
4.4.1.1. „Osnaživanje Zavoda za planiranje razvoja KS u polju razvojne politike i kapaciteta za ispunjenje obaveza iz oblasti evropskih integracija“					
4.4.1.2. „Osnaživanje međusektorske saradnje u KS u povlačenju evropskih fondova“					
4.4.2. Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora)		0	0	0	
4.4.2.1. „Uspostavljanje formalnog mehanizma predstavljanja, komuniciranja i uvezivanja nevladinog sektora na području KS sa kantonalnom upravom i Vladom KS“					
4.4.3. Osigurati preduslove za efikasniju realizaciju povlačenja EU sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU fondova)		0	0	0	
4.4.3.1. „Olimpijski prsten Sarajeva“					
4.5. Pozicioniranje KS u široj regiji i Evropi		0	0	0	
4.5.1. Kreiranje i upravljanje brendom		0	0	0	
4.5.1.1. „Pametni Grad Sarajevo“					
4.5.2. Pokretanje i razvoj zelene ekonomije		0	0	0	
4.5.2.1. „Zelena ekonomija“					
4.5.2.2. „Sarajevski Eko Kolodvor“					
Ukupno iz strateškog dokumenta**		1.767.715.654,00	629.239.571,00	367.803.545,00	
PREGLED PO IZVORIMA					
(iznosi u KM i procenti)					
Budžetska sredstva	Kreditna sredstva		Sredstva EU i drugih međunarodnih donatora	Ostale donacije	

6 Okvir za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja

Opća vizija

Kako bi se ojačao mehanizam za implementaciju razvojnih prioriteta unutar KS, kao i stvorila mogućnost za efektivniju realizaciju strateških i prioritetnih ciljeva definiranih unutar Integrirane strategije razvoja KS za period 2021-2027., bit će osnažen sistem za upravljanje razvojem.

U skladu sa pomenutim i prema Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, KS će prihvatiti i praktično primijeniti funkcionalni sistem koji sadrži horizontalnu (između ministarstava) i vertikalnu (između kantonalnih institucija, viših nivoa vlasti i jedinica lokalne samouprave u sastavu KS) koordinaciju, neposredno usklađivanje strateškog planiranja i budžetskih procesa, kao i sistemsku implementaciju, monitoring i evaluaciju razvojnih ciljeva. Sistem za upravljanje razvojem definira odgovorne institucije, mehanizme partnerstva i ključne korake procesa, te time omogućava efektivniju i efikasniju javnu upravu, razvoj orijentiran na rezultate i optimalne apsorpcijske kapacitete za korištenje eksternih finansijskih resursa.

U tom smislu pred Zavodom za planiranje razvoja KS (Tijelo za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u KS) predstoje složeni zadaci, funkcije integrisanog upravljanja razvojem, sveukupna tehnička koordinacija i savjetovanje svih relevantnih aktera uključenih u sistem za planiranje razvoja, što nalaže jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u KS.

Ključni principi i karakteristike sistema

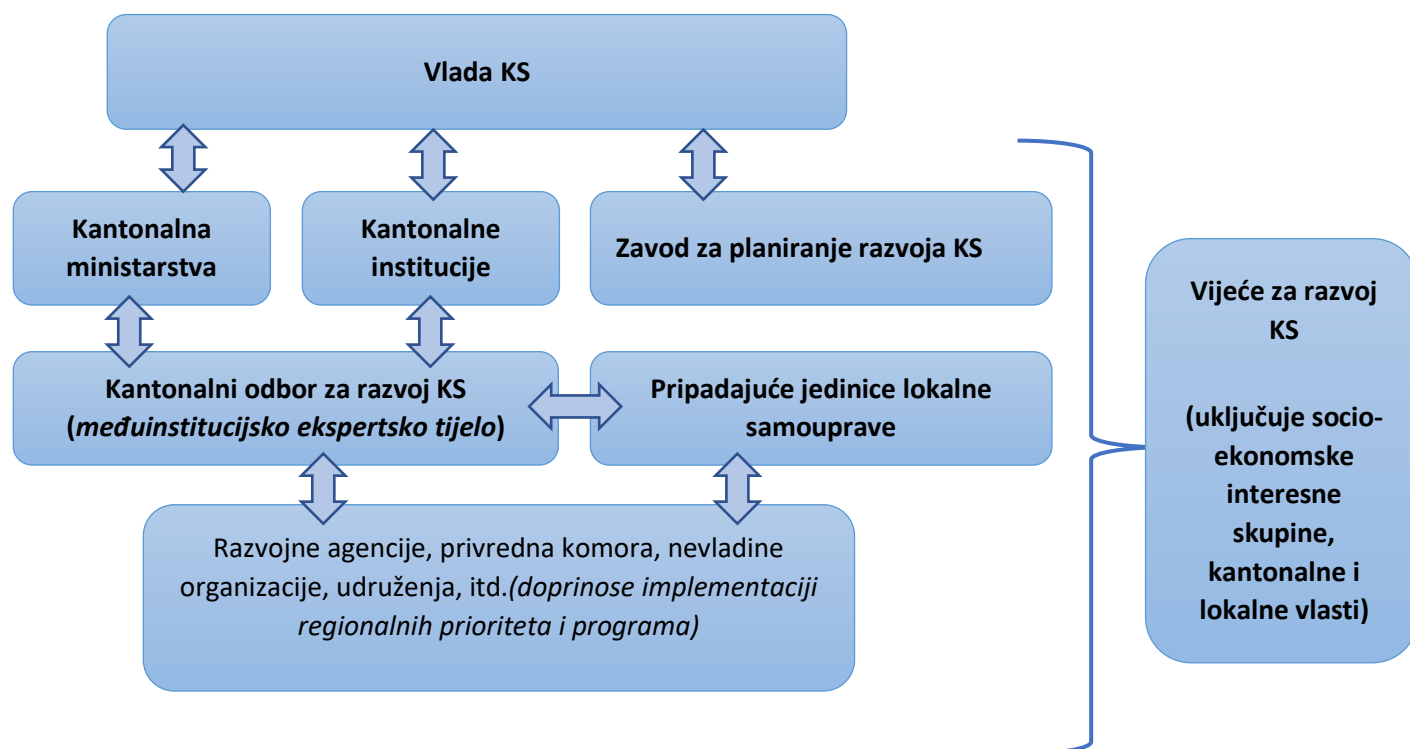
- Razvojno planiranje unutar KS će biti zasnovano na harmoniziranom i standardiziranom pristupu, usaglašenom sa prioritetima razvoja države i FBiH, te omogućavanjem integriranog i održivog socio-ekonomskog razvoja KS.
- Strategija razvoja KS će služiti kao širi strateški okvir za sistem upravljanja razvojem.
- Strategije razvoja kantona (integrirane i/ili sektorske) i pripadajućih jedinica lokalne samouprave će biti vertikalno usaglašene (razvojni prioriteti, programi/projekti) pružajući koherentnu socio-ekonomsku platformu razvoja za područje KS.
- Sistem za upravljanje razvojem će karakterizirati harmoniziran i međusobno povezan pristup strateškom planiranju, kratkoročnoj operacionalizaciji prioriteta, usklađivanju sa budžetom i programom javnih investicija kao i implementacijom, monitoringom i evaluacijom realizacije prioriteta.
- Strategije razvoja kantona i pripadajućih jedinica lokalne samouprave, a specifično, njihovi operativni programi i mjere, bit će komplementarni i služiti će kao osnova za privlačenje eksternih finansijskih resursa (Evropske unije i dr.) za njihovu uspješnu implementaciju.
- Strategije razvoja na kantonalnom i lokalnom nivou služiti će kao platforma za kreiranje trogodišnjih i godišnjih (kratkoročnih) planova rada svih relevantnih kantonalnih institucija, godišnjeg budžeta i planova javnih investicija na kantonalnom i lokalnom nivou.
- Implementacija zasnovana na rezultatima identificiranih trogodišnjih/godišnjih prioriteta i mjera strateškog okvira je osigurana od strane svih relevantnih kantonalnih institucija, podržana i koordinirana od strane Zavoda za planiranje razvoja KS i realizirana u partnerstvu sa jedinicama lokalne samouprave u sastavu kantona te ostalim javnim, privatnim i drugim partnerima.
- U cilju uspostavljanja datog sistema, postojeći regulacioni i institucionalni okviri će biti iskorišteni i/ili unapređeni.

Ključni institucionalni partneri sistema, njihove funkcije i odgovornosti

S obzirom na složenost i integriranu prirodu sistema za upravljanje razvojem u KS, njegov institucionalni okvir čini Vlada KS, kantonalna ministarstva i njihove nadležne strukture odgovorne za planiranje i upravljanje razvojem, Zavod za planiranje razvoja KS.

Schema koja slijedi predstavlja suštinu cjelokupnog institucionalnog okvira za upravljanje razvojem KS:

Šematski prikaz 2. Institucionalni okvir za upravljanje razvojem KS

Vlada KS U okviru sistema za upravljanje razvojem, Vlada KS je odgovorna za: (I) usvajanje strategije razvoja, kao i drugih relevantnih strateških dokumenata; (II) definiranje upravljanja, implementacije, monitoringa i evaluacije strateških dokumenata; (III) usvajanje budžeta i programa javnih investicija, u skladu sa strateškim razvojnim prioritetima; (IV) usvajanje trogodišnjeg i godišnjeg plana rada baziranog na planovima rada kantonalnih institucija po strateškom okviru; (V) usvajanje regulatornih i administrativnih okvira koji osiguravaju efektivnu realizaciju strateških dokumenata i razvojnih prioriteta; (VI) iniciranje partnerstva između domaćih institucija viših, kantonalnih i lokalnih nivoa vlasti, kao i međunarodnih partnera, tako da potakne realizaciju razvojnih prioriteta; (VII) monitoring realizacije strateških dokumenata i pregled procesa; (VIII) osigurava transparentno i participatorno planiranje razvoja i upravljanje u Kantonu.

Kantonalna ministarstva i institucije Kantonalna ministarstva koja će biti direktno uključena u sistem za upravljanjem razvojem u Kantonu su: Ministarstvo finansija, Ministarstvo kulture i sporta, Ministarstvo pravde i uprave, Ministarstvo privrede, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Ministarstvo saobraćaja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo za boračka pitanja, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje, Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice i Ministarstvo zdravstva.

Ključne funkcije kantonalnih ministarstava (i relevantnih sektora), kao i drugih kantonalnih organa uprave i kantonalnih upravnih organizacija unutar sistema za upravljanje razvojem, uključuju: (I) koordiniranje i uključivanje u proces razvoja integriranih ili sektorskih kantonalnih strategija; (II) koordiniranje sa pripadajućim jedinicama lokalne samouprave u procesu izrade i implementacije kantonalnih strategija; (III) priprema trogodišnjeg/godišnjeg plana rada za ministarstvo bazirano na usvajanju strateških dokumenata i njihovih operativnih okvira koji su direktno vezani za budžet i program javnih investicija kantona; (IV) osiguravanje ispravnosti u procesima implementacije, monitoringa i izvještavanja u realizaciji mjera/prioriteta identificiranih unutar trogodišnjeg/godišnjeg plana rada ministarstva/institucije, baziranog na razvojnim ciljevima i indikatorima postavljenim unutar relevantnog strateškog okvira; (V) korištenje Informacionog sistema za upravljanje javnim investicijama (PIMIS) u procesu pripreme kantonalnog programa javnih investicija, baziranog na konkretnim prioritetima postavljenim unutar relevantnih strateških dokumenata; (VI) razmjenu informacija i interakciju sa Zavodom za planiranje razvoja KS u procesu trogodišnje/godišnjeg planiranja, budžetiranja, implementacije, monitoringa i realizacije razvojnih prioriteta.

Zavod za planiranje razvoja KS Zavod za planiranje razvoja KS, između ostalih funkcija propisanih mandatom, u sistemu upravljanja razvojem kantona ima ključnu ulogu. Funkcije i nadležnosti Zavoda su definirane kantonalnim podzakonskim propisima. U okvirima sistema za upravljanje razvojem, specifične funkcije Zavoda će biti: (I) koordinacija i podrška u procesu izrade integriranih/sektorskih kantonalnih strategija; (II) predstavljanje procesa planiranja razvoja KS višim nivoima vlasti i unutar relevantnih jedinica lokalne samouprave; (III) podrška kantonalnim institucijama i koordinacija godišnjih i trogodišnjih planova rada ministarstava (baziranih na relevantnim strateškim dokumentima koji služe kao osnova za pripremu budžeta i programa javnih investicija); (IV) uključivanje u izradu operativnih programa, na osnovu kojih Bosna i Hercegovina postaje korisnica pristupnih fondova iz evropskog budžeta; (V) koordiniranje jačanja institucionalnih kapaciteta u svim ministarstvima KS za strateško planiranje, te jačanje uloge civilnog društva u procesima razvojnog planiranja, implementacije, monitoringa i izvještavanja o implementaciji razvojnih strategija na nivou kantona; (VI) koordinacija usklađivanja te povezanosti razvojnog sa budžetskim planiranjem na nivou kantona; (VII) saradnja na pripremi razvojnih politika i projekata javnih investicija, posebno onih koji omogućavaju implementaciju usvojenih strategija; (VIII) praćenje implementacije razvojnih planova i njihove usklađenosti, te vođenje pripreme i objavljivanje godišnjeg Izvještaja o razvoju KS.

Jedinice lokalne samouprave unutar KS U skladu sa lokalnim strategijama razvoja i koristeći nastajanje jedinica za planiranje i upravljanje na lokalnom nivou, jedinice lokalne samouprave učestvuju u sistemu za upravljanje razvojem kako slijedi: (I) učešće u izradi strateških dokumenata kantona; (II) koordinaciju razrade i implementacije projekata identificiranih u strategiji razvoja jedinice lokalne samouprave u saradnji sa nadležnim institucijama u okviru jedinice lokalne samouprave, kantonalnim institucijama, susjednim jedinicama lokalne samouprave i socio-ekonomskim partnerima, a koji doprinose realizaciji razvojnih prioriteta; (III) učešće u pripremi javnih programa investicija kantona, baziranih na lokalnim prioritetima i onim koji su identificirani unutar Strategije razvoja KS; (IV) pružanje informacija i izvještaja vezanih za godišnju implementaciju lokalnih strategija; (V) učešće u partnerskim tijelima za razvoj u KS (npr. Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvoj).

Regionalne lokalne razvojne agencije Regionalne razvojne agencije (Regionalna razvojna agencija za sarajevsku mikroregiju SERDA), udruženja poslodavaca, privredne komore i ostali akteri imaju sljedeće funkcije u sistemu za upravljanje razvojem u KS: (I) podrška u procesu identifikacije, razvoja i implementacije projekata koji zadovoljavaju razvojne potrebe regije, u partnerstvu sa jedinicama lokalne samouprave, kantonalnim vlastima, privatnim sektorom i socio-ekonomskim interesnim skupinama; (II) pružaju podršku u razvoju biznis ideja i *start-up*-ova u regiji, kao i podršku ekonomskom razvoju i kreiranju radnih mjesta; (III) pružaju informacije i sarađuju sa Zavodom u vezi s godišnjom implementacijom prioriteta i projekata, koji direktno doprinose implementaciji

kantonalnih razvojnih strategija; (IV) učestvuju u partnerskim tijelima za razvoj KS (npr. Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvoj).

Ključna partnerska tijela za razvoj, njihove funkcije i odgovornosti

Ključne partnerske institucije u KS su: Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvoj.

Kantonalni odbor za razvoj je ključno tijelo u izradi strategije, monitoringu i reviziji procesa. Uključuje predstavnike svih ministarstava, socio-ekonomskih partnera, općina i Grada, SERDA-e, Privredne komore KS, Udruženja poslodavaca KS i nevladinog sektora. Kao takav, Odbor za razvoj je odgovoran za: (I) koordinaciju procesa planiranja i osiguranje ključnih strateških inputa kroz sve faze procesa planiranja; (II) savjetodavnu podršku u procesu koordiniranja izrade trogodišnjih i godišnjih planova institucija prema razvojnim prioritetima i mjerama utvrđenim u okviru integriranih ili sektorskih strategija razvoja, i u skladu sa principom „1+2”; (III) savjetodavnu podršku u procesu koordiniranja razrade i implementacije projekata identificiranih u strategiji razvoja, u saradnji sa nadležnim federalnim, kantonalnim ministarstvima/institucijama, susjednim kantonima i jedinicama lokalne samouprave u sastavu kantona, a koji doprinose realizaciji razvojnih prioriteta; (IV) savjetodavnu ulogu u procesu usklađivanja budžeta i programa javnih investicija sa razvojnim prioritetima definiranim u usvojenim strateškim dokumentima; (V) koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji integriranih/sektorskih razvojnih strategija.

Vijeće za razvoj kantona Vijeće za razvoj kantona je konsultativno partnersko tijelo, koje osigurava angažman i kontribuciju šireg broja interesnih skupina, ne samo u procesu strateškog planiranja, nego i u praćenju procesa implementacije strategije. Vijeće za razvoj kantona je tijelo vlade kantona koje ima savjetodavnu ulogu u procesima definiranja, implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u kantonu, i djeluje u skladu sa načelima partnerstva i saradnje. Vijeće za razvoj kantona čine: premijer, općinski načelnici, gradonačelnik, predstavnici sindikata, poslodavaca, akademske zajednice, nevladinih organizacija i drugi relevantni akteri. Vlada kantona posebnim aktom utvrđuje sastav i broj članova, način rada Vijeća za razvoj kantona i izvršavanja administrativno-tehničkih poslova, vodeći računa o ravnopravnoj zastupljenosti spolova. Glavne funkcije ovog tijela u okviru procesa upravljanja razvojem uključuju: (I) redovne sastanke (najmanje dva puta godišnje) kako bi se osigurale diskusije u procesu implementacije strategije, diskusije o godišnjim prioritetima i finansijskim mehanizmima, itd; (II) pružanje preporuka za strateške prioritete KS, koje će biti uvrštene u procese planiranja i razvoja na federalnom i državnom nivou; (III) diskusije u vezi sa razvojnim prioritetima i inicijativama, koje zahtijevaju zajedničke akcije različitih kantonalnih i lokalnih institucija u skladu sa kantonalnim strategijama razvoja; (IV) diskusije i preporuke za regionalne socijalne, ekonomske i okolišne projekte/prioritete i potencijale; (V) služi kao participatorna platforma diskusije za sve interesne skupine, koje iznose ideje i prijedloge za razvoj, i povezivanje javnog, privatnog i civilnog sektora u zajedničkoj akciji.

Ključni koraci godišnjeg procesa sistema za upravljanje razvojem u KS

- (1) Izrada Akcionog plana za implementaciju Strategije
- (2) Trogodišnje (3 godine) i godišnje planiranje rada u ministarstvima i javnim ustanovama u KS prema razvojnim prioritetima i mjerama utvrđenim prema kantonalnoj strategiji/ostalim sektorskim strategijama, kao i redovnim funkcionalnim odgovornostima kantonalnih institucija i predstavlja osnovu za pripremu prijedloga budžeta i programa javnih investicija KS.
- (3) Nacrt trogodišnjih i godišnjih planova razmatraju Kantonalni odbor za razvoj i Vijeće za razvoj prije konačnog podnošenja Vladi kantona.
- (4) Godišnji planovi rada kantonalnih institucija predstavljaju implementacioni dokument sa aktivnostima/projektima koji će se poduzimati na godišnjem nivou kako bi se realizirale mjere

(programi), iz trogodišnjeg plana rada, te ostvarili prioriteta i strateški ciljevi iz relevantnih strateških dokumenta i nadležnosti organa uprave utvrđenih u trogodišnjem planu rada.

(5) Tekuća implementacija godišnjih planova rada (mjera i programa) od strane svih kantonalnih ministarstava i institucija (uključujući procese nabavke, objava i vođenje *grant-shema*, itd).

(6) Sve nadležne institucije u KS vrše redovno prikupljanje podataka neophodnih za monitoring, evaluaciju i izvještavanje o realizaciji mjera i programa iz godišnjih planova.

Plan implementacije, monitoringa, izvještavanja, evaluacije Strategije

Zakonskim i podzakonskim normativnim okvirom u FBiH propisani su kao obavezni elementi strateškog planiranja i strateških dokumenata implementacija, monitoring, izvještavanje i evaluacija. U okviru pomenutih procesa ključno je izvršiti opis odgovornih institucija, opis postupaka i postupanja odgovornih institucija, dinamiku postupanja i okvir rokova.

Implementacija

Implementacija Strategije razvoja KS provodit će se alatima uspostavljenim Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH²⁴. Propisani alati za implementaciju su akcioni plan za implementaciju strategije, smjernice za trogodišnje planiranje, trogodišnji i godišnji planovi rada organa uprave na nivou kantona. Propisani alati za implementaciju izrađuju se u skladu sa članom 19. Uredbe o izradi strateških dokumenata u FBiH i članovima 10., 11. i 12. Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH. Akcioni plan za implementaciju strategije se na načelima razvojnog planiranja izrađuje za planski period važenja Strategije, svake planske godine po principu 1+2 usklađeno sa procesom izrade i usvajanja smjernica. Akcioni plan minimalno sadrži sljedeće elemente: naziv strateškog cilja i prioriteta, naziv planiranih mjera i strateških projekata sa očekivanim rezultatima, nosioce realizacije, okvirnu finansijsku vrijednost po godinama i očekivane izvore finansiranja. Stručna služba koordinira izradu akcionog plana koji uz prethodne konsultacije sa Vijećem za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u KS usvaja Vlada kantona. Implementacija kroz izradu trogodišnjih planova rada organa uprave na nivou kantonalnih organa uprave, u skladu sa podzakonskim okvirom je zasnovana na početnom procesu izrade smjernica. Smjernice se izrađuju svake godine za period od tri godine (1+2) sa sadržajem koji obuhvata oznaku nivoa za koje se izrađuje i period na koji se odnose, svrhu smjernica, strateške pravce koji proizilaze iz Strategije razvoja KS, prioriteta, mjere i strateške projekte, indikativni finansijski okvir i odgovarajuće indikatore. Smjernice u saradnji sa Zavodom za planiranje razvoja KS (Zavod) priprema premijer KS, a uz prethodne konsultacije i preporuke Vijeća za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u KS, iste usvaja Vlada KS. Trogodišnji plan rada kantonalnih organa uprave KS je implementacijski dokument koji operacionalizira strateške ciljeve, prioriteta i mjere iz Strategije razvoja KS, te operacionalizira nadležnosti organa uprave, i predstavlja temelj za izradu DOB-a i PJI-a. Prilikom izrade trogodišnjeg plana rada, kantonalni organi uprave imaju obavezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije razvoja KS sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg razdoblja. Trogodišnji plan rada se usvaja svake godine. U izradi trogodišnjeg plana kantonalni organi uprave preuzimaju projekte i aktivnosti iz akcionog plana. Mjere iz Strategije razvoja se unose kao programi u trogodišnjem planu rada, a svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje se i kao program u Dokumentu okvirnog budžeta (DOB-u) sa dodijeljenom šifrom. To znači da je mjera iz Strategije razvoja jednaka programu u trogodišnjem planu rada i DOB-u. U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program definišu se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja KS. Osim

²⁴Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 74/19).

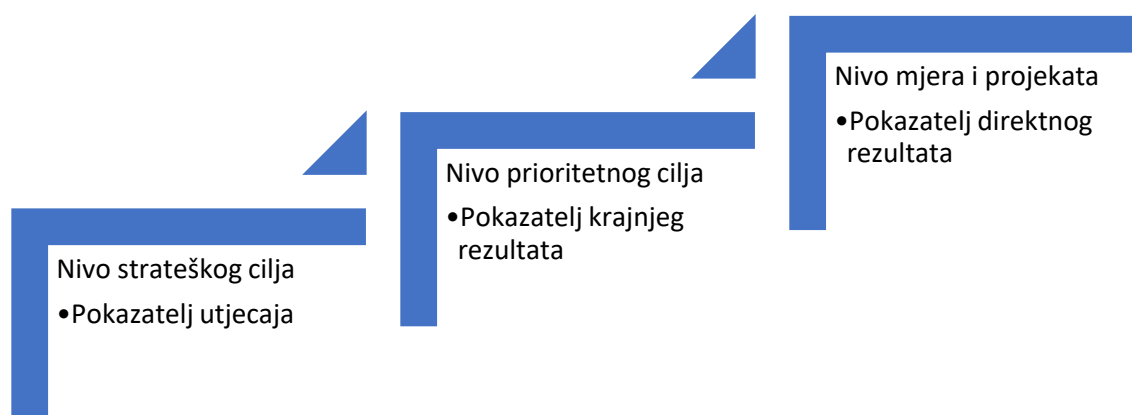
navedenog u trogodišnjem planu rada definiše se jedan glavni program kantonalnog organa uprave na osnovu strateških ciljeva i prioriteta iz Strategije razvoja KS i smjernica. Godišnji plan rada je implementacijski dokument koji sadrži, pored redovnih aktivnosti, i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se preduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz usvojenih strateških dokumenata, a priprema se na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada kantonalni organi uprave preuzimaju odabrane programe iz trogodišnjeg plana rada uključujući i glavni program. Pored godišnjeg programa rada koji radi svaki organ uprave pojedinačno, u skladu Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima izrađuje se godišnji program rada Vlade KS. Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web stranici Kantona. Doprinos implementacije Strategije razvoja KS daje i obaveza jedinica lokalne samouprave da usklađuju strategije razvoja jedinica lokalne samouprave.

Monitoring i izvještavanje

U skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH kao i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH (član 14., 15. i 16.), procesi monitoringa i izvještavanja su obavezne radnje razvojnog planiranja i upravljanja razvojem. Monitoring je sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja KS, u svrhu preduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima. Kvalitetno obavljanje monitoringa podrazumijeva da svi kantonalni organi uprave trebaju uspostaviti i redovno ažurirati elektronske evidencije o implementaciji strategije kao i indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije razvoja, kao i indikatora iz godišnjeg plana rada. Osnov za izradu izvještaja o radu organa uprave i izradu Izvještaja o razvoju čine pomenute evidencije. Naprijed pomenuti normativni okvir u oblasti izvještavanja propisuje obavezu izrade godišnjih izvještaja o radu i Izvještaj o razvoju. Godišnji izvještaj o radu priprema se sa namjerom praćenja provođenja planiranih aktivnosti i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa (mjera) organa i institucija na nivou kantona. U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi da li su i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, očekivani i ostvareni rezultati, planirana i utrošena sredstva za izvršenje aktivnosti, i za eventualno neizvršenje, razlog za neizvršenje ili djelomično izvršenje. Godišnje izvještaje o radu izrađuju kantonalni organi uprave i Vlada KS u skladu s Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH i relevantnim kantonalnim propisima. Izvještaj o razvoju je implementacioni dokument kojim se na godišnjem nivou sagledavaju stepen implementacije, opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata. Izvještaj o razvoju KS izrađuje Zavod za planiranje razvoja KS. Pored naprijed navedenog, Zavod vrši koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji Strategije, što podrazumijeva aktivnu saradnju sa svim institucijama nosiocima implementacije i monitoringa. U oblasti monitoringa i izvještavanja značajnu ulogu ostvaruje i Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u KS koje ima savjetodavnu ulogu u procesima implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u Kantonu. Vijeće razmatra godišnji izvještaj o razvoju Kantona, daje preporuke unapređujući implementaciju kao i kvalitet samog izvještaja. Vlada Kantona usvaja Izvještaj o razvoju KS, koji radi informisanja dostavlja Skupštini Kantona. Godišnji izvještaji o radu i Izvještaj o razvoju se objavljuju na web stranici Kantona i Zavoda. Zavod za planiranje razvoja KS će pratiti stepen realizacije strateških i prioritetnih ciljeva kroz pokazatelje utjecaja i pokazatelje krajnjeg rezultata.

Praćenje realizacije Strategije razvoja KS odvijat će se kroz tri vrste pokazatelja koji su prikazani na narednom šematskom prikazu:

Šematski prikaz 3. Pokazatelji praćenja realizacije Strategije razvoja KS

Osim spomenutog, Zavod za planiranje razvoja KS vrši poslove koji se odnose na: horizontalnu i vertikalnu koordinaciju planiranja i izvještavanja, učestvuje u pripremi nacrtu programa rada Vlade KS za mandatni period i vrši koordinaciju ocjene napretka u njegovom provođenju, učestvuje u pripremi nacrtu programa rada i izvještaja o radu Vlade KS, te rješavanje spornih pitanja vezanih za usaglašavanje planova rada i izvještaja o radu kantonalnih ministarstava i institucija i provođenje godišnjeg programa rada Vlade KS, koordinira pripremu godišnjeg izvještaja o radu Vlade KS.

Evaluacija

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u FBiH²⁵ uspostavljen je proces evaluacije. Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema definisanim kriterijima. Za strateške dokumente kantona obavezna je Evaluacija u toku, uključujući i Strategiju razvoja KS. Evaluacija u toku će se raditi u predzadnjoj godini implementacije Strategije razvoja (2026. godine). Evaluaciju će provesti nezavisni vanjski evaluator izabran od strane Zavoda za planiranje razvoja KS kao naručioca usluge. Evaluacija se može raditi i na sredini perioda implementacije ukoliko se za istom ukaže potreba utvrđena od strane Vlade kantona. Evaluacija u toku se radi sa ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i obezbjeđenja ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeći planski ciklus.

²⁵Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 74/19).

7 Prilozi

7.1 Sažeti pregled strategije razvoja

Tabela 48. Sažeti pregled Strategije razvoja sa indikatorima i finansijskim izvorima

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
1. Strateški cilj	Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj zaposlenih	152.394 (2019)	
		Prosječna plaća	1.153 (2019)	
		Indeks razvijenosti	2,03 (2019)	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.1. Prioritet	Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.1.1. Mjera	Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% Skraćenje procedure pribavljanja urbanističke i građevinske saglasnosti;		
		% Smanjenje troškova (naknada) pribavljanja urbanističke i građevinske saglasnosti;		
		% Skraćenje procedure pribavljanja energetske saglasnosti;		
		% Skraćenje rokova za priključke;		
		% Smanjenje naknada za priključke;		
		% Skraćenje procedura likvidacijskih i stečajnih postupaka;		
		Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo;		
		% Povećanje broj firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		Indikatori mjere		

1.1.2. Mjera	Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte		Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% smanjenje naknada za korisnost šuma;		
		% smanjenje naknada za komunalne usluge poput odvoza smeća, itd;		
		% smanjenje troškova parafiskalnih davanja za preduzeća;		
		Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo;		
		% Povećanje broja firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.1.3. Mjera	Sistemska pristup razvoju preduzetničke infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novoregistrovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške;		
		% povećan udio novoregistrovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške u odnosu na ukupan broj novoregistrovanih preduzeća;		
		Ostvareni ukupni godišnji prihod preduzeća u institucijama preduzetničke podrške;		
		Broj realizovanih edukativnih programa i programa mentoringa novoosnovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške.		
		Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo;		
		% Povećanje broj firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.1.4. Mjera	Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj preduzeća i novoregistrovanih preduzeća (start-up) korisnika postojećih mehanizama finansijske podrške;		
		Ostvareni ukupni godišnji prihod preduzeća korisnika finansijske podrške;		
		Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo;		
		% Povećanje broja firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
		Realizirane investicije (KM)	1.029.346	

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.1.5. Mjera	Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom koronavirusa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Usvojene izmjene tzv. Korona Zakona		
		Identificirane potrebe privrednih subjekata pogođenim pandemijom koronavirusa		
		Usvojen Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije koronavirusa	Broj zaposlenih u pogođenim industrijama / subjektima na kraju 2020	Broj zaposlenih u pogođenim industrijama / subjektima na kraju 2020 ili 2021.
		Formiran Savjet Vlade KS ili Ministarstva privrede;		
		Izvršene izmjene pravnog okvira u cilju olakšanja poslovanja pogođenih privrednih djelatnosti/subjekata		
		Raspisani/implementirani javnih pozivi za dodjelu finansijske podrške pogođenim privrednim djelatnostima/subjektima.		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.1.6. Mjera	Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Usvojene izmjene Zakona o JPP i odgovarajućih pravilnika;		
		Organizovan trening za minimalno 50 predstavnika javnih organa (prvi i drugi nivo);		
		Organizovan trening za minimalno 50 predstavnika zainteresiranih privatnih investitora;		
		Pripremljen i usvojen katalog JPP projekata;		
		Usvojeni planovi realizacije JPP projekata;		
		Pripremljene studije izvodljivosti, tenderska dokumentacija i nacrti ugovora za minimalno 3 JPP projekta		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.2. Prioritet	Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.2.1. Mjera	Unaprijediti tehnološku infrastrukturu i inovativnost poslovnih subjekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj zajedničkih projekata između naučnoistraživačkih institucija i poslovnih subjekata		
		Broj novih edukacijskih programa razvijenih u saradnji naučnoistraživačkih institucija i poslovnih subjekata;		
		Broj projekata i edukacijskih programa iz oblasti inovacija;		
		% povećanje izdataka poslovnog sektora za istraživanje i razvoj		
		Broj prijavljenih patenata		
		Broj prijavljenih patenata razvijenih u saradnji s obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama;		
		Broj naučnoistraživačkih konferencija i događaja koji promoviraju saradnju poslovnih subjekata s obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama;		
		Rast prihoda poslovnih subjekata u oblasti inovacija i visoke tehnologije		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.2.2. Mjera	Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije te na znanju baziranih usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% rast stranih direktnih investicija u KS;		
		Rast broja poslovnih subjekata u KS osnovanih od strane stranih investitora;		
		Rast broja poslovnih subjekata u KS osnovanih od strane dijaspor		
		Broj projekata realiziranih u saradnji s dijasporom na prenosu znanja i tehnologija		
		Broj projekata realiziranih u saradnji s dijasporom u kontekstu osnaživanja izvozne orijentacije domaćih poslovnih subjekata i osiguravanja tržišta za njihove proizvode/usluge u razvijenim ekonomijama		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

1.3. Prioritet	Povećati digitaliziranost ekonomije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.3.1. Mjera	Podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Rast broja poslovnih subjekata u KS koji koriste e-commerce platforme;		
		Broj preduzeća koja su zaprimila narudžbe putem interneta;		
		%promjene ukupnog prometa putem e-trgovine		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.3.2. Mjera	Jačati podršku razvoju IT sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj kompanija u IT sektoru u KS;	505	
		Broj zaposlenih u IT kompanijama;	10.089	
		% promjene prihoda/dobiti IT kompanija		
		Broj realizovanih mentoring i stručnih edukacijskih programa i treninga za IT start-upe uključujući mala i srednja preduzeća;		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.3.3. Mjera	Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Rast broja kompanija/obrta u kreativnim industrijama u KS;		
		Rast broja zaposlenih u kreativnim industrijama		
		% promjene prihoda/dobiti kreativnih biznisa;		
		Broj realizovanih mentoring i stručnih edukacijskih programa i treninga za kreativne biznise;		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

1.4. Prioritet	Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.4.1. Mjera	Jačati funkciju posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital službe za zapošljavanje KS	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj potpisanih sporazuma o saradnji sa udruženjima poslodavaca, privatnim agencijama, obrazovnim institucijama		
		Broj objavljenih oglasa na web stranici Službe		
		Broj novih/revidiranih postojećih programa na bazi uspostavljene saradnje		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.4.2. Mjera	Aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati "efektivnu" ponudu radne snage	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj realizovanih aktivacijskih programa usmjerenih na dugoročno nezaposlene i osobe sa otežanim pristupom tržištu rada		1 program godišnje; ukupno sedam u planskom periodu
		Realizovani programi podrške zapošljavanju u socijalnim uslugama	0	
		Realizovani programi zapošljavanja u domenu socijalnih usluga		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.4.3. Mjera	Povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Troškovi po jednoj novozaposlenoj osobi;		
		Broj objavljenih oglasa za zapošljavanje na web stranici službe;		
		Broj implementiranih programa baziranih na učincima;		
		Raspoloživa sredstva za implementaciju programa podrške novom zapošljavanju		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

1.5. Prioritet	Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća u KS	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.5.1. Mjera	Povećati efikasnost i podići kvalitet usluga komunalnog sektora u KS	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Donošen novi Zakon o komunalnim djelatnostima u KS		
		Usvojene izmjene Zakona o komunalnoj čistoći u KS – izmjena načina obračuna plaćanja;		
		Formirano nezavisno regulatorno tijelo shodno principima i direktivama EU		
		Usvojeni stručno verificirani normativi rada za sva javna komunalna preduzeća		
		Usvojeni i javno objavljeni programi rada svih javnih komunalnih preduzeća		
		Razvijen adekvatan sistem monitoringa pružanja usluga iz domena zajedničke komunalne potrošnje;		
		Usvojen cjenovnik usluga iz domena zajedničke komunalne potrošnje baziran na opravdanim troškovima pružanja usluga		
		Usvojen novi sistem finansiranja javnih komunalnih preduzeća – prema obimu pruženih usluga		
		Usvojene i implementirane studije organizacijsko-finansijskog restrukturiranja svih KJKP		
		Usvojena politika subvencioniranja KJKP		
		Evidentirano javno dobro i izdvojeno iz imovine svih KJKP		
		Implementiran jedinstven informacijski sistem na nivou svih KJKP		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.5.2. Mjera	Povećati efikasnost javnih preduzeća	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.6. Prioritet	Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.6.1. Mjera	Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj dolazaka turista u KS	667.756	1.068.409
		Broj noćenja turista u KS	1.309.113	2.884.706
		Prosječno zadržavanje turista u KS (dana)	1,96	2,7
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.6.2. Mjera	Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj upisanih učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	144	168
		Broj zanimanja u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	5	6
		Broj učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola	500	600
		Broj upisanih studenata na Studij turizam i zaštita životne sredine (I i II ciklus)	40	55
		Obim podrške TZ KS projektima za razvoj turizma u KS po javnim pozivima	1.624.187(2018) 680.960 (2019)	2.500.000
		Broj zaposlenih u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	9336	12.137
		Obim investicija u nova stalna sredstva u sektor pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	73.483.000 (2018)	88.179.600
		Broj pravnih lica u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	683	720
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.6.3. Mjera	Razvoj turističke infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

		Pokrivenost turističkom signalizacijom	N/A	100%
		Broj ležaja u KS	13.604	17.685
		Broj soba u KS	5.554	7.220
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.7. Prioritet	Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.7.1. Mjera	Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Obim investicija u poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo	2.928.000	5.000.000
		Broj zaposlenih u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	1.098	2.000
		Izvoz sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	16.083.000	20.000.000
		Budžetska sredstva za razvoj poljoprivrede	4.502.873	6.754.000
		Obrađene površine u ha	5.267 (2019)	6.320
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.7.2. Mjera	Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj stanovnika u ruralnim područjima		
		Broj zaposlenih u ruralnim područjima		
		Obim investicija u infrastrukturu u ruralnim područjima		
		Gustina putne mreže		
		Broj učenika u ruralnim područjima		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.7.3. Mjera	Unapređenje stanja u sektoru šumarstva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Površina šumskih područja KS,		
		ukupna zaliha drveta,		
		ukupni godišnji zapreminski prirast, realizacija etata,		

		broj kontrola ugroženih područja		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2. Strateški cilj	Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Stopa smrtnosti dojenčadi (u %)	9,9	
		Stopa završavanja škole (osnovna, srednja, fakultet)		
		Stepen socijalne isključenosti stanovništva (%)	44,7	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.1. Prioritet	Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom u KS	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.1.1. Mjera	Unapređenje kvalitete usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj ustanova za predškolsko obrazovanje	33	50
		Broj javnih ustanova namjenski određenih za predškolsko obrazovanje (33 ustanove)	50%	100%
		Procenat djece koja nisu primljena u javne ustanove zbog popunjenog kapaciteta	24%	0%
		Broj djece u odnosu na ukupan broj djece u KS koja pohađaju predškolsko obrazovanje 0 -3	Nema	
		Broj djece u odnosu na ukupan broj djece u KS koja pohađaju predškolsko obrazovanje 3-5	Nema	
		Broj djece u odnosu na ukupan broj djece u KS koja pohađaju predškolsko obrazovanje pred polazak u školu, 5-6 godina	Nema	
		Broj subvencionirane djece bez roditeljskog staranja uključene u predškolsko obrazovanje		
		Broj djece obuhvaćene servisima Centara za rani rast i razvoj;		
		Broj djece sa ustanovljenim razvojnim poteškoćama;		

		Broj djece sa ustanovljenim razvojnim poteškoćama koja su obuhvaćena dodatnim intervencijama		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.1.2. Mjera	Osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Donešena zakonska regulativa za uvođenje sistema dualnog obrazovanja		100%
		Procenat NPP u srednjem stručnom obrazovanju koji su ažurirani u skladu s potrebama tržišta rada		30%
		Uspostavljen sistem obavljanja prakse u skladu sa Kriterijima EU za kvalitetnu i efektivnu praktičnu nastavu		80%
		Uveden sistem dobrovoljne/obavezne prakse u VO		100%
		Povećan broj časova praktične nastave kod poslodavca u srednjem stručnom obrazovanju		50%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.1.3. Mjera	Osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Povećan broj akreditovanih programa za formalno obrazovanje odraslih	20%	50%
		Povećan broj akreditovanih programa za neformalno obrazovanje odraslih	20%	100%
		Smanjen broj nezaposlenih lica na evidenciji JU „ Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“	10%	0%
		Povećan broj lica koja su završila program prekvalifikacije i dokvalifikacije (formalni programi obrazovanja odraslih)	10%	
		Povećan broj zaposlenih lica nakon stečene srednje stručne spreme	10%	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.1.4. Mjera	Unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Donešeni Standardi za nastavničku profesiju		100%

	nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima	Broj unapređenih NPP za inicijalno obrazovanje nastavnika		80%
		Procenat ažuriranih nastavnih planova i programa		80-90%
		Procenat sredstava iz budžeta za financiranje projekata podrške pripremi i odlasku na takmičenja i promociju uspjeha talentovanih učenika u osnovnim i srednjim školama		
		Iznos budžetskih sredstava koji dodjeljuje MON za nagrađivanje najboljih učenika		
		Rezultati na međunarodnim takmičenjima		
		Broj nastavnih sati iz informatike, po učeniku		
		Osvojene međunarodne učeničke nagrade u oblasti IT		80-90% predviđenog broja
		Broj ciljanih aktivnosti koje je tijelo za koordinaciju podrške podizanju kvalitete obrazovanja u KS provelo/podržalo		
		Procenat nastavnika stručnih predmeta koji su imali ciljanu edukaciju vezanu za njihov predmet kroz KPR (na godišnjem nivou)		80-90%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.1.5. Mjera	Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Rang univerziteta na međunarodnoj ljestvici, ispod 3.000-og mjesta	Webometrics	
		Procenat laboratorija funkcionalnih za tip namjene	34%	60%
		Procenat BDP u ulaganja u istraživanje i razvoj (Napomena: podatak je za FBIH)	0,18%	0,90%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.2. Prioritet	Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.2.1. Mjera	Reforma sistema socijalne politike	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

		Definirane potrebne promjene pravnog okvira i predložene inicijative za F BiH		
		Definiranje ranjivih grupa stanovništva, prema EU indikatorima (dugoročno nezaposleni, mladi nezaposleni, starije osobe bez primanja i starije osobe sa primanjima, beskućnici, samohrane porodice, osobe sa invaliditetom, bivši ovisnici.....)		
		Broj edukacija u oblasti socijalne politike i populacijske politike za pružaoce usluga soc politike		
		Procenat porodilja kojima je osigurana kompletan iznos plate tokom porodiljskog odsustva		
		Uspostaviti kantonalne stambene fondove	FBIH 1/10 (2020)	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.2.2. Mjera	Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i bolji kvalitet pružanja socijalnih usluga s ciljem ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj ciljanih programa obrazovanja odraslih po kategorijama: obeshrabreni, mladi, žene, osobe iznad 45		
		Izdvajanje za subvencioniranje stambene politike, mil. KM		
		Broj djece bez roditeljskog staranja ili s jednim roditeljem koji su dobili podršku za pohađanje srednje škole i fakulteta		
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) uključenih u programe zapošljavanja i samozapošljavanja		
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) kojima je riješeno stambeno pitanje		
		Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) podržanih u rješavanju stambenog pitanja putem subvencioniranih kredita i drugo		
		Broj penzionera koji su dobili podršku		
		Broj programa i aktivnosti namijenjenih penzionerima		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.2.3. Mjera	Smanjiti broj slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja te rizika	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

	od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja			
		Broj provedenih mjera psihoterapijskog tretmana za počinioce nasilja u odnosu na broj slučajeva		
		Poznata lica prijavljena kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladež) –muškarci	FBIH 1059 (2017)	
		Poznata lica prijavljena kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladež) –žene	FBIH 95 (2017)	
		Broj edukacija za policijske službenike s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja		
		Broj edukacija za obrazovne institucije i roditelje s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja		
		Broj programa iz oblasti primarne i sekundarne prevencije kojima su obuhvaćene rizične skupine		
		Broj servisa psiho-socijalne i edukativne podrške dostupan u zajednici		
		Broj psiho-socijalnih servisa podržanih od strane lokalnih vlasti		
		Broj psiho-socijalnih servisa finansiranih kroz grantove i projekte na nivou kantona i na nivou općina		
		Broj psiho-socijalnih servisa implementiranih u partnerstvu javnog i privatnog sektora i nevladinih organizacija		
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.2.4. Mjera	Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključenje svih relevantnih aktera u zajednici	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj vaninstitucionalnih oblika zaštite korisnika u Kantonu Sarajevo		
		Broj ustanova socijalne zaštite u ustanove koje su se transformisale iz rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u ustanove koje će osim smještaja pružati korisnicima i različite socijalne usluge		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		Indikatori mjere		

			Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
2.2.5. Mjera	Unapređenje zaštite djece, s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu kontaktu sa Zakonom	Broj registrovane djece u riziku od uključivanja u trgovinu ljudima, identificirane kroz postupke otvorene u ustanovama socijalne zaštite i drugim ustanovama i institucijama		
		Broj djece za koju postoji sumnja na uključenost u organizirano prosjačenje		
		Broj djece za koju postoji sumnja o uključenosti u radnu eksploataciju		
		Broj djece za koju postoji sumnja da su u prisilnim maloljetničkim brakovima		
		Broj evidentirane djece recidivista u činjenju krivičnih djela		
		Broj djece preusmjerene iz redovnog krivičnog postupka		
		Broj i vrsta izvršenih odgojnih preporuka u odnosu na broj i vrstu izrečenih odgojnih preporuka		
		Broj zaposlenih stručnih radnika za rad sa djecom		
		Broj stručnih radnika koji su učestvovali u stručnom osposobljavanju kroz certificirane edukacije, druge edukacije, seminare, okrugle stolove, konferencije		
		Broj edukacija organiziranih za sticanju znanja iz oblasti zaštite djece: a) žrtava trgovine ljudima b) u kontaktu sa zakonom		
		Uspostavljen Dnevni Centar za djecu u riziku		
		Uspostavljeno odjeljenje za primjenu zdravstvenih sigurnosnih mjera „Obaveznog liječenja u zdravstvenoj ustanovi pri JU Psihijatrijska bolnica (uključujući poseban odjel za maloljetnike)		
		Uspostavljeno forenzičko Odjeljenje za izvršenje krivične sankcije „Upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje"		
		Uspostavljena stručna Službu za rad sa maloljetnicima i provođenje mjera prema maloljetnicima" u JU "Kantonalni centar za socijalni rad"		
		Nivo materijalne i tehničke opremljenosti ustanova, institucija, organa i organizacija koje pružaju usluga		
		Uspostavljena baza podataka		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

2.2.6. Mjera	Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj sklopljenih ugovora kojim su trajno riješeni interno raseljeni (broj evidentiranih raseljenih porodica)	103	50
		Broj raseljenih lica u KS	288	
		Broj realizovanih projekta održivog povratka		
		Uspostavljena baza readmisiranih osoba;		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.3. Prioritet	Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.3.1. Mjera	Unaprijediti dostupnost efikasnih, efektivnih i kvalitetnih zdravstvenih usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj doktora medicine u PZZ, na 1000 stanovnika	1,32	
		Ojačana mreža ordinacija PZZ – broj punktova na 100.000 stanovnika		
		% stanovništva koje je odabralo tim obiteljske medicine u PZZ		
		% stanovništva obuhvaćen obaveznim zdravstvenim	74,2	
		Broj ugovornih privatnih zdravstvenih ustanova sa ZZZO KS		
		Broj akreditovanih zdravstvenih ustanova na svim nivoima zdravstvene zaštite od strane AKAZa		
		Broj akreditovanih privatnih zdravstvenih ustanova na svim nivoima zdravstvene zaštite od strane AKAZa		
		broj programa zdravstvene zaštite za vulnerabilne skupine stanovništva (djeca, žene, stari, hronični bolesnici itd.)		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

2.3.2. Mjera	Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema Kantona Sarajevo	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Izdavanja za zdravstvenu zaštitu po jednom stanovniku		
		% zdravstvene potrošnje u ukupnoj javnoj potrošnji		
		Akumulirani gubitak zdravstvenog sektora, mil. KM		
		Novi modeli ugovaranja u javnim zdravstvenim ustanovama		
		Programi jačanja kapaciteta upravljanja zdravstvenim ustanovama u finansijskom menadžmentu		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.3.3. Mjera	Unaprijediti sistem prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj potpisanih sporazuma o saradnji ministarstva zdravstva/obrazovanja i javnih zdravstvenih ustanova sa NVO u oblastipromocije i zaštite zdravlja	Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji iznosi 89,07%	Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji trebalo bi da iznosi 60,00%
		Uspostavljen funkcionalan multisektorski pristup u prevenciji bolesti i promociji zdravlja u KS		
		Provedeni preventivni programi – screening programi: dojka, grlić maternice, rectum –debelo crijevo		
		Provedeno populaciono istraživanje među odraslim stanovništvom o faktorima rizika u nastanku hroničnih oboljenja		
		Broj provedenih preventivnih programa u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja i ranog otkrivanja neoplazmi od strane zdravstvenih ustanova		
		Broj podržanih programa zdravog starenja		
		Broj starih osoba uključenih u program zdravog starenja		
		Broj zdravstvenih radnika koji su educirani o svim oblicima nasilja i koji pružaju zdravstvenu i psihosocijalnu podršku žrtvama nasilja		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.3.4. Mjera	Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

		Razvijeni planovi pripravnosti za određene javnozdravstvene prijetnje	Nema razvijenih planova	Potpuno razvijeni planovi
		Provedene simulacijske vježbe – jednom godišnje za različite javnozdravstvene prijetnje	0	Jednom godišnje
		Uspostavljen Centar za javnozdravstvene prijetnje (jačanje EMU službe)	0	Uspostavljen sistem
		Uspostavljen sistem monitoringa i evaluacije u kriznim situacijama	0	Uspostavljen sistem
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.4. Prioritet	Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.4.1. Mjera	Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Učešće broja izložbi KS u broju izložbi u FBiH	30%	40%
		Broj posjetilaca izložbama u KS u broju posjetilaca u FBiH	43%	60%
		Festivali u KS u broju festivala FBiH	21%	50%
		Broj posjetilaca festivala u KS u broju posjetilaca FBiH	44%	60%
		Broj predstava u profesionalnim pozorištima	240	260
		Broj predstava u amaterskim pozorištima	13	20
		Broj posjetilaca u centrima za kulturu	156.616	200.000
		Broj kulturno umjetničkih društava	16	20
		Broj članova kulturno umjetničkih društava	2.756	3.200
		Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti kulture	412	500
		Broj podržanih start-up biznisa iz oblasti kreativnih industrija	N/A	50
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.4.2. Mjera	Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj posjeta destinaciji		

		Učešće institucija kulture		
		Broj destinacija uvrštenih u turističke itinerere		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.4.3. Mjera	Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet za sport KS (2018)	3.322.322 KM	10.987.400 KM
		Ukupan broj učesnika u sportu (2019)	30.200	35.000
		Broj organizacija u sportu (2019)	572	620
		Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti sporta (2018)	4.590	640
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3. Strateški cilj	Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Gubici vode ViK (tehnički i administrativni) (%)		
		Količina ukupno odloženog otpada (t/god)		
		Godišnja prosječna vrijednost koncentracije lebdećih čestica PM2,5 ili PM10		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.1. Prioritet	Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.1.1. Mjera	Smanjenje emisije polutanata u zrak	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Prosječna godišnja koncentracija PM ₁₀	godišnji prosjek PM ₁₀	godišnji prosjek PM ₁₀
		Prosječna godišnja koncentracija PM _{2,5}	50 mg/m ³ , godišnji	30 mg/m ³ , godišnji
		Prosječna godišnja koncentracija toksičnih gasova	prosjeck PM _{2.5} 45 mg/m ³	prosjeck PM _{2.5} 25 mg/m ³
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

3.1.2. Mjera	Povećanje energetske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u stambenim zgradama		
		Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje u objektima koji nisu stambene zgrade		
		Godišnji ekvivalent emisija CO ₂ po glavi stanovnika		
		Udio stanovništva sa pristupom grijanju hlađenju		
		Potrošnja električne energije u stambenim zgradama (kWh/m ²)		
		Uštede energije (MWh) i smanjenje emisije za 3.300 t CO ₂		
		Smanjena potrebna toplotna energija (kWh/m ² god)		
		Ostvarene uštede u troškovima (KM/god)		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.1.3. Mjera	Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj stanica za praćenje kvaliteta zraka		
		Broj nabavljenih i montiranih stanica za mjerenje buke u KS		
		Izrađena karta buke za KS		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.2. Prioritet		Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.2.1. Mjera	Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Udio zaštićenih područja u odnosu na površinu KS (%)	2,46	Do 10

		Broj izrađenih planova upravljanja posjetiteljima zaštićenih prirodnih područja	3 (izrada u toku)	500%
		Popunjenost GIS baze podataka upravitelja zaštićenih prirodnih područja sa informacijama o broju ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva (%)	Do 10	Do 80
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.2.2. Mjera	Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Deminirane površine (u ha)		
		Procentualni odnos minski sumnjive površine i deminiranih površina (%)		
		Površine saniranih šuma i zemljišta nakon deminiranja (ha)		
		Broj analiziranih uzoraka zemljišta		
		Broj istraženih lokaliteta napuštenih industrijskih pogona, analiziranih uzoraka		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.2.3. Mjera	Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Biokemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/L)	2,47	2
		Procenat javnih infrastruktura koje su izložene riziku (%)	20	15
		Procenat domaćinstava koja su izložena riziku (%)	40	25
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.3. Prioritet	Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.3.1. Mjera	Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

	principima cirkularne ekonomije			
		Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika	450 kg/god. (2016.)	370 kg/god.
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje	5% (2017.)	17%
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira	Manje od 1% (2017.)	11%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.3.2. Mjera	Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika	450 kg/god. (2016.)	370 kg/god.
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje	5% (2017.)	17%
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira	Manje od 1% (2017.)	11%
		Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina (%)	41%	50%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.3.3. Mjera	Uspostavljanje Regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god)	450 (2016.)	370
		Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%)	5(2017)	3
		Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	<1 (2017)	11
		Količina tretiranog otpada		
		Količina prečišćenih procjednih voda		
		Količina električne energije proizvedene iz deponijskog gasa		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.4. Prioritet	Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.4.1. Mjera	Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Opremljenost i prilagođenost saobraćajne infrastrukture osobama sa invaliditetom	483 lokacije, 1140 metara	580 lokacija, 1500 metara
		Broj poginulih i povrijeđenih u saobraćaju	1029 osoba	Manje od 823 osobe
		Broj pristupnih terminal javnog prijevoza i nemotorizovanog kretanja	40 terminala	50 terminala
		Povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje	78 javno dostupnih sredstava	234 javno dostupnih sredstava
		Povećanje odnosa potražnje/korištenja prijevoza	≤45% JGP	≥55% JGP
		Pristupačnost vozila JGP osobama sa invaliditetom	10 vozila	20 vozila
		Povećanje broja kilometara operatera	12 mil km	13,5 mil km
		Smanjenje emisije CO2 iz saobraćaja	480 CO2 t	420 CO2 t
		Povećanje dužine uređenih saobraćajnica za potrebe nemotorizovanog kretanja	17.000 m	20.500 m
		Smanjenje stope rasta stepena motorizacije	2,88	2,6
		Smanjenje broja centara dostave, prodaje gradske logistike	23 centra	≤10 centara
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.4.2. Mjera	Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj novoizgrađenih bunara/vodozahvata		
		Rekonstrukcija dijelova vodovodnog sistema		
		Udio neprihodovane vode		
		Industrijska potrošnja vode kao procenat ukupne urbane potrošnje		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.4.3. Mjera	Unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Industrijska potrošnja vode kao procenat ukupne urbane potrošnje	21% (2016.)	17%-

		Biokemijska potrošnja kisika u rijekama	2.47 mg/L (2017)	2 mg/L
		Procenat industrijskih otpadnih voda koje se pročišćavaju		50%
		Broj registrovanih septičkih jama		
		Izgradnja i rekonstrukcija kanalizacione infrastrukture stepen prikupljanja otpadnih voda i odgovarajućeg pročišćavanja, uz dostupnost sistema svim građanima		
		Stepen prikupljanja otpadnih voda i odgovarajućeg pročišćavanja, uz dostupnost sistema svim građanima		
		Postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.4.4. Mjera	Unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupna površina obuhvaćena grijanjem		4.825.113 m2
		Udio stanovništva sa pristupom daljinskom grijanju	23% (2015)	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
3.4.5. Mjera	Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Procenat komunalnog otpada koji se kompostira		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4. Strateški cilj	Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Budžet KS/pc (KM)		
		Kapitalna ulaganja iz Budžeta KS/pc (KM)		
		Rang - grad prema kvalitetu života		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.1. Prioritet	Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.1.1. Mjera	Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, gorska služba spašavanja...)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj projekata sufinanciranih iz EU fondova		
		Broj javnih ustanova uključenih u edukativno-informativne programe		
		Procenat djece polaznika edukacija		
		Broj novih članova GSS u KS		
		Broj certificiranih mentora		
		Procenat uspješno realizovanih intervencija civilne zaštite		
		Usvojeni planovi za upravljanje kriznim situacija uzrokovanih čovjekom i uzrokovanih prirodom		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.1.2. Mjera	Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Donešena zakonska regulativa za zaštitu zviždača i drugi akti		
		Procenat prijavljenih slučajeva korupcije		
		Povećan broj riješenih slučajeva korupcije		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.1.3 Mjera	Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		za xx% smanjen broj nesreća u Kantonu Sarajevo,		
		za xx% smanjeno zagađenje zraka uzrokovano zagušenjem saobraćaja u Sarajevu		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.2. Prioritet	Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.2.1. Mjera	Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		povećanje pravovremeno završenih investicija za xx% u odnosu na 2021.		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.2.2. Mjera	Povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (Zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.3. Prioritet	Reformisati javnu upravu	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.3.1. Mjera	Osnaživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj edukacija o digitalnoj transformacija javne uprave		
		Procenat objedinjenih digitaliziranih usluga JLS i Kantonalne uprave		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.3.2. Mjera	Razvoj digitalne uprave i e-usluga	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj e-usluga po instituciji po resoru	0	
		Stopa učinkovitosti		
		Zadovoljstvo korisnika e-uslugama		
		Ušteda na nivou godišnjeg budžeta		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		Indikatori mjere		

4.3.3 Mjera	Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnažiti kapacitete ostalih kantonalnih institucija		Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% učešće JLS u sufinansiranju realizacije Programa		
		Broj provedenih projekata u svakoj JLS iz Programa		
		Broj korisnika usluga		
		Ušteda u budžetima u KS		
		Broj edukacija za institucije u KS		
		Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.4. Prioritet	Unaprijediti sistem upravljanja razvojem	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.4.1. Mjera	Jačati kapacitete u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj projektnih aplikacija		
		Iznos povučenih sredstava		
		Broj učesnika		
		Broj građana obuhvaćenih realizacijom EU projekata		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.4.2. Mjera	Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		povećanje učešća NVO u identifikaciji, formulaciji i pripremi projektnih aplikacija gdje su nosioci nadležna resorna ministarstva		
		broj akreditovanih NVO partnera resornih ministarstava		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		Indikatori mjere		

4.4.3 Mjera	Osigurati preduslove za efikasniju realizaciju povlačenja EU sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU fondova)		Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		pravilnici o standardima kvalitete smještaja u privatnim objektima		
		Novi modeli ugovaranja za javne usluge u ruralnim područjima (JPP)		
		Programi jačanja kapaciteta malih poduzetnika u projektnom menadžmentu		
		% sredstava iz sistema poticaja za revitalizaciju ruralnih područja		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.5. Prioritet	Pozicioniranje KS u široj regiji i Evropi	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.5.1. Mjera	Kreiranje i upravljanje brendom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Porast mladih obitelji nastanjenih u KS		
		Porast privredne aktivnosti u KS		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
4.5.2. Mjera	Pokretanje i razvoj zelene ekonomije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Realizirano 65% Programa upravljanja poslovnim procesima u KJKP		
		Broj infrastrukturnih projekata „zelene ekonomije“		
		Broj korisnika finansijskih proizvoda banaka i IFI uključenih u sheme poticaja „zelene ekonomije“		
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

7.2 Detaljan pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje		
Naziv mjere	1.1.1. Unapređenje efikasnosti administrativnih procedura		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je povećati efikasnost administrativnih procedura koje se prije svega odnose na pribavljanje određenih saglasnosti i odobrenja, ali i procedure gašenja poslovnih aktivnosti. Stoga ključna područja djelovanja bi trebala obuhvatiti: - Smanjenje obima potrebne dokumentacije za urbanističku i građevinsku saglasnost, kao i pratećih troškova; - Pojednostavljenje procesa pribavljanja energetske saglasnosti kroz skraćivanje rokova za priključke, te smanjenje naknada; - Uspostavljanje i razvoj adekvatnih tehnoloških platformi, a u kontekstu digitalizacije javne uprave i uspostave adekvatnih e-government rješenja (npr. one-stop-shop); - Povećanje efikasnosti likvidacijskih i stečajnih postupaka kroz izgradnju i jačanje kapaciteta Općinskog suda u Sarajevu u kontekstu bržeg rješavanja sporova, zaštite imovinskih prava poslovnih subjekata, itd. Strateški projekat: „Administrativno rasterećenje poslovnih subjekata” je projekat čijom realizacijom će se povećati efikasnost tih administrativnih procedura uključujući i smanjenje troškova za poslovne subjekte. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Administrativno rasterećenje poslovnih subjekata”	Očekivani izlazni rezultat: Skraćeno vrijeme za xx% i smanjenje naknada za XX% za pribavljanje saglasnosti i odobrenja; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećanje broja novoregistriranih firmi u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- % Skraćenje procedure pribavljanja urbanističke i građevinske saglasnosti; - % Smanjenje troškova (naknada) pribavljanja urbanističke i građevinske saglasnosti; - % Skraćenje procedure pribavljanja energetske saglasnosti; - % Skraćenje rokova za priključke; - % Smanjenje naknada za priključke; - % Skraćenje procedura likvidacijskih i stečajnih postupaka; - Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo; - % Povećanje broj firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Skraćivanjem i pojednostavljenjem procedura za pribavljanje saglasnosti i naknada doprinijet će ubrzanju procesa pokretanja poslovnih aktivnosti na području Kantona Sarajevo, smanjenju troškova za iste, a samim tim i povećanju broja novoregistriranih firmi.		

	Također, ova mjera će osigurati i veću efikasnost i skraćanje procedura gašenja poslovnih aktivnosti poput likvidacijskih i stečajnih postupaka.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede; Ministarstvo pravde i uprave;
Ciljne grupe	Poslovni subjekti

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje		
Naziv mjere	1.1.2. Smanjenje parafiskalnog opterećenja za poslovne subjekte		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je smanjiti parafiskalno opterećene poslovnih subjekata, te na taj način doprinijeti smanjenju njihovih ukupnih troškova i jačanju njihove konkurentnosti. Iako se najznačajnije (para)fiskalno rasterećenje može postići izmjenom adekvatnih zakonskih propisa iz nadležnosti Federacije BiH, ključna područja djelovanja na kantonalnom nivou bi trebala obuhvatiti: - Izmjenu pristupa obračunu i naplati komunalnih usluga; - Smanjenje naknada za korisnost šuma; - Smanjenje naknada za komunalne usluge poput odvoza smeća, itd.; - Implementaciju ostalih izmjena predviđenih usvojenim nacrtom zakona o izmjenama Zakona o šumama i Zakona o koncesijama. Strateški projekt: „Smanjenje parafiskalnih nameta” je projekat čijom realizacijom će se osigurati smanjenje neporeznih davanja poslovnih subjekata, te smanjiti njihovi ukupni troškovi i povećati njihova konkurentnost. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Smanjenje parafiskalnih nameta”	Očekivani izlazni rezultat: % smanjenje troškova parafiskalnih davanja za preduzeća; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećanje broja novoregistriranih firmi u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- % Smanjenje naknada za korisnost šuma; - % Smanjenje naknada za komunalne usluge poput odvoza smeća, itd.; - % Smanjenje troškova parafiskalnih davanja za preduzeća; - Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo; - % Povećanje broja firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
Razvojni efekat i doprinos mjere	Smanjenje parafiskalnih nameta u nadležnosti Kantona Sarajevo, odnosno smanjenje troškova parafiskalnih davanja za preduzeća doprinijet će povećanju njihove		

ostvarenju prioriteta	konkurentnosti Također, ova mjera će osigurati i kreiranje povoljnijeg poslovnog ambijenta privlačeći ne samo domaće već i inostrane investitore.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede; Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
Ciljne grupe	Poslovni subjekti

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje	
Naziv mjere	1.1.3. Sistemski pristup razvoju preduzetničke infrastrukture	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je osigurati uvjete neophodne za razvoj preduzetništva i podsticanje preduzetničkih aktivnosti. U tom smislu važno je raditi na izgradnji sistemskog pristupa razvoju preduzetničke infrastrukture kao što su poslovne/industrijske zone, tehnološki parkovi, inkubatori, akceleratori, itd. Kako bi se unaprijedili postojeći programi podrške i povećala njihova učinkovitost neophodno je donošenje Programa razvoja preduzetničke infrastrukture u KS. Ovim programom bi se, između ostalog, definisali tipovi preduzetničke infrastrukture, mjere za njeno unapređenje, uspostavljanje i vođenje jedinstvenog registra preduzetničke infrastrukture, mjere podrške kompanijama korisnicima preduzetničke infrastrukture, itd. Pored toga, ključna područja djelovanja bi trebala obuhvatiti i: - Razvoj poslovnih/industrijskih zona u smislu unapređenja fizičke infrastrukture, komunikacijske povezanosti, te uspostavljanje adekvatnog upravljanja i promocije poslovnih zona; - Korištenje poslovnih zona kao mehanizama privlačenja domaćih i stranih investicija; - Unapređenje potpornih preduzetničkih institucija kao što su razvojne agencije, privredne komore, obrazovne i naučnoistraživačke institucije, itd.; - Jačanje uloge i kapaciteta Privredne komore KS kao, te njeno repozicioniranje u preduzetničkoj infrastrukturi KS; - Promociju i intenziviranje saradnje poslovnog sektora i obrazovnih i naučnoistraživačkih institucija kroz zajedničke projekte, specijalističke studijske programe, centre izvrsnosti, hubove, start-up i spin-off projekte, itd. Strateški projekt: „Program razvoja preduzetničke infrastrukture” je projekat kojim će se definisati tipovi preduzetničke infrastrukture, mjere za njeno unapređenje, uspostavljanje i vođenje jedinstvenog registra preduzetničke infrastrukture, mjere podrške kompanijama korisnicima preduzetničke infrastrukture, itd. Realizacijom ovog projekta osigurat će se uvjeti neophodni za intenzivniji razvoj preduzetništva i preduzetničkih aktivnosti u KS. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).	
Strateški projekti	„Program razvoja preduzetničke infrastrukture”	Očekivani izlazni rezultat: Rast broja novoregistrovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške ;

		Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećanje broja novoregistriranih firmi u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj novoregistrovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške; - % Povećan udio novoregistrovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške u odnosu na ukupan broj novoregistrovanih preduzeća; - Ostvareni ukupni godišnji prihod preduzeća u institucijama preduzetničke podrške; - Broj realizovanih edukativnih programa i programa mentoringa novoosnovanih preduzeća u institucijama preduzetničke podrške. - Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo; - % Povećanje broj firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo.		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Donošenje Programa razvoja preduzetničke infrastrukture doprinijet će unapređenju preduzetničkog okruženja, te osigurati uvjete neophodne za intenzivniji razvoj preduzetništva. Također, ova mjera će doprinijeti većoj konkurentnosti poslovnog sektora, te kreiranju okruženja poticajnog za poslovanje.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede;		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede;		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti, Potporne preduzetničke institucije (hubovi, tehnološki parkovi, inkubatori, akceleratori, itd.), Poslovne zone, Privredna komora, SERDA, Obrazovne i naučnoistraživačke institucije		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje
Naziv mjere	1.1.4. Unapređenje pristupa povoljnom finansiranju poslovnih subjekata
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je osigurati povoljne uvjete finansiranja neophodne za razvoj preduzetničke infrastrukture, aktiviranje i razvoj poslovnih zona, te podsticanje novih poduzetničkih poduhvata. To podrazumijeva dodatno unapređenje postojećih, ali i razvoj novih programa preduzetničke podrške. Stoga bi ključna područja djelovanja trebala obuhvatiti: - povećanje raspoloživih sredstava i učinkovitosti postojećih mehanizama podrške u formi grantova (postojeće grant šeme za podršku pokretanju novih start-up kompanija u Kantonu Sarajevo, za finansijsku podršku novoosnovanim subjektima male privrede, finansijsku podršku obrtnicima i starim zanatima, mladim poduzetnicima i ženama poduzetnicima)

	- povećanje raspoloživih sredstava i učinkovitosti postojećeg programa subvencioniranja kamatnih stopa na nove investicijske kredite koji se reaaliziraju u saradnji sa komercijalnim bankama - povećanje sredstava i učinkovitosti programa regresiranja kamatnih stopa na ranije uzete kredite - povećanje sredstava i učinkovitosti Kreditno-garantnog fonda Kantona Sarajevo; Strateški projekt: „Program finansijske podrške za malo i srednje preduzetništvo” je projekat kojim će se osigurati povoljniji uvjeti i izvori finansiranja postojećim poslovnim subjektima, ali i novim preduzetničkim poduhvatima. Realizacijom ovog projekta, također, će se osigurati uvjeti neophodni za jačanje konkurentnosti poslovnog sektora, ali i intenzivniji razvoj preduzetništva i preduzetničkih aktivnosti u KS. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 60 miliona KM; 56 miliona KM iz budžeta kantona i 4 miliona KM vanjskih izvora (na godišnjem nivou 8 mil. KM budžet kantona i 500.000 KM vanjski izvori)		
Strateški projekti	„Program finansijske podrške za malo i srednje preduzetništvo”	Očekivani izlazni rezultat: Povećanje broja preduzeća i novoregistrovanih preduzeća korisnika postojećih mehanizama finansijske podrške; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećanje broja novoregistriranih firmi u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020. Podržani novi investicijski projekti od minimalno 50 miliona KM na godišnjem nivou – ukupno 350 miliona KM do kraja 2027.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj preduzeća i novoregistrovanih preduzeća (start-up) korisnika postojećih mehanizama finansijske podrške; - Ostvareni ukupni godišnji prihod preduzeća korisnika finansijske podrške; - Broj novoregistriranih firmi na području Kantona Sarajevo; - % Povećanje broja firmi registrovanih na području Kantona Sarajevo. - Realizirane investicije. (KM)	1.029.346	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje učinkovitosti postojećih instrumenata finansijske podrške osigurati će veću dostupnost izvora finansiranja i povoljnije uvjete finansiranja za poslovne subjekte, ali i nove poduzetničke poduhvate. U konačnici ovo će rezultirati rastom investicija i novim zapošljavanjem na području Kantona Sarajevo.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: oko 60 miliona KM Izvor: 56 miliona KM iz budžeta kantona i 4 miliona KM vanjskih izvora (na godišnjem nivou 8 mil. KM budžet kantona i 500.000 KM vanjski izvori)		
Period implementacije mjere	2021-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede KS, izabrane komercijalne banke, izabrani agent za realizaciju KGF-a
Ciljne grupe	Poslovni subjekti sa područja KS – primarno mikro, mala i srednja preduzeća – sa potencijalom novog investiranja, start-upi

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje	
Naziv mjere	1.1.5. Ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu Kantona Sarajevo izazvanih pandemijom koronavirusa	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Različite mjere koje su krizni štabovi u BiH, odnosno druge zemlje naši ključni spoljnotrgovinski partneri, donosili sa ciljem sprečavanja širenja koronavirusa (COVID-19), negativno odrazile na poslovanje privrednih subjekata na području Kantona Sarajevo, Federacije BiH, kao i cijele Bosne i Hercegovine. Cilj ove mjere je da se kroz različite mehanizme podrške privrednim djelatnostima/subjektima (u formi subvencioniranja cijele ili dijela plaće, ili drugih troškova poslovanja) na čije je poslovanje pandemija koronavirusa posebno negativno uticala sačuvaju postojeća i povrate izgubljena radna mjesta u privatnom sektoru u Kantonu Sarajevo. Primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali obuhvatiti: - Formiranje posebnog savjetodavnog tijela Vlade KS ili Ministarstva privrede koje bi činili predstavnici ključnih industrija u KS; - Procjenu potreba poslovnih subjekata na području Kantona Sarajevo nastalih kao posljedica pandemije koronavirusa (COVID-19); - Usvajanje Programa kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica na privredu u Kantonu Sarajevo izazvanih koronavirusom; - Implementacija programa kroz izmjene regulatornog okvira, pripremu i implementacija javnih poziva; - Kontinuirano praćenje privrednih kretanja u KS i analiza efekata poduzetnih mjera. Strateški projekt: „Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije koronavirusa na privredu u Kantonu Sarajevo“ Ovaj projekat podrazumijeva izmjene tzv. Korona Zakona, identificiranje potreba privrednih subjekata pogođenih pandemijom koronavirusa, usvajanje Programa, formiranje Savjeta Vlade KS ili Ministarstva privrede, te izmjene pravnog okvira u cilju olakšanja poslovanja pogođenih privrednih djelatnosti/subjekata, kao i dodjelu finansijske podrške pogođenim privrednim djelatnostima/subjektima.	
Strateški projekti	„Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije koronavirusa na privredu u Kantonu Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: Implementiran Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije koronavirusa na privredu u Kantonu Sarajevo. Očekivani krajnji rezultat: Do kraja 2021. godine implementirani programi podrške koji su osigurali

		očuvanje radnih mjesta u posebno pogođenim privrednim djelatnostima/subjektima sa pđoručja KS.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Usvojene izmjene tzv. Korona Zakona; - Identificirane potrebe privrednih subjektata pogođenih pandemijom koronavirusa; - Usvojen Program kratkoročnih i srednjoročnih mjera od značaja za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica pandemije koronavirusa; - Formiran Savjet Vlade KS ili Ministarstva privrede; - Izršene izmjene pravnog okrija u cilju olašanja poslovanja pogođenih privrednih djelatnosti/subjekata; - Rasposani/implementirani javnih pozivi za dodjelu finansijske podrške pogođenim privrednim djelatnostima/subjektima.	Broj zaposlenih u pogođenim industrijama / subjektima na kraju 2020	Broj zaposlenih u pogođenim industrijama / subjektima na kraju 2022 ili 2022.
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Sačuvana radna mjesta, smanjena nezaposlenost, očuvan životni standard zaposlenih kroz subvencioniranje dijela ili cijele plaće zaposlenicima u privatnom sektoru, subvencioniranje drugih troškova poslovanja, privremeno smanjivanje fiskalnih ili parafiskalnih nameta, osiguranje pristup povoljnim izvorima finansiranja (posebno obrtnih sredstava), itd. subjektima posebno pogođenih pandemijom krona virusa.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 21.000.000 KM iz budžeta kantona		
Period implementacije mjere	2021-2022		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada KS, Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Vlada Kantona Sarajevo i Kantonalno Ministarstvo privrede; druga resorna ministarstva		
Ciljne grupe	Privredne djelatnosti / poslovni subjekti na čije je poslovanje pandemija koronavirusa posebno negativno uticala / zaposlenici u privatnom sektoru u KS		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.1. Kreiranje okruženja poticajnog za poslovanje
Naziv mjere	1.1.6. Jačanje javno-privatnog partnerstva kao modaliteta aktiviranja resursa privatnog sektora za unapređenje javne infrastrukture i podizanje kvaliteta javnih usluga
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je da se kroz unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za javno-privatna partnerstvo i izgradnju kapaciteta javnih organa aktiviraju potencijali privatnog sektora za realizaciju projekata od strateškog značaja za razvoj Kantona Sarajevo. Analiza stanja u ovoj oblasti sugerira da bi primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali obuhvatiti: - Unapređenje postojećeg pravnog okvira (zakon i podzakonski akti) za realizaciju JPP projekata u KS, dizajniranje odgovarajućih alata i operativnih procesa, posebno

	uzimajući u obzir relevantno zakonodavstvo u domenu planiranja i upravljanju razvojem; - Dizajniranje i realizacija posebnih programa obuke za predstavnike javnih organa za identifikaciju mogućih projekata JPP-a, njihovu pripremu i realizaciju; - Dizajniranje i realizacija programa obuke za zainteresirane partnere iz privatnog sektora; - Identificiranje ključnih razvojnih projekata adekvatnih za realizaciju kroz model javnog privatnog partnerstva, izradu i usvajanje kataloga JPP projekata, trogodišnjih/godišnjih planova realizacije JPP projekata, animiranje privatnih investitora kroz javnu promociju kataloga i planova realizacije JPP projekata (web stranica, investicijske konferencije, itd.); - Stručnu podršku predstavnicima javnog sektora u aktivnostima na pripremi pilot-projekta JPP-a, što se posebno odnosi na pripremu studija izvodljivosti, tenderske dokumentacije, nacrtu ugovora, izbora privatnog partnera, nadzor nad praćenjem realizacije projekta, itd.		
Strateški projekti	- Unapređenje pravnog i institucionalnog okvira za realizaciju JPP projekata - Specijalizirani trening programi vezano za identifikiranje, pripremu i realizaciju JPP projekata - Izrada i promocija JPP kataloga, operativnih planova realizacije ključnih JPP projekata - Realizacija JPP pilot projekata	Očekivani izlazni rezultat: Pripremljena minimalno 3 JPP projekta, za koje su raspisani javni pozivi, izabrani privatni partneri i zaključeni ugovori. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine realizovana minimalno 3 JPP projekta ukupne vrijednosti minimalno 50 miliona KM.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Usvojene izmjene Zakona o JPP i odgovarajućih pravilnika; - Organizovan trening za minimalno 50 predstavnika javnih organa (prvi i drugi nivo); - Organizovan trening za minimalno 50 predstavnika zainteresiranih privatnih investitora; - Pripremljen i usvojen katalog JPP projekata; - Usvojeni planovi realizacije JPP projekata; - Pripremljene studije izvodljivosti, tenderska dokumentacija i nacrti ugovora za minimalno 3 JPP projekta		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređena javna infrastruktura i kvalitet javnih usluga u KS kroz dodatna ulagana privatnog sektora realizovana kroz modalitet javno-privatnog partnerstva. Nove investicije će rezultirati rastom broja radnih mjesta posebno u vrijeme izgradnje javne infrastrukture, ali i njenog kasnijeg održavanja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 700.000 KM Izvor: 350.000 KM iz budžeta kantona (Ministarstvo privrede) 350.000 KM iz drugih izvora (međunarodni donatori, zainteresirani javni organi - ministarstva, javna preduzeća, itd.)		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede; druga resorna ministarstva, agencije i javna preduzeća, lokalne		

	zajednice (općine i Grad Sarajevo) u zavisnosti od iskazanog interesa za realizaciju projekata kroz JPP model
Ciljne grupe	Potencijalni investitori iz privatnog sektora, javni organi u KS, građani KS kao korisnici javnih usluga

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.2. Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju		
Naziv mjere	1.2.1. Unaprijediti tehnološku infrastrukturu i inovativnost poslovnih subjekata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je osigurati adekvatnu podršku modernizaciji proizvodnje kroz uvođenje novih, učinkovitijih tehnologija i tehnoloških postupaka, zatim kroz standardizaciju kvaliteta, i sl. Ova mjera će, također, doprinijeti unapređenju naučnoistraživačke infrastrukture, te povezivanju naučnoistraživačkih institucija i poslovnog sektora radi prenosa tehnologija i znanja i to kroz zajedničke istraživačke projekte, praksi orijentirane studijske programe, specijalističke studije, spin-off projekte, zajedničke nastupe u EU i drugim međunarodnim projektima, a koji su od presudnog značaja za povećanje inovativnosti poslovnog sektora. U ovom kontekstu ključna područja djelovanja bi trebala obuhvatiti: - Modernizaciju proizvodnje kroz unapređenje tehnološke infrastrukture i inovativnosti poslovnih subjekata; - Unapređenje naučnoistraživačke infrastrukture uključujući tehničko i kadrovsko osnaživanje obrazovnih i naučnoistraživačkih institucija; - Promociju i jačanje saradnje poslovnih subjekata i obrazovnih odnosno naučnoistraživačkih institucija radi prenosa znanja, tehnologija, ali i pospješivanja inovativnosti poslovnih subjekata kroz razvoj inovativnih proizvoda, usluga, itd. - Promociju i organizaciju relevantnih naučnoistraživačkih konferencija i skupova, događaja koji promoviraju nauku i inovacije, kao i promociju i izdavanje stručnih i naučnih publikacija, časopisa, itd.; - Obezbjedenje adekvatnih instrumenata finansijske podrške za razvoj novih tehnologija i inovacija u formi grant i voucher šema, i sl.; Strateški projekat: „Jačanje inovativnosti poslovnih subjekata” je projekat čijom realizacijom će se postići modernizacija proizvodnje kroz unapređenje tehnološke infrastrukture i inovativnosti poslovnih subjekata s posebnim fokusom na one u prerađivačkoj industriji. Realizacija ovog projekta će, također, osigurati kvalitetniju i efektivniju saradnju poslovnih subjekata s obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama radi prenosa znanja, tehnologija, zajedničkih projekata, razvoja inovativnih proizvoda, itd. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Jačanje inovativnosti poslovnih subjekata”	Očekivani izlazni rezultat: Rast broja zajedničkih projekata između naučnoistraživačkih institucija i poslovnih subjekata; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećanje prihoda poslovnih subjekata u oblasti inovacija i visoke tehnologije u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje	Indikatori	Polazne	Ciljne

rezultata mjere	(izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	vrijednosti**	vrijednosti***
	- Broj zajedničkih projekata između naučnoistraživačkih institucija i poslovnih subjekata; - Broj novih edukacijskih programa razvijenih u saradnji naučnoistraživačkih institucija i poslovnih subjekata; - Broj projekata i edukacijskih programa iz oblasti inovacija; - % Povećanje izdataka poslovnog sektora za istraživanje i razvoj; - Broj prijavljenih patenata; - Broj prijavljenih patenata razvijenih u saradnji s obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama; - Broj naučnoistraživačkih konferencija i događaja koji promoviraju saradnju poslovnih subjekata s obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama; - Rast prihoda poslovnih subjekata u oblasti inovacija i visoke tehnologije;		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanje inovativnosti poslovnih subjekata doprinijet će modernizaciji proizvodnje, uvođenju novih tehnologija, razvoju novih proizvoda, usluga, itd. U konačnici realizacija ovog projekta rezultirat će rastom prihoda poslovnih subjekata, kao i jačanjem njihove konkurentnosti i izvozne orijentacije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede;		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti, Obrazovne i naučnoistraživačke institucije		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.2. Jačanje konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata s posebnim fokusom na prerađivačku industriju
Naziv mjere	1.2.2. Proaktivan pristup privlačenju novih investicija u domenu srednje i visoke tehnologije i usluga baziranih na znanju
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je privlačenje i poticanje investicija u privredni sektor s posebnim fokusom na prerađivačku industriju srednje i visoke tehnologije, kao i na znanju bazirane izvozno orijentisane usluge. Ova mjera uključuje i izradu programa za privlačenje stranih direktnih investicija s posebnim fokusom na aktiviranje potencijala dijaspora u smislu većeg korištenja raspoloživog finansijskog, ljudskog i društvenog kapitala. U skladu s tim ključna područja djelovanja bi trebala obuhvatiti: - Analizu postojećih investicionih potencijala, te izradu programa za privlačenje stranih direktnih investicija u privredni sektor s posebnim fokusom na prerađivačku industriju srednje i visoke tehnologije, kao i izvozno orijentisanih na znanju baziranih usluga; - Aktiviranje potencijala dijaspora u smislu većeg korištenja raspoloživog finansijskog, ljudskog i društvenog kapitala;

	- Kreiranje partnerstava između vlasti, poslovnih subjekata i dijaspora, kao i institucionalizaciju tog partnerstva kroz uspostavljanje ureda ili centra koji će raditi na jačanju te saradnje; - Finansijsku podršku za podsticanje investicija iz dijaspora kroz osnivanje novih poslovnih subjekata ili ulaganje u već postojeće subjekte, te jačanje saradnje. Strateški projekat: „Brendiranje Kantona Sarajevo kao atraktivne investicijske destinacije” je projekat čijom realizacijom se promoviraju investicijske mogućnosti i potencijali u KS. Realizacijom ovog projekta će se osigurati izrada programa za privlačenje stranih direktnih investicija, kao i aktiviranje investicijskog potencijala dijaspora. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Brendiranje Kantona Sarajevo kao atraktivne investicijske destinacije”	Očekivani izlazni rezultat: % rast stranih direktnih investicija u KS; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećanje broja poslovnih subjekata osnovanih od strane stranih investitora i dijaspora u Kantonu Sarajevo u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- % Rast stranih direktnih investicija u KS; - Rast broja poslovnih subjekata u KS osnovanih od strane stranih investitora; - Rast broja poslovnih subjekata u KS osnovanih od strane dijaspora; - Broj projekata realiziranih u saradnji s dijasporom na prenosu znanja i tehnologija; - Broj projekata realiziranih u saradnji s dijasporom u kontekstu osnaživanja izvozne orijentacije domaćih poslovnih subjekata i osiguravanja tržišta za njihove proizvode/usluge u razvijenim ekonomijama;		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Brendiranje Kantona Sarajevo kao atraktivne investicijske destinacije je projekat čijom realizacijom će se postići privlačenje stranih direktnih investicija, kao i aktiviranje investicijskog potencijala dijaspora. U konačnici realizacija ovog projekta rezultirat će rastom broja poslovnih subjekata osnovanih od strane investitora i dijaspora, te jačanjem konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede;		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti, Dijaspore, Domaći i strani investitori		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.3. Povećati digitaliziranost ekonomije		
Naziv mjere	1.3.1. Podsticati digitalnu transformaciju poslovnih subjekata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je unapređenje digitalne infrastrukture poslovnih subjekata, te digitalna transformacija ključnih poslovnih procesa i aktivnosti. Trend digitalizacije postaje važan dio strategije oporavka poslovnih subjekata, a posebno malih i srednjih preduzeća u covid i post-covid eri. U skladu s tim ključna područja djelovanja bi trebala obuhvatiti: - Osiguranje adekvatnih pretpostavki nužnih za digitalizaciju poslovnih subjekata kao što su unapređenje javne digitalne infrastrukture, dostupnost i kvalitet telekomunikacijske infrastrukture, jačanje digitalnih vještina, itd.; - Unapređenje online prisustva poslovnih subjekata; - Promociju korištenja digitalnih platformi (e-business i e-commerce rješenja); - Izrada programa podrške i podsticaja za mala srednja preduzeća da prihvate e-trgovinu uz adekvatnu finansijsku, stručnu i tehničku podršku. Strateški projekat: „Digitalizacija poslovnih subjekata” je projekat čijom realizacijom se jača digitalna infrastruktura i digitalna transformacija poslovnih subjekata s posebnim fokusom na mala i srednja preduzeća. Realizacijom ovog projekta će se osigurati izrada programa programa podrške i podsticaja za mala srednja preduzeća da prihvate korištenje online platformi i e-trgovine uz adekvatnu finansijsku, stručnu i tehničku podršku. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Digitalizacija poslovnih subjekata”	Očekivani izlazni rezultat: Rast broja poslovnih subjekata u KS koji koriste e-commerce platforme; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. rast ukupnog prometa kojeg su poslovni subjekti u Kantonu Sarajevo ostvarili putem e-trgovine u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Rast broja poslovnih subjekata u KS koji koriste e-commerce platforme; - Broj preduzeća koja su zaprimila narudžbe putem interneta; - % Promjene ukupnog prometa putem e-trgovine;		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Digitalizacija poslovnih subjekata je projekat čijom realizacijom će se postići unapređenje digitalne infrastrukture poslovnih subjekata, te digitalna transformacija njihovih ključnih procesa i aktivnosti. U konačnici realizacija ovog projekta rezultirat će digitalizacijom, te jačanjem konkurentnosti i izvozne orijentacije poslovnih subjekata.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za	Ministarstvo privrede;		

koordinaciju implementacije mjere	
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede;
Ciljne grupe	Poslovni subjekti

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.3. Povećati digitaliziranost ekonomije		
Naziv mjere	1.3.2. Jačati podršku razvoju IT sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je osigurati dodatnu podršku razvoju IT sektora i jačanju njegove konkurentnosti i izvozne orijentacije. To podrazumijeva i ubranu realizaciju već planiranih infrastrukturnih investicija u ovaj sektor (Tehnološki park, itd.), kao i osiguranje određenih olakšica posebno za IT kompanije izvozne orijentacije. U skladu s tim ključna područja djelovanja bi trebala obuhvatiti: - Uspostavljanje programa podrške IT preduzetništvu uključujući konkretne mjere podrške start-up kompanijama u softverskoj industriji poput finansijskih podsticaja, uspostave tehnoloških parkova, hubova, inkubatora i akceleratora, itd.; - Stručnu podršku i edukaciju iz oblasti poslovnog upravljanja i upravljanja tehnološkim proizvodima i inovacijama u saradnji s relevantnim obrazovnim i naučnoistraživačkim institucijama; - Izradu i usvajanje Studije izvodljivosti i projektnog prijedloga Tehnološkog Parka Sarajevo od strane Skupštine Kantona Sarajevo i Vlade Kantona Sarajevo; - Realizaciju investicije u Tehnološki park, na lokaciji Šip, Općina Centar, koja je već ranijim izmjenama Regulacionog plana određena za tu namjenu; - Aktiviranje uloge IT Razvojnog vijeća KS u kontekstu promoviranja IT sektora, njegovog povezivanja s drugim IT centrima, u regiji i svijetu, te kreiranju ambijenta povoljnog za jačanje konkurentnosti IT sektora; - Osiguranje određenih instrumenata finansijske podrške i parafiskalnog rasterećenja, i sl.; Strateški projekat: „Program podrške IT preduzetništvu” je projekat čijom realizacijom se će se osigurati konkretne mjere podrške razvoju malih i srednjih preduzeća, te start-upa u IT sektoru. U konačnici realizacija ovog projekta će doprinijeti jačanju konkurentnosti i izvoznog potencijala tih kompanija. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Program podrške IT preduzetništvu”	Očekivani izlazni rezultat: Rast broja kompanija u IT sektoru u KS; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. rast prihoda/dobiti kojeg su poslovni subjekti u IT sektoru u Kantonu Sarajevo ostvarili u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj kompanija u IT sektoru u KS; - Broj zaposlenih u IT kompanijama; - % Promjene prihoda/dobiti IT kompanija; - Broj realizovanih mentoring i stručnih edukacijskih programa i treninga za IT start-upe uključujući mala i srednja preduzeća;	505 10.089	

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Program podrške IT preduzetništvu je projekat čijom realizacijom će se osigurati konkretne mjere podrške razvoju IT preduzetništva, ali i IT sektora u cjelini uključujući adekvatne olakšice i promociju IT sektora ne samo na domaćem već i internacionalnom tržištu. U konačnici realizacija ovog projekta rezultirat će ubrzanom digitalizacijom, ali i jačanjem konkurentnosti i izvozne orijentacije IT sektora.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede;
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede;
Ciljne grupe	Poslovni subjekti u IT sektoru, Nezaposleni, Obrazovne i naučnoistraživačke institucije

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	
Prioritet	1.3. Povećati digitaliziranost ekonomije	
Naziv mjere	1.3.3. Sistemska podrška razvoju kreativnih industrija	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je osigurati sistemsku podršku razvoju kreativnog sektora sa posebnim naglaskom na arhitekturu, stare zanate, dizajn, film, televiziju, video, izdavačku djelatnost, muzeje, galerije, biblioteke, muzičku, scensku i vizuelnu umjetnost i dizajn. U skladu s tim ključna područja djelovanja bi trebala obuhvatiti: - Osiguranje potrebne infrastrukture odnosno adekvatnog prostora, opreme i tehnologije za razvoj kreativnih proizvoda kao mehanizma podrške razvoju kreativnih biznisa; - Osiguranje odgovarajućih finansijskih podsticaja za razvoj kreativnih proizvoda/usluga; - Osiguranje podrške kreativnim biznisima kroz adekvatnu edukaciju posebno iz oblasti preduzetništva i poslovnog upravljanja; - Uspostavljanje centra ili hub-a za podršku razvoju kreativnih industrija što bi omogućilo ne samo umrežavanje i saradnju kreativaca i kreativnih biznisa, nego i promociju ove industrije i jačanje konkurentnosti; - Izgradnja Muzeja savremene umjetnosti "Ars Aevi" koji bi predstavljao hub savremene i digitalizirane umjetnosti u svrhu njene promocije, ali i stvaranje online galerija, aukcija, te umjetničkih online platformi kao što je predviđeno i Studijom razvoja IT sektora u Kantonu Sarajevo; Strateški projekat: „Osnivanje hub-a za razvoj kreativnih industrija” je projekat čijom realizacijom bi se osigurala sistemska i institucionalizirana podrška razvoju kreativnih biznisa. Ovim projektom bi se osigurala relevantna infrastruktura, tehnologija i oprema neophodna za razvoj kreativnih proizvoda, ali i specifična stručna i edukacijska podrška. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).	
Strateški projekti	„Osnivanje hub-a za razvoj kreativnih industrija”	Očekivani izlazni rezultat: Rast broja kompanija/obrta u kreativnim industrijama u KS; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. rast prihoda/dobiti kojeg su poslovni subjekti u kreativnim industrijama u Kantonu Sarajevo

		ostvarili u odnosu na 2020.	
	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	- Rast broja kompanija/obrta u kreativnim industrijama u KS; - Rast broja zaposlenih u kreativnim industrijama; - % Promjene prihoda/dobiti kreativnih biznisa; - Broj realizovanih mentoring i stručnih edukacijskih programa i treninga za kreativne biznise;		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	„Osnivanje hub-a za razvoj kreativnih industrija” je projekat čijom realizacijom će se osigurati konkretne mjere podrške održivom razvoju kreativnih biznisa. Realizacija ovog projekta će doprinijeti digitalizaciji, te jačanju konkurentnosti i izvoznog potencijala kreativnih industrija.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede;		
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede;		
Ciljne grupe	Poslovni subjekti u kreativnim industrijama, Kreativci, Nezaposleni, Obrazovne institucije		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.4. Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada
Naziv mjere	1.4.1. Jačati funkciju posredovanja i unaprijediti reputacijski kapital Službe za zapošljavanje KS
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je jačanje funkcije posredovanja Služba za zapošljavanje KS. S tim u vezi, ključna područja djelovanja bi trebala obuhvatiti: - Unapređenje evidencija nezaposlenih osoba i na njima bazirano izvještavanje, individualno i grupno savjetovanje; - Revidiranje kartona nezaposlenih osoba sa fokusom na prikupljanje podataka relevantnih iz pozicije poslodavaca - izvještavanje Službe bazirati na navedenim podacima, kao i individualno i grupno savjetovanje; - Unapređenje ocjene kretanja tražnje za radnom snagom kroz redizajn postojećeg sistema anketiranja poslodavaca, posebno u dijelu uzorkovanja, strukture upitnika, obrade prikupljenih podataka i njihovog komuniciranja; - Jačanje saradnje sa poslodavcima kroz razvoj internih kapaciteta Službe (obuka osoblja i sl.) i jasne mehanizme / kanale komunikacije (sastanci se sektorskim udruženjima, terenske posjete, sajmovi zapošljavanja) izbjegavajući pri tome preklapanja u Službi; - Razvijanje efikasnih mehanizama/kanala komunikacije i saradnje sa privatnim agencijama, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, u cilju prilagođavanja APTR zahtjevima specifičnih kategorija poslodavaca (strani investitori) ili nezaposlenih osoba sa otežanim pristupom tržištu rada (invalidi, djeca bez roditeljskog staranja, žene žrtve nasilja, romi i sl.).

Strateški projekti	- Kreiranje evidencioni obrazaca u kojim bi se vodila evidencija nezaposlenih osoba koje dolaze iz istog domaćinstva - Kreirati poseban evidencioni obrazac za nezaposlene invalidne osobe (razvrstane po vrsti invalidnosti i preostaloj radnoj sposobnosti) - Unapređenje sistema ocjene kretanja tražnje za radnom snagom - Jačanje saradnje sa poslodavcima - Jačanje saradnje sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, itd. - Razvoj internih kapaciteta službe (kadrovski kapaciteti, sistem upravljanja, informatička podrška) i pozicioniranje Službe kao relevantne institucije na tržištu rada	Očekivani izlazni rezultat: Unapređene evidencije i identificirani aktivni tražioci posla u KS; Razvijen efikasan sistem ocjene kretanja tražnje za radnom snagom Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećan broj posredovanja u zapošljavanju na 2.000 godišnje	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj potpisanih sporazuma o saradnji sa udruženjima poslodavaca, privatnim agencijama, obrazovnim institucijama - Broj objavljenih oglasa na web stranici Službe - Broj novih/revidiranih postojećih programa na bazi uspostavljene saradnje.		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kroz unapređenje evidencija nezaposlenih osoba i intenziviranje saradnje sa poslodavcima, privatnim agencijama za zapošljavanje, obrazovnim institucijama, nevladinim organizacijama, itd. Unaprijediti posredovanje u zapošljavanju, povezati aktivne tražioce posla sa poslodavcima u KS. Ovo će u konačnici rezultirati boljem funkcionisanju sistema zapošljavanja i rastu broja radnih mjesta u KS.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 50.000 KM Izvor: 50.000 KM budžet Službe za zapošljavanje KS		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice		
Nosioci mjere	Služba za zapošljavanje KS, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Vijeće za reformu tržišta rada		
Ciljne grupe	Poslodavci, privatne agencije za posredovanje u zapošljavanju, nevladine organizacije, zaposlenici Službe, nezaposlene osobe		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.4. Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada
Naziv mjere	1.4.2. Aktivirati dugoročno nezaposlene osobe i povećati "efektivnu" ponudu radne snage
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je rješavanja ili ublažavanje problema dugoročne nezaposlenosti i povećanje efektivne ponude radne snage kroz aktiviranje "obeshrabrenih"

	nezaposlenih osoba. Primarna područja djelovanja obuhvataju: - Efikasnu kombinaciju pasivnih i aktivnih mjera na tržištu rada kroz potenciranje zapošljavanja ili targetiranje (npr. kroz uvećane poticaje) nezaposlenih osoba korisnika naknade za nezaposlene, korisnike novčane pomoći i drugih vidova socijalnih davanja u KS; - Poticajne pakete usluga (identifikacija, priprema za rad, saradnja sa poslodavcima i sl.), kreirane u saradnji sa centrom za socijalni rad i nevladinim organizacijama, posebno usmjerenih na povećanje konkurentnosti osoba sa otežanim pristupom tržištu rada; - Razvijanje pakete usluga prilagođene dugoročno nezaposlenim (posebno mladim, ženama, 55+, niskokvalificiranim osobama); - Kombinacijom aktivnih mjera (trijaža, savjetovanje, klubovi za traženje posla, vaučer šeme i sl.) povećati konkurentnost na tržištu rada dugoročno nezaposlenih, "obeshrabrenih" osoba. - Usvajanje odgovarajuće regulative u domenu socijalnog preduzetništva (zakon o socijalnom preduzetništvu, pravilnik o registru socijalnih preduzeća, itd.) i razvijanje programa podrške (u vidu grantova, subvencioniranja kamatnih stopa i sl.) usmjerenih na ovu vrstu subjekata; - Kreiranje programa zapošljavanja u oblasti pružanja socijalnih usluga na području Kantona Sarajevo. - Utvrditi mjere ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele samozapošljavanja, socijalnog poduzetništva, boračke zadruge i sl. Strateški projekat: „Utvrditi mjere ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele samozapošljavanja, socijalnog poduzetništva, boračke zadruge i sl“ Ovaj projekat podrazumijeva: poticaj osnivanju boračkih zadruga i zapošljavanju lica u istim, izrada modela samodrživih projekata zapošljavanja pripadnika braniteljske populacije, priprema i implementacija Programa zapošljavanja (pripravnički staž za djecu šehida, poginuli, umrlih i nestalih branitelja, kao i za ostale kategorije iz reda boračke populacije), intenzivirati ostvarivanje zakonskih prava branitelja na prekvalifikaciju i profesionalnu edukaciju sa ciljem zapošljavanja, nastavak i finaliziranje programa zapošljavanja sve djece šehida i poginulih boraca KS, kao i poticaj zapošljavanju kroz subvencioniranje kamata na kredite za otvaranje novih radnih mjesta. Finansiranje projekta u vrijednosti od 4,5 miliona KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta kantona, odnosno sa pozicije Ministarstva za boračka pitanja.				
Strateški projekti	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="432 1435 1098 1939"> - Aktivacijski programi (paketi podrške) usmjereni na dugoročno nezaposlene „obeshrabrene“ i osobe sa otežanim pristupom tržištu rada (žene, mladi, osobe bez kvalifikacija i/ili radnog iskustva, 55+ osobe, pripadnika demobilizirane boračke populacije, nezaposlene iz domaćinstava u kojima je više od dvije osobe nezaposlene i sl.) - Podrška socijalnom preduzetništvu putem donošenja pravne regulative (Zakon o socijalnom poduzetništvu) - Uspostavljanje Centra za socijalno poduzetništvo - Registar socijalnih preduzeća - Podrška zapošljavanju u domenu socijalnih usluga </td><td data-bbox="1098 1435 1495 1939"> Očekivani izlazni rezultat: Učešće dugoročno nezaposlenih osoba i osoba sa otežanim pristupom radu u programima službe minimalno 50% Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine učešće dugoročno nezaposlenih smanjiti na 70 %. Do 2027. godine broj aktivnih tražilaca posla povećati na 30 hiljada. </td></tr> <tr> <td data-bbox="432 1939 1098 2009">„Utvrditi mjere ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele</td><td data-bbox="1098 1939 1495 2009"> Očekivani izlazni rezultat: Zaposleno veći broj pripadnika </td></tr> </table>	- Aktivacijski programi (paketi podrške) usmjereni na dugoročno nezaposlene „obeshrabrene“ i osobe sa otežanim pristupom tržištu rada (žene, mladi, osobe bez kvalifikacija i/ili radnog iskustva, 55+ osobe, pripadnika demobilizirane boračke populacije, nezaposlene iz domaćinstava u kojima je više od dvije osobe nezaposlene i sl.) - Podrška socijalnom preduzetništvu putem donošenja pravne regulative (Zakon o socijalnom poduzetništvu) - Uspostavljanje Centra za socijalno poduzetništvo - Registar socijalnih preduzeća - Podrška zapošljavanju u domenu socijalnih usluga	Očekivani izlazni rezultat: Učešće dugoročno nezaposlenih osoba i osoba sa otežanim pristupom radu u programima službe minimalno 50% Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine učešće dugoročno nezaposlenih smanjiti na 70 %. Do 2027. godine broj aktivnih tražilaca posla povećati na 30 hiljada.	„Utvrditi mjere ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele	Očekivani izlazni rezultat: Zaposleno veći broj pripadnika
- Aktivacijski programi (paketi podrške) usmjereni na dugoročno nezaposlene „obeshrabrene“ i osobe sa otežanim pristupom tržištu rada (žene, mladi, osobe bez kvalifikacija i/ili radnog iskustva, 55+ osobe, pripadnika demobilizirane boračke populacije, nezaposlene iz domaćinstava u kojima je više od dvije osobe nezaposlene i sl.) - Podrška socijalnom preduzetništvu putem donošenja pravne regulative (Zakon o socijalnom poduzetništvu) - Uspostavljanje Centra za socijalno poduzetništvo - Registar socijalnih preduzeća - Podrška zapošljavanju u domenu socijalnih usluga	Očekivani izlazni rezultat: Učešće dugoročno nezaposlenih osoba i osoba sa otežanim pristupom radu u programima službe minimalno 50% Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine učešće dugoročno nezaposlenih smanjiti na 70 %. Do 2027. godine broj aktivnih tražilaca posla povećati na 30 hiljada.				
„Utvrditi mjere ekonomskog osnaživanja pripadnika braniteljske populacije kroz specifične modele	Očekivani izlazni rezultat: Zaposleno veći broj pripadnika				

	samozapošljavanja, socijalnog poduzetništva, boračke zadruge i sl.“	boračke populacije i članova njihovih porodica, kroz provećan broj boračkih zadruga i privrednih subjekata. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. za 70% smanjiti broj nezaposlenih pripadnika boračke populacije, a za 50% smanjiti broj nezaposlenih članova njihovih porodica	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj realizovanih aktivacijskih programa usmjerenih na dugoročno nezaposlene i osobe sa otežanim pristupom tržištu rada - Realizovani programi podrške zapošljavanju u socijalnim uslugama - Realizovani programi zapošljavanja u domenu socijalnih usluga.	0	1 program godišnje; ukupno sedam u planskom periodu
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Aktivirati dugoročno nezaposlene obeshrabrene osobe i osobe sa otežanim pristupom tržištu rada, povećati njihovu konkurentnost na tržištu rada. Ovo će u konačnici rezultirati većom efektivnom ponudom radne snage, većom zaposlenošću navedenih teže zapošljivih kategorija stanovništva, odnosno većom ukupnom zaposlenošću u KS.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 9.500.000 KM Izvor: 9.000.000 KM iz budžeta kantona i 500.000 KM iz vanjskih izvora (međunarodni donatori)		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Ministarstvo za boračka pitanja		
Nosioci mjere	Služba za zapošljavanje KS, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Ministarstvo za boračka pitanja, Vijeće za reformu tržišta rada		
Ciljne grupe	Dugoročno nezaposlene osobe, osobe sa otežanim pristupom tržištu rada – žene, mladi, nezaposlenih bez kvalifikacija, djeca bez roditeljskog staranja, žene žrtve nasilja, demobilisani borci, porodice šehida i poginulih boraca;		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.4. Unaprijediti sistem zapošljavanja i povećati efikasnost tržišta rada
Naziv mjere	1.4.3. Povećati učinkovitost aktivnih mjera zapošljavanja
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere povećanje učinkovitosti aktivnih mjera zapošljavanje u KS. Stoga ključna područja djelovanja bi trebala obuhvatiti: - Smanjivanje broja aktera i koraka u procesu sa ciljem skraćivanja vremena i povećanja efikasnosti i fleksibilnost u pripremi i realizaciji programa Službe za zapošljavanje; - Izmjenu načina budžetiranja aktivnih mjera zapošljavanja, veću frekvenciju odobravanja poticajnih sredstava na godišnjem nivou, veću fleksibilnost u pogledu povlačenja sredstava od strane korisnika, itd.;

	- Redizajniranje portfolia aktivnih mjera poticaja zapošljavanju fokusirajući se više na (broj programa i iznosi sredstava) na efikasnije i "jeftinije" programe poticaja (obuka, prekvalifikacija, dokvalifikacija); - Implementaciju reformskog paketa u finansiranju poticaja koja bi bila usmjerena na poboljšanje ponude radne snage i koja bi podrazumijevala, između ostalog, obavezno objavljivanje oglasa za firme koje žele učestvovati u programima Službe, kao i veću ulogu Službe kod izbora liste nezaposlenih osoba korisnika poticaja (liste nezaposlenih sa kojih se biraju kandidati i sl.); - Pilotiranje programa baziranih na učincima u saradnji sa privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju, centrima za obrazovanje i obuku odraslih, nevladinim organizacijama, kompanijskim obrazovnim centrima, itd. - Sinhroniziranje mjera podrške zapošljavanju između kantona i općina, formiranje registra poticaja i razmjena informacija; - Razvoj efikasnog sistema monitoringa i evaluacije provedenih programa kroz razvijanje kapaciteta Službe (organizacijski, kadrovski, infrastrukturni) i saradnju sa drugim stručnim institucijama vezano za eksternu ocjenu učinaka implementiranih programa.		
Strateški projekti	- Unapređenje procesa pripreme i implementacije programa podrške novom zapošljavanju - Redizajn portfolia mjera podrške novom zapošljavanju - Implementacija reformskog paketa programa podrške novom zapošljavanju - Pilotiranje programa baziranih na učincima - Uspostavljanje tzv. „kišobrana“ poticajnih mjera za područje KS u saradnji sa lokalnim zajednicama	Očekivani izlazni rezultat: Pokrivenost nezaposlenih osoba (aktivnih tražioca posla) programima podrške minimalno 20%; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine podržati godišnje zapošljavanje minimalno 1.000 nezaposlenih osoba	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Troškovi po jednoj novozaposlenoj osobi; - Broj objavljenih oglasa za zapošljavanje na web stranici službe; - Broj implementiranih programa baziranih na učincima; - Raspoloživa sredstva za implementaciju programa podrške novom zapošljavanju;		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kroz unapređenje procesa pripreme i implementacije programa podrške novom zapošljavanju, zatim implementaciju reformskog paketa u realizaciji programa, redizajn portfolia mjera podrške i saradnju sa lokalnim zajednicama povećati raspoloživa sredstava i učinkovitost realiziranih programa. Ovo će rezultirati većom pokrivenošću nezaposlenih osoba programima službe, smanjenjem izdvajanja po jednoj novoj zaposlenoj osobi.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 5.000.000 KM Izvor: 4.500.000 KM Služba za zapošljavanje KS i 500.000 KM iz vanjskih izvora (međunarodni donatori)		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice		
Nosioci mjere	Služba za zapošljavanje KS, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i		

	izbjeglice, lokalne zajednice u KS, Vijeće za reformu tržišta rada
Ciljne grupe	Nezaposlene osobe u KS

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.5. Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća		
Naziv mjere	1.5.1. Povećati efikasnost i podići kvalitet usluga komunalnog sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je da se poveća efikasnost i podigne kvalitet usluga komunalnog sektora, odnosno da se usluge pružaju prema definiranom standardu kvaliteta usluga. Analiza stanja u ovoj oblasti sugerira da bi primarni fokusi djelovanja u tom kontekstu trebali obuhvatiti: - Implementacija direktiva EU u domenu regulacije i funkcionisanja javnog komunalnog sektora kroz donošenje novog Zakona o komunalnim djelatnostima i njegovo usklađivanje sa Zakonom o principima lokalne samouprave, zatim kroz izmjene i dopune Zakona o komunalnoj čistoći, definiranje standarda kvaliteta pruženih usluga, itd. - Detaljnu analizu poslovanja KJKP sa prijedlozima njihovog organizacijsko-finansijskog restrukturiranja u cilju povećanja efikasnosti, operativne i finansijske održivosti i kvaliteta pruženih usluga; - Izmještanje socijalne politike iz sektora komunalne privrede kroz redizajn politike subvencioniranja korisnika komunalnih usluga; - Formiranje nezavisnog regulatornog tijela za oblast komunalne privrede; - Reorganizaciju sektora komunalne privrede kroz stvaranje pretpostavki za uspostavu Holdinga komunalne privrede		
Strateški projekti	- Organizacijsko-finansijsko restrukturiranje javnih komunalnih preduzeća - Definiranje standarda kvaliteta javnih komunalnih usluga - Redizajn politike subvencioniranja korisnika komunalnih usluga - Izmjenu sistema obračuna i naplate usluga (prema principu opravdanih troškova) iz domena zajedničke komunalne potrošnje - Implementiran jedinstven informacijski sistem za sva komunalna preduzeća - Uspostava nove organizacione strukture na nivou komunalnog sektora - Holding komunalne privrede u Kantonu Sarajevo	Očekivani izlazni rezultat: Postignuta operativna i finansijska održivost KJKP Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. uspostavljen efikasan sistem pružanja javnih komunalnih usluga baziran na standardiziranom kvalitetu i opravdanim troškovima javnih usluga	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Donošen novi Zakon o komunalnim djelatnostima u KS - Usvojene izmjene Zakona o komunalnoj čistoći u KS – izmjena načina obračuna plaćanja; - Formirano nezavisno regulatorno tijelo shodno principima i direktivama EU - Usvojeni stručno verificirani normativi rada za sva javna komunalna preduzeća; - Usvojeni i javno objavljeni programi rada svih javnih komunalnih preduzeća; - Razvijen adekvatan sistem monitoringa pružanja usluga iz domena zajedničke komunalne potrošnje;		

	- Usvojen cjenovnik usluga iz domena zajedničke komunalne potrošnje baziran na opravdanim troškovima pružanja usluga - Usvojen novi sistem finansiranja javnih komunalnih preduzeća – prema obimu pruženih usluga; - Usvojene i implementirane studije organizacijsko-finansijskog restrukturiranja svih KJKP - Usvojena politika subvencioniranja KJKP - Evidentirano javno dobro i izdvojeno iz imovine svih KJKP - Implementiran jedinstven informacioni sistem na nivou svih KJKP		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje efikasnosti i ciljana politika subvencioniranja KJKP će rezultirati nižim izdvajanjima iz budžeta za podršku operativnom poslovanju KJKP, tj. stvoriti pretpostavke za veća izdvajanja za završavanje/proširenje javnog dobra, smanjiti troškove poslovanja, povećati konkurentnost privatnog sektora u KS i učiniti KS povoljnijim okruženjem za privlačenje novih investicija. Unapređenje kvaliteta komunalnih usluga će također povećati atraktivnost kantona kao turističke destinacije i generalno unaprijediti ambijent za život građana.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: oko 5,1 milion KM Izvor: 4,7 KM iz budžeta kantona i oko 400.000 KM iz drugih izvora (međunarodni donatori, zainteresirani javni organi – ministarstva, javna preduzeća, itd.)		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Ministarstvo privrede; Ministarstvo saobraćaja, kantonalna javna komunalna preduzeća, lokalne zajednice		
Ciljne grupe	Korisnici usluga javnih komunalnih preduzeća – stanovništvo i privreda, zaposlenici KJKP		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.5. Osigurati dugoročnu održivost i funkcionalnost javnih preduzeća
Naziv mjere	1.5.2. Povećati efikasnost javnih preduzeća
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je da se obezbijedi okvir za razvoj kvalitetne ponude i konkurentnosti tržišta javnih preduzeća (Skenderija, ZOI 84). Za ispunjenje ovog cilja i postizanje dugoročne održivosti razvoja neophodno je prije svega razumjeti, prepoznati i zadovoljiti potrebe klijenta, osigurati preduvjete za profitabilno poslovanje subjekata na tržištu, jer stvaranjem pozitivne poslovne klime osigurava se uvjet za dolazak novih investitora i razvoj djelatnosti javnih preduzeća u budućnosti, kao i, uz maksimalno racionalno korištenje postojećih resursa i uz obezbjeđenje sredstava za nova ulaganja i ulaganja u rekonstrukciju i modernizaciju postojećih kapaciteta i sl. U tom smislu potrebno je poboljšanje turističko resursne osnove Olimpijskih planina Igmana i Bjelašnice, te unapređenje sadržaja i nivoa kvaliteta, odnosno dostizanje visokog razvijenih standarda svih linija ponuda/aktivnosti, kao i rekonstrukcija, opremanje i modernizacija svih prostora Centra Skenderija. Ključna područja djelovanja se odnose na: - Uspostavljanje efikasnog i snažnog ekonomsko-turističkog sistema koji može odgovoriti na zahtjeve regionalnog tržišta;

	- Konsolidacija postojećih raspoloživih materijalnih i ljudskih resursa i njihovo što potpunije (re)aktiviranje; - Unapređenje postojeće infrastrukture; - Izgradnja nove infrastrukture; - Adaptacija/uređenje opremanje enterijera i eksterijera postojećih objekata; - Unapređenje interesa i potreba za kulturnim, sportskim i sajamskim aktivnostima i manifestacijama; - Pružanje podrške, odnosno tehničkih, prostornih i drugih uslova za razvoj privrednih i kreativnih aktivnosti.		
Strateški projekti	„Rekonstrukcija i sanacija Ledene dvorane“	Očekivani izlazni rezultat:	
	„Rekonstrukcija i sanacija dvorane „Mirza Delibašić““	Očekivani izlazni rezultat:	
	„Savremeno opremanje prostornih kapaciteta Skenderije (nabavka opreme i sistema)“	Očekivani izlazni rezultat:	
	„Unapređenje postojeće infrastrukture Ski centar Bjelašnica/Igman“	Očekivani izlazni rezultat:	
	„Izgradnja nove infrastrukture Ski centar Bjelašnica/Igman“	Očekivani izlazni rezultat:	
	„Rekonstrukcija i sanacija Olimpijskog kompleksa Zetra“	Očekivani izlazni rezultat:	
	„Unapređenje ljetne ponude na Igmanu (adrenalin park, zip line, biciklističke staze...)“	Očekivani izlazni rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ravnotežom u međusobnom odnosu i ispunjavanju potreba, odnosno ciljeva različitih sudionika na tržištu, stvorit će se stabilan, funkcionalan i finansijski dugoročno održiv razvoj privrednih preduzeća s jedne strane, a sa druge unapređenje kvaliteta usluga će također povećati atraktivnost kantona kao turističke destinacije i generalno unaprijediti ambijent za život građana.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: - 71 milion KM za projekte ZOI 84 (većinom budžetska sredstva) - 35 miliona za projekte Skenderije (kreditno zaduženje kod komercijalnih banaka i sredstva JPP) Izvor: 106 miliona KM (xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora)		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	KJP Centar Skenderija, KJP ZOI 84,		
Ciljne grupe	Građani, turisti, privrednici, sportisti....		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.6. Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma
Naziv mjere	1.6.1. Uspostavljanje efikasnog destinacijskog menadžmenta
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je uspostavljanje efikasnog okvira i modela za upravljanje razvojem održivog turizma u KS i unapređenje konkurentnosti destinacije KS. Područja djelovanja se odnose na integraciju i saradnju javnog, privatnog i nevladinog sektora u oblasti turizma (Vlada i ministarstva KS, Turistička zajednica KS, javna i privatna preduzeća, ustanove, nevladine organizacije, itd). Ključna područja djelovanja se odnose na:

	- povećanje broja dolazaka turista, produženje dužine boravka i povećanje turističke potrošnje u KS, - repozicioniranje i jačanje kapaciteta i djelovanja Turističke zajednice KS, kao destinacijske menadžment organizacije, - kreiranje strategije razvoja održivog turizma KS, strategije marketinga KS i operativnih planova provođenja, - unapređenje nivoa očuvanja i valorizacije kulturno-historijskog naslijeđa i prirode, - restrukturiranje javnih preduzeća važnih za razvoj turizma, - sistemski razvoj receptivnih sadržaja i seta aktivnosti za turiste na destinaciji, - razvoj širokog spektra specifičnih oblika turizma. Strateški projekt: „Kreiranje strategije razvoja održivog turizma KS“ je projekat čijom realizacijom će se definisati okvir djelovanja i pravci razvoja turizma KS. Finansiranje projekta u vrijednosti od 80.000 KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta kantona. Strateški projekt: "Proglašavanje novih i unapređenje razvoja postojećih zaštićenih područja" Kroz ovaj projekat će se unaprijediti razvoj zaštićenih područja, kvalitetnije upravljanje i evaluacija prirodnih vrijednosti, kao i podrška lokalnom stanovništvu unutar zaštićenih prostora, što značajno doprinosi razvoju održivog ruralnog turizma. Finansiranje projekta u vrijednosti od KM predviđeno je iz budžeta kantona i KM vanjski izvori.		
Strateški projekti	"Kreiranje strategije razvoja održivog turizma KS"	Očekivani izlazni rezultat: Kreirana sektorska strategija razvoja održivog turizma KS – definisani pravci razvoja turizma u KS i uspostavljena osnova za sistemski razvoj turizma u KS. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine broj dolazaka turista u KS je povećan za 60% u odnosu na odnosu na 2019. godinu, a prosječno zadržavanje turista je povećano na 2,7	
	"Proglašavanje novih i unapređenje razvoja postojećih zaštićenih područja"	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	- Broj dolazaka turista u KS - Broj noćenja turista u KS - Prosječno zadržavanje turista u KS (dana)	667.756 1.309.113 1,96	1.068.409 2.884.706 2,70
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere se ogledaju u sistemskom i održivom razvoju turizma, razvoju brenda KS kao turističke destinacije i efikasnom pozicioniranju destinacije na regionalnom i svjetskom tržištu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 80.000 KM + Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za	Ministarstvo privrede;		

koordinaciju implementacije mjere	
Nosioci mjere	Ministarstvo privrede; Turistička zajednica KS, Javna ustanova za zaštićena i prirodna područja KS, lokalne zajednice (općine), javna preduzeća, javne ustanove, biznisi u sektoru turizma, obrazovne institucije, neprofitne organizacije, mediji
Ciljne grupe	Građani KS

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.6. Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma		
Naziv mjere	1.6.2. Unapređenje ambijenta za razvoj preduzetništva i razvoj ljudskih kapaciteta u turizmu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je razvoj business-enabling i tourism-enabling ambijenta u KS. Područja djelovanja se odnose na kreiranje efikasnog okvira za razvoj biznisa i turizma od strane javnog sektora. Ključna područja djelovanja se odnose na: - intenziviranje mogućnosti za razvoj javno-privatnog partnerstva u turizmu u cilju privlačenja investicija u održivi turizam, - razvoj sistema podsticaja i podrške za pokretanje i unapređenje rada turističkih biznisa i njihovih kapaciteta, - unapređenje postojećih i uvođenje novih programa srednješkolškog i univerzitetskog obrazovanja, te sistema prekvalifikacija/dokvalifikacija i programa cjeloživotnog učenja-obuka u turizmu, - eliminacija sive ekonomije. Strateški projekt: „Unapređenje kapaciteta JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola“ je projekat čijom realizacijom će se unaprijediti situacija sa raspoloživosti i stručnosti kadrova u sektoru turizma, te razvoj kompetencija i vještina učenika. Finansiranje projekta u vrijednosti od 120.000 KM predviđeno je iz budžeta kantona (80%) i sredstava GIZ-a (20%).		
Strateški projekti	"Unapređenje kapaciteta JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola"	Očekivani izlazni rezultat: Kroz projekat će se ostvariti da se u program uvedu inovirana zanimanja, da se inoviraju postojeći planovi i programi, unaprijedi praktična nastava i pripremi dualno orijentisana praktična nastava, poboljšaju uslovi za izvođenje nastave i obezbijedi adekvatna oprema, literatura i softveri, unaprijedi saradnja sa privrednim subjektima, unaprijede znanja i stručnost nastavnika. Očekivani krajnji rezultat: Povećanje broja upisanih učenika sa 144 na 168.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)

	- Broj upisanih učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola - Broj zanimanja u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola - Broj učenika u JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola - Broj upisanih studenata na Studij turizam i zaštita životne sredine (I i II ciklus) - Obim podrške TZ KS projektima za razvoj turizma u KS po javnim pozivima - Broj zaposlenih u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane - Obim investicija u nova stalna sredstva u sektor pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane - Broj pravnih lica u sektoru pružanja smještaja i pripreme i usluživanja hrane	144 5 500 40 1.624.187 (2018) 680.960 (2019) 9.336 73.483.000 (2018) 683	168 6 600 55 2.500.000 12.137 88.179.600 820
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere se ogledaju u uspostavljanju sistema podrške razvoju turizma, povećanju investicija u turizam, razvoju ljudskih resursa u skladu sa potrebama tržišta, povećanju zaposlenosti i povećanju fiskalnih prihoda KS.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 120.000 KM + Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede;		
Nosioci mjere	Vlada KS; Ministarstvo privrede; Turistička zajednica KS, lokalne zajednice (općine), biznisi u sektoru turizma, obrazovne institucije		
Ciljne grupe	Građani KS		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost	
Prioritet	1.6. Unapređenje konkurentnosti destinacije kroz održivi razvoj turizma	
Naziv mjere	1.6.3. Razvoj turističke infrastrukture	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je razvoj turističke infrastrukture i suprastrukture u KS. Područja djelovanja se odnose na privatni i javni sektor. Ključna područja djelovanja se odnose na: - ulaganje u turističku infrastrukturu i suprastrukturu, - unapređenje čistoće i sigurnosti destinacije, uređenosti atrakcija i ukupne uređenosti destinacije, - mapiranje i označavanje atrakcija. Strateški projekt: „Turistička signalizacija u KS“ je projekat čijom realizacijom će se otkloniti jedna od primjedbi turista u KS i unaprijediti uređenost destinacije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 600.000 KM predviđeno je iz sredstava TZ KS.	
Strateški projekti	"Turistička signalizacija u KS"	Očekivani izlazni rezultat: Kroz projekat će se unaprijediti uređenost destinacije i stepen zadovoljstva turista.

		Očekivani krajnji rezultat: Postavljena turistička signalizacija u KS u skladu sa međunarodnim standardima i pozitivnim zakonskim propisima.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2019)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	- Pokrivenost turističkom signalizacijom - Broj ležaja u KS - Broj soba u KS	N/A 13.604 5.554	100% 17.685 7.220
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere se ogledaju u razvoju ambijenta i preduslova za razvoj turizma, te unapređenju konkurentnosti destinacije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 600.000 KM + Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i 600.000 KM sredstava TZKS		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS		
Nosioci mjere	Vlada KS, Turistička zajednica KS, lokalne zajednice (općine), biznisi u sektoru turizma		
Ciljne grupe	Građani KS		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost
Prioritet	1.7. Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije
Naziv mjere	1.7.1. Unapređenje poljoprivredno-prehrambenog sektora i ruralnog razvoja
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je unapređenje konkurentnosti sektora poljoprivrede kroz održiv i efikasan sistem podrške razvoju. Područja djelovanja se odnose na javni i privatni sektor u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije. Ključna područja djelovanja se odnose na: - unapređenje poljoprivredne proizvodnje kroz povećanje dodane vrijednosti, poboljšanje standarda kvaliteta i sigurnosti i jačanja veza unutar lanaca vrijednosti, - supstitucija uvoza poljoprivrednih proizvoda i sirovina, - povećanje iznosa novčanih podsticaja iz budžeta KS, - podsticanje proizvodnje u plastenicima, - zasnivanje novih poljoprivrednih površina sa drvenastim i jagodastim voćem i ljekovitim biljem, - provođenje aktivnosti na uređenju i zaštiti poljoprivrednog zemljišta, - provođenje aktivnosti na zaštiti bilja od štetnih insekata i biljnih bolesti, - nastavak aktivnosti oko realiziranja mjera podsticanja poljoprivrednih proizvoda u saradnji sa Federalnim ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, - povećanje aktivnosti na uzgojno-seleksijskom radu kod svih vrsta domaćih životinja, - povećanje zastupljenosti vještačkog osjemenjavanja i reprodukcije u govedarstvu, - povećanje proizvodnosti mlijeka po grlu, - povećanje zoohigijenskih i zootehničkih uslova kod držanja domaćih životinja, - povećanje aktivnosti na proizvodnji i uzgoju uzgojno valjanih junica za tržište i za remont stada, aktivnosti na zaštiti ribolovnih područja u cilju očuvanja ihtipopulacije,

	- unapređenje zdravstvene zaštite životinja u cilju sprečavanja širenja i suzbijanja zaraznih bolesti životinja-zoonoza kroz programe preventivne zaštite, - primjena primarnih agrotehničkih mjera za povećanje snabdjevenosti biljaka vlagom, - primjena sistema zaštite od ekstremno niskih temperatura i mraza, - uspostavljanje sistema statističkih podataka o poljoprivrednim gazdinstvima, - unapređenje tehničko-tehnoloških i marketinških znanje proizvođača, - unapređenje kvaliteta, konkurentnosti i tržišne orijentacije prehrambenog sektora, - integracija prehrambenog sektora sa poljoprivrednim proizvođačima, podizanje tehničko-tehnološkog nivoa i korištenja kapaciteta. - unapređenje sistema saradnje javnog i privatnog sektora u cilju uvođenja inovacija, modernizacije i transfera znanja, tehnologije i informacija i savjetodavnih službi, - razvoj djelatnosti koje imaju potencijal za generisanje privrednog razvoja, zapošljavanja i samozapošljavanja. Strateški projekt: „Kreiranje strategije ruralnog razvoja KS“ je projekat čijom realizacijom će se definisati okvir djelovanja i pravci ruralnog razvoja. Finansiranje projekta u vrijednosti od 80.000 KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta kantona.		
Strateški projekti	"Kreiranje strategije ruralnog razvoja KS"	Očekivani izlazni rezultat: Kreirana strategija ruralnog razvoja KS – definisani pravci ruralnog razvoja KS Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećanje obima investicija na 5.000.000 KM i ulaganje u poljoprivredu iz budžeta KS je povećano za 50% u odnosu na 2018.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2018)	Ciljne vrijednosti (2027)
	- Obim investicija u poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo	2.928.000	5.000.000
	- Broj zaposlenih u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	1.098	2.000
	- Izvoz sektora poljoprivrede, šumarstva i ribarstva	16.083.000	20.000.000
	- Budžetska sredstva za razvoj poljoprivrede	4.502.873	6.754.000
	- Obrađene površine u ha	5.267 (2019)	6.320
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere se ogledaju u unapređenju obima, strukture i konkurentnosti poljoprivredne proizvodnje, obima investicija i zapošljavanja u sektoru poljoprivrede, smanjenju trgovinskog deficita i unapređenju ruralnog razvoja u cjelini.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 80.000 KM + Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede KS		
Nosioci mjere	Vlada KS, lokalne zajednice (općine), biznisi u sektoru poljoprivrede, obrazovne institucije, mediji		
Ciljne grupe	Građani KS		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.7. Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije		
Naziv mjere	1.7.2. Razvoj ruralne infrastrukture i dostupnosti javnih usluga u ruralnim područjima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je unapređenje kvalitete života u ruralnim područjima. Područja djelovanja se odnose na javni sektor i kreiranje okvira za ravnomjeran razvoj ruralnih područja. Ključna područja djelovanja se odnose na: - kreiranje izvora prihoda, - unapređenje fizičke infrastrukture (putna infrastruktura, elektroosnabdijevanje, vodovod i kanalizacija, telekomunikacije, itd), - društvene uključenosti i - dostupnosti javnih usluga (zdravstvo, obrazovanje, kultura, sport, javni prevoz, itd). Strateški projekt: Finansiranje projekta u vrijednosti od XXX KM predviđeno je iz budžeta kantona (XXX) i vanjskih izvora (XXX).		
Strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
	- Broj stanovnika u ruralnim područjima - Broj zaposlenih u ruralnim područjima - Obim investicija u infrastrukturu u ruralnim područjima - Gustina putne mreže - Broj učenika u ruralnim područjima	? ? ? ? ?	? ? ? ? ?
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere se ogledaju u unapređenju kvaliteta života stanovnika u ruralnim područjima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada KS sa nadležnim ministarstvima		
Nosioci mjere	Lokalne zajednice (općine), javna preduzeća i ustanove, biznisi		
Ciljne grupe	Građani KS		

Veza sa strateškim ciljem	1. Unaprijediti konkurentnost privrede i povećati zaposlenost		
Prioritet	1.7. Jačanje konkurentnosti ruralne ekonomije		
Naziv mjere	1.7.3. Unapređenje stanja u sektoru šumarstva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je razvoj šumarstva, odnosno unapređenje statusa zaštite i otpornosti šuma, treba uskladiti sa Strategijom biodiverziteta EU do 2030. godine i Strategijom šumarstva EU za 2020. godinu u okviru EU Zelenog sporazuma, a sve u cilju poboljšanja održivog gospodarenja šumama, povećanja apsorpcije CO₂ i promocije bioekonomije. Ključne aktivnosti u narednom periodu su: - Potrebno je provoditi sve vidove integralne zaštite šuma u cilju zaštite šuma od biotskih i abiotskih faktora sa posebnim osvrtnom na preventivne metode borbe protiv		

	šumskih požara i povećati aktivnosti na prevođenju izdanačkih šuma u viši uzgojni oblik (konverzija šuma) u cilju stvaranja povoljnije strukture šumskih ekosistema. - Posebnu pažnju obratiti na ravnomjernoj realizaciji etata (obima sječa) u skladu sa šumsko-privrednim osnovama. U cilju formiranja stabilnih sastojina povećati aktivnosti na proredama u šumskim kulturama. - Potrebno je i analizirati i preispitati šumarske rejone sa aspekta površina, otvorenosti šumskim putevima i stepenu ugroženosti šuma od svih vidova bespravnih aktivnosti, te intenzivirati aktivnosti na kontroli ugroženih područja bespravnim sječama, uz saradnju sa MUP KS i drugim nadležnim institucijama.		
Strateški projekti		Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti (2019)	Ciljne vrijednosti (2027)
Indikatori za praćenje rezultata mjere	- Površina šumskih područja KS, - Ukupna zaliha drveta, - Ukupni godišnji zapreminski prirast, - Realizacija etata, - Broj kontrola ugroženih područja	? ? ? ? ?	? ? ? ? ?
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta			
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere			
Nosioci mjere			
Ciljne grupe	Građani KS		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom
Naziv mjere	2.1.1. Unapređenje kvalitete usluga predškolskog vaspitanja i obrazovanja uz veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem.
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je unaprijediti kvalitet usluga predškolskog odgoja uz veći obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem uz adekvatno statističko praćenje ove oblasti u skladu sa EUROSTAT metodologijom. Oblast djelovanja je predškolski odgoj i obrazovanje uz ključna područja djelovanja: - Rekonstrukcija postojeće infrastrukture u KS za predškolski odgoj i obrazovanje - Povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem - Povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanja - Podizanje kvalitete inicijalne edukacije i profesionalnog usavršavanja nastavnika za predškolski odgoj i obrazovanje - Unapređenje sistema rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3-5 godina)

- Uspostava baze podataka prema Eurostat metodologiji

Strateški projekat: „*Rekonstrukcija objekata predškolskih ustanova na području kantona*“ je projekat čijom realizacijom će se, na osnovu analize postojeće infrastrukture, kreirati uslovi za kvalitetan i poticajan proces učenja i odgoja za djecu, koja pohađaju predškolski odgoj i obrazovanje, kao i za odgajatelje u cijelom Kantonu Sarajevo. U skladu sa raspoloživim sredstvima u Budžetu godišnje se planiraju i izdvajaju određena sredstva za rekonstrukciju objekata predškolske ustanove JU „Djeca Sarajeva“ U Budžetu za 2021. godinu odobrena su sredstva u minimalnom iznosu 200.000 KM za rekonstrukciju objekata predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola – budžetskih korisnika iz nadležnosti Ministarstva za odgoj i obrazovanje. U skladu sa mogućnostima Budžeta povremeno se odobravaju i sredstva iz kredita za rekonstrukciju određenih objekata. Za realizaciju projekta potrebna su 2.500.000 KM (rekonstrukcija 5 objekata predškolske ustanove).

Strateški projekat: „*Povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Kantonu Sarajevo*“ je projekat koji će uključiti (1) osiguranje budžetskih sredstava za uspostavu vaučerskog predškolskog sistema, (2) uspostaviti sistem da privatni sektor, uz finansijsku podršku i nadzor, pruža kvalitetno predškolsko obrazovanje, (3) donijeti ažurirane kriterije, u odnosu na situaciju nastalu kao posljedicu pandemije, za finansijsku participaciju roditelja-staratelja na osnovu ekonomsko socijalnog statusa i (4) osigurati veće subvencioniranje predškolskog odgoja i obrazovanja djece bez roditeljskog staranja u javnim i privatnim predškolskim ustanovama. U Budžetu Kantona Sarajevo za 2021. godinu na razdjelu Ministarstva za odgoj i obrazovanje odobrena su sredstva u iznosu od 1.766.764 KM za sufinansiranje troškova predškolskog odgoja, odnosno za sufinansiranje boravka djece predškolskog uzrasta u privatnim predškolskim ustanovama, a radi ukidanja „liste čekanja“ u JU „Djeca Sarajeva“. Za realizaciju navedenog projekta (sufinansiranje boravka cca 800 djece) na godišnjem nivou potrebna su sredstva u iznosu cca 2.000.000 KM.

Strateški projekat: „*Povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanje*“ je projekat koji će donijeti definisane ishode učenja i razvoja na nivou predškolskog odgoja i obrazovanja uz unapređenje postojećih programa, prilagoditi programe djeci sa teškoćama i programe u ruralnim i razućenim sredinama koja nemaju mogućnost pohađanja cjelovitih razvojnih programa te stvoriti pretpostavke za angažovanje asistenata u odgojno-obrazovnom radu u predškolskim ustanovama. U okviru reforme obrazovanja, reforme nastavnih planova i programa, te Kurikularne reforme potrebno je predvidjeti sredstva za povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanja u iznosu od 200.000 KM po budžetskoj godini.

Strateški projekat: „*Podizanje kvalitete inicijalne edukacije nastavnika i kontinuiranog profesionalnog obrazovanja nastavnika za predškolski odgoj i obrazovanje*“ je projekat kojim će se revidirati standardi kvalitete rada odgajatelja, razviti moduli za stručno usavršavanje, razvoj kompetencija i profesionalni razvoj odgajatelja, stručnih saradnika i menadžmenta te izraditi modele evaluacije i samoevaluacije rada predškolskih ustanova. U okviru reforme obrazovanja, reforme nastavnih planova i programa, te Kurikularne reforme potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM po budžetskoj godini.

Strateški projekat: „*Unapređenje sistema rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3-5 godina)*“ je projekat koji će uspostaviti bolju međusektorsku saradnju zdravstvenih, obrazovnih i socijalnih ustanova i servisa s ciljem rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3-5 godina) te uspostaviti Centar za rani rast i razvoj na općinama, u saradnji sa AKAZ (Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine). Potrebno je predvidjeti sredstva za u iznosu od 500.000 KM po budžetskoj godini.

	Strateški projekat: „Uspostava baze podataka prema Eurostat metodologiji” je projekat koji će unaprijediti sistem prikupljanja i analize podataka za djecu od 0 do 6 godina uz statističko razvrstavanje za djecu od 0 do 3, od 3 do 5 godina i djecu godinu pred polazak u školu. Potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM u prvoj po budžetskoj godini, a potom po 20.000 KM za održavanje baze podataka.	
Strateški projekti	„Rekonstrukcija objekata predškolskih ustanova na području kantona“	Očekivani izlazni rezultat: Rekonstruisano 50% objekata za predškolsko obrazovanje u odnosu na postojeće stanje (to je onda minimalno 8) Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. poboljšani rezultati učenika pri upisu u osnovne škole u svim dijelovima Kantona za 50% u odnosu na 2020.
	„Povećanje obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u Kantonu Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: Povećan broj djece koja pohađaju predškolsko obrazovanje Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. poboljšani rezultati učenika pri upisu u osnovne škole u svim dijelovima Kantona za 50% u odnosu na 2020.
	„Povećanje kvaliteta programa predškolskog odgoja i obrazovanja“	Očekivani izlazni rezultat: Ishodi učenja definisani, programi unapređeni i programi prilagođeni djeci koja nemaju iste mogućnosti, uvedeni asistenti u rad u predškolskih ustanova Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. poboljšani rezultati učenika u predškolskom obrazovanju te posebno djece s posebnim potrebama za 20% u odnosu na 2021.
	„Podizanje kvalitete inicijalne edukacije nastavnika i kontinuiranog profesionalnog obrazovanja nastavnika za predškolski odgoj i obrazovanje“	Očekivani izlazni rezultat: Revidirani standardi kvalitete rada odgajatelja, razvijeno xx modula za stručno usavršavanje, razvoj kompetencija i profesionalni razvoj odgojitelja, stručnih saradnika i menadžmenta, izrađeno xx modela evaluacije i samoevaluacije rada predškolskih ustanova.

		Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. kvalitet rada nastavnika i odgajatelja u predškolskom obrazovanju poboljšan za xx% u odnosu na 2021.	
	“Unapređenje sistema rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu (3-5 godina)”	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen Centar za rani rast i razvoj na općinama, usvojen sistem za uspostaviti bolje međusektorsku saradnju zdravstvenih, obrazovnih i socijalnih ustanova i servisa s ciljem rane detekcije razvojnih poteškoća kod djece u najranijem uzrastu Očekivani krajnji rezultat: Povećan nivo inkluzije u predškolskom obrazovanju u Kantonu Sarajevo do 2027. za 30% u odnosu na 2021.	
	„Uspostava baze podataka prema Eurostat metodologiji”	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljena baza podataka Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. osigurani podaci za djecu od 0 do 6 godina uz statističko razvrstavanje za djecu od 0 do 3, od 3 do 5 godina i djecu godinu pred polazak u školu.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje - Broj javnih ustanova namjenski određenih za predškolski odgoj i obrazovanje (33 ustanove) - Procenat djece koja nisu primljena u javne ustanove zbog popunjenog kapaciteta - Broj djece u odnosu na ukupan broj djece u KS koja pohađaju predškolski odgoj i obrazovanje 0 - 3 - Broj djece u odnosu na ukupan broj djece u KS koja pohađaju predškolski odgoj i obrazovanje 3-5 - Broj djece u odnosu na ukupan broj djece u KS koja pohađaju predškolski odgoj i obrazovanje pred polazak u školu, 5-6 godina - Broj subvencionirane djece bez roditeljskog staranja uključene u predškolski odgoj i obrazovanje - Broj djece obuhvaćene servisima Centara za rani rast i razvoj;	33 50% 24% Nema Nema Nema	50 100% 0%

	- Broj djece sa ustanovljenim razvojnim poteškoćama; - Broj djece sa ustanovljenim razvojnim poteškoćama koja su obuhvaćena dodatnim intervencijama.		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacijom obrazovne infrastrukture u predškolskom odgoju i obrazovanju, poboljšanjem kvalitete inicijalnog obrazovanja nastavnika, osiguranjem kvalitetne podrške kontinuiranom profesionalnom razvoju nastavnika, unapređenjem programa predškolskog obrazovanja te osiguranjem inkluzije na ovom nivou obrazovanja utjecalo bi se značajno na rezultate koje djeca postižu u predškolskom odgoju i obrazovanju te bi se stvorila kvalitetna osnova za nastavak obrazovanja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: oko 25 miliona KM (izvori budžet i vanjski izvori finansiranja) na godišnjem nivou oko 3.600.000 KM.		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje;		
Nosioci mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje; Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja; predškolske ustanove		
Potencijalni partneri	UNICEF, nevladine organizacije, drugi nivoi vlasti, privrednici		
Ciljne grupe	Djeca, odgajatelji, nastavnici, roditelji, staratelji, međunarodni akteri		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom
Naziv mjere	2.1.2. Osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je osigurati efikasnu i efektivnu saradnju sektora obrazovanja i tržišta rada kroz formalnu i neformalnu edukaciju u okviru cjeloživotnog učenja. Oblast djelovanja je cjelokupni sektor obrazovanja uz ključna područja djelovanja: - Inovirati nastavne planove i programe sa potrebama na tržištu rada. - Unaprijediti sistem obavljanja prakse u skladu sa Kriterijima EU. - Unaprijediti sistem karijernog savjetovanja u formalnom i neformalnom obrazovanju. Strateški projekat: „Inovirati nastavne planove i programe prema potrebama na tržištu rada“ je projekat čijom realizacijom će se, (1) unaprijediti mehanizme koordinacije na nivou Kantona kroz Vijeće za reformu tržišta rada i razvoj ljudskih potencijala na području, uz učešće predstavnika formalnih aktera i socijalnih partnera vezanih za funkcionisanje datih sektora, (2) kroz koji će se planiranje investicija u realnom sektoru (3) uskladiti sa postojećim programima koje su u ponudi kroz formalno obrazovanje te će se kroz stalno komuniciranje sa poslodavcima raditi na (4) unapređenju nastavnih planova i programa, posebno u dijelu koji je vezan za potrebe lokalne zajednice, što je do 25%, koliko se nastavni planovi i programi mogu mijenjati u skladu s potrebama lokalne zajednice. Također, na osnovu preporuka mehanizma koordinacije (Vijeća) uspostaviti javno privatno partnerstvo sa predstavnicima poslodavaca s ciljem osiguranja većih sredstva za stipendiranje deficitarnih zanimanja. U okviru reforme

	obrazovanja i reforme nastavnih planova i programa potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 500.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Unaprijediti sistem obavljanja prakse u skladu sa preporukom i Kriterijima EU“ je projekat koji će (1) uvesti kriterije EU za obavljanje kvalitetne praktične nastave u srednjem stručnom obrazovanju i (2) preporuke EU za obavljanje praktične nastave u visokom obrazovanju sa naglaskom na: postojanje tripartitnog ugovora poslodavca škole i roditelja, definirane ishode učenja praktične nastave, kvalitetan sistem mentorstva u preduzećima, povećanje časova praktične nastave na radnom mjestu na najmanje polovinu cjelokupnih časova, osiguranje kompenzacije učenicima za rad i mentorima u preduzećima za učešće u obrazovnom procesu. Projekat će uvesti minimalne sate obavezne prakse kod poslodavca na tehničkim fakultetima koja će biti dio nastavnog plana i programa te osigurati sistem vrednovanja pohađanja dobrovoljne prakse u nastavnim planovima i programima na fakultetima u ostalim naučnim disciplinama. U okviru reforme obrazovanja i reforme nastavnih planova i programa potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Unaprijediti sistem karijernog savjetovanja u formalnom i neformalnom obrazovanju“ je projekat koji uključuje iskorištavanje i unapređenje postojećih kapaciteta koji su uspostavljeni uz saradnju institucija i različitih donatora s ciljem osiguranja kvalitetne primarne karijerne orijentacije (savjetovanje prilikom odabira prvog zanimanja) u formalnom osnovnom i srednjem obrazovanju te sekundarne karijerne orijentacije (prilikom mijenjanja profesije) u obrazovanju odraslih. Projekat će (1) unaprijediti sistem informisanja o zanimanjima i zapošljivosti koji se provodi na godišnjem nivou, (2) uvesti interaktivne prezentacije zanimanja, (3) uspostaviti sistem testiranja učenika u osnovnim i srednjim školama te (4) te sistem testiranja odraslih prilikom izbora novog zanimanja s ciljem određivanja profesionalnih sklonosti i interesovanja pojedinaca i davanja preporuke za dalje školovanje, (5) uspostavu sistema monitoringa uspjeha programa karijernog savjetovanja uz (6) njegovo redovno ažuriranje. U okviru reforme obrazovanja potrebno je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM po budžetskoj godini.
Strateški projekti	„Inovirati nastavne planove i programe prema potrebama na tržištu rada“ Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen kvalitetan mehanizam koordinacije kroz koji će se inovirati nastavni planovi i programi prema potrebama na tržištu rada, Izrađena metodologija za godišnje analize opravdanih investicija prema programima koji se nude kroz sistem formalnog obrazovanja, uz mogućnost izmjena nastavnog plana i programa za srednje stručne škole do 25% u skladu s potrebama lokalne zajednice, osigurane stipendije za deficitarna zanimanja koje obezbjeđuju poslodavci. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. 80% poslodavaca su zadovoljniji sa znanjima koja učenici donose po završetku

		školovanja, 80% je unapređena saradnja sa poslovnom zajednicom, 80% novih investicija odnosi se na praćenje programa koji se nude kroz formalne programe obrazovanja.
	„Unaprijediti sistem obavljanja prakse u skladu sa preporukom i Kriterijima EU“	Očekivani izlazni rezultat: Uvedeni kriteriji EU za obavljanje kvalitetne praktične nastave u srednjem stručnom obrazovanju, provode se preporuke EU za obavljanje praktične nastave u visokom obrazovanju Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. 80% poslodavaca su zadovoljni sa znanjima koja učenici donose po završetku školovanja, 80% je unapređena saradnja sa poslovnom zajednicom, zapošljivost diplomaca je povećana na 60% u odnosu na 2021.
	„Unaprijediti sistem karijernog savjetovanja u formalnom i neformalnom obrazovanju“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen kvalitetan sistem informisanja o zanimanjima i zapošljivosti koji se provodi na godišnjem nivou, Uvedene interaktivne prezentacije zanimanja, Uspostavljen sistem testiranja učenika u osnovnom i srednjim obrazovanju, Uspostavljen sistem testiranja odraslih prilikom izbora novog zanimanja s ciljem određivanja profesionalnih sklonosti i interesovanja pojedinaca i davanja preporuke za dalje školovanje, Uspostavljen sistem monitoringa uspjeha programa karijernog savjetovanja, Donešena odluka za njegovo redovno ažuriranje. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. poboljšani rezultati učenika u osnovnim i srednjim školama za 40%, 40 xx% veća dugoročna zapošljivost

		odraslih koji prođu programe za obrazovanje odraslih, u odnosu na 2021.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Donešena zakonska regulativa za uvođenje sistema dualnog obrazovanja		100%
	- Procenat NPP u srednjem stručnom obrazovanju koji su ažurirani u skladu s potrebama tržišta rada		30%
	- Uspostavljen sistem obavljanja prakse u skladu sa Kriterijima EU za kvalitetnu i efektivnu praktičnu nastavu		80%
	- Uveden sistem dobrovoljne/obavezne prakse u VO		100%
	- Povećan broj časova praktične nastave kod poslodavca u srednjem stručnom obrazovanju		50%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Plansko vođenje investicione politike, redovno ažuriranje nastavnih planova i programa, uvođenje kvalitetnog provođenja praktične nastave u skladu sa privrednim mogućnostima kantona te uz uvođenje ciljanog i efikasnog sistema karijernog savjetovanja za učenike i odrasle značajno bi se doprinijelo kvaliteti obrazovanja, saradnji s poslodavcima, zapošljivosti diplomaca te osigurao poboljšan kvalitet života i osigurane jednake mogućnosti za sve građane		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 4,9 miliona KM (izvori budžet i vanjski izvori finansiranja) na godišnjem nivou oko 700.000 KM.		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje;		
Nosioci mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje; Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, osnovne škole, srednje škole, univerziteti, Služba za zapošljavanje		
Ciljne grupe	Djeca, odgajatelji, nastavnici, roditelji, međunarodni akteri, privrednici		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom
Naziv mjere	2.1.3. Osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je osigurati i razvoj funkcionalnog sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja. Oblast djelovanja je obrazovanje odraslih uz ključna područja djelovanja: - Donošenje politika za unapređenje sistema obrazovanja odraslih - Unapređenje sistema za uvođenje ciljanih programa za obrazovanje odraslih baziranih na osnovu godišnjih analiza tržišta rada Strateški projekat: „Unapređenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja“ je projekat čijom realizacijom će se, završiti procedure za donošenje (1) Izmjena i dopuna zakona o obrazovanju odraslih KS te (2) Izmjena i dopuna Odluke o standardima i normativima za realiziranje programa obrazovanja odraslih KS, (3) Unaprijediti analiza

	potreba tržišta rada, (4) uvesti sistem ciljanih programa za obrazovanje odraslih koji podrazumijeva kontinuiranu saradnju predstavnika sektora socijalne politike, obrazovanja, privrednog i tržišnog razvoja KS kako bi se poboljšala zapošljivost i konkurentnost radne snage te osigurala podrška socijalno ugroženim kategorijama da se lakše zaposle. Pored toga projekat će izraditi mjere podrške cjeloživotnom učenju na osnovu EU iskustva i iskustva zemalja u okruženju za podršku poduzetnicima, tako i za one koji planiraju osnovati preduzeće. U okviru reforme obrazovanja kojom će u širem smislu biti obuhvaćeno i obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 100.000 KM po budžetskoj godini.		
Strateški projekti	„Unapređenje sistema obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja“	Očekivani izlazni rezultat: Donesene Izmjene i dopune zakona o obrazovanju odraslih KS, Donesene Izmjene i dopune Odluke o standardima i normativima za realiziranje programa obrazovanja odraslih KS, Donesena metodologija i proces unapređene analize potreba tržišta rada, Uveden sistem ciljanih programa za obrazovanje odraslih. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. za 20% veća dugoročna zapošljivost odraslih koji prođu programe za obrazovanje odraslih, 30% povećan broj poduzetnika u odnosu na 2021.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Povećan broj akreditovanih programa za formalno obrazovanje odraslih	20%	50%
	- Povećan broj akreditovanih programa za neformalno obrazovanje odraslih	20%	100%
	- Smanjen broj nezaposlenih lica na evidenciji JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“	10%	0%
	- Povećan broj lica koja su završila program prekvalifikacije i dokvalifikacije (formalni programi obrazovanja odraslih)	10%	
	- Povećan broj zaposlenih lica nakon stečene srednje stručne spreme	10%	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacijom sistema obrazovanja odraslih uz saradnju aktera iz socijalnog sektora obrazovnog sektora i sektora vezanog za tržište rada uz ciljanu podršku poduzetničkom učenju osigurava se poboljšanje kvaliteta života i osigurane jednake mogućnosti za sve građane		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 700.000 KM (izvori budžet i vanjski izvori finansiranja) na godišnjem nivou oko 100.000 KM.		
Period implementacije mjere	2021-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje;
Nosioci mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje; Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade; Ministarstvo rada i socijalne politike, Ministarstvo privrede KS, Službe za zapošljavanje;
Ciljne grupe	Djeca, odgajatelji, nastavnici, roditelji, privrednici, međunarodni akteri

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom
Naziv mjere	2.1.4. Unaprijediti kvalitet cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima, te međunarodnim akterima.
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je poboljšanje kvaliteta cijelog sistema obrazovanja kroz unapređenje kadrovskih i infrastrukturnih kapaciteta obrazovnih institucija, osavremenjivanje nastavnih planova i programa, uspostavu podrške talentovanim učenicima uz saradnju sa svim vanjskim lokalnim akterima te međunarodnim akterima. Oblast djelovanja su svi nivoi obrazovanja uz ključna područja djelovanja: - Implementacija kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa - Razvijanje sistema pozitivnih vrijednosti kod učenika - Razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja - Unapređenje sistema inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja nastavnika - Uspostava sistema za unapređenje rada sa nadarenim učenicima Strateški projekat: „Implementacija kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa“ je projekat čijom realizacijom će se (1) poboljšati nastavni planovi i programi sa posebnim naglaskom na vještinama za 21. stoljeće (kritičko razmišljanje, kreativnost, IT pismenost, preduzetništvo, socijalne vještine, itd.), podržati razvijanje digitalnih obrazovnih sadržaja, razvijanje alata i metoda korištenja IKT-a u učenju i poučavanju, (2) uspostaviti sistem za kontinuirano i redovno ažuriranje nastavnih planova i programa, (3) uskladiti različiti dokumenti obrazovne politike kako bi se osiguralo nesmetano provođenje projekta. Potrebna sredstva u iznosu od 2.000.000 KM. Strateški projekat: „Razvijanje sistema pozitivnih vrijednosti kod učenika“ je projekat koji će doprinijeti holističkom razvoju učenika kako bi postali zdrave ličnosti puni empatije prema drugima sa naglašenom potrebom da budu neovisni od agresivne industrije zabave, konzumerizmu i hedonizmu, a sve sa ciljem očuvanja mentalnog zdravlja i ispravnog shvatanja čovjekove uloge i stepena odgovornosti u izgradnji zdravog društva. Potrebna sredstva u iznosu od 1.200.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja“ je projekat koji će osigurati poboljšanje načina vrednovanja i ocjenjivanja te izvještavanja o ishodima učenja te osigurati vertikalnu prohodnost učenika na osnovu unapređenog sistema vrednovanja. U okviru reforme obrazovanja, reforme nastavnih planova i programa, te Kurikularne reforme potrebno

	je predvidjeti sredstva za ovu svrhu u iznosu od 400.000 KM po budžetskoj godini. Strateški projekat: „Unapređenje sistema inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja nastavnika“ je projekat kojim će se uraditi obuhvatna analizu nastavničkog kadra, starosne strukture i kvalifikacija u odnosu na potrebe obrazovnog sistema i tržišta rada te na osnovu nje planirati kadrovsku politiku, unaprijediti kvalitet obrazovanja nastavnika kroz revidiranje inicijalnog obrazovanja nastavnika uz uspostavu ciljanog i relevantnog sistema kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u osnovnom i srednjem obrazovanju te razviti program dokvalifikacije kadra s ciljem efikasnije raspodjele fonda sati posebno u dijelu uvođenja većeg broja sati praktične nastave u srednjem stručnom i visokom obrazovanju. Projekat će unaprijediti stručnu podršku Institutu za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja kroz saradnju sa vanjskim stručnim akterima koji mogu pružati ciljne i relevantne programe kontinuiranog profesionalnog razvoja nastavnika u skladu sa njihovim stručnim potrebama vezanim za konkretan predmet koji predaju. Potrebna sredstva na godišnjem nivou 300.000 KM. Strateški projekat: „Uspostava sistema za unapređenje rada sa nadarenim učenicima“ je projekat koji će unaprijediti rad sa nadarenim učenicima i podizanje standarda učenika kroz veću posvećenost nadarenim učenicima, izdvajanje sredstava iz budžeta za financiranje podrške u pripremi i pri odlasku na takmičenja i promociju uspjeha svih učenika, te stipendiranju učenika. Potrebna sredstva 700.000 KM	
Strateški projekti	„Implementacija kurikularne reforme i osavremenjivanje nastavnih planova i programa“	Očekivani izlazni rezultat: Implementirana kurikularna reforma, unapređeni nastavni planovi i programi Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. poboljšani rezultati učenika KS na PISA i TIMSS testiranjima za 10% u odnosu na 2021.
	„Razvijanje sistema pozitivnih vrijednosti kod učenika“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen cjelovit program aktivnosti za unaprjeđenje mentalnog zdravlja učenika; Izrađeni akcioni planovi za prevenciju neželjenih oblika ponašanja. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. poboljšano mentalno zdravlje i <i>indeks sreće</i> učenika KS 20% u odnosu na 2021. Do 2027. smanjena pojava neželjenih oblika ponašanja kod učenika za 10%
	„Razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen cjelovit sistem vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. poboljšani rezultati učenika KS tokom školovanja,

		tokom učešća na PISA i TIMSS testiranjima za 10% u odnosu na 2021.	
	„Unapređenje sistema inicijalnog obrazovanja i kontinuiranog profesionalnog usavršavanja nastavnika“	Očekivani izlazni rezultat: Unapređeni programi za inicijalnu edukaciju nastavnika, provode se programi za KPR nastavnika. . Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. kvalitet rada nastavnika i odgajatelja u obrazovanju poboljšan za 30% u odnosu na 2021.	
	„Uspostava sistema za unapređenje rada sa nadarenim učenicima“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen sistem za rad sa talentovanim učenicima uz definisano izdvajanje sredstava iz budžeta za financiranje podrške pripremi i odlasku na takmičenja i promociju uspjeha svih učenika Očekivani krajnji rezultat: Bolji rezultati učenika KS na međunarodnim takmičenjima za 30% u odnosu na 2021.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Donešeni Standardi za nastavničku profesiju - Broj unapređenih NPP za inicijalno obrazovanje nastavnika - Procenat ažuriranih nastavnih planova i programa - Procenat sredstava iz budžeta za financiranje projekata podrške pripremi i odlasku na takmičenja i promociju uspjeha talentovanih učenika u osnovnim i srednjim školama. - Iznos budžetskih sredstava koji dodjeljuje MON za nagrađivanje najboljih učenika - Rezultati na međunarodnim takmičenjima - Broj nastavnih sati iz informatike, po učeniku - Osvojene međunarodne učeničke nagrade u oblasti IT - Broj ciljanih aktivnosti koje je tijelo za koordinaciju podrške podizanju kvalitete obrazovanja u KS provelo/podržalo - Procenat nastavnika stručnih predmeta koji su imali ciljanu edukaciju vezanu za njihov predmet kroz KPR (na godišnjem nivou)		100% 80% 80-90% 80-90% od predviđenog broja 80-90%
Razvojni efekat i doprinos mjere	Modernizacijom obrazovnog sistem kroz poboljšanje infrastrukture u obrazovnim institucijama, poboljšanje nastavnih planova i programa, inicijalnu i kontinuiranu		

ostvarenju prioriteta	edukaciju nastavnika, podršku strukturama koje planiraju i provode obrazovne politike a sve kroz saradnji sa međunarodnim akterima aktivnim i oblasti obrazovanja će doprinijeti poboljšanoj kvalitet života i osigurane jednake mogućnosti za sve građane.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: oko 16 miliona KM (izvori budžet i vanjski izvori finansiranja) na godišnjem nivou oko 2,3 miliona KM.
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje;
Nosioci mjere	Ministarstvo za odgoj i obrazovanje; Institut za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, predškolske ustanove
Ciljne grupe	Učenici, nastavnici, profesori, međunarodna zajednica

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	
Prioritet	2.1. Podići kvalitet obrazovanja (sa posebnim naglaskom na STEM i digitalne vještine) i uskladiti ga sa zahtjevima tržišta rada i potražnjom za radnom snagom	
Naziv mjere	2.1.5. Unapređenje podrške istraživačko-razvojnim aktivnostima/projektima	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je unaprijediti sisteme podrške istraživačko- razvojnim aktivnostima i projektima u Kantonu Sarajevo. Oblast djelovanja su svi nivoi obrazovanja uz naglasak na visoko obrazovanje uz ključna područja djelovanja: - Donijeti javne politike za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti - Donijeti odluka o finansiranju Univerziteta u Sarajevu i njegovih organizacionih jedinica. - Uspostaviti koncepta “preduzetničkog univerziteta” Strateški projekat: „Unaprijediti sistem za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti“ je projekat čijom realizacijom će se donijeti set politika za podršku oblasti i uspostaviti koncept tzv. “preduzetničkog univerziteta”: (1)Strategija razvoja obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo za period 2021.-2026., (2) Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti KS (3) Odluka o kriterijima za raspodjelu budžetskih sredstava za finansiranje Univerziteta u Sarajevu i njegovih organizacionih jedinica, (4) Novi pravilnik o izboru u naučnonastavna zvanja uz uvođenje kriterija učešća u primijenjenim istraživačkim projektima i objavljivanja naučnih radova u međunarodnim indeksiranim žurnalima kao značajnog za napredovanje u nastavničkoj karijeri, (5) donijeti politiku kojom će se osigurati finansijska podrška izuzetnim naučno-istraživačkim projektima u kojima učestvuju univerziteti i predstavnici industrije i kriteriji za izbor i projektima koji povezuju naučno-istraživačke i visokoobrazovne institucije s europskim naučno-istraživačkim centrima i univerzitetima. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).	
Strateški projekti	„Unaprijediti sistem za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen kvalitetan sistem za reguliranje i unapređenje naučnoistraživačke djelatnosti. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. univerzitet je iznad

		2.000 mjesta, povećan procenat ulaganja u istraživanje i razvoj u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Rang univerziteta na međunarodnoj ljestvici, ispod 3.000-og mjesta - Procenat laboratorija funkcionalnih za tip namjene - Procenat BDP u ulaganja u istraživanje i razvoj (Napomena: podatak je za FBiH)	Webometrics 34% 0,18%	60% 0,9%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenjem infrastrukture za naučno istraživački razvoj te povećanjem ulaganja u ovu oblast značajno će se poboljšati kvalitet naučno istraživački kapacitet Kantona Sarajevo te indirektno i kvalitet obrazovnog sistema		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade;		
Nosioci mjere	Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade; Ministarstvo za odgoj i obrazovanje;		
Ciljne grupe	Učenici, studenti, nastavnici, profesori,		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti	
Naziv mjere	2.2.1. Reforma sistema socijalne politike	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je uspostava održivog, efikasnog i ekonomičnog sistema socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom, usklađivanje pravnog okvira u oblasti socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom radi ublažavanja posljedica siromaštva i vanrednih okolnosti, uvođenje savremenih informacijskih tehnologija u radu ustanova i institucija sa posebnim osvrtom na ranjive grupe, uvođenje centralnog broja telefona za davanje podrške građanima i porodicama u Kantonu Sarajevo s ciljem olakšanog pristupa socijalnim uslugama. Strateški projekat: „Analiza efikasnosti, održivosti i pravičnosti sistema socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom, radi ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti“ je projekat kroz koji bi se stvorile podloge za transparentnije praćenje siromaštva i socijalne isključenosti, te osigurala maksimalna finansijska podrška i sl. Također, u ovom smislu potrebno je uskladiti, odnosno izmijeniti pravno-institucionalni okvir.	
Strateški projekti	„Analiza efikasnosti, održivosti i pravičnosti sistema socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom, radi ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti“	Očekivani izlazni rezultat: Osigurana maksimalna moguća finansijska podrška, formirana podloga za transparentnije praćenje siromaštva i socijalne
	„Izrada Socijalne mape u Kantonu Sarajevo“	

		isključenosti, te promijenjen pravno-institucionalni okvir. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine smanjen procenat siromaštva za 50% u odnosu na 2020. godinu	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Definirane potrebne promjene pravnog okvira i predložene inicijative za F BiH - Definiranje ranjivih grupa stanovništva, prema EU indikatorima (dugoročno nezaposleni, mladi nezaposleni, starije osobe bez primanja i starije osobe sa primanjima, beskućnici, samohrane porodice, osobe sa invaliditetom, bivši ovisnici.....) - Broj edukacija u oblasti socijalne politike i populacijske politike za pružaoce usluga soc politike - Procenat porodilja kojima je osigurana kompletan iznos plate tokom porodijskog odsustva - Uspostaviti kantonalne stambene fondove	FBIH 1/10 (2020)	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje efikasnosti utroška budžetskih sredstava na nivou Kantona Sarajevo i općina za socijalne transfere, povećan udio sredstava za socijalne investicije, smanjen obim siromaštva i povećan uticaj na socijalnu isključenost zajednice u cjelini, a posebno ranjivih grupa.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM (budžet i EU) Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, ustanove iz resora Ministarstva, NVO		
Ciljne grupe	Stanovnici i porodice Kantona Sarajevo, zajednica u cjelini		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti
Naziv mjere	2.2.2. Unapređenje stručnog rada u oblasti socijalne zaštite i definiranje novih modela ciljanja korisnika i uvezivanja mjera socijalne zaštite i angažiranja korisnika
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je uspostaviti kvalitetniji sistem za efikasnije pružanje podrške u oblasti socijalne zaštite i bolji kvalitet pružanja socijalnih usluga s ciljem ublažavanja posljedica siromaštva i socijalne isključenosti. Oblast djelovanja je socijalna politika uz ključna područja djelovanja:

- Uspostaviti kvalitetniji sistem planiranja i pružanja socijalnih usluga
- Unaprijediti sistem podrške djeci i mladima u stanju potrebe
- Usaglašavanje sa reformskim modelima kroz uvezivanje oblasti javnih ustanova resora
- Unaprijediti sistem podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju;

Strateški projekat: „Uspostaviti kvalitetniji sistem planiranja i pružanja socijalnih usluga“ je projekat čijom realizacijom će se (1) analizirati potrebe i ojačati kadrovski kapaciteti u oblasti socijalne politike kroz dodatne edukacije s ciljem kvalitetnijeg pružanja usluga, (2) povećati kvalitet analize, planiranja i provedbe socijalne politike.

Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).

Strateški projekat: „Unaprijediti sistem podrške djeci u stanju potrebe“ je projekat koji će uspostaviti sistem kontinuirane analize stanja i na osnovu analize godišnjeg planiranja politika i mjera za kvalitetniju podršku svoj djeci sa posebnim akcentom na djecu s poteškoćama u razvoju, djecu koja prose na ulici, te djecu bez roditeljskog staranja. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).

Strateški projekat: „Unaprijediti sistem podrške starijim osobama i penzionerima“ je projekat koji će uspostaviti poboljšanje ciljane podrške starijim osobama i penzionerima, organizaciju kvalitetnih i kontinuiranih aktivnosti za ovu kategoriju, osobe treće životne dobi i penzionere, osiguranje systemske podrške penzionerima u stanju potrebe za kupovinu osnovnih životnih namirnica, plaćanje računa i opšte poboljšanje kvalitete života penzionera u Kantonu Sarajevo. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).

Strateški projekat: „Unaprijediti sistem podrške bivšim ovisnicima“ je projekat kroz koji bi se pružila resocijalizacija i rehabilitacija ovisnika o psihoaktivnim supstancama, njihovo uvođenje u društvene aktivnosti društvenog i korisnog djelovanja, njihova ekonomska stabilnost, i druge aktivnosti za značaj njihovog prihvatanja u društvu. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).

Strateški projekat: „Program rješavanja stambenog zbrinjavanja braniteljske populacije“ je projekat koji podrazumijeva intenziviranje rješavanja stambenih pitanja braniteljske populacije kroz dodjele pomoći za rješavanje stambenih potreba (subvencioniranje kamata kredita za rješavanje stambenih potreba, dodjele jednokratne pomoći u vidu građevinskog materijala, te u vidu izvođenja građevinskih radova, sufinansiranje kupovine stambenih jedinica i sl. Također obezbijediti sredstva za lica koja zakonski ostvaruju pravo na stan u vlasništvu ili na doživotno korištenje (supruga šehida, poginulog, umrlog ili nestalog branitelja, RVI, roditelje šehida, umrlog ili nestalog branitelja); Finansiranje projekta u vrijednosti od 28 miliona KM predviđeno je djelimično iz budžeta kantona i iz kredita (za stanove treba cca 17,5miliona, a za ostale vidove 1,5 miliona godišnje, tako da je za 7 godina cca 28 miliona, u ovoj fazi budžetska i kreditna sredstva, ali sve iz BKS)

Strateški projekat: „Unaprijediti sistem podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju“ je projekat kroz koji će se implementirati Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o dopunskim pravima boraca/branitelja BiH, te normativno uređivanje oblasti boračko invalidske zaštite i izrada nedostajućih podzakonskih akata, uspostavljanje baze podataka korisnika prava iz boračke populacije, kao i jačanje Fonda „Ikre“, te informisanje boraca/branitelja o pravima, mogućnostima i načinu njihovog ostvarenje i sl. Većina aktivnosti će ići u

	okviru redovnog rada, a Fond IKRE se sada finansira sa 630.000KM, pa uz uvećanje na oko 700.000 za sedam godina se može računati na oko 5 miliona iz budžeta KS.	
Strateški projekti	„Uspostaviti kvalitetniji sistem planiranja i pružanja socijalnih usluga“	Očekivani izlazni rezultat: Povećan broj programa ciljane edukacije za kadrovske kapacitete u oblasti socijalne politike, povećana izdvajanja za aktivnu politiku zapošljavanja uključujući podršku zapošljavanju i samozapošljavanju posebno ugroženih kategorija, povećano ciljano izdvajanje za subvencioniranje stambene politike za odabrane kategorije Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. biće smanjen procenat obeshrabrenih na tržištu rada za xx%, povećan broj zaposlenih iz ranjivih kategorija za xx% , smanjen broj osoba bez riješenog stambenog pitanja iz ranjivih kategorija kao i mladih bračnih parova koji studiraju i porodica sa više djece
	„Unaprijediti sistem podrške djeci u stanju potrebe“	Očekivani izlazni rezultat: Povećan broj djece bez roditeljskog staranja ili s jednim roditeljem koji su dobili podršku za pohađanje srednje škole i fakulteta, povećan broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) Očekivani krajnji rezultat: Do 2027.povećan za xx procenat mladih iz ranjivih kategorija koji imaju poboljšan standard života u odnosu na 2020.
	„Unaprijediti sistem podrške starijim osobama i penzionerima“	Očekivani izlazni rezultat: Povećana ciljana podrška penzionera, povećan broj aktivnosti i programa za penzionere, povećan broj penzionera koji su dobili podršku za kupovinu osnovnih životnih namirnica, plaćanje računa.

		Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. smanjen procenat penzionera koji žive na granici siromaštva za xx% u odnosu na 2020., povećana socijalna uključenost za xx% penzionera u društvene tokove u KS.	
	„Unaprijediti sistem podrške raseljenim porodicama“	Očekivani izlazni rezultat: Izgrađeni objekti za stanovanje, riješena zdravstvena zaštita. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. sve raseljene porodice u KS obezbijede stambeno i zdravstveno, te osiguran održivi povratak.	
	„Program rješavanja stambenog zbrinjavanja braniteljske populacije“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
	„Unaprijediti sistem podrške, kao i zakonskih i podzakonskih akata, uredbi i pravilnika koji tretiraju braniteljsku populaciju“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj ciljanih programa obrazovanja odraslih po kategorijama: obeshrabreni, mladi, žene, osobe iznad 45 - Izdvajanje za subvencioniranje stambene politike, mil. KM - Broj djece bez roditeljskog staranja ili s jednim roditeljem koji su dobili podršku za pohađanje srednje škole i fakulteta - Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) uključenih u programe zapošljavanja i samozapošljavanja; - Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) kojima je riješeno stambeno pitanje - Broj mladih ljudi koji napuštaju javnu brigu (mladi bez roditeljskog staranja) podržanih u rješavanju stambenog pitanja putem subvencioniranih kredita i drugo. - Broj penzionera koji su dobili podršku - Broj programa i aktivnosti namijenjenih penzionerima	FBIH 10 (2020)	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje međusektorske saradnje, infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga socijalne zaštite, uz uspostavu univerzalnih prava iz oblasti socijalne zaštite i zaštite porodice pozitivno će se uticati na život u Kantonu Sarajevo, te će se osigurati kvalitetnija podrška svim građanima i porodicama, što će uticati na smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima	Iznos: oko 33 miliona KM (budžet i kreditna sredstva)+ Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		

finansiranja	
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Ministarstvo za boračka pitanja
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice i ustanove iz resora Ministarstva, Ministarstvo zdravstvu, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje; Ministarstvo za boračka pitanja, druge relevantne institucije, NVO
Ciljne grupe	Pojedinci u stanju socijalne potrebe, penzioneri, pripadnici porodica boračke populacije

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti	
Naziv mjere	2.2.3. Smanjiti broj slučajeva porodičnog nasilja, vršnjačkog nasilja, te rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je smanjiti pojavu novih slučajeva porodičnog nasilja i vršnjačkog nasilja, te pružiti podršku s ciljem smanjenja socijalne isključenosti postojećih žrtava porodičnog nasilja i vršnjačkog nasilja. Oblast djelovanja je socijalna politika uz ključna područja djelovanja: - Smanjenje broja slučajeva porodičnog nasilja i vršnjačkog nasilja - Smanjenja rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja Strateški projekat: „Poboljšanje kvalitete programa u oblasti primarne i sekundarne prevencije nasilja i poboljšanje podrške žrtvama nasilja“ je projekat čijom realizacijom će se (1) revidirati zakonska rješenja s ciljem uvođenja adekvatnije sankcije i mehanizma uslovljavanja u oblasti borbe protiv nasilja kako bi pojedinci tretirani zakonskim rješenjima izvršavali propisane obaveze, (2) povećati kvalitet i obuhvat programa iz oblasti primarne i sekundarne prevencije, (3) osigurati propisivanje i provođenje mjere psihoterapijskog tretmana za sve počinioc nasilja u porodici, (4) unaprijediti sistem podrške za maloljetna i punoljetna lica društveno neprihvatljivog ponašanja kroz programe edukacije za policiju (program policajac u zajednici), kadar u obrazovnim institucijama i roditelje, (5) unaprijediti sistem psiho-socijalne i edukativne podrške za udomiteljske porodice, djecu i mlade u alternativnoj brizi kroz uspostavljanje i finansiranje odgovarajućih servisa u zajednici, (6) osigurati kvalitetnije usluge u svrhu smanjenja rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja, posebno za rodno senzibilne kategorije društva kao što su žene i djeca žrtve porodičnog nasilja, žene u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, žene s invaliditetom, (7) uključiti predstavnike nevladinog sektora koji rade na jačanju sistema socijalne zaštite. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).	
Strateški projekti	„Poboljšanje kvalitete programa u oblasti primarne i sekundarne prevencije nasilja i poboljšanje podrške žrtvama nasilja“	Očekivani izlazni rezultat: Provedene mjere psihoterapijskog tretmana za počinioc nasilja u odnosu na broj slučajeva, poznata lica prijavljenih kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladež) –muškarci,

		broj poznatih lica prijavljenih kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladež) –žene, edukacije za različite grupe realizovane, zakonska rješenja revidirana. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. smanjen broj slučajeva porodičnog i vršnjačkog nasilja za xx% u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj provedenih mjera psihoterapijskog tretmana za počiniocce nasilja u odnosu na broj slučajeva - Poznata lica prijavljena kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladež) –muškarci - Poznata lica prijavljena kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladež) –žene - Broj edukacija za policijske službenike s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja - Broj edukacija za obrazovne institucije i roditelje s ciljem ranog prepoznavanja maloljetničkog društveno neprihvatljivog ponašanja i adekvatnog reagovanja - Broj programa iz oblasti primarne i sekundarne prevencije kojima su obuhvaćene rizične skupine. - Broj servisa psiho-socijalne i edukativne podrške dostupan u zajednici; - Broj psiho-socijalnih servisa podržanih od strane lokalnih vlasti; - Broj psiho-socijalnih servisa finansiranih kroz grantove i projekte na nivou kantona i na nivou općina. - Broj psiho-socijalnih servisa implementiranih u partnerstvu javnog i privatnog sektora i nevladinih organizacija; - Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana	FBIH 1059 (2017) FBIH 95 (2017)	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje kvalitete programa u oblasti primarne i sekundarne prevencije nasilja i poboljšanje podrške žrtvama nasilja uz adekvatna planiranja u ovoj oblasti će dovesti do poboljšanja socijalnih usluga, smanjivanje socijalne isključenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice i druga nadležna ministarstva KS, Koordinaciono tijelo na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici u KS, druge relevantne institucije, NVO		

Ciljne grupe	Ranjive kategorije, žrtve nasilja, počinioci nasilja, pojedinci pod rizikom da postanu počinioci nasilja
---------------------	--

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)		
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti		
Naziv mjere	2.2.4. Transformacija i racionalizacija ustanova sistema socijalne zaštite i razvoj socijalnih usluga kroz vaninstitucionalnu podršku i uključenje svih relevantnih aktera u zajednici		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je poboljšanje sistema osiguravanja vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite u saradnji sa svim relevantnim akterima u zajednici. Ratifikovani međunarodni dokumenti, te domaći strateški dokumenti koji se odnose na oblast socijalne zaštite obavezali su nas na iniciranje i realizaciju mjera i aktivnosti na promjeni postojećeg sistema socijalne zaštite koji je zasnovan na institucionalnom osnovu u novi sistem socijalne zaštite koji će biti orijentisan na vaninstitucionalnu podršku korisnicima. Reforma sistema socijalne zaštite obavezuje na novi pristup u zaštiti korisnika, a posebno djece bez roditeljskog staranja, osoba sa invaliditetom i starih osoba, a koja bi se trebala realizovati u lokalnim zajednicama na način razvoja socijalnih usluga u saradnji sa zdravstvenim, obrazovnim i drugim institucijama, te nevladinim organizacijama. Razvoj vaninstitucionalnih oblika zaštite korisnika u Kantonu Sarajevo je također vezan za i transformaciju rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u ustanove koje će osim smještaja korisnika, pružati istim i različite socijalne usluge sa ciljem prevencije institucionalizacije i deinstitucionalizaciju. Strateški projekat: „Povećanje vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite kroz razvoj socijalnih usluga“ je projekat čijom realizacijom će se osigurati novi pristup u zaštiti korisnika, a posebno djece bez roditeljskog staranja, osoba sa invaliditetom i starijih osoba, a koja bi se trebala realizovati u lokalnim zajednicama na način razvoja socijalnih usluga u saradnji sa zdravstvenim, obrazovnim i drugim institucijama, te nevladinim organizacijama. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Povećanje vaninstitucionalne podrške korisnicima socijalne zaštite kroz razvoj socijalnih usluga“	Očekivani izlazni rezultat: Ustanova socijalne zaštite su se transformisale iz rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u ustanove koje će osim smještaja pružati korisnicima i različite socijalne usluge sa ciljem prevencije institucionalizacije i deinstitucionalizaciju. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. kvalitet usluga vaninstitucionalne zaštite poboljšan za xx% u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***

	- Broj vaninstitucionalnih oblika zaštite korisnika u Kantonu Sarajevo - Broj ustanova socijalne zaštite u ustanove koje su se transformisale iz rezidencijalnih ustanova socijalne zaštite u ustanove koje će osim smještaja pružati korisnicima i različite socijalne usluge		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uvođenjem šireg raspona vaninstitucionalne podrške korisnicima usluga socijalne zaštite uz saradnji svih relevantnih aktera sistem socijalne zaštite KS bit će usklađen sa ratifikovanim međunarodnim dokumentima te domaćim strateškim dokumenti koji se odnose na oblast socijalne zaštite, te osigurati kvalitetnije mjere za smanjenje socijalne isključenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice i ustanove iz resora Ministarstva, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje; Ministarstvo zdravstvu; Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade, druge relevantne institucije, NVO;		
Ciljne grupe	Djece bez roditeljskog staranja, osoba sa invaliditetom i starijih osoba, korisnici usluga socijalne zaštite		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti
Naziv mjere	2.2.5. Unapređenje zaštite djece , s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu kontaktu sa Zakonom
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je poboljšanje; sistema otkrivanja, prijavljivanja, podrške i zaštite djece, s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, sistema preusmjeravanja djece u kontaktu sa zakonom iz redovnog krivičnog postupka, te stvaranje kvalitetnijih preduvjeta za zaštitu, pružanje podrške te izvršenje izrečenih odgojnih preporuka, odgojnih mjera i sankcija izrečenih djeci u kontaktu sa zakonom. Oblast djelovanja je dječija zaštita s akcentom na zaštitu djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom. Ključna područja djelovanja: - kadrovski, materijalni, tehnički i prostorni kapaciteti ustanova i organa u čijoj nadležnosti je zaštita djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom - stručni kapaciteti zaposlenih u sistemu zaštite djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom - rehabilitacija, resocijalizacija i reintegracija djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom - institucionalni kapaciteti za izvršenje odgojnih preporuka, odgojnih mjera i sankcija izrečenih djeci u kontaktu sa zakonom Strateški projekat: „Povećanje institucionalnih i vaninstitucionalnih kapaciteta za zaštitu

	djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom i prevencija društveno neprihvatljivih oblika ponašanja“ je program čijom realizacijom će se osigurati sistemski pristup zaštiti djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom, a koji bi trebalo uspostaviti u saradnji sa socijalnim, pravosudnim, zdravstvenim, obrazovnim, policijskim i drugim ustanovama, institucijama, organima i organizacijama. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx miliona KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Povećanje institucionalnih i vaninstitucionalnih kapaciteta za zaštitu djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom i prevencija društveno neprihvatljivih oblika ponašanje“	Očekivani izlazni rezultat: Povećani institucionalni i vaninstitucionalni kapaciteti kojim će se obezbijediti pretpostavke za podizanje nivoa zaštite djece i pozitivne ishode rehabilitacije, resocijalizacije i reintegracije djece žrtava trgovine ljudima i djece u kontaktu sa zakonom. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. nivo zaštite djece sa akcentom na zaštitu djece žrtava trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa zakonom podignut na veći nivo, a kvalitet i vrste pruženih usluga unaprijedile proces rehabilitacije, resocijalizacije i reintegracije za xx% u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata) - Broj registrovane djece u riziku od uključivanja u trgovinu ljudima, identificirane kroz postupke otvorene u ustanovama socijalne zaštite i drugim ustanovama i institucijama - Broj djece za koju postoji sumnja na uključenost u organizirano prosjačenje - Broj djece za koju postoji sumnja o uključenosti u radnu eksploataciju - Broj djece za koju postoji sumnja da su u prisilnim maloljetničkim brakovima - Broj evidentirane djece recidivista u činjenju krivičnih djela, - Broj djece preusmjerene iz redovnog krivičnog postupka, - Broj i vrsta izvršenih odgojnih preporuka u odnosu na broj i vrstu izrečenih odgojnih preporuka - Broj zaposlenih stručnih radnika za rad sa djecom - Broj stručnih radnika koji su učestvovali u stručnom osposobljavanju kroz certificirane edukacije, druge edukacije, seminare, okrugle stolove, konferencije	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***

	- Broj edukacija organiziranih za sticanje znanja iz oblasti zaštite djece: a) žrtava trgovine ljudima b) u kontaktu sa zakonom, - Uspostavljen Dnevni Centar za djecu u riziku - Uspostavljeno odjeljenje za primjenu zdravstvenih sigurnosnih mjera „Obaveznog liječenja u zdravstvenoj ustanovi pri JU Psihijatrijska bolnica (uključujući poseban odjel za maloljetnike) - Uspostavljeno forenzičko Odjeljenje za izvršenje krivične sankcije „Upućivanje u posebnu ustanovu za liječenje i osposobljavanje" - Uspostavljena stručna Službu za rad sa maloljetnicima i provođenje mjera prema maloljetnicima" u JU "Kantonalni centar za socijalni rad" - Nivo materijalne i tehničke opremljenosti ustanova, institucija, organa i organizacija koje pružaju usluga - Uspostavljena baza podataka		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom navedenih aktivnosti obezbijediti će se pretpostavke za postupanje nadležnih subjekata u zaštiti djece s akcentom na djecu žrtve trgovine ljudima i djecu u kontaktu sa Zakonom u skladu s obavezama preuzetim ratifikacijom međunarodnih dokumenata, te nacionalnim propisima i strateškim dokumentima. Time će se sistemski djelovati na preveniranje trgovine djecom i društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece i mladih.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje; Ministarstvo zdravstva; Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade; Ministarstvo pravde, MUP, JU "Kantonalni centar za socijalni rad" i druge ustanove socijalne zaštite, NVO		
Ciljne grupe	Djeca žrtve trgovine ljudima i djeca u kontaktu sa zakonom		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.2. Poboljšati kvalitet i dostupnost socijalnih prava i usluga za sve ciljne grupe stanovništva, kao i smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost, sa posebnim akcentom na vanredne okolnosti
Naziv mjere	2.2.6. Unapređenje podrške raseljenim licima prema utvrđenim zakonskim pravima, te trajno stambeno zbrinjavanje, kao i unapređenje poslova vezanih za Sporazum o readmisiji i poslove vezane za dijasporu
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je stvaranje uslova za povratak raseljenih lica na njihova prijeratna mjesta prebivališta kroz projekte obnove i rekonstrukcije i održivog povratka, trajno stambeno rješavanje raseljenih Sarajlija, kao i konačna izgradnja efikasnog sistema za prihvrat readmisiranih osoba u KS i izgradnja pravnog osnova za bavljenje našom dijasporom iz KS. S tim u vezi, između ostalog, potrebno je:

	- Izgradnja/obnova/rekonstrukcija stambenih jedinica raseljenih lica u KS - Donošenje Zakona o Socijalnom stanovanju - kao dio pravnih rješenja iz Projekta CEB, a i kao pravni osnov za smještaj lica po principu socijalnog stanovanja; - Razvijanje efikasnih mehanizama(kanala komunikacije i saradnje sa općinama u KS, drugim razinama vlasti/Državni i federalni nivo/ i drugim međunarodnim institucijama koje se bave problematikom raseljenih lica i izbjeglica u cilju sinergijskog djelovanja do konačnog ispunjenja ovog cilja - Kontinuirano stvarati uslove za obezbjeđivanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS na prijeratna mjesta prebivališta - Obezbeđivanja sredstava u Budžetu za osnovna prava i to pravo na smještaj i pravo na zdravstvenu zaštitu raseljenih lica i povratnika a u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima; - Razvijanja projekata iz održivog povratka za povratnike iz KS, kao i razvijanje infrastrukturnih projekata u cilju osnaživanja povratka - Unaprijediti sistem efikasnog prihvata i proprata readmisiranih osoba i razvoj programa i mjera povezivanja sa dijasporom - Uspostavljanje baze readmisiranih osoba u KS.; - Razvoj projekata ekonomske održivosti readmisiranih osoba, te stvaranje stambenih rješenja za prihvata readmisiranih osoba; - Kreiranje programa koji će definisati budući rad na povezivanju KS i dijaspore. - Kreiranje baze podataka privrednih subjekata i naučnih radnika iz dijaspore; - Medijske kampanje namijenjene za našu dijasporu. Strateški projekat: „Izgradnja/obnova/rekonstrukcija stambenih jedinica raseljenih lica u KS“ je projekat koji podrazumijeva revidiranje evidencije interno raseljenih osoba, zatvaranje posljednjeg kolektivnog centra u KS (CEB II), završetak zgrade Šip, nastavak aktivnosti na podprojektu CEB II Tarčin, donošenje Zakona o socijalnom stanovanju i sl. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 5 mil. KM predviđeno je djelimično iz budžeta kantona i iz budžeta općina (xx%). Strateški projekat: „Kontinuirano stvarati uslove za obezbjeđivanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS na prijeratna mjesta prebivališta“ je projekat kroz čiju implementaciju bi se obnovile i rekonstruisale prijeratne stambene jedinice, te pružila podrška održivom povratku, kao i podrška infrastrukturnim projektima iz segmenta održivog povratka. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko XXX. KM predviđeno je djelimično iz budžeta svih razina vlasti, međunarodnih donatora i kredita. Strateški projekat: „Povećati učinkovitost i efikasnost sistema readmisije i izgradnja sistema veza sa dijasporom“ je projekat koji podrazumijeva implementaciju aktivnosti i mjera i nove državne strategije za readmisiju, uspostavljanje stambene jedinice u KS za potrebe readmisije, kao i materijalno i ljudsko osnaživanje vezano za poslove readmisije i dijaspore, programe vezane za rad sa dijasporom i dizajniranje web stranice u KS za komunikaciju sa dijasporom. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 30.000 KM predviđeno je djelimično iz budžeta svih razina vlasti, međunarodnih donatora i kredita.
Strateški projekti	„Izgradnja/obnova/rekonstrukcija stambenih jedinica raseljenih lica u KS“ Očekivani izlazni rezultat: Zatvoren posljednji KC u KS; Obezbeđeno trajno stambeno rješenje za sve interno raseljene u KS koji su u alternativnom smještaju Očekivani krajnji rezultat: Do 2026. Riješeni svi interno raseljeni u KS

	„Kontinuirano stvarati uslove za obezbjeđivanje dostojanstvenog povratka raseljenih lica iz KS na prijeratna mjesta prebivališta“	Očekivani izlazni rezultat: Pružena podrška raseljenim licima u svim segmentima Očekivani krajnji rezultat: KS u 2027. nema raseljenih lica i Aneks VII DMS je implementiran	
	„Povećati učinkovitost i efikasnost sistema readmisije i izgradnja sistema veza sa dijasporom“	Očekivani izlazni rezultat: Opremljena stambena jedinica za prihvrat readmisiranih osoba, uspostavljen funkcionalan sistem readmisije u KS, i kreirani programi i dokumenti vezani za dijasporu Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine readmisija samostalno funkcioniše u KS i uspostavljeni kontakti i veze sa dijasporom iz čitavog svijeta uz već vidljive zajedničke programe djelovanja u KS.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj sklopljenih ugovora kojim su trajno riješeni interno raseljeni (broj evidentiranih raseljenih porodica - Broj raseljenih lica u KS - Broj realizovanih projekta održivog povratka - Uspostavljena baza readmisiranih osoba;	103 288	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos ove mjere, prije svega se odnosi na zadovoljstvo građana, odnosno raseljenih lica kroz implementaciju Anexa VII DMS, te uspostavljenom funkcionalnom sistemu readmisije i osnaženoj vezi sa dijasporom iz čitavog svijeta, čiji razvojni efekat će biti zajedničko programsko djelovanje.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos 5 mil + XXX+30.000 Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice		
Nosioci mjere	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice i općine u KS, viši nivoi vlasti, JU Kantonalni centar za socijalni rad i JU Dom Bjelave		
Ciljane grupe	Sva raseljena lica sa priznatim statusom raseljenog lica U KS, i koji ispunjavaju ostale pozitivne zakonske propise (NSP i vlasnici stanova i kuća), readmisirane osobe i dijaspora		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.3. Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema

Naziv mjere	2.3.1. Unaprijediti dostupnost efikasnih i efektivnih kvalitetnih zdravstvenih usluga	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je osigurati kvalitetan, jednak i pravičan pristup zdravstvenoj zaštiti S tim u vezi, potrebno je: - obezbijediti adekvatan broj potrebnoga zdravstvenog kadra u Primarnoj zdravstvenoj zaštiti, a shodno standardima i normativima kao i ravnomjernu distribuciju po općinama Kantona Sarajevo te planirati smanjenje nezdravstvenog kadra na nivou primarne zdravstvene zaštite; - planirati specijalizacije za doktore medicine, a uskladu sa zdravstvenim potrebama stanovništva. - razvijati programe zaštite zdravlja u skladu sa zdravstvenim potrebama i unapređivati zdravstvene usluge koje prate zdravstvene potrebe stanovništva - u cilju povećanja produktivnosti zdravstvenih ustanova potrebno je unapređivati sisteme upravljanja zdravstvenim ustanovama na svim nivoima zdravstvene zaštite; - sistemski unapređivati komplementarnosti i kompatibilnosti između javnog i privatnog sektora u smislu ostvarenja svih zdravstvenih potreba stanovništva. - jačati informatički sistem uvezivanja primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo. - Izgraditi, rekonstruisati i opremiti javne zdravstvene ustanove. Strateški projekti: 1. Kontinuirano unapređenje zdravstvene infrastrukture 2. Definisanje Standarda i normativa zdravstvene zaštite za Kanton Sarajevo 3. Definisanje Registra zdravstvene opreme Finansiranje projekta u vrijednosti od 20 miliona KM predviđeno je iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora .	
Strateški projekti	„Unapređenje zdravstvene infrastrukture“	Očekivani izlazni rezultat: Stvaranje boljih prostornih i tehničkih uslova u javnim zdravstvenim ustanovama Očekivani krajnji rezultat: Pružanje kvalitetnih zdravstvenih usluga pacijentima i poboljšanja zdravstvenog stanja stanovništva
	„Definisanje Standarda i normativa zdravstvene zaštite za Kanton Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: Primjena utvrđenih standarda i normativa zdravstvene zaštite za KS Očekivani krajnji rezultat: Finansiranje javnih zdravstvenih ustanova po osnovu programa zdravstvene zaštite
	„Definisanje Registra zdravstvene opreme“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostava Registra zdravstvene opreme Očekivani krajnji rezultat: Utvrđena osnova za planiranje završetka i nabavke nove savremene

		opreme	
	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	- Broj doktora medicine u PZZ, na 1000 stanovnika - Ojačana mreža ordinacija PZZ – broj punktova na 100.000 stanovnika - % stanovništva koje je odabralo tim obiteljske medicine u PZZ - % stanovništva obuhvaćen obaveznim zdravstvenim osiguranjem - Broj ugovornih privatnih zdravstvenih ustanova sa ZZZO KS - Broj akreditovanih zdravstvenih ustanova na svim nivoima zdravstvene zaštite od strane AKAZa - Broj akreditovanih privatnih zdravstvenih ustanova na svim nivoima zdravstvene zaštite od strane AKAZa - Broj programa zdravstvene zaštite za vulnerabilne skupine stanovništva (djeca, žene, stari, hronični bolesnici itd.)	1,32 74,2	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Pokretanjem i implementacijom reformskih procesa za unapređenje zdravstvenog sektora u Kantonu Sarajevo će se direktno utjecati na bolji pristup stanovništva zdravstvenim uslugama. Optimalnim razvojem djelatnosti na primarnom nivou zdravstvene zaštite, prema konceptu doma zdravlja, i jakog privatnog sektora može se osigurati rješavanje do 80% svih zdravstvenih problema stanovništva. Kantonalno ministarstvo zdravstva preuzima odgovornost za koordinaciju svih procesa i tehničku podršku zdravstvenim ustanovama na svim nivoima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 20.000.000 KM Izvor: budžet kantona i vanjski izvori		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva; Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo		
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva; Zavod zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo; javne zdravstvene ustanove KS		
Ciljne grupe	Pacijenti, vulnerabilne grupe stanovništva, zdravstveni radnici		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.3. Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema
Naziv mjere	2.3.2. Unapređenje finansijske održivosti zdravstvenog sistema
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U cilju osiguranja pristupa sveobuhvatnim zdravstvenim uslugama potrebno je osigurati efikasnije i efektivnije trošenje finansijskih sredstava u okviru Zavoda zdravstvenoga osiguranja Kantona Sarajevo kroz slijedeće programe i aktivnosti: - Uvođenje novih modela ugovaranja zdravstvenih usluga koji utiču i na sistem plaćanja zdravstvenih radnika a koji u konačnici dovodi do pružanja većeg kvaliteta zdravstvenih usluga

	- Kontinuirano unapređivati informacione sisteme za praćenje zdravstvene statistike, te analize pokazatelja koji služe upravljačkim strukturama kao podrška u donošenju odluka u zdravstvu. - Podržati menadžment zdravstvenih ustanova u planiranju i transparentnom trošenju finansijskih sredstava za usluge koje su orijentirane prema zdravstvenim potrebama stanovništva. Strateški projekt: „Unapređenje razvoja zdravstvenog informacionog sistema u KS“ Finansiranje projekta u vrijednosti od 9,8 miliona KM predviđeno je iz sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo		
Strateški projekti	„Unapređenje razvoja zdravstvenoga informacionog sistema u KS“	Očekivani izlazni rezultat: Informaciono uvezivanje svih javnih zdravstvenih ustanova Očekivani krajnji rezultat: Kvalitetno i racionalno upravljanje zdravstvenim sistemom, kao i unaprjeđena zdravstvena usluga.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Izdvajanja za zdravstvenu zaštitu po jednom stanovniku - % zdravstvene potrošnje u ukupnoj javnoj potrošnji - Akumulirani gubitak zdravstvenog sektora, mil. KM - Novi modeli ugovaranja u javnim zdravstvenim ustanovama - Programi jačanja kapaciteta upravljanja zdravstvenim ustanovama u finansijskom menadžmentu		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Racionalno i odgovorno trošenje finansijskih sredstava će osigurati veću obuhvatnost zdravstvenih usluga.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 9.800.000 KM Izvor: sredstva Zavoda zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva;		
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva; Zavod za zdravstveno osiguranje KS		
Ciljne grupe	Zdravstvene ustanove, pacijenti		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.3. Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema
Naziv mjere	2.3.3. Unaprijediti sistem prevencije bolesti i zaštite zdravlja stanovništva
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Da bi se unaprijedilo zdravlje i poboljšao kvalitet života građana neophodno je poduzeti programe i aktivnosti promocije zdravlja i prevencije bolesti za sve kategorije stanovništva.

	- Osigurati koncept novoga javnog zdravlja kroz intersektorski pristup i gdje će očuvanje zdravlja stanovništva naći svoje mjesto u svim politikama. - Promocija zdravih životnih stilova u okviru održivih školskih programa (zdravstvene edukacije) uz saradnju i koordinaciju sektora zdravstva i obrazovanja. - Promocija javnog zdravlja uz aktivno učešće lokalnih zajednica u preventivno promotivne programe. - Ojačati saradnju i koristiti resurse i kapacitete nevladinih organizacija i korisničkih udruženja u promociji zdravlja i zdravih stilova života. - Sprovoditi kampanje i programe kontinuirane edukacije koje doprinose smanjenju pojave kroničnih oboljenja izazvanih nezdravim načinom (4 faktora rizika: pušenje, slaba fizička aktivnost, pretilost i alkohol i psihoaktivne supstance). - Kontinuirano provoditi preventivne programe ranog otkrivanja malignih oboljenja sa posebnim fokusom na maligne neoplazme dojke, rektuma i debelog crijeva. - Promovirati zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja stanovništva kao bitan element za planiranje porodice i povećanje nataliteta. - Sprovoditi programe zdravog starenja i očuvanja zdravlja starijeg stanovništva. - Ojačati ulogu zdravstvenih profesionalaca u prepoznavanju svih oblika nasilja a posebno nasilja prema djevojkama i ženama, te osigurati sveobuhvatne zdravstvene usluge u skladu sa specifičnim potrebama žrtava nasilja. Strateški projekt: 1. Populaciono istraživanje o riziko faktorima medju odraslim stanovništvom u Kantonu Sarajevo na reprezentativnom uzorku; 2. Preventivni programi ranog otkrivanja malignih oboljenja sa posebnim fokusom na maligne neoplazme dojke, rektuma i debelog crijeva (Programi screeninga); 3. Kontinuirane kampanje za redukciju faktora rizika - pušenje, slaba fizička aktivnost, pretilost i alkohol i psihoaktivne supstance); 4. Programi zdravog starenja i očuvanja zdravlja starijeg stanovništva, uključujući programe zaštite itretiranja demencije; 5. Programi zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja stanovništva; 6. Programi zaštite od rodno zasnovanoga nasilja; Finansiranje projekta u vrijednosti od 0,5 miliona KM predviđeno je iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora.		
Strateški projekti	„Preventivni programi u cilju unaprjeđenja i zaštite zdravlja stanovništva“	Očekivani izlazni rezultat: Razvijen sistem promocije preventivno promotivnih programa Očekivani krajnji rezultat: Promocija i očuvanje zdravlja, rano otkrivanje bolesti i minimaliziranje pojave komplikacija bolesti	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj potpisanih sporazuma o saradnji ministarstva zdravstva/obrazovanja i javnih zdravstvenih ustanova sa NVO u oblastipromocije i zaštite zdravlja	Udio upućenih pacijenata specijalisti u	Udio upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na

	- Uspostavljen funkcionalan multisektorski pristup u prevenciji bolesti i promociji zdravlja u KS - Provedeni preventivni programi – screening programi: dojka, grlić maternice, rectum –debelo crijevo - Provedeno populaciono istraživanje među odraslim stanovništvom o faktorima rizika u nastanku hroničnih oboljenja - Broj provedenih preventivnih programa u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja i ranog otkrivanja neoplazmi od strane zdravstvenih ustanova - Broj podržanih programa zdravog starenja - Broj starih osoba uključenih u program zdravog starenja - Broj zdravstvenih radnika koji su educirani o svim oblicima nasilja i koji pružaju zdravstvenu i psihosocijalnu podršku žrtvama nasilja	odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji iznosi 89,07%	prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji trebalo bi da iznosi 60,00%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	U okviru sveobuhvatnog pristupa u očuvanju zdravlja stanovništva najvažniju ulogu imaju Kantonalni zavod za javno zdravstvo, timovi porodične medicine i centri za mentalno zdravlje kao dio primarne zdravstvene zaštite koji su promotori očuvanja i prevencije zdravlja stanovništva		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 500.000 KM Izvor: budžet kantona i vanjski izvori		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva;		
Nosioci mjere	Zavod za javno zdravstvo; Ministarstvo za odgoj i obrazovanje; Ministarstvo za nauku, visoko obrazovanje i mlade; Kantonalni Centri za mentalno zdravlje kao dio primarne zdravstvene zaštite; JU Domovi zdravlja; nevladine organizacije		
Ciljne grupe	Posebno obuhvata osjetljive dobne grupe, djecu, mlade, žene, osobe starije životne dobi, osobe s posebnim potrebama te radnike koji rade na radnim mjestima s posebnim rizicima.		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.3. Unaprijediti funkcionalnost i odgovornost zdravstvenog sistema
Naziv mjere	2.3.4. Jačanje zdravstvenog sistema u odgovoru na krizne javnozdravstvene situacije
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U cilju unapređenja sistemskog odgovora na prijetnje za javno zdravlje kao što je pandemija COVID-19 i druge krizne javnozdravstvene situacije potrebno je: - Osigurati uspostavljanje sistema za strateško planiranje i provođenje javnozdravstvenih usluga kao odgovor na hitne zdravstvene situacije. - Jačanje vertikalne i horizontalne komunikacije zdravstvenih službi u kriznim situacijama putem zajedničke platforme. - Osigurati dodatne resurse u vidu podrške infrastrukturnim projektima na svim nivoima zdravstvene zaštite.

	- Uspostaviti sistem monitoringa i evaluacije u kriznim javnozdravstvenim situacijama i obezbijediti vidljivost nalaza za efikasno i efektivno djelovanje svih aktera. - Usmjeriti posebnu pažnju na očuvanje mentalnog zdravlja i prevencije mentalnih bolesti stanovništva za vrijeme kriznih javnozdravstvenih situacija. - Strateški osigurati kontinuiranu multidisciplinarnu edukaciju zdravstvenog i nezdravstvenog kadra za odgovor na javnozdravstvene prijetnje (epidemije, zdravlje migranata, elementarne nepogode...). Strateški projekt: „Razvoj Plana pripravnosti za slučaj pandemija – Generički okvir (timovi, edukacija, standardne operativne procedure itd.)“, kao i postavljanje stalnog call centra za slučaj javnozdravstvenih prijetnji i uspostavljanje Centra za javno zdravstvene prijetnje pri Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo. Finansiranje projekta u vrijednosti od 10 miliona KM predviđeno je iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora.		
Strateški projekti	„Plan pripravnosti za slučaj pandemija – Generički okvir (timovi, edukacija, standardne operativne procedure, redovne godišnje simulacijske vježbe, infrastrukturno pripremljene tačke ulaska prema MZR, sistem monitoringa)“	Očekivani izlazni rezultat: Plan pripravnosti za javnozdravstvene prijetnje (zarazne bolesti, epidemije, pandemija) Redovne simulacijske vježbe – godišnje Pripremljene tačke ulaska prema Međunarodnoj zdravstvenoj regulativi – MZR Očekivani krajnji rezultat: Spremnost za javnozdravstvene prijetnje (zarazne bolesti, epidemije, pandemija) – pripremljena Vlada KS i zdravstveni sistem Aktiviran sistem monitoringa i evaluacije u kriznim javnozdravstvenim situacijama – geospacijalni info sistem	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Razvijeni planovi pripravnosti za određene javnozdravstvene prijetnje - Provedene simulacijske vježbe – jednom godišnje za različite javnozdravstvene prijetnje - Uspostavljen Centar za javnozdravstvene prijetnje (jačanje EMU službe) - Uspostavljen sistem monitoringa i evaluacije u kriznim situacijama	Nema razvijenih planova 0 0 0	Potpuno razvijeni planovi Jednom godišnje Uspostavljen sistem Uspostavljen sistem
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Zbog osiguranja bolje i učinkovitije dostupnosti zdravstvenih usluga te rješavanja svih zadataka koji se očekuju od zdravstvenog sektora u vrijeme krizne javnozdravstvene situacije, potrebno je razvijati i unapređivati uspostavljeni komunikacijski sistem i poboljšavati standardne operativne procedure za komunikaciju unutar službi		

	zdravstvenog sistema i sa Kriznim štabom Kantonalnog Ministarstva zdravstvu.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 10.000.000 KM Izvor: budžet kantona i vanjski izvori
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo zdravstva;
Nosioci mjere	Ministarstvo zdravstva; Krizni štab KS, Zavod za javno zdravstvo, Kantonalna uprava Civilne zaštite
Ciljne grupe	Stanovništvo Kantona Sarajevo

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.4. Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta
Naziv mjere	2.4.1. Uspostavljanje sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške kulturi i kreativnim industrijama. Područja djelovanja se odnose na institucije kulture i umjetnosti i biznise koje djeluju u sektoru kreativnih industrija. Ključna područja djelovanja se odnose na: - Kreiranje okvira za djelovanje kroz efikasan zakonski okvir (kulturna i baštinska djelatnost). - Finansiranje/sufinansiranje pokretanja i razvoja biznisa u oblasti kreativnih industrija. - Ulaganje u infrastrukturu – institucije kulture i umjetnosti. - Transformacija i modernizacija institucija kulture uz povećanje nivoa održivosti, uz primjenu novih/digitalnih tehnologija u komunikaciji-promociji, prodaji i produkciji. - Ravnomjerni raspored sadržaja na području KS. - Finansiranje/sufinansiranje događaja i manifestacija. - Finansiranje/sufinansiranje nastupa na međunarodnim događajima, festivalima, itd. - Poticanje aplikacija na pozive međunarodnih fondova. - Povećanje proizvodnje kulturnih sadržaja u različitim formatima. - Omogućavanje pristupa institucijama kulture i umjetnosti svim građanima, a posebno osobama sa invaliditetom. - Unapređenje poslovnih znanja menadžmenta i zaposlenih u institucijama kulture i umjetnosti, te biznisima u oblasti kreativnih industrija, kroz programe formalnog i neformalnog učenja. - Pokretanje interdisciplinarnih univerzitetskih programa za upravljanje u kulturi i kreativnim industrijama. - Kreiranje programa prekvalifikacije/doškolovanja u oblasti kreativnih industrija u cilju povećanja nivoa zaposlenosti. - Veću zastupljenost kulture u obrazovanju i popularizaciju kulture u promociji/popularizaciji kulture kod mlađih generacija. Strateški projekt: „Kreiranje strategije razvoja kulture KS“ je projekat čijom realizacijom će se definisati okvir djelovanja i pravci razvoja kulture KS. Finansiranje projekta u vrijednosti od 20.000 KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta kantona. Strateški projekt: „Podrška radu i razvoju Centra kreativnih industrija KS“ je projekat čijom realizacijom će se unaprijediti upravljanje razvojem kreativnih industrija KS iz oblasti kulture. Finansiranje projekta u vrijednosti od 900.000 KM predviđeno je iz

	budžeta KS (MP) (500.000 KM) i donatorskih sredstava (400.000 KM).		
Strateški projekti	"Kreiranje strategije razvoja kulture KS"	Očekivani izlazni rezultat: Kreirana sektorska strategija razvoja kulture KS – definisani pravci razvoja kulture u KS Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećanje ulaganje u kulturu iz budžeta KS je povećano za 30% u odnosu na odnosu na 2019.	
	"Podrška radu i razvoju Centra kreativnih industrija KS"	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen i operativan Centar kreativnih industrija kao fokalna točka razvoja i upravljanja razvojem kreativnih industrija KS Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godišnje će biti podržano osnivanje minimalno 50 start-up biznisa u sektoru kreativnih industrija	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2018)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	- Učešće broja izložbi KS u broju izložbi u FBiH - Broj posjetilaca izložbama u KS u broju posjetilaca u FBiH - Festivali u KS u broju festivala FBiH - Broj posjetilaca festivala u KS u broju posjetilaca FBiH - Broj predstava u profesionalnim pozorištima - Broj predstava u amaterskim pozorištima - Broj posjetilaca u centrima za kulturu - Broj kulturno umjetničkih društava - Broj članova kulturno umjetničkih društava - Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti kulture - Broj podržanih start-up biznisa iz oblasti kreativnih industrija	30% 43% 21% 44% 240 13 156.616 16 2.756 412 N/A	40% 60% 50% 60% 260 20 200.000 20 3.200 500 50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere se ogledaju u popularizaciji kulture, povećanju kvaliteta, obima i vrste kulturnih dešavanja u KS, pozicioniranju KS kao regionalnog kulturnog centra, uspostavljanju održivog i kontinuiranog sistema podrške razvoju kulture i kreativnih industrija, povezivanju kulture i turizma i povećanju stepena održivosti institucija kulture i umjetnosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: oko 1,0 milion KM + Izvor: 500.000 KM iz budžeta kantona i 500.000 iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo kulture i sporta
Nosioci mjere	Vlada KS, lokalne zajednice, institucije kulture i umjetnosti, biznisi u sektoru kreativnih industrija, neprofitne organizacije u oblasti kulture, obrazovne ustanove, mediji
Ciljne grupe	Građani KS

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)	
Prioritet	2.4. Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta	
Naziv mjere	2.4.2. Unapređenje zaštite kulturno-historijskog naslijeđa	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je očuvanje jedinstvenog kulturnog prostora i njegove istorije kao razvojnog potencijala KS, kao i očuvanje tekovina odbrambeno-oslobodilačkih ratova. Ključna područja djelovanja se odnose na: - Izgradnju novih i sanaciju postojećih objekata kulturno-historijske baštine; - Obilježavanje mjesta iz ratnog perioda; - Poticanje kulture sjećanja; Strateški projekt: „Unaprijediti očuvanje tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 92-95“ je projekat koji je utemeljen na skupštinskoj odluci o usvajanju Projekta „Opsada i odbrana Sarajeva 1992-1995“. U okviru ovog projekta fokus će biti na izgradnji Centralnog spomen obilježja svim poginulim braniocima opkoljenog Sarajeva 92-95, kao i dovršetak izgradnje Tunela D-B, izgradnje Memorijalnog centra „Žuč“, te Stavljanje u funkciju i preuređenja objekta restorana "Kon-Tiki" ("Kod Sonje") u spomen obilježje – Muzej stradanja građana Bosne i Hercegovine, koji bi podsjećao na događaje u periodu 1992-1995. godine. U skladu sa mogućnostima realizirat će se i obilježavanje vatrenih tačaka opsade i odbrane Sarajeva, obilježavanje mjesta većih stradanja u Sarajevu, te stavljanje u funkciju i dovršetka sanacije spomen obilježja – “Muzej opsade i odbrane Sarajeva 1992-1995. godine”, koji bi podsjećao na događaje u organizaciji otpora i dalje za ratni period 1992-1995. godine. Sistemski će se pristupiti i održavanju i sanaciji pojedinačnih spomen obilježja iz perioda 1941-1945. i 1992-1995.“ Finansiranje projekta u vrijednosti od KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta kantona. Za sedmogodišnji period treba računati cca 10 miliona KM.	
Strateški projekti	"Unaprijediti očuvanje tekovina odbrambeno-oslobodilačkog rata 92-95"	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:
	„Unapređenje i zaštita kulturno-historijskog naslijeđa“	Očekivani izlazni rezultat: Očuvanje zgrada historijskog značaja. Očekivani krajnji rezultat: zaštita i briga o kulturno-historijskom naslijeđu. Jačanje kapaciteta i konkurentnosti turističke ponude .
	"Promocija i povećanje dostupnosti i kvaliteta kulturnih usluga i podrška festivalskim manifestacijama	Očekivani izlazni rezultat: Jačanje kvaliteta kulturnih programa, poboljšanje koordinacije između kulturnih institucija. Veći obim stanovništva

		koji koristi jednu ili više kulturnih usluga. Očekivani krajnji rezultat: Organizovane festivalske manifestacije, povećan broj posjeta, povećana atraktivnost turističke destinacije što doprinosi boljem ekonomskom razvoju KS.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne Vrijednosti (2018)	Ciljne Vrijednosti (2027)
	- Broj posjeta destinaciji - Učešće institucija kulture - Broj destinacija uvrštenih u turističke itinerere		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere se ogledaju u doprinosu ekonomskog razvoja KS, jer očuvano kulturno naslijeđe predstavlja jedinstven potencijal za razvoj turizma kroz povećane posjete turista.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: oko 11,8 miliona KM (1,8 mil. KM i 10 mil. KM) Izvor: 300.000 KM (MKS) i 10.000.000 (MB) iz budžeta kantona i 1.500.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo kulture i sporta, Ministarstvo za boračka pitanja		
Nosioci mjere	Vlada KS, lokalne zajednice, institucije kulture i umjetnosti, biznisi u sektoru kreativnih industrija, neprofitne organizacije u oblasti kulture, obrazovne ustanove, mediji		
Ciljne grupe	Stanovnici, turisti, boračka udruženja		

Veza sa strateškim ciljem	2. Stvoriti uslove za uključujući društveno-ekonomski rast i smanjenje siromaštva i unaprijediti dostupnost i pouzdanost svih javnih servisa (zdravstvo, obrazovanje, socijalne politike, kultura i sport)
Prioritet	2.4. Unapređenje ambijenta za razvoj kulture i sporta
Naziv mjere	2.4.3. Uspostavljanje održivog sistema razvoja sporta
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je uspostavljanje efikasnog i održivog sistema podrške razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta. Područja djelovanja se odnose na obrazovne institucije, sportska udruženja i klubove. Ključna područja djelovanja se odnose na: - Kreiranje okvira za djelovanje kroz efikasan zakonski okvir – unapređenje i provođenje Zakona o sportu. - Formiranje kantonalnog vijeća za sport koje će voditi temeljnu brigu o sportu u svim pojavnim oblicima, te obezbijediti uslove za naučno-istraživački rad u sportu. - Omogućavanje pristupa sportskim sadržajima svim građanima, a posebno osobama sa invaliditetom. - Osiguranje uslova da učesnici u vođenju ili nadgledanju svih sportskih aktivnosti imaju potrebne kvalifikacije. - Kontinuiranu evaluaciju rezultata sistema sporta u KS, te monitoring i kontrolu djelovanja sportskih organizacija i nadzor nad zakonitošću rada. - Kreiranje baze podataka o sportskim organizacijama i članstvu sportskih organizacija.

	- Kontinuirano (interdisciplinarno) stručno usavršavanje menadžmenta sportskih organizacija u cilju unapređenja njihove efikasnosti. - Promociju volontiranja i uključivanja mladih u sportske organizacije. - Educiranje roditelja o važnosti sporta za zdravlje i intelektualni razvoj mladih. - Intenziviranje odnosa sa obrazovnim institucijama u cilju kvalitetnije zastupljenosti sporta i rekreativnih aktivnosti u obrazovanju i promociji/popularizaciji sporta kod mlađih generacija. - Intenzivnije finansiranje/sufinansiranje sportskih događaja, razvojnih projekata u sportu, nabavci opreme, treninga i učešća sportista i sportskih organizacija na takmičenjima. - Planski razvoj (izgradnja, sanacija, rekonstrukcija), upravljanje i održavanje infrastrukture za sport i rekreaciju. - Stavljanje olimpijskih planina u funkciju cjelogodišnjeg sporta i rekreacije. - Promociju javno-privatnog partnerstva u sportu u cilju unapređenja efikasnosti sportskih organizacija i obezbijedenju finansijskih sredstava. Strateški projekti: „Kreiranje strategije razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta KS“ je projekat čijom realizacijom će se definisati okvir djelovanja i pravci razvoja sporta KS. Finansiranje projekta u vrijednosti od 50.000 KM predviđeno je u potpunosti iz budžeta kantona.		
Strateški projekti	"Kreiranje strategije razvoja školskog, rekreativnog i vrhunskog sporta KS"	Očekivani izlazni rezultat: Kreirana sektorska strategija razvoja sporta KS – definisani pravci razvoja sporta i model upravljanja sportom u KS Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećanje ulaganje u sport iz budžeta KS je povećano za 50% u odnosu na odnosu na 2019.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti (2027)
	- Budžet za sport KS (2018. u KM) - Ukupan broj učesnika u sportu (2019) - Broj organizacija u sportu (2019) - Broj aplikacija za sufinansiranje projekata iz oblasti sporta (2018)	3.322.322 30.200 572 4.590	10.987.400 35.000 620 640
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekti ove mjere se ogledaju u popularizaciji sporta, rekreacije i zdravih stilova života, povećanju kvaliteta, obima i vrste sportskih i rekreativnih aktivnosti i sadržaja u KS, uspostavljanju održivog i kontinuiranog sistema podrške razvoju sporta i unapređenju uspješnosti sportista i sportskih klubova/udruženja KS na domaćim i međunarodnim takmičenjima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 178.705.268 KM Izvor: 53.376.723 KM iz budžeta kantona (MKS) i 125.328.545 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za	Ministarstvo kulture i sporta		

koordinaciju implementacije mjere	
Nosioci mjere	Vlada KS, lokalne zajednice (općine), sportski klubovi i udruženja, obrazovne ustanove, mediji
Ciljne grupe	Građani KS

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.1. Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU
Naziv mjere	3.1.1. Smanjenje emisije polutanata u zrak
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	S ciljem poboljšanja kvaliteta zraka u KS potrebno je implementirati dugoročna rješenja koja mogu doprinijeti smanjenju emisije zagađujućih supstanci iz svih sektora i vremenu zadržavanja istih u atmosferi. U stambenom i javnom sektoru smanjiti emisije u zrak kroz projekte unapređenja i povećanja efikasnosti gasnog i centralnog toplifikacionog sistema, proširenja snabdijevanja gasom (priklučenje postojećih i novih objekata) i kroz projekte povećanja energijske efikasnosti objekata. Za naselja gdje je zastupljeno individualno stanovanje, a ne postoji izgrađen sistem ili tehnička mogućnost za izgradnju, ograničiti upotrebu uglja stimulacijom upotrebe ekološki prihvatljivih energenta (visokokvalitetna čvrsta i tečna goriva, električna energija, toplotne pumpe i sl.). U cilju smanjenja emisija iz sektora saobraćaja potrebno je intenzivnije raditi na proširenju i modernizaciji mreže javnog prevoza, rekonstrukciji i širenju mreže saobraćajnica i biciklističkih staza, te unapređenju saobraćaja u mirovanju. Redovnim i vanrednim tehničkim pregledima motornih vozila osigurati maksimalnu ispravnost i funkcionalnost sistema sagorijevanja pogonskog goriva i promovisati uvođenje i korištenje alternativnih goriva (gas, električna energija i dr.) uspostavljanjem mreže punionica. Emisije iz industrijskog sektora smanjiti implementacijom najboljih raspoloživih tehnika, pojačanim inspekcijskim nadzorom, te poticanjem energijske i resursne efikasnosti. S ciljem unapređenja ventilacionih karakteristika KS i ublažavanja efekta toplotnih ostrva, potrebno je planirane zahvate u prostoru sagledati sa aspekta njihovog uticaja na strujanje zraka, te uspostaviti zelene koridore proširenjem i unapređenjem postojećih zelenih površina. Strateški projekt: „Strategija ograničenja korištenja uglja i čvrstih goriva“ između ostalog, predviđa: izračun ukupnih emisija i uticaja na kvalitet zraka svih individualnih ložišta na čvrsta goriva upotrebom disperzionog modela, analizu i davanje prijedloga za unapređenje kontrole emisija, kontrolu i certifikaciju peći i goriva koja se koriste u KS, analizu izloženosti stanovništva, mjere energetske efikasnosti u individualnim objektima itd. Konačan rezultat Strategije će biti detaljan strateški plan sa jasno definisanim ciljevima i zonama sa prioritetima djelovanja, te plan implementacije za narednih 10 godina. Nakon izrade Strategije planirana je njena implementacija i pilot projekat subvencioniranja zamjene peći na ugalj i ostala čvrsta goriva sa certificiranim pećima i toplotnim pumpama u domaćinstvima u KS. toplotnim pumpama u domaćinstvima u KS. Finansiranje projekta u vrijednosti od 410.553 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona i UNDP BiH. Strateški projekt: „Uspostava zelenog koridora duž rijeke Miljacke i koridora glavna saobraćajnice od Velikog parka do ulice Hamdije Čemerlića“ predstavlja formiranje zelene infrastrukture unutar urbanog područja s ciljem poboljšanja strujanja zraka i unapređenja klimatske ugone. U okviru „Studije o ventilacionim koridorima i utjecaju

	visokih zgrada“ definirana su dva glavna ventilaciona koridora: Koridor Miljacka i „glavna saobraćajnica“. Koridor „glavna saobraćajnica“ formiran je uz glavnu saobraćajnicu koja povezuje istočne i zapadne dijelove grada. Koridor se prostire od Marijin Dvora na Istoku do lokacije Stupska Petlja na Zapadu. Zeleni koridor će biti oformljen uz lijevu stranu koridora „glavna saobraćajnica“ proširivanjem i povezivanjem postojećih zelenih područja i parkova (očuvanje, revitalizacija i ozelenjavanje trgova, dvorišta, parkovskih površina i dr.). Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.075.706 KM predviđeno je djelimično iz Budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora. Strateški projekt: „Studija o porijeklu emisija iz svih izvora“ koja će uključiti izvore: industriju, kotlovnice, saobraćaj i mala ložišta koja koriste ugalj, teška ulja, čvrsto gorivo ili pelet na kvalitet zraka na području KS“ je projekat kojim će se utvrditi stanje emisija iz identifikovanih izvora i stvoriti preduslovi za procjenu uticaja i unapređenje disperzionog modela. Finansiranje projekta u vrijednosti od 200.000 KM predviđeno je djelimično iz Budžeta Kantona, Federalnog fonda za zaštitu okoliša, SIDA i drugih međunarodnih finansijskih institucija i donatora.		
Strateški projekti	„Strategija ograničenja korištenja uglja i čvrstih goriva“	Očekivani izlazni rezultat: Utvrđeni načini i finansijski efekti ograničenja upotrebe čvrstih goriva; Identifikovane prioritetne kratkoročne, srednjoročne i dugoročne mjere; Očekivani krajnji rezultat: Smanjenje emisija zagađujućih materija iz individualnih ložišta;	
	“Uspostavljanje zelenog koridora duž rijeke Miljacke i koridora glavne saobraćajnice od Velikog parka do ulice Hamdije Čemerlića“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen zeleni koridor; Očekivani krajnji rezultat: Unapređenje ventilacionih karakteristika KS;	
	„Studija o porijeklu emisija iz svih izvora“	Očekivani izlazni rezultat: Utvrđeno stanje emisija iz identifikovanih izvora ; Stvoreni preduslovi za procjenu uticaja i unaprjeđen disperzioni model; Očekivani krajnji rezultat: Smanjenje emisija iz svih izvora;	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Prosječna godišnja koncentracija PM₁₀ (µg/m³) - Prosječna godišnja koncentracija PM_{2.5} (µg/m³) - Prosječna godišnja koncentracija SO₂ (µg/m³)	48 45 22	30 25 <20
Razvojni efekat i doprinos mjere	Uzimajući u obzir da je loš kvalitet zraka ograničavajući faktor razvoja KS, implementacijom strateških usmjerenja koja doprinose smanjenju emisije zagađujućih		

ostvarenju prioriteta	supstanci i vremenu zadržavanja istih u atmosferi, postiže se veliki razvojni efekat koji će doprinijeti poboljšanju kvaliteta zraka u KS. Utvrđivanjem stanja emisija iz svih izvora i stvaranjem preduslova za unapređenje disperzionog modela rezultirat će definisanjem jasnih pravaca djelovanja, aktivnosti i potrebnih sredstava za sistemsko rješavanje problema zagađivanja zraka. U konačnici to bi dovelo do ograničavanja i kontinuirane kontrole upotrebe uglja i čvrstih goriva, te poticanja korištenja gasa, visokokvalitetnih čvrstih i tečnih goriva. Uspostavljanjem mreže zelenih površina i koridora sa kvalitetnim javnim prostorom dostupnim široj javnosti će postići da se očuva, poboljša i zaštiti okoliš i biodiverzitet, prirodna ventilacija zraka, te samim tim i poboljša kvalitet života stanovnika KS.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.686.259 KM Izvor: Budžet Kantona, Federalni fond za zaštitu okoliša, UNDP BiH, SIDA i druge međunarodne finansijske institucije i donatori.
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; KJKP „Park“, Grad Sarajevo, općine, Ministarstvo saobraćaja; Inspeksijske službe
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS.

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.1. Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU
Naziv mjere	3.1.2. Povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora energije
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je da unaprijedi energijsku efikasnost u industriji i sektoru zgradarstva, kao i da poveća udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnom energetsom bilansu. Federalni akcioni plan energetske efikasnosti (2016-2018.), Akcioni plan za korištenje obnovljivih izvora energije u FBiH (2016-2020.) nakon kojeg je uslijedila Studija o mogućnosti proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u BiH (2019., UNDP), predstavljaju podršku namjeri Kantona da donese još konkretnije mjere u uvođenju tehnologija za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i povećanju energijske efikasnosti. Kako bi se utvrdile konkretnije mjere za povećanje energijske efikasnosti i podsticanje korištenja obnovljivih izvora u KS potrebno je izraditi potrebnu dokumentaciju, kao što su studije, akcioni planovi i programi sanacije, koja će definisati jasne pravce djelovanja, aktivnosti i potrebna finansijska sredstava za provođenje istih . Ključne prednosti implementacije ove mjere su: - doprinos globalnoj borbi protiv klimatskih promjena- globalno smanjenje emisija stakleničkih gasova također će zaštititi Kanton od klimatskih promjena, - ekonomske prednosti i prednosti u smislu zapošljavanja, - pristup domaćim/evropskim fondovima, - unapređenje dobrobiti građana (smanjenje energetske siromaštva), - smanjenje emisija CO₂ i PM, - ispunjavanje cilja u pogledu energije iz obnovljivih izvora. Strateški projekt: „Povećanje energetske efikasnosti u objektima individualnog i kolektivnog stanovanja“ kroz Model energetske efikasnosti (EE) pokrenula je Vlada KS u

saradnji sa Gradom i 8 općina usvajajući Model povećanja EE na objektima kolektivnog i individualnog stanovanja sa ciljem smanjenja potrošnje čvrstih goriva, naročito u urbanim sredinama i održivosti korištenja prirodnog gasa za grijanje. Također, implementacija Modela EE će dovesti do povećanje privrednih aktivnosti, urbanističke ujednačenosti i ljepše slike, te više vrijednosti nekretnina. Etažni vlasnici učestvuju sa 55% sredstava za izvođenje radova, a 45% sufinansira Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS, općine i Grad Sarajevo za gradske općine. Ministarstvo etažnim vlasnicima obezbjeđuje izradu detaljnih energetske audita, projektnu dokumentaciju za objekte kolektivnog stanovanja, nadzor nad izvođenjem radova i obezbjeđenu povoljnu kamatnu stopu na kreditna sredstva, a do 3% troškova kamata snosi Ministarstvo. Osnovni princip na kojem se bazira Model EE je otplata troškova mjera EE iz postignutih ušteda što znači da za vlasnike zgrada na kojima se provode mjere EE nema povećanja troškova zbog ulaganja u mjere EE. Ključnu ulogu u provođenju Modela ima Ured za EE koji je namjenski formiran u okviru Sarajevske regionalne razvojne agencije SERDA-e. Pomoć u radu ovom Uredu pruža i Radna grupa koja je pripremila sam Model EE. Pored administrativnih poslova, ova dva tijela rade na obezbjeđenju transparentnosti, efektivnosti, kvalitetu svih aktivnosti vezanih za implementaciju projekta. Sastavni dio Modela EE je njegova promocija i edukacija zainteresovanih strana, te predstavlja jedan od značajnih faktora uspjeha projekta jer je na njoj zasnovana namjera poticaja na učešće u projektu. Edukacijama su obuhvaćene ciljne grupe kao što su predstavnici etažnih vlasnika, upravnici zgrada kolektivnog stanovanja, predstavnici mjesnih zajednica, predstavnici konsultanata, projektanata i izvođača radova, te predstavnici finansijskih institucija.

Finansiranje projekta u vrijednosti od 4.673.756 KM/godišnje predviđeno je iz Budžeta Kantona, Budžeta Grada Sarajeva, Budžeta općina, Federalnog Fonda za zaštitu okoliša, sredstva etažnih vlasnika i vlasnika individualnih stambenih objekata.

Strateški projekt: „*Studija o mogućnosti ulaska na tržište tehnologija proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u KS*” će procijeniti mogućnost primjene tehnologija za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora u privatnim i javnim zgradama. U okviru Studije treba ispitati mogućnost postavljanja solarnih fotonaponskih uređaja i toplotnih pumpi kako bi se mogle dati jasne preporuke o korištenju solarne energije za grijanje i hlađenje i zagrijavanje vode u sektoru stambenih i javnih zgrada u okviru paketa utopljanja zgrada. Finansiranje projekta u vrijednosti od 200.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, Budžeta FBiH, privatnog sektora, međunarodnih finansijskih institucija i donatora.

Strateški projekt: „*Izrada Planova energetske efikasnosti za KS za period 2019.-2021. godine i period 2022.-2024. godine*” treba razraditi na Polaznom katastru emisija kako bi se utvrdile najbolje oblasti djelovanja i mogućnosti za postavljanje ciljeva Kantona u pogledu smanjenja emisija CO₂. U planu će biti konkretno definirane mjere smanjenja, zajedno sa vremenskim okvirom i dodijeljenim nadležnostima, čime će se dugoročna strategija provesti u djelo. Finansiranje projekta u vrijednosti od 254.258 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, međunarodne finansijske institucije i donatori.

Strateški projekt: „*Program sanacije javnih zgrada*”- Kanton Sarajevo je usvojio Plan energetske efikasnosti javnih zgrada za period 2018-2021. Cilj ovog plana je smanjenje potrošnje energije za 6.958.624 kWh godišnje ili 5,01% od trenutnih energetske potreba u 322 javna objekta obuhvaćena analizom. Predviđa se da će rezultat provedbe ovog plana biti ušteda u iznosu od 1.085.839 KM godišnje, i istovremeno ispunjenost standarda ugodnosti faktora kao što su temperatura, vlažnost zraka na radnom mjestu i u mjestu življenja, budžetske uštede, smanjeno korištenje fosilnih goriva, zaštita

	prirodnih dobara i konačno bolji kvalitet zraka u KS. Do sada je, uz podršku Zelenog razvojnog programa UNDP-a, provedeno utopljavanje 21 javne zgrade, na 15 zgrada su radovi u toku, te je investirano ukupno 8 miliona KM. Preostalih 286 zgrada će biti sanirano u narednim godinama. Program sanacije javnih zgrada koji je u toku treba proširiti paketima sanacije koji će, gdje je to moguće, potvrditi sredstva za sanaciju zgrada i rashladne sisteme i sisteme za snabdijevanje toplom vodom zasnovane na energiji iz obnovljivih izvora i tehnologijama zasnovanim na energiji iz obnovljivih izvora. Prije utvrđivanja optimalnih troškova paketa sanacije za javne zgrade, za svaku zgradu treba provesti energetske pregled i analizu troškova i koristi (uključujući tehnologije zasnovane na energiji iz obnovljivih izvora). Finansiranje projekta u vrijednosti od 15.000.000 KM (prema Programu-min. 5.000.000/god) predviđeno je iz Budžeta Kantona, Budžeta općina, Budžeta FBiH, međunarodnih finansijskih institucija i donatora.		
Strateški projekti	„Povećanje energetske efikasnosti u objektima individualnog i kolektivnog stanovanja”	Očekivani izlazni rezultat: Smanjenje troškova za grijanje; Povećanje privrednih aktivnosti kroz otvaranje novih radnih mjesta; Očekivani krajnji rezultat: Bolji kvalitet zraka – manje emisije zagađujućih materija u zrak; Izgled naselja – urbanistička ujednačenost i ljepša slika KS; Bolji komfor stanovanja i viša vrijednost nekretnina;	
	„Studija o mogućnosti ulaska na tržište tehnologija proizvodnje energije iz obnovljivih izvora u KS	Očekivani izlazni rezultat: Ispitana mogućnost postavljanja solarnih fotonaponskih uređaja i toplotnih pumpi; Očekivani krajnji rezultat: Poboljšanje kvaliteta zraka u KS;	
	„Planovi energetske efikasnosti za KS za period 2019.-2021. godine i period 2022.-2024. godine ”	Očekivani izlazni rezultat: Definisane mjere povećanja energetske efikasnosti; Očekivani krajnji rezultat: Poboljšanje kvaliteta zraka u KS;	
	„Program sanacije javnih zgrada sa ciljem poboljšanja energetske efikasnosti ”	Očekivani izlazni rezultat: Povećanje broja saniranih objekata; Očekivani krajnji rezultat: Poboljšanje kvaliteta zraka u KS;	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***

	- Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje/hlađenje u stambenim zgradama (kWh/m²) - Potrošnja energije iz fosilnih goriva za grijanje/hlađenje u objektima koji nisu stambene zgrade - Godišnji ekvivalent emisija CO₂ po glavi stanovnika (t/god/gl. sta) - Udio stanovništva sa pristupom grijanju hlađenju - Potrošnja električne energije u stambenim zgradama (kWh/m²) - Uštede energije (MWh) i smanjenje emisije za 3.300 t CO₂ - Smanjena potrebna toplotna energija (kWh/m² god) - Ostvarene uštede u troškovima (KM/god)	101 147 4,27 23% 45 14.000 130 557	96 137 4 70 300
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom projekata postižu se ciljevi održivog razvoja energetskog sektora a koji dovode do racionalizacije troškova za potrošnju energije, uštedu budžetskih sredstava i reinvestiranja uštedjenih sredstava, smanjenju emisija zagađujućih materija u zrak u KS, mogućnosti apliciranja prema različitim međunarodnim fondovima, te stimulisanju otvaranja novih „zelenih radnih mjesta“.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 48,2 miliona KM Izvor: Budžet Kantona, Budžet FBiH, Fond za zaštitu okoliša FBiH, Budžet Grada Sarajeva i Budžet općina, privatni sektor, etažni vlasnici i vlasnici individualnih stambenih objekata, UNDP i druge međunarodne finansijske institucije i donatori.		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Ministarstvo privrede, Sarajevska regionalna razvojna agencija SERDA, Kantonalni stambeni fond Sarajevo, općine i Grad, KJKP „Toplane“ i drugi operateri daljinskog grijanja.		
Ciljne grupe	Vlasnici individualnih stambenih objekata i etažni vlasnici u objektima kolektivnog stanovanja, vlasnici javnih zgrada, industrija.		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.1. Poboljšati kvalitet zraka i zaštitu od buke u skladu sa standardima EU
Naziv mjere	3.1.3. Održavanje kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka i uspostavljanje monitoringa buke
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je unapređenje, održavanje i proširenje postojeće mreže stanica za kontinuirani monitoring kvaliteta zraka KS, osiguravanje kvalitetnih mjerenja, prikupljanje i validacija podataka, kao i njihova razmjena, te uspostava sistema upravljanja bukom koji podrazumijeva nabavku stanica za mjerenje buke, utvrđivanje nivoa buke, redovno praćenje i kontrolu nivoa buke (monitoring). Kako bi se utvrdilo postojeće stanje nivoa buke, prekoračenje dopuštenih vrijednosti nivoa buke, mjere za smanjenje nivoa buke i broja izvora buke, te spriječio nastajanje buke potrebno je izraditi baznu kartu buke za područje KS u skladu sa Direktivom o procjeni i upravljanju bukom iz okoliša (Direktiva o zaštiti od buke okoliša 2002/49/EC) koja je na nivou EU ključni zakonodavni instrument za zaštitu građana od prekomjernog onečišćenja bukom.

	Strateški projekt: „Unapređenje sistema monitoringa kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo“ podrazumijeva održavanje postojećih mjernih stanica kroz nabavku rezervnih dijelovi za analizatore, kalibraciju analizatora u kalibracionoj laboratoriji akreditiranoj prema standardu ENISO 17025, dodatnih analizatora i opreme, nabavku nove tri stanice za praćenje kvaliteta zrak za Općinu Centar, Novo Sarajevo i Hadžiće, provođenje mjerenja i izradu izvještaja o stanju zagađenosti u KS. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.380.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona i Fonda za zaštitu okoliša FBiH. Strateški projekt: „Uspostavljanje kontinuiranog monitoringa buke“ - podrazumijeva izradu „Studije o uspostavi stanica za kontinuirani monitoring buke, nabavku i montažu stanica za mjerenje buke, realizaciju mjerenja, što će rezultirati uspostavom monitoringa i izradom strateške karte buke za područje KS u skladu sa Direktivom o procjeni i upravljanju bukom iz okoliša (Direktiva o zaštiti od buke okoliša 2002/49/EC). Monitoring će omogućiti redovno praćenje i kontrola nivoa buke, sprječavanje nastajanje buke, smanjenje broja izvora buke, kontrola namjene prostora, bolju zvučnu izolaciju, zabrana rada za sve izvore buke koji prelaze dozvoljene vrijednosti, ograničavanje rada izvora buke tokom noći. Finansiranje projekta u vrijednosti od minimalno 300.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, Budžeta općina, Fonda za zaštitu okoliša FBiH.		
Strateški projekti	„Unapređenje sistema monitoringa kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: Povećan broj stanica za monitoring kvaliteta zraka; Očekivani krajnji rezultat: Unaprjeđen sistem monitoringa kvaliteta zraka;	
	„Uspostavljanje kontinuiranog monitoringa buke“	Očekivani izlazni rezultat: Utvrđen broj potrebnih stanica za monitoring buke; Očekivani krajnji rezultat: Uspostavljen sistem monitoringa buke i praćenje trenda nivoa buke;	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti** *
	- Broj stanica za praćenje kvaliteta zraka	5	8
	- Broj nabavljenih i montiranih stanica za mjerenje buke u KS	0	
	- Izrađena karta buke za KS	0	1
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat i doprinos ove mjere u ostvarenju prioriteta ogleda se u poboljšanju postojećeg sistema monitoringa kvaliteta zraka i stvaranju uslova za uspostavljanje kontinuiranog monitoringa buke koji će omogućiti kontinuirani uvid, kao i djelovanje u smjeru pronalaženja i otklanjanja uzroka zagađenja ili izvora buka, a u svrhu zaštite zdravlja stanovnika i zaštite okoliša. Na taj način osigurat će se bolje planiranje uzimajući u obzir i stanje kvaliteta zraka i buke na pojedinim područjima KS. Navedene rezultate inkorporirati u proces prostornog planiranja urbanih, industrijskih i drugih zona na području KS.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: min. 1.680.000 KM Izvor: Budžet Kantona, Budžet općina, Fond za zaštitu okoliša FBiH.		

Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Zavod za javno zdravstvo KS, Zavod za planiranje razvoja KS.
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS.

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.2. Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost
Naziv mjere	3.2.1. Valorizacija i zaštita biodiverziteta, geodiverziteta i ostalih prirodnih vrijednosti uz kontinuirani monitoring
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je nastavak aktivnosti na valorizaciji prirodnih vrijednosti/područja i njihova formalno-pravna zaštita, zatim nastavak aktivnosti istraživanja i monitoringa biodiverziteta u zaštićenim prirodnim područjima Kantona Sarajevo, procjena stepena prisutnosti vrsta i staništa u KS koje su globalno ugrožene i/ili zaštićene prema IUCN i/ili zaštićene na nacionalnom nivou radi valorizacije i zaštite. Ključna područja djelovanja odnose se na: – Nastaviti sa provođenjem valorizacije i formalno-pravne zaštite prirodnih vrijednosti/područja u cilju povećanja postotka zaštićenih područja u Kantonu Sarajevo; – Nastaviti istraživanje biodiverziteta i drugih prirodnih vrijednosti u zaštićenim prirodnim područjima koja su već formalno-pravno zaštićena (SP „Vrelo Bosne“, SP „Skakavac“, ZP „Trebević“, ZP „Bijambare“, ZP „Bentbaša“) u cilju ažuriranja podataka i nastavka monitoringa i zaštite; – Pratiti stanje ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva i njihovih staništa u zaštićenim prirodnim područjima – Nastaviti istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u KS uz procjenu njihovog uticaja na native vrste; – Poboljšati sistem planiranja zaštite prirode na način da se aktivnosti u prirodi izvode u skladu sa strateškom procjenom uticaja na okoliš prema Uredbi o strateškoj procjeni uticaja strategija, planova i programa na okoliš, te prema smjernicama i priručnicima za pojedinačne zahvate; – Nastaviti sa uspostavom i održavanjem digitalne baze podataka o biodiverzitetu u zaštićenim prirodnim područjima kojima upravlja Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja; – Okončati aktivnosti na pripremi Planova upravljanja posjetiocima SP „Vrelo Bosne“, ZP „Bijambare“ i ZP „Trebević“, te izraditi Planove upravljanja posjetiocima za ostala zaštićena prirodna područja Strateški projekti za realizaciju ovog strateškog cilja/mjere definisani su u Kantonalnom planu zaštite okoliša Kantona Sarajevo, Zelenom akcijskom planu KS, planovima upravljanja zaštićenim prirodnim područjima i drugim dokumentima koji tretiraju oblast zaštite prirode Strateški projekt: Sprovesti „Valorizaciju i zaštitu prirodnih područja u KS“ prema federalnom Zakonu o zaštiti prirode uz inventarizaciju flore, faune i fungije sa

Strateški projekti	odgovarajućom bazom podataka, te izradu kategorizacije i identifikacije tipova staništa ekosistema sa odgovarajućom bazom podataka uključuje valorizaciju preostalih prirodnih cjelina iz Prostornog plana KS (cca 35.000 ha), te zaštitu istih u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti prirode FBiH. U okviru projekta uraditi inventarizaciju flore, faune i fungije i kategorizaciju i identifikaciju tipova staništa ekosistema, a dobijene podatke unijeti u GIS bazu Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.007.253 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona i iz vanjskih izvora (međunarodne organizacije, fondovi i sl.). Strateški projekt: Izraditi „Popis ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima Kantona Sarajevo prema Crvenoj listi Federacije BiH“ uz procjenu stepena ugroženosti tih vrsta i njihovih staništa, te stanišnih tipova uz preporuke za njihovu dalju zaštitu i održavanje. Finansiranje projekta u vrijednosti od 30.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona i međunarodnih izvora. Strateški projekt: Nastaviti „Istraživanje biodiverziteta u zaštićenim prirodnim područjima, prevashodno vrsta flore, faune i fungije koji nisu obuhvaćeni Crvenom listom Federacije BiH“ u cilju ažuriranja podataka i nastavka monitoringa i zaštite ovih vrsta“. Finansiranje projekta u vrijednosti od 200.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, Federalnog fonda za zaštitu okoliša i međunarodnih izvora. Strateški projekt: Nastaviti „Istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u Kantonu Sarajevo“ uz procjenu njihovog uticaja na native vrste, odnosno na ekosisteme na prostorima na kojima su evidentirane, izrada crne liste invazivnih vrsta flore i faune za KS uz korištenje liste invazivnih vrsta flore i faune za područje FBiH, priprema plana mjera i metoda monitoringa, kontrole, zaštite i borbe protiv invazivnih vrsta. Finansiranje projekta u vrijednosti od 70.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, Federalnog fonda za zaštitu okoliša i međunarodnih izvora.	
	"Valorizacija i zaštita prirodnih područja u KS"	Očekivani izlazni rezultat: Provedena valorizacija prirodnih područja u KS; Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. g. uspostavljena formalno pravna zaštita najmanje dva prirodna područja/cjeline;
	"Popis ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima Kantona Sarajevo prema Crvenoj listi Federacije BiH"	Očekivani izlazni rezultat: Urađen popis ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima KS; Očekivani krajnji rezultat: Zaštita ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva u zaštićenim prirodnim područjima KS;
	"Istraživanja biodiverziteta u zaštićenim prirodnim područjima, prevashodno vrsta flore, faune i fungije koji nisu obuhvaćeni Crvenom listom FBiH“.	Očekivani izlazni rezultat: Ažurirani podaci o vrstama flore, faune i fungije u zaštićenim prirodnim područjima KS koji nisu obuhvaćeni Crvenom listom

		FBiH Očekivani krajnji rezultat: Monitoring i dalja zaštita i ovih vrsta u zaštićenim područjima	
	"Istraživanja i kartiranja invazivnih vrsta u Kantonu Sarajevo uz procjenu njihovog uticaja na native vrste"	Očekivani izlazni rezultat: Obavljena istraživanja u funkciji identifikacije i kartiranja invazivnih vrsta flore i faune; Urađena procjena utjecaja invazivnih vrsta na native vrste i ekosisteme; Izrađena crna lista flore i faune za područje KS; Očekivani krajnji rezultat: Pripremljen plan monitoringa, kontrole, mjera zaštite i borbe protiv invazivnih vrsta u zaštićenim prirodnim područjima;	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Udio zaštićenih područja u odnosu na površinu KS (%) - Broj izrađenih planova upravljanja posjetiteljima zaštićenih prirodnih područja - Popunjenost GIS baze podataka upravitelja zaštićenih prirodnih područja sa informacijama o broju ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva (%)	2,46 3 (izrada u toku) Do 10	Do 10 5 Do 80
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Upostavljanjem mreže novih zaštićenih prirodnih područja stvorit će se pretpostavke za uvođenje aktivnog upravljanja tim područjima, te će se na taj način suštinski mijenjati odnos i odgovornost prema kompletnom stanju i u smislu održivog korištenja i dalje zaštite prirodnih vrijednosti, uz omogućavanje kontinuiranog monitoringa kako ugroženih vrsta i staništa sa Crvene liste FBiH, tako i ostalih vrsta koje su identifikovane u tim područjima. Također, stvorit će se pretpostavke za izradu i donošenje detaljnijeg prostorno-planskih dokumenata kojim se uređuje organizacija prostora, način korištenja, uređenja i zaštite područja, a posebno stvara pretpostavka za izdavanje potrebnih dozvola za rekonstrukciju devastiranih objekata, kao i gradnju novih koji će biti u funkciji promocije i održivog razvoja tih područja. Planovima upravljanja posjetiocima zaštićenih područja (koji su kompatibilni sa planovima upravljanja zaštićenim područjima) će se jasno definisati koliki je maksimalan mogući broj posjetioca, a da ne dođe do negativnog uticaja na postojeće prirodne resurse i okoliš u cijelosti. Uspostava baze podataka invazivnih vrsta u zaštićenim područjima i kartiranje njihovih lokacija omogućiti će upravitelju da (u saradnji sa stručnim institucijama) pripremi plan mjera i metode monitoringa, kontrole, zaštite i borbe protiv invazivnih vrsta, što će doprinijeti ukupnoj zaštiti biodiverziteta i održivom korištenju njegovih komponenti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima	Iznos: 2.782.853 KM Izvor: Budžet KS, Federalni fond za zaštitu okoliša, međunarodne finansijske institucije		

finansiranja	i donatori
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša; Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo; KJU za zaštićena prirodna područja, Zavod za planiranje razvoja KS, općine
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS.

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.2. Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost
Naziv mjere	3.2.2. Održiva integralna zaštita i očuvanje šumskih ekosistema i tla
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je unaprijediti održivi okvir urbanog planiranja za KS u smjeru održive integralne zaštite i očuvanja šumskih ekosistema i zemljišta. Da bi uspostavili održivu integralnu zaštitu i očuvanje šumskih ekosistema i tla, sanirali, ublažili ili otklonili postojeća oštećenja, potrebno je prije svega identificirati „nulto stanje“, odnosno sistemski definirati sadašnje stanje, nivo oštećenja, te utvrditi nivo rizika po zdravlje ljudi i okoliš. Nakon toga potrebno je uspostaviti validne indikatore kojima bi se u kontinuitetu prostorno i vremenski pratilo stanje i promjene šumskih ekosistema i zemljišta. Monitoringom bi se dobili egzaktni pokazatelji o šumskim ekosistemima i kvalitetu zemljišta, koji bi omogućili lakše upravljanje šumskim i zemljišnim resursima i donošenje validnih odluka i mjera za zaštitu i očuvanje. Strateški projekt: „<i>Nadograditi i unaprijediti integrirano urbano planiranje bazirano na GIS-u za Kanton Sarajevo</i>“ s ciljem bolje efikasnosti sistema monitoringa i evaluacije u planiranju, a koje uključuje jedinstvenu GIS bazu sa informacijama iz katastarske evidencije, zemljišnih knjiga, informacije o biološkoj raznolikosti i ekosistemima, kulturno historijskom i prirodnom naslijeđu, dozvolama za gradnju/planiranje, komunalnoj infrastrukturi, objektima zajednice, saobraćajnoj infrastrukturi i sl. koja će biti stavljena na raspolaganje građanima putem interneta, što bi pomoglo i njima i potencijalnim investitorima da u ranoj fazi prepoznaju ograničenja i mogućnosti razvoja. GIS baza podataka bi također trebala obuhvatiti i digitalni sistem popisivanja flore, faune i gljiva, uključujući prepoznate vrste staništa, zaštićenih područja prirode i javnih zelenih površina s ciljem praćenja stanja biološke raznolikosti od utjecaja ljudskih aktivnosti i urbanog razvoja, stopa krčenja šuma i pošumljavanja. Baza podataka treba uključivati informacije o posjetiocima, kapacitetu i popunjenosti kapaciteta objekata u zaštićenim područjima prirode i prirodnim parkovima na teritoriji KS. Unapređenjem GIS-a uspostaviti će se sistema praćenja i ocjenjivanja rezultata urbanističkog planiranja (priprema prostorno-planske dokumentacije, izrada nacрта i provedba, aktivnosti inspeksijskog nadzora) dostupnog svim zainteresiranim stranama u prostornom planiranju radi podsticanja međusektorske koordinacije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1.991.035 KM predviđeno je iz Budžet Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora. Strateški projekt: „<i>Uspostaviti mehanizme za unapređenje vrijednosti zemljišta u skladu sa razvojnim mjerama prostornog uređenja</i>“ kako bi se vlasnici zemljišta potakli na razvoj u skladu sa prostorno-planskom dokumentacijom ili finansijskim opterećenje.

	Cilj projekta je razvoj instrumenata za kontrolu upotrebne vrijednosti zemljišta uključujući poreze, naknade ili druge fiskalne instrumente koji bi pomogli u sprečavanju nekontrolisanog širenja urbanog područja, bespravne gradnje objekata i obnovi brownfield područja. Prepoznavanje porasta vrijednosti zemljišta moglo bi pomoći podsticanju ponovnog ulaganja u razvoj lokalne infrastrukture, društvene infrastrukture i stambenog zbrinjavanja ranjivih socijalnih kategorija. Finansiranje projekta u vrijednosti od 195.583 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona. Strateški projekt: „Deminiranje i saniranje šuma“ uključuje aktivnosti deminiranja šumskih zemljišta s fokusom na zaštićena područja, prvenstveno preostala sumnjiva područja u okviru ZP „Bijambare“, ZP „Trebević“ i dijelova u neposrednom okruženju zaštićenih područja, kao i aktivnosti na sanaciji deminiranih područja. Finansiranje projekta u vrijednosti od minimalno 310.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, Budžeta Općine Ilijaš i Stari Grad, Budžet Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja, lokalne zajednice, KJKP „Sarajevošume“, EU i druge međunarodne financijske institucije, fondovi i donatori.		
Strateški projekti	„Nadograditi i unaprijediti integrirano urbano planiranje bazirano na GIS-u za Kanton Sarajevo s ciljem bolje efikasnosti sistema monitoringa i evaluacije u planiranju“	Očekivani izlazni rezultat: Integrirana GIS baza podataka za cijeli Kanton; Olakšan pristup podacima, ocjenjivanje i praćenje aktivnosti na istraživanju i analizi; Očekivani krajnji rezultat: Transparentno urbanističko planiranje;	
	“Uspostaviti mehanizme za unapređenje vrijednosti zemljišta u skladu sa razvojnim mjerama prostornog uređenja“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljeni mehanizmi kontrole upotrebne vrijednosti zemljišta; Porast vrijednosti zemljišta; Očekivani krajnji rezultat: Spriječavanje nekontroliranog širenja urbanog područja i bespravne gradnje objekata; Ekonomska dobit;	
	“Deminiranje i saniranje šuma“	Očekivani izlazni rezultat: Smanjenje miniranih površina u okviru ZP „Bijambare“ i ZP „Trebević“, rubnih šumskih područja Očekivani krajnji rezultat: Deminiranje finalizirano u KS	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Deminirane površine (u ha) - Procentualni odnos minski sumnjive površine i deminiranih površina (%)		

	- Površine saniranih šuma i zemljišta nakon deminiranja (ha) - Broj analiziranih uzoraka zemljišta - Broj istraženih lokaliteta napuštenih industrijskih pogona, analiziranih uzoraka		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat i doprinos ove mjere ogleda se u razvijanju integralnog i transparentnog urbanističkog planiranja na osnovu jedinstvene integrirane GIS baze podataka za cijeli KS i kroz jačanje međusektorske koordinacije, uspostavu mehanizama za unapređenje vrijednosti zemljišta koji će pomoći u spriječavanju nekontroliranog širenja urbanog područja i bespravne gradnje objekata, te deminiranja i saniranje šumskih površina. Izradom navedenih projekata osigurati će se pritiscima koji potiču od ljudskih aktivnosti, kao i o utjecajima urbanog razvoja na floru i faunu, te će olakšati takvo integrirano urbanističko planiranje koje doprinosi unapređenju biološke raznolikosti i zaštite okoliša.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.496.618 KM Izvor: Budžet KS, Budžet Općine Ilijaš, Budžet KKU za zaštićena prirodna područja, lokalna zajednica, KJP „Sarajevo-šume“, EU i drugi fondovi, međunarodne finansijske institucije i donatori		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Kantonalna uprava civilne zaštite, Ministarstvo privrede - Uprava za šumarstvo, Zavod za planiranje razvoja KS, Zavod za izgradnju KS, KJP „Sarajevo-šume“, Centar za uklanjanje mina BH MAC, KJU za zaštićena prirodna područja.		
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS.		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.2. Održivo koristiti prirodna dobra štiteći biološku i geološku raznolikost
Naziv mjere	3.2.3. Postizanje i održavanje dobrog kvaliteta površinskih i podzemnih voda i zaštite od poplava
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je unaprijediti zaštitu i očuvanje vodnog resursa, te usmjerenje ka aktivnostima smanjenja ukupnih gubitaka pitke vode. Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda moguće je postići inoviranjem postojećih i usvajanje novih odluka o sanitarnoj zaštiti izvorišta vode, provođenje mjera zaštite izvorišta, definisanjem jasnih smjernica za građenje u obuhvatu zaštitnih zona, smanjenjem unosa neprečišćenih otpadnih voda, racionalnim korištenjem vodnih resursa, kontrolisanom eksploatacijom građevinskog materijala iz riječnih korita (šljunka i pijeska), sanacijom nelegalnih odlagališta na obalama rijeka i sl. S ciljem povećanja stepena sigurnosti odbrane od poplava i pripreme za klimatske promjene potrebno je implementirati Federalni i Kantonalni operativni plan odbrane od poplava, te izraditi plan upravljanja poplavnim rizikom za KS s ciljem identificiranja mjera za smanjenje poplavnog rizika i stepena prioriteta, kao i potrebnih sredstava i dinamike provođenja mjera. U svrhu spriječavanja plavljenja neophodna je obnova i sanacija postojećih, te izgradnja sistema zaštitnih vodnih objekata (regulacija i uređenje vodotoka) uz kontinuirano održavanje i čišćenje. Ključna područja djelovanja odnose se na: - Donošenje odluka o zaštiti izvorišta,

	- Monitoring kvaliteta i kvantiteta voda, - Obnova i sanacija postojećih, te izgradnja i održavanje sistema zaštitnih vodnih objekata, i sl Strateški projekt: <i>“Sistemska zaštita izvorišta vode za piće”</i> uključujući i usvajanje odluke o zaštiti izvorišta u Sarajevskom polju Analize pokazuju da je voda za piće izvorišta iz kojih se snabdijeva KS dobrog kvaliteta. Međutim, pravno gledano izvorišta je potrebno najprije zaštititi usvajanjem odluke o zaštiti izvorišta u skladu sa Pravilnikom o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih za izvorišta vode za javno vodosnabdijevanje stanovništva (Službene novine FBiH, 88/12). 28 i Zakonom o vodama FBiH. U maju 2013. g. završen je Elaborat zaštite izvorišta vode za piće „Sarajevsko polje“ koji je Vlada KS u aprilu 2014. g. Usvojila, te prihvatila prednacrt odluke o zaštiti ovog izvorišta na području KS sa Programom mjera koji sadrži izvore i način financiranja provođenja mjera za period od 10 godina. Međutim, odluka još uvijek nije usvojena. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%). (50.000 KM Ministarstvo privrede KS) Strateški projekt: <i>“Procjenu rizika od klimatskih promjena radi osiguranja otpornosti na buduće promjene”</i> - postojeću procjenu rizika i podložnosti KS je potrebno proširiti tako da obuhvati projekcije klimatskih promjena i budući rizik, područja i dobra izložene značajnom riziku od opasnosti, osjetljive tačke i kapacitete koji su na raspolaganju da se u neizvjesnim situacijama nosi sa ekstremnim vremenskim uslovima, elementarnim nepogodama, vanrednim stanjima vezanim za okoliš i sl. Prilikom procjene potrebno je sveobuhvatan način razmotriti moguće rizike, utvrditi koje i kakve osjetljive tačke postoje i koje mjere su s tim u vezi neophodne za efikasnu intervenciju, te kako upravljati utvrđenim rizicima/osjetljivim tačkama. Finansiranje projekta u vrijednosti od 2.397.848 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora.		
	Strateški projekti	“Sistemska zaštita izvorišta vode za piće” “Procjena rizika od klimatskih promjena radi osiguranja otpornosti na buduće promjene”	Očekivani izlazni rezultat: Usvojena nova Odluka o zaštiti izvorišta vode za piće “Sarajevsko polje”; Usvojene odluke o zaštiti preostalih izvorišta u KS; Očekivani krajnji rezultat: Zaštićene vodozaštitne zone; Očekivani izlazni rezultat: Detektovana područja i dobra izložena značajnom riziku od opasnosti i izrađene smjernice za potrebe kreatora politika i lokalnih vlasti; Očekivani krajnji rezultat: Poboljšana spremnost KS na prilagođavanje na klimatske promjene i prirodne nepogode;
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Biokemijska potrošnja kisika u rijekama (mg/L)	2,47 (2017) 20	2 15

	- Procenat javnih infrastruktura koje su izložene riziku (%) - Procenat domaćinstava koja su izložena riziku (%)	40	25
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Od velikog značaja za unapređenje, zaštitu i očuvanje površinskih i podzemnih voda i zaštitu od poplava je usvajanje Odluke o zaštiti izvorišta vode za piće u Sarajevskom polju i odluka o zaštiti za preostala izvorišta. Provođenje mjera zaštite u zonama sanitarne zaštite, u skladu sa zakonskom legislativom, smanjit će se rizik od zagađenja izvorišta ili drugih uticaja koji mogu nepovoljno djelovati na izvorišta, njihovu izdašnost, kvalitet i zdravstvenu ispravnost vode. Osiguranje spremnosti Kantona za buduće izazove pomoći će u ublažavanju poplava, klizišta i općeg rizika od elementarnih nepogoda/vanrednih stanja, kao i zaštiti biološke raznolikosti, ekosistema i područja prirode, te će rezultirati ishodima koji pogoduju svima, što ih čini zdravijim i atraktivnijim mjestima za život, poslovanje i posjetu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2.447.848 KM Izvor: Budžet Kantona, međunarodne finansijske institucije i donatori		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, KJKP ViK Sarajevo		
Ciljne grupe	Potrošači, općinske uprave, Agencija za upravljanje vodnim područjem rijeke Save		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.3. Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom
Naziv mjere	3.3.1. Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada na principima cirkularne ekonomije
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja	Na bazi Akcionog plana uspostave cirkularne ekonomije koji je, u martu 2020. godine, usvojila EU u cilju ubrzavanja transformacijskih promjena koje zahtjeva Europski zeleni dogovor, potrebno je pripremiti jasnu politiku uvođenja cirkularne ekonomije (održive proizvodnje i potrošnje) u sferi upravljanja otpadom, tačnije odrediti modele i definisati politike sistema upravljanja otpadom, te osigurati njihovo dosljedno provođenje. Razvoj sistema selektivnog prikupljanja otpada u KS treba bazirati na prevenciji i izdvajanju onih kategorija otpada kroz nadogradnju postojeće infrastrukture. Obzirom na prostorne mogućnosti naseljenih mjesta KS postupak odvajanja otpada, radi ponovne upotrebe i reciklaže, treba se vršiti principom dolaska po odvojene komponente otpada (dvolinijski sistem prikupljanja otpada) i sistemom donošenja komponenti otpada na za to utvrđeno mjesto (zeleni otoci i reciklažna dvorišta). Bit će neophodno izvršiti izmjene postojećeg sistema naplate za usluge upravljanja otpadom, budući da postojeći sistem naknada vezanih za površinu (nasuprot naknadama zasnovanim na količini proizvedenog otpada) nije isplativ. Novi tarifni model će pomoći u smanjivanju količina otpada, ali za stroži režim kažnjavanja za nezakonito odlaganje otpada kao rezultat promjene će biti neophodne mjere, poput visokih novčanih kazni, koje bi se uvele istovremeno kao i regulatorne promjene na nivou KS. Kako bi sistem bio funkcionalan neophodno je provoditi kontinuiranu kampanju za pravilno razdvajanje otpada u svim općinama KS, putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom.

	Strateški projekt: „Izgradnja infrastrukture za odvojeno prikupljanje otpada koji se može reciklirati” podrazumijeva nabavku posuda za odvojeno prikupljanje otpada koje će se postavljati u skladu sa definisanim konceptom „Elaborata o lokacijama reciklažnih dvorišta, niša i zelenih otoka sa lociranjem u prostorno-planskoj dokumentaciji i investicijskim planom za područje devet općina KS”. Također, za funkcionisanje sistema potrebno je obezbijediti dovoljne kapacitete za vozila i njihov prevoz do odgovarajućeg objekta za tretman, te provoditi kontinuiranu kampanju u svim općinama KS putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom. Finansiranje projekta izgradnje infrastrukture u vrijednosti od 27.968.580 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, općina, Međunarodnih finansijskih institucija i donatora. Finansiranje projekta provođenja kontinuirane kampanje u vrijednosti od 50.000 km godišnje (ukupno 350.000 KM za strateški period) predviđeno je iz Budžeta Kantona, Federalnog fonda za zaštitu okoliša i operatori sistema. Strateški projekt: „Izrada novog tarifnog modela za usluge upravljanja otpadom” u cilju promjene sistema naknada za otpad budući da je postojeća naknada zasnovana na kvadraturi stambenog prostora umjesto na stvarnim količinama proizvedenog otpada. Studija o tarifnom modelu treba da ponudi odgovore kakav ekonomski opravdan i priuštiv tarifni model uspostaviti, te da specificira potrebne pravne i tehničke promjene i investicije koje omogućavaju provedbu modela u praksi. Finansiranje projekta u vrijednosti od 391.166 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona i Budžeta FBiH.		
Strateški projekti	„Izgradnja infrastrukture za odvojeno prikupljanje otpada koji se može reciklirati“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen sistem odvojenog prikupljanja otpada koji se može reciklirati; Očekivani krajnji rezultat: Povećan stepen reciklaže;	
	„Izrada tarifnog modela za sistem upravljanja otpadom“	Očekivani izlazni rezultat: Izrađen novi tarifni model; Očekivani krajnji rezultat: Povećan stepen reciklaže;	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god.) - Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%) - Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	450 (2016.) 5 (2017.) < 1 (2017.)	370 3 11
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Nastavak aktivnosti na izgradnji zelenih otoka i reciklažnih dvorišta, kao i uspostavljanju sistema dvolinijskog prikupljanja otpada u KS će povećati stepen reciklaže i povrat korisnih materijala iz otpada, te u konačnici dovesti do smanjenja količina otpada koji se odlaže. Izrada i implementacija novog tarifnog modela zasnovanog na količinama proizvedenog otpada bit će veoma važan pokretač za smanjenje proizvodnje otpada i podsticanje proizvođača na izdvajanje korisnih komponenti iz otpada. Realizacija		

	ovakvih strateških usmjerenja doprinijet će uspostavi i funkcionisanju integralnog održivog sistema upravljanja otpadom u KS.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 28.709.746 KM Izvor: Budžet Kantona, Budžet općina, Budžet FBiH, Federalni fond za zaštitu okoliša, operatori sistema, međunarodne finansijske institucije i donatori.
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša,
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, KJPK „Rad“, Zavod za planiranje razvoja KS, Općine KS
Ciljne grupe	Općine KS, stanovništvo KS, operateri za upravljanje otpadom koji podliježu načelu proširene odgovornosti proizvođača

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.3. Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom
Naziv mjere	3.3.2. Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je da doprinese prevazilaženju problema vezanih za upravljanje posebnim kategorijama otpada na području KS koji su uzorkovani nedostatkom zakonske regulative i pravnih akata za upravljanje pojedinim vrstama otpada, neadekvatnim zbrinjavanjem medicinskog otpada unatoč činjenici da je uspostavljen sistem upravljanja ovom vrstom otpada na području KS, nepostojanjem adekvatne evidencije o ukupnim količinama pojedinih vrsta otpada, a što za posljedicu ima i nedostatak adekvatne infrastrukture za prihvata i zbrinjavanje posebnih vrsta otpada (građevinski otpad, otpadne gume, ulja, akumulatori, kabasti otpad, PCB, azbest, animalni otpad, biorazgradivi otpad itd.), nedostatkom operatora koji posjeduju dozvole za upravljanje i zbrinjavanje pojedinih vrsta otpada (azbest, otpadni PCB i PCT) itd. Ključna područja djelovanja odnose se na: - Uspostavljanje kapaciteta za adekvatno zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla, građevinskog otpada i otpada koji sadrži azbest, - Uspostavljanje kapaciteta za iskorištavanje biorazgradivog otpada, - Povećanje ukupnog procenta adekvatno zbrinutog električnog i elektroničkog otpada i otpadnih motornih ulja, - Povećanje procenta na 100% adekvatno zbrinutog medicinskog otpada iz zdravstvenih ustanova. Strateški projekt: „Razviti sistem upravljanja otpadom životinjskog porijekla“ će pomoći KS da se suoči sa problemom zbrinjavanja otpada životinjskog porijekla iz klaonice, mesnica, prehrambene industrije. Za potrebe realizacije projekta potrebno je pripremiti studiju izvodljivosti i iscrpnu procjenu u skladu sa hijerarhijom otpada, Direktivom o nusproizvodima životinjskog porijekla EU i Direktivom o industrijskim emisijama EU s ciljem da se omogući priprema, ocjena i poređenje različitih mogućih rješenja za zbrinjavanje otpada životinjskog porijekla, uključujući i nabavku spalionice za životinjski otpad prema namjerama KS. Ukoliko nakon provođenja studije izvodljivosti bude odabrano rješenje izgradnje spalionice za životinjski otpad, KS mora provesti Procjenu

utjecaja na zdravlje uz Procjenu utjecaja na okoliš kako bi se otklonio rizik povezan sa dioksinom i drugim toksičnim materijama s ciljem osiguranja odgovarajućih mjera praćenja, ublažavanja i otklanjanja rizika, uključujući sigurno zbrinjavanje pepela. Finansiranje projekta u vrijednosti od 3.520.495 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora, Privatnog sektora. Strateški projekat: „Uspostaviti kapacitete za adekvatno zbrinjavanje otpada koji sadrži azbest“ ima za cilj eliminisanje štetnog utjecaja azbestnih materijala (cijevi, krovovi itd.) na području KS. Realizacija projekta je predviđena u dvije faze: I faza podrazumijeva izradu investiciono-tehničke dokumentacije za izgradnju kasete za deponovanje azbesta i II faza koja podrazumijeva izgradnju kasete. Finansiranje projekta u vrijednosti od 620.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, Federalnog fonda za zaštitu okoliša i međunarodnih finansijskih institucija. Strateški projekt: „Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina“ osigurat će kontrolirano zbrinjavanje otpada i smanjit opasnost za okoliš, kao što je nastajanje infiltracija u tlo i podzemne vode procjednih voda kao i nivo emisija stakleničkih gasova (u smislu ispuštanja CH₄ u zrak) u slučaju nelegalnog odlaganja organskog otpada. Sanacija kontaminiranih površina će doprinijeti boljem kvalitetu tla. Finansiranje projekta u vrijednosti od 215.141 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatori.			
Strateški projekti	„Razviti sistem upravljanja otpadom životinjskog porijekla“	Očekivani izlazni rezultat: Razvijen i implementiran sistem; Očekivani krajnji rezultat: Povećan stepen prikupljenog i tretiranog otpada životinjskog porijekla;	
	„Uspostaviti kapacitete za adekvatno zbrinjavanje otpada koji sadrži azbest“	Očekivani izlazni rezultat: Izgrađena kasete za zbrinjavanje otpada koji sadrži azbest; Očekivani krajnji rezultat: Povećan stepen prikupljenog i zbrinutog otpada koji sadrži azbest;	
	„Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina“	Očekivani izlazni rezultat: Uklanjanje otpada na evidentiranim lokacijama; Očekivani krajnji rezultat: Sanacija kontaminiranih površina;	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god)	450 (2016.)	370
	- Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%)	5 (2017.)	3
	- Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%)	< 1 (2017.)	11

	- Uklanjanje nelegalnih otvorenih odlagališta i sanacija kontaminiranih površina (%)	41	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom strateških usmjerenja koja će rezultirati uspostavljanjem kapaciteta i povećanjem procenta za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada će doprinijeti uspostavi integralnog održivog sistema upravljanja otpadom u KS. Izgradnja infrastrukture za posebne kategorije otpada smanjit će broj nelegalnih odlagališta otpada, te će smanjenje ukupne količine otpada značiti direktne prednosti u pogledu kvaliteta zraka, smanjenja emisija SG, tla, vodnih resursa, te javnog zdravlja i dobrobiti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 4.355.636 KM Izvor: Budžet Kantona, Federalni fonda za zaštitu okoliša, međunarodne finansijske institucije i donatori, privatni sektor		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Ministarstvo privrede, KJPK „Rad“, Kantonalna uprava za inspeksijske poslove, operateri za upravljanje otpadom koji podliježu principu proširene odgovornosti proizvođača, općine KS.		
Ciljne grupe	Općine KS, stanovnici KS, operateri za upravljanje otpadom koji podliježu načelu proširene odgovornosti proizvođača.		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.3. Uspostaviti integralni održivi sistem upravljanja otpadom
Naziv mjere	3.3.3. Uspostavljanje Regionalnog centra za upravljanje otpadom (RCUO)
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je plansko i dugoročno rješavanje problema zbrinjavanja otpada u Kantonu Sarajevo, te uspostavljanje RCUO „Smiljevići“ u skladu sa preciziranom namjenom u prostornim i strateškim dokumentima donesenim na nivou FBiH i KS. Preduslov za formiranje i održivo funkcionisanje RCUO je razvoj integralnog sistema upravljanja otpadom u skladu s konceptom cirkularne ekonomije, sanacija i rekonstrukcija postojećih sistema koji nisu u funkciji, te izrada, usvajanje i implementacija „Prostornog plana područja posebnog obilježja RCUO Smiljevići“. Ključna područja djelovanja odnose se na: - Izgradnju aktivnih ploha za sanitarno odlaganje otpada do izbora konačnog tretmana otpada, - Prikupljanje i tretman procjednih voda, - Uspostavljanje zone za tretman komunalnog otpada, - Funkcionisanje zone za reciklažu građevinskog otpada i deponovanje inertnog materijala, - Uvezivanje postojećeg sistema za otplinjavanje i postavljanje novih soni za otplinjavanje, - Provođenje monitoringa u skladu sa okolinskom dozvolom i kontinuirano održavanje priručne laboratorije i njen razvoj u pogonsku laboratoriju, hidrometeorološke i hidrološke stanice, - Analizu opravdanosti uspostave RCUO kao nove samostalne institucije unutar sistema koja ima za cilj institucionalno odvojiti prikupljanje/transport otpada od deponiranja, - Uspostavljanje GIS baze podataka o tokovima otpada u okviru RCUO,

	- Provođenje kontinuirane kampanje u svim općinama KS putem medija i direktnog kontakta sa stanovništvom o integralnom održivom sistemu upravljanja otpadom. Strateški projekt: <i>“Program aktivnosti na sanaciji i izgradnji RCUO Smiljevići”</i> podrazumijeva realizaciju stavki iz usvojenog Programa aktivnosti na sanaciji i izgradnji RCUO Smiljevići za 2016-2020. godinu i novog Programa čija je izrada u toku. Prioritetne aktivnosti koje treba realizovati su: izgradnja aktivnih ploha za sanitarno odlaganje otpada, odvajanje obodnih kanala od sistema drenaža, prekrivanje neaktivnih sanitarnih ploha multibarijernom zaštitom u cilju minimalizacije procjednih voda, izrada Studije izvodljivosti odabira odgovarajućeg rješenja tretmana procjednih voda i dispozicije istih nakon tretmana, uvezivanje postojećeg sistema za otplinjavanje i postavljanje novih sonde za otplinjavanje, , eksproprijacija zemljišta i izvođenje radova u cilju formiranja zone za reciklažu građevinskog otpada i deponije inertnog materijala, provođenje Plana monitoringa i dr. Finansiranje projekta u vrijednosti od 14.827.065 KM predviđeno je djelimično iz Budžeta Kantona, Federalnog fonda za zaštitu okoliša, Međunarodnih finansijskih institucija i donatora. Strateški projekt: <i>„Razvijanje infrastrukture za mehaničko-biološki tretman otpada”</i> predviđen je na bazi „Studije opravdanosti izgradnje kogenerativnog postrojenja i postrojenja za mehaničko-biološki tretman (MBT) otpada na području Kantona Sarajevo“ i Prostorne osnove i Strategijske procjene uticaja na okoliš Prostornog plana područja posebnih obilježja RCUO „Smiljevići“ u toku čije izrade je Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša dalo mišljenje kojim je podržalo mehaničko-biološku obradu miješanog komunalnog otpada s ciljem proizvodnje RDF/biogasa/komposta uz izdvajanje reciklažnih sirovina u okviru zone za tretman komunalnog otpada. Za mehaničko-biološki tretman otpada razmatrana su dva scenarija: - mehaničko-biološka (kompostiranje) obrada miješanog komunalnog otpada s ciljem proizvodnje RDF i komposta, te izdvajanja reciklažnih materijala; - mehaničko-biološka (anaerobna digestija) obrada miješanog komunalnog otpada s ciljem proizvodnje RDF i biogasa, te izdvajanje reciklažnih materijala; Finansiranje projekta u vrijednosti od 94.173.215 KM predviđeno je djelimično iz Budžeta Kantona, međunarodnih finansijskih institucija i donatora.		
	Strateški projekti	“Program aktivnosti na sanaciji i izgradnji RCUO Smiljevići” „Razvijanje infrastrukture za mehaničko-biološki tretman otpada“	Očekivani izlazni rezultat: Sanirani postojeći sistemi koji nisu u funkciji; Očekivani krajnji rezultat: Formiran RCUO sa svim funkcionalnim zonama; Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljena infrastruktura; Očekivani krajnji rezultat: Povećanje količine tretiranog otpada i reciklažnih materijala; Smanjenje količine deponovanog otpada;
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***

	- Ukupno proizvedeni komunalni otpad po glavi stanovnika (kg/god) - Procenat komunalnog otpada koji se odlaže na otvorena odlagališta i vodne površine ili se spaljuje (%) - Udio komunalnog otpada koji se sortira i reciklira (%) - Količina tretiranog otpada - Količina prečišćenih procjednih voda - Količina električne energije proizvedene iz deponijskog gasa	450 (2016.)	370
		5 (2017.)	3
		<1 (2017)	11
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Formiranjem RCUO omogućava se uspostava integralnog sistema upravljanja otpadom, povećanje udjela odvojeno prikupljenog otpada, povećanje reciklaže i ponovnog korištenja otpada, prethodna obrada otpada prije konačnog odlaganja, smanjenje količina otpada koji se odlaže na odlagalištima, samoodrživost sistema upravljanja otpadom i smanjenje štetnih utjecaja na okoliš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 109.000.280 KM Izvor: Budžet Kantona, Federalni fond za zaštitu okoliša, međunarodne finansijske institucije i donatori.		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, KJP „Rad“, općine KS, operateri za upravljanje otpadom koji podliježu principu proširene odgovornosti proizvođača		
Ciljne grupe	Općine KS, stanovnici KS i udruženja za zaštitu okoliša		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture
Naziv mjere	3.4.1. Izgradnja i rekonstrukcija javne saobraćajne infrastrukture
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je unapređenje saobraćajne infrastrukture, definisanu važećom prostorno-planskom dokumentacijom. Ovo se prvenstveno odnosi na nastavak aktivnosti na: - Unapređenju svih vidova javnog linijskog prevoza putnika na području KS (tramvaj, trolejbus, autobus, minibus, vertikalni prevoz putnika) uz dogradnju ili modernizaciju postojeće infrastrukture - Favorizaciji pješačkog i biciklističkog saobraćaja kroz obezbjeđenje posebnih saobraćajnih površina za ove vidove saobraćaja. - Izgradnji planiranih primarnih saobraćajnica koje su već započete, ali i onih koje nisu, a predviđene su važećom planskom dokumentacijom; - Rekonstrukciji i održavanju postojećih saobraćajnica, uz posebnu pažnju na dostizanje potrebnih nivoa kapaciteta i sigurnosti saobraćaja, - Promjenu politike upravljanja i investicionim ulaganjima u saobraćaj u mirovanju, - Razvoj urbane gradske logistike, - Istraživanje realnih mogućnosti i realizacija uključivanja željeznice u jedinstven sistem javnog prevoza putnika. Strateški projekt: <i>“Povećanje sigurnosti i bezbjednosti u saobraćaju i unapređenje infrastrukture za osobe sa invaliditetom”</i> Analizirati i rješavati, opasna mjesta i opasne

dionice na cestovnoj infrastrukturi sa fokusom na sigurnost pješake i bicikliste u cijeloj politici mobilnosti. Unapređenje infrastrukture u cilju poboljšanja bezbjednosti , a posebno infrastrukture prilagođene osobama sa invaliditetom. Finansiranje projekta u vrijednosti od 20 Mil KM predviđeno je djelimično (80%) iz budžeta kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU fondovi) (20%).

Strateški projekt: „*Ulaganje u infrastrukturu i vozila javnog linijskog prevoza putnika*“ Investiciono ulaganja u postojeću tramvajsku i trolejbusku infrastrukturu, te u izgradnju i proširenje mreže novih linija tramvajskog i trolejbuskog saobraćaja. Nabavka novih ekološki prihvatljivih vozila (tramvaji, trolejbusi, autobusi i minibusi niske emisije). Cilj je osigurati prihvatljiv, dostupan i pristupačan prijevoz sa niskokarbonskom emisijom, niskom bukom i vibracijama. Omogućiti kvalitetno umrežavanje transportnih sistema u integrisani sistem urbane mobilnosti. Razvijati politike niskoemisionog saobraćaja koje će postaviti regulatorni okvir koji će od operatora tražiti da zamijene postojeća vozila sa vozilima koja proizvode manje emisija. Finansiranje projekta u vrijednosti od 250 Mil KM predviđeno je djelimično (90%) iz budžeta kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU fondovi) (10%).

Strateški projekt: „*Razvoj nemotorizovanih vidova prevoza i kretanja*“

Unapređenje biciklističkog saobraćaja (uspostava međusobno povezane i funkcionalne mreže biciklističkih staza i parkirališta, sistem javnih bicikala). Označavanje prostora namijenjenih isključivo za pješčenje kroz osiguranje adekvatnog prostora na postojećim ulicama i nominovanje novih ulica rezervisan isključivo za pješake ili mješovito sa vremenskom raspodjelom prava korištenja. Osiguranje infrastrukturnih i drugih pretpostavki za povezivanje svih vidova nemotorizovanog kretanja (pješačenje, biciklizam, i drugi inovativni vidovi kretanja) i povezivanje nemotoriziranog kretanja i javnog linijskog prevoza. Finansiranje projekta u vrijednosti od 20 Mil KM predviđeno je djelimično (80%) iz budžeta kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU fondovi, PPP- privatna ulaganja) (20%).

Strateški projekt: „*Izgradnja primarnih gradskih saobraćajnica*“ Izgradnja ovih saobraćajnica ima za cilj rješavanje saobraćajnih gužvi i ubrzavanje saobraćaja, s tim da je neophodno u današnjem vremenu i prostoru izvršiti njihovo preprojektovanje i namjenu prije svega sa aspekta održive urbane mobilnosti. Finansiranje projekta u vrijednosti od 200 Mil KM predviđeno je djelimično (50%) iz budžeta kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU fondovi) (50%).

Strateški projekt: „*Unapređenje i regulacija saobraćaja u mirovanju*“ Politiku je potrebno kreirati na takav način da destimulira dugotrajno parkiranje u centru grada i nepotrebni dolazak privatnim automobilom u centar Grada. Izgradnjom parking garaža omogućiti smanjenje broja vozila na ulicama i javnim površinama čime će se one osloboditi od parkiranih vozila i moći koristiti u druge korisne svrhe. Na glavnim koridorima ulaza u područje Sarajeva, planirati i izgraditi sisteme Park and Ride, sa pristupačnom i dostupnom mrežom javnog prijevoza i sredstvima nemotorizovanog kretanja. Finansiranje projekta u vrijednosti od 100 Mil KM predviđeno je djelimično (50%) iz budžeta kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU fondovi, PPP-privatna ulaganja) (50%).

Strateški projekat: „*Razvoj urbane gradske logistike*“ Izgradnja gradske logistike podrazumijeva i izgradnju održive i pametne logistike u okviru gradskih središta, te izgradnju modernih dispečerskih centara, koji bi objedinjavali uslugu za svim vrstama roba i ostalim potrebama urbanog područja. Osnovni zadatak gradske logistike jeste

	redukcija ukupnog broja vožnji transportnih sredstava u urbanim zonama i ublažavanje njihovih negativnih uticaja. Finansiranje projekta u vrijednosti od 20 Mil KM predviđeno je djelimično (50%) iz budžeta kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU fondovi, PPP-privatna ulaganja) (50%). Strateški projekt: „Uključivanja željeznice u jedinstven sistem javnog prevoza putnika“, Uspostava prigradskog prijevoza uz korištenje svih prednosti dostupnosti željezničkog prijevoza i postojećih terminala i željezničke stanice u centralnom dijelu Sarajeva. Razmotriti mogućnosti izgradnje drugog kolosjeka pruge, tamo gdje je to neophodno, kao i izgradnje željezničke pruge od željezničke stanice Sarajevo – do Vogošće, odnosno Semizovca. Finansiranje projekta u vrijednosti od 50 Mil KM predviđeno je djelimično (50%) iz budžeta kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU fondovi, PPP-privatna ulaganja) (50%).	
Strateški projekti	„Povećanje sigurnosti i bezbjednosti u saobraćaju i unapređenje infrastrukture za osobe sa invaliditetom“	Očekivani izlazni rezultat: Smanjenje broja poginulih i povrijeđenih u saobraćaju za 20% Očekivani krajnji rezultat: Broj poginulih u saobraćaju značajno smanjen.
	„Ulaganje u infrastrukturu i vozila javnog linijskog prevoza putnika“	Očekivani izlazni rezultat: Povećanje korištenja javnog prevoza za 10% Očekivani krajnji rezultat: 55% svih putnika se prevozi javnim prevozom
	„Razvoj nemotorizovanih vidova prevoza i kretanja“	Očekivani izlazni rezultat: Povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje za 200% Očekivani krajnji rezultat: Povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje za 150
	„Izgradnja primarnih gradskih saobraćajnica“	Očekivani izlazni rezultat: Povećanje izgrađene primarne mreže za 20 km Očekivani krajnji rezultat: Izgrađeni svi glavni pravci primarne mreže saobraćajnica
	„Unapređenje i regulacija saobraćaja u mirovanju“	Očekivani izlazni rezultat: Izgrađeno 10 novih objekata za saobraćaj u mirovanju Očekivani krajnji rezultat: Izgrađeni svi planirani objekti saobraćaja u mirovanju.
	„Razvoj urbane gradske logistike“	Očekivani izlazni rezultat: Smanjenje broja ulazaka u

		gradske zone za 30% Očekivani krajnji rezultat: Ulazak u gradske zone samo ekološki prihvatljivim vozilima	
	„Uključivanja željeznice u jedinstven sistem javnog prevoza putnika“	Očekivani izlazni rezultat: Povezivanje tramvajske infrastrukture sa željeznicom. Očekivani krajnji rezultat: Željeznica je uključena u sistem javnog prevoza u KS.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Opremljenost i prilagođenost saobraćajne infrastrukture osobama sa invaliditetom - Broj poginulih i povrijeđenih u saobraćaju - Broj pristupnih terminala javnog prijevoza i nemotorizovanog kretanja - Povećanje broja javno dostupnih sredstava za nemotorizovano kretanje - Povećanje odnosa potražnje/korištenja prijevoza - Pristupačnost vozila JGP osobama sa invaliditetom - Povećanje broja kilometara operatera - Smanjenje emisije CO₂ iz saobraćaja - Povećanje dužine uređenih saobraćajnica za potrebe nemotorizovanog kretanja - Smanjenje stope rasta stepena motorizacije - Smanjenje broja centara dostave, prodaje gradske logistike	483 lokacije, 1140 metara 1029 osoba 40 terminala 78 javno dostupnih sredstava ≤45% JGP 10 vozila 12 mil km 480 CO ₂ t 17.000 m 2,88 23 centra	580 lokacija, 1500 metara < od 823 osobe 50 terminala 234 javno dostupnih sredstava ≥55% JGP 20 vozila 13,5 mil km 420 CO ₂ t 20.500 m 2,6 ≤10 centara
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnja planiranih primarnih saobraćajnica koje su već započete, ali i onih koje nisu, a predviđene su važećom planskom dokumentacijom; rekonstrukcija i održavanje postojećih saobraćajnica, uz posebnu pažnju na dostizanje potrebnih nivoa kapaciteta i sigurnosti saobraćaja, favorizacija pješačkog i biciklističkog saobraćaja kroz obezbjeđenje posebnih saobraćajnih površina za ove vidove saobraćaja; ubrzana realizaciji površina za javni mirujući saobraćaj (garaža i parkinga), sa akcentom na uže urbano područje KS, posebno njegovu centralnu zonu; unapređenje svih vidova javnog prevoza putnika na području KS (tramvaj, trolejbus, autobus, minibus, vertikalni prevoz putnika) uz dogradnju ili modernizaciju postojeće infrastrukture.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 660 Mil KM Izvor: 442 mil. KM iz budžeta kantona (budžetska sredstva, domaće i vanjsko zaduženje) i 218 mil. KM iz vanjskih izvora (Federacija BiH, općine, grantovi međunarodnih organizacija i EU fondovi, PPP-privatna ulaganja)		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo saobraćaja		
Nosioci mjere	Ministarstvo saobraćaja; Vlada KS; Direkcija za ceste		
Ciljne grupe	Vlada KS, općine, stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima	
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture	
Naziv mjere	3.4.2. Unapređenje i poboljšanje kvaliteta usluge vodosnabdijevanja	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U cilju poboljšanja kvaliteta usluga vodosnabdijevanja treba unaprijediti kvalitet usluge vodosnabdijevanja kroz sagledavanje stanja postojećih bunara, mogućnosti izgradnje novih bunara/ vodozahvata ili proširenja postojećih filter postrojenja, te izrada programa sanacije prioriternih dijelova centralnog vodovodnog sistema kojim upravlja KJKP ViK Sarajevo kao i realizaciju projekta rješenja vodosnabdijevanja (Crna Rijeka) KS. Ključna područja se odnose na: - Izraditi strategije i planove za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima sa potrošačima, te projekte boljeg praćenja i prikupljanja podataka iz vodovodne mreže. - Rekonstrukcija i izgradnja vodovodne mreže, - Monitoring, optimizacija i modernizacija upravljanja vodovodnim sistemom. - Poduzimati aktivnosti na smanjenju rizika u pogledu kvaliteta vode i poboljšati povezivanje stanovništva na glavne pravce vodosnabdijevanja, te aktivnosti na razvoju GIS-a, baze podataka integralno planiranje mreže sa planiranjem zahtjeva vezanih za snabdijevanje i potrebe za vodom, kapacitete pogona za pročišćavanje vode, distributivne mreže i kvalitet vode unutar mreže. Strateški projekt: „Strategije i planovi za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima sa potrošačima” zasnovana je na izradi mrežnog modela zasnovanog na GIS-u s ciljem potvrđivanja lokacija opreme i omogućavanja efikasnog programiranja budućih aktivnosti održavanja opreme koja zastarijeva. Ovim će se osigurati osnov za digitalno upravljanje opremom i stalna evidencija stanja opreme. Planiranje mreže treba biti integrirano sa planiranjem zahtjeva vodnih resursa, kapaciteta pogona za pročišćavanje vode i kvaliteta vode u mreži. Integrirani model treba koristiti plan i pripremiti se za buduće pritiske na vodovodnu mrežu, uključujući, između ostalog, sve veću potražnju s obzirom na porast stanovništva u Kantonu Sarajevo, promjene raspoloživosti vode uslijed klimatskih promjena, te degradaciju mrežne infrastrukture. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 1 milion KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%). Strateški projekt: „Praćenje i prikupljanje podataka iz vodovodne mreže” uključuje veći obim praćenja u stvarnom vremenu u cijeloj mreži, uključujući i mjerenja na nivou mjernih zona i provođenje ispitivanja o curenju vode Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 6 mil. KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%). Strateški projekt: „Smanjenje gubitaka vode iz mreže” usmjerena je na smanjenje značajnih gubitaka vode iz mreže vodosnabdijevanja održavanjem, odnosno zamjenom postojećeg sistema vodosnabdijevanja. Finansiranje projekta u vrijednosti od oko 210 mil. KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%). (70 mil. KM održavanje mreže i 140 mil. zamjena mreže)	
Strateški projekti	„Strategije i planovi za vodovodnu mrežu i sisteme upravljanja odnosima sa potrošačima”	Očekivani izlazni rezultat: Smanjenje ukupnih gubitaka pitke vode Očekivani krajnji rezultat: Planirano, upravljanje i investiranje u pogledu odvođenja otpadnih voda i vodosnabdijevanja

	„Praćenje i prikupljanje podataka iz vodovodne mreže“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
	„Smanjenje gubitaka vode iz mreže“	Očekivani izlazni rezultat: Smanjenje ukupnih gubitaka pitke vode Očekivani krajnji rezultat: Unapređeno stanje vodovodne mreže	
	„Smanjenje rizika u pogledu kvaliteta vode“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj novoizgrađenih bunara/vodozahvata - Rekonstrukcija dijelova vodovodnog sistema - Udio neprihodovane vode - Industrijska potrošnja vode kao procenat ukupne urbane potrošnje		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Bolji digitalni kapacitet za upravljanje opremom koji će omogućiti procjenu i poboljšanje otpornosti sistema snabdijevanja na sadašnjem i budućem nivou potreba i raspoloživosti resursa prema različitim scenarijima rizika od klimatskih promjena i suša pomoći će u osiguranju okolišne i finansijske održivosti budućeg rada.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 217.000.000 KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Kantonalna uprava civilne zaštite, Ministarstvo privrede, Zavod za izgradnju KS, KJKP ViK Sarajevo		
Ciljne grupe	Vlada KS, općine, stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture
Naziv mjere	3.4.3. Unapređenje sistema prikupljanja i tretman otpadnih voda
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je unaprijediti zaštitu i očuvanje vodnog resursa. Ključna područja djelovanja odnose se na: - monitoring kvaliteta i kvantiteta voda, - inventarizacija direktnih ispusta otpadnih voda, - katastar/nadzor septičkih jama, izgradnja i rekonstrukcija separatne kanalizacione mreže, kolektora i sl. Strateški projekt: „Praćenje otpadnih voda i tokova rijeka i opterećenja“ u cilju pribavljanja informacije o karakteristikama površinskih voda, propusnosti i slivnim površinama, s ciljem osiguravanja podataka za potrebe planiranja i zaštite od poplava i mjera održivog sistema odvodnje. Finansiranje projekta u vrijednosti od 500.000 KM predviđeno je Kantonalni budžet, Ministarstvo finansija i donator. Strateški projekt: „Izraditi Studiju o finansiranju PPOV, kanalizacije i održivih OSO-a,

	analiza propisa i upravljanja komunalnim preduzećima” sa analizom strukture i modele poslovanja komunalnog preduzeća za vodosnabdijevanje i kanalizaciju, te njihov odnos sa kantonalnom Vladom, industrijskim preduzećima, vlasnicima imovine i potrošačima. Finansiranje projekta u vrijednosti od 1 milion KM predviđeno je Kantonalni budžet, Ministarstvo finansija i donatori i bespovratna sredstva Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, KJKP ViK Sarajevo.		
Strateški projekti	„Praćenje otpadnih voda i tokova rijeka i opterećenja”	Očekivani izlazni rezultat: Izvršen dodatni monitoring i ažurirane informacije o tokovima i opterećenjima Očekivani krajnji rezultat: Osigurano dostavljanja podataka i kontrola infrastrukture za potrebe planiranja i rada opreme sistema za prikupljanje otpadne vode i mogućnost osiguranja poštivanja ciljeva kvaliteta vode u rijekama	
	„Izraditi Studiju o finansiranju PPOV, kanalizacije i održivih OSO-a, analiza propisa i upravljanja komunalnim preduzećima”	Očekivani izlazni rezultat: Bolje planiranje, upravljanje i investiranje u pogledu odvođenja otpadnih voda i vodosnabdijevanje Očekivani krajnji rezultat: Veći stepen prikupljanja otpadnih voda i odgovarajućeg pročišćavanja uz dostupnost sistema svim građanima	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Industrijska potrošnja vode kao procenat ukupne urbane potrošnje - Biokemijska potrošnja kisika u rijekama - Procenat industrijskih otpadnih voda koje se pročišćavaju - Broj registrovanih septičkih jama - Izgradnja i rekonstrukcija kanizacione infrastrukture - Stepenn prikupljanja otpadnih voda i odgovarajućeg pročišćavanja, uz dostupnost sistema svim građanima - Postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda	21% (2016.) 2.47 mg/L (2017) - -	17%- 2 mg/L 50%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Bolje planiranje i projekcija investicija u sisteme za otpadne vode za rezultat imaju kvalitetnija i ekonomičnija rješenja uz bolje izgleda da će biti ispunjeni svi regulatorni i finansijski ciljevi. Sredstva za digitalno planiranje i projektovanje mogu se prilagoditi tokom operativne faze kako bi ista bila dio digitalnog sistema za upravljanje imovinom i po mogućnosti kasnije uvezana sa sistemima SMART gradova		
Indikativna finansijska	Iznos: 1,5 milion KM		

konstrukcija sa izvorima finansiranja	Izvor: Kantonalni budžet, Ministarstvo finansija i donatori i bespovratna sredstva Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, KJKP ViK Sarajevo
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, KJKP ViK Sarajevo
Ciljne grupe	Potrošači, općinske uprave, Agencija za upravljanje vodnim područjem rijeke Save

Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture
Naziv mjere	3.4.4. Unapređenje energetske infrastrukture (elektroenergetika, gasifikacija i toplifikacija)
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je zadržati dosadašnji osnovni koncept snabdijevanja energijom i energentima, preko primarnih sistema za kontinuiranu dobavu energije: elektroenergetskog, gasnog i centralnog toplifikacionog, kao i preko pojedinačnih isporuka tečnih i čvrstih goriva te tečnog naftnog gasa, putem cestovnog saobraćaja ili željeznice i odgovarajućih skladišta. Ključna područja se odnose na: - Aktivnosti na iznalaženju optimalnog rješenja snabdijevanja iz drugih izvora i dobavnih pravaca, - Unapređenje sistema gasne mreže (rekonstrukcija i izgradnja distributivne gasne mreže), - Povećanje energetske efikasnosti u oblasti grijanja i primjenu prirodnog gasa za hlađenje u ljetnom periodu, - Izgradnju infrastrukture za komprimirani prirodni gas (CNG), - Promociju, subvencioniranje i podrška korištenju prirodnog gasa u domaćinstvima i industriji, - Unapređenju i proširenju centralnog toplifikacionog sistema, - Iskorištavanju slobodnih kapaciteta postojećih centralnih kotlovnica i izgradnja novih kotlovnica u cilju centralne toplifikacije pojedinih naselja, - Korištenju obnovljivih izvora energije u cilju zagrijavanja korisnika, - Mogućnost povezivanja Sarajeva sa TE Kakanj toplovodom. Strateški projekt: „Rekonstrukcija, povećanje efikasnosti i proširenje sistema daljinskog grijanja“ usmjeren je na maksimalnu uštedu operativnih troškova, bolju efikasnost i proširenje sistema za proizvodnju i distribuciju toplotne energije u KS. Projekat podrazumijeva aktivnosti koji se odnose na rekonstrukciju, modernizaciju i automatizaciju rada postojećih postrojenja, zamjenu kotlova, gorionika, pumpi i distributivnih mreža - toplovoda i vrelovoda, proširenje postojećeg SCADA sistema, unapređenje GIS sistema, te subvencioniranje ugradnje individualnih mjerila toplotne energije. U cilju proširenja sistema daljinskog grijanja planirana je izrada Programa proširenja koji treba da obuhvati sve tehničke, pravne, ekonomske i opće aspekte proširenja, kao i izgradnju novih kotlovnica (lokalitet Kampus, lokalitet Vaso Miskin Crni) i priključenje postojećih kotlovnica KJKP „Toplane-Sarajevo“ na lokalitetu Ilidže na izvor

	geotermalne energije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 69.200.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona. Strateški projekat „Rekonstrukcija i proširenje distributivne gasne mreže“ ima za cilj stabilnost gasnog sistema implementacijom aktivnosti koje obuhvataju proširenje distributivne gasne mreže, rekonstrukciju sistema katodne zaštite, zamjenu mjerača protoka gasa i ventila na gasnom sistemu, modernizaciju regulacionih postrojenja, laboratoriju za kalibraciju mjerila protoka gasa i drugih koje će omogućiti kontinuitet i sigurnost u snabdijevanju gasom. Finansiranje projekta u vrijednosti od 13.520.596 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona i budžeta općina.		
Strateški projekti	„Rekonstrukcija, povećanje efikasnosti i proširenje sistema daljinskog grijanja“	Očekivani izlazni rezultat: Proširen, automatizovan i energijski efikasan sistem daljinskog grijanja, smanjenje emisije štetnih gasova kroz smanjenu potrošnju energenata (električna energija, prirodni gas) Očekivani krajnji rezultat: Sigurna i efikasna distribucija toplotne energije, manje zagađenje okoliša	
	„Rekonstrukcija i proširenje distributivne gasne mreže“	Očekivani izlazni rezultat: Rekonstruisan i proširen gasni sistem Očekivani krajnji rezultat: Sigurnije snabdijevanje prirodnim gasom smanjenje rizika od prekida isporuke	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Ukupna površina obuhvaćena grijanjem - Udio stanovništva sa pristupom daljinskom grijanju	23% (2015)	4.825.113 m ²
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje i proširenje gasne mreže i sistema daljinskog grijanja omogućiti će se pristup stanovnicima KS koji do sada nisu imali mogućnost korištenja prirodnog plina, što će doprinijeti manjem korištenju čvrstih goriva, a samim tim i smanjenju aerozagađenja u zimskom periodu. Moguće su ekonomske prednosti u vidu ekonomske dobiti i mogućnosti zapošljavanja. Društvene prednosti u oblasti javnog zdravlja i pristupa uslugama.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 82.720.596 KM Izvor: Budžeta kantona i budžet općina		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Sarajevogas, Toplane		

Ciljne grupe	Potrošači, postojeći i budući subjekti za snabdijevanje energijom	
Veza sa strateškim ciljem	3. Odgovorno upravljati okolišem, prostorom, prirodnim i infrastrukturnim resursima	
Prioritet	3.4. Unapređenje razvoja saobraćaja i javne komunalne infrastrukture	
Naziv mjere	3.4.5. Unapređenje ostale javne komunalne infrastrukture	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je nastavak sa održavanjem postojeće i gradnja nove infrastrukture, te unapređenje poslovanja i pružanja usluga KJKP RAD, KJKP PARK, KJKP POKOP, KJKP Tržnice i pijace. Ključna područja se odnose na: - Uspostavu Katastara javnih zelenih površina Kantona Sarajevo - Izgradnja izletišta, šetališta, otvorenih bazena, strelišta i slično - nabavka opreme potrebne za RZC Pionirska dolina i ZOO koje su planirane (rekonstrukcija jezera, građevinskih objekata, adrenalin park - Unapređenje GIS sistema upravljanja grobljima - Unapređenje rada komunalnih pogrebnih usluga - Opremanja prihvatilišta pasa litalica - Uređenje kapaciteta prema zahtjevima zakupaca za potreba KJKP Tržnice, - Nastavak održavanja kompostane (vrtni i zeleni otpad) i nabavka prateće mehanizacije i opreme na lokaciji Sokolović Kolonija Strateški projekat: „Unapređenje komunalne higijene javno-prometnih površina Kantona Sarajevo“ će doprinijeti zaštiti zraka smanjenjem emisije polutanata i smanjenju zagađenja okoliša i rizika po zdravlje i sigurnost stanovništva. Projektom je predviđena nabavka: 2 vozila za ljetno-zimsko održavanje kolovoza, 2 električna vozila, 6 električnih usisivača, 5 cisterni za pranje, 2 čistilice za mašinsko održavanje kolovoza i rigola i 2 vozila za ljetno-zimsko održavanje trotoara i rigola. Finansiranje projekta u vrijednosti od 3.840.000 KM predviđeno je iz Budžeta Kantona. Strateški projekt: „Unapređenje rada komunalnih pogrebnih usluga“ je projekat koji podrazumijeva unapređenje pogrebnih usluga na groblju Vlakovo (povećanje kapaciteta – proširenje groblja Vlakovo za ukop/sahranu, proširenje Aleje veterana i izgradnja memorijalnog trga i kapela, unapređenje komunalne infrastrukture – izgradnje parking prostora), izgradnju objekta „Kompleks krematorija i komemorativnog centra“ Sarajevo, izgradnju poslovne zgrade na groblju Bare, kao i sanaciju i zamjenu drenažnog sistema i rekonstrukciju saobraćajnica na groblju Bare i nadogradnju GIS sistema upravljanja grobljima i sl. Finansiranje projekta u vrijednosti od 23,2 miliona KM predviđeno je 21,6 miliona KM iz budžeta kantona, 160.000 KM iz vanjskih izvora i oko 1,4 miliona KM iz vlastitih sredstava KJKP Pokop.	
Strateški projekti	„Unapređenje komunalne higijene javno-prometnih površina Kantona Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: Nabavljena potrebna mehanizacija; Očekivani krajnji rezultat: Poboljšanje higijene javno-prometnih površina;
	„Unapređenje rada komunalnih pogrebnih usluga“	Očekivani izlazni rezultat: Prošireni kapaciteti i prateća infrastruktura (saobraćajnice, parking prostor...) za ukop, te uspostavljena evidencija izgrađenih objekata na grobljanskim površinama, evidencija hortikulturnih

		radova, mobilijara i dr. Očekivani krajnji rezultat: Poboljšan nivo pogrebnih usluga	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Procenat komunalnog otpada koji se kompostira - Broj grobnih mjesta - Otkupljeno zemljište za potrebe proširenja groblja Vlakovo (m²) - Uređene površine grobnih polja (m²);		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnjom dodatnih sadržaja i održavanjem postojećih sadržaja kojim upravljaju KJKP RAD, KJKP PARK, KJKP POKOP, KJKP Tržnice i pijace doprinijet će se unapređenju infrastrukture i unapređenju pružanja usluga, a samim tim i zadovoljstva građana, odnosno korisnika usluga.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: oko 27 miliona KM Izvor: 25,4 miliona KM iz budžeta kantona, 1,6 miliona KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša,		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Ministarstvo privrede, Javna komunalna preduzeća KS		
Ciljne grupe	Svi stanovnici KS.		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.1. Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države
Naziv mjere	4.1.1. Unapređenje sistema zaštite i spašavanja (civilna zaštita, vatrogasci, gorska služba spašavanja...)
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je osnažiti sistem zaštite i sigurnosti građana tako što će se standardizirati, modernizirati i normativno urediti oblast djelovanja civilne zaštite i GSS u Kantonu Sarajevo u svrhu unapređenja zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća i harmonizirati sa standardima i zahtjevima preuzetim međunarodnim obavezama i saradnjom u provođenju zaštite i spašavanja. Dalje, definiranjem okvira kompetencija i profesionalizacijom GSS službe u skladu sa nadležnostima u oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih ili drugih nesreća, jasnim definiranjem pravila koordinacije i saradnje sa upravama civilne zaštite radi donošenja i usklađivanja planova i programa zaštite i spašavanja od prirodnih ili drugih nesreća u i izvan KS, definiranjem kataloga naplativih i nenaplativih usluga GSS-a, definiranjem standarda kvalitete operativnog djelovanja i sertifikacijom stručnih lica, mapiranjem zona evakuacije i sletno-poletnih zona za vertikalni transport unesrećenih lica, edukacijom „uposlenika“ civilne zaštite i GSS u Kantonu Sarajevo za pripremanje projektnih aplikacija za EU fondove, kartiranjem u GIS-u, znavljanjem stručne opreme i vozila, edukacijom o medijskom kriznom izvještavanju javnosti, edukacijom građana o ponašanju u nesrećama posebice djece, jačanjem saradnje sa vojskom, policijom, turističkom zajednicom, hotelijerima, medicinskim i drugim službama u Kantonu Sarajevo, razmjenom dobrih praksi kroz stručne susrete unutar Saveza Gorskih Službi

	Spašavanja u Bosni i Hercegovini, u regionu i u saradnji na projektima IPA prekogranične saradnje, osnažiti će se institucionalni sistem koji brine o sigurnosti građana i gostiju u Kantonu Sarajevo i BiH. Strateški projekt: „Jačanje kapaciteta GSS u KS“ Projektom se dugoročno ulaže u povećanje kapaciteta ljudstva za projektno upravljanje i ujedno povećanje apsorpcijskih kapaciteta za povlačenje sredstava iz EU fondova u oblasti zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara, kroz profesionalizaciju službe i normiranje djelovanja GSS-a na području Kantona Sarajevo. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%). Strateški projekt: „Jačanje kapaciteta civilne zaštite u KS“ Projektom se dugoročno ulaže u povećanje kapaciteta za upravljanje u kriznim situacijama (urbane poplave, poplave, potresi, itd) izradom planova za krizne situacije, evakuacije, potrage i spašavanja, horizontalni i vertikalni transport na sigurna područja u kantona Sarajevo i šire, jasno definirani zapovjedni lanci, odabrani profesionalni, educirani i vješti u medijskom kriznom komuniciranju, educirani i povezani sa svim sektorima koji učestvuju (zdravstvo, saobraćaj, škole, energetika, hotelijeri, građevina...) Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Jačanje kapaciteta GSS u KS“	Očekivani izlazni rezultat: Usvojeno novo zakonsko rješenje i svi provedbeni akti do 2022. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. modernizirani kapaciteti GSS realizacijom inovativnih projekata za 75% u odnosu na period do 2020.	
	„Jačanje kapaciteta civilne zaštite u KS“	Očekivani izlazni rezultat: Izrađeni modeli simulacije i donešeni planovi za krizne situacije, evakuacije, potrage i spašavanja, horizontalni i vertikalni transport na sigurna područja u kantona Sarajevo i šire do 2022. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. modernizirani kapaciteti civilne zaštite u KS realizacijom EU projekata za 25% u odnosu na period do 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj projekata sufinanciranih iz EU fondova - Broj javnih ustanova uključenih u edukativno-informativne programe - Procenat djece polaznika edukacija - Broj novih članova GSS u KS - Broj certificiranih mentora - Procenat uspješno realizovanih intervencija civilne zaštite		

	- Usvojeni planovi za upravljanje kriznim situacija uzrokovanih čovjekom i uzrokovanih prirodom		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osiguran je standardiziran i koordiniran pristup rješenjima za krizne situacije kao i za individualna spašavanja ljudi i dobara u Kantonu Sarajevu i šire.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo pravde i uprave		
Nosioci mjere	Kantonalna uprava civilne zaštite, Gorska služba spašavanja		
Ciljne grupe	Stanovništvo, uposlenici Kantonalne uprave civilne zaštite i Gorske službe spašavanja		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.1. Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države
Naziv mjere	4.1.2. Unapređenje sistema prevencije i borbe protiv korupcije
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je potaći snažan i održiv antikorupcijski aktivizam u KS, inoviranjem regulative o zaštiti zviždača pružiti pravnu sigurnost prijaviteljima korupcije, a reaktivirati civilno društvo da informativno medijskom kampanjom i drugim akcijama utječu na prevenciju slučajeva korupcije i povećanje stope prijavljenih slučajeva korupcije. Na nivou kantonalnih ministarstava i kantonalnih javnih preduzeća osigurati transparentnost promocijom digitalnih alata za informacije o društvenim i gradskim uslugama smanjujući prostor za potencijalnu korupciju (otvoreni podaci o izvršenju javnih usluga dostupni svim građanima, portali informacija javnog sektora, digitalne aplikacije za upravno-pravno savjetovanje, promicanje društvenih vrijednosti i etike među mladima, i drugo). Ključna područja djelovanja su: - Ojačati kapacitete Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS. - Unaprijediti sistem edukacije građana o prevenciji i prijavljivanju korupcije u skladu sa Kriterijima EU. - Unaprijediti regulatorni okvir za zaštitu zviždača i uspostaviti mehanizme savjetovanja građana koji žele prijaviti korupciju. - Jačanje kapaciteta Uprave policije MUP-a KS, te međuinstitucionalna saradnja Uprave policije KS sa sudovima, poreskom upravom, Upravom za indirektno oporezivanje, Uredom za borbu protiv korupcije i dr. Strateški projekat: „Jačanje kvalitativnih i kvantitativnih kapaciteta Uprave policije MUP-a KS“ je projekat čijom implementacijom bi se ojačali kako tehnički tako i kadrovski kapaciteti Uprave policije, zatim kroz donošenje internih propisa ojačao integritet policijskih službenika, kao i kadrovski kapacitet nadležnih organizacionih jedinica. Finansiranje projekta u vrijednosti od 2.500.000 KM predviđeno je iz budžeta kantona (period 2021-2027., povećanje broja istražitelja i stručnih saradnika u Odjeljenju za privredni kriminal) dok se za stručno usavršavanje istih mogu djelimično planirati sredstva i iz vanjskih izvora cca 500.000 KM (Edukacije u organizaciji međunarodnih institucija). Strateški projekat: „Uspostavljanje saradnje Uprave policije sa svim institucijama KS, kao i sa nadležnim organima koji su u posjedu podatka bitnih za istragu“ ovaj projekat podrazumijeva saradnju sa Sudovima- Zemljišno knjižni ured, Odjeljenje registra za upis

	pravnih lica, Geodetska uprava, Porezna uprava, Centralna banka, Uprava za indirektno oporezivanje i Ured za borbu protiv korupcije. Finansiranje projekta u vrijednosti od 300.000,00 KM predviđeno je iz budžeta kantona (Nabavka odgovarajućih servera i instalacija softvera putem kojim bi se vršio pristup elektronskim bazama), te iz vanjskih izvora 150.000 KM.		
Strateški projekti	„Jačanje uloge i djelovanja Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen regulatorni okvir i kvalitetan mehanizam za zaštitu zviždača, veća realizacija akcionih planova borbe protiv korupcije i evaluacija njihove provedbe. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. za % povećan broj prijedloga projekata usmjerenih na borbu protiv korupcije, s fokusom na rješavanje konkretnih problema identifikovanih na lokalnom nivou ili zagovaračkih inicijativa usmjerenih ka višim nivoima vlasti	
	„Jačanje antikoruptivnih kapaciteta policije, te digitalizacija u skladu sa mogućnostima svih segmenata policijskog rada i djelovanja i drugih službi uključujući nabavku instalaciju opreme u radnim prostorima s ciljem efikasnijeg rada i prevencije korupcije i koruptivnog ponašanja“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
	„Jačanje kvalitativnih i kvantitativnih kapaciteta Uprave policije MUP-a KS“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
	„Uspostavljanje saradnje Uprave policije sa svim institucijama KS, kao i sa nadležnim organima koji su u posjedu podatka bitnih za istragu“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Donešena zakonska regulativa za zaštitu zviždača i drugi akti - Procenat prijavljenih slučajeva korupcije - Povećan broj riješenih slučajeva korupcije		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Značajno smanjen odliv novca iz budžeta u KS, vraćen kredibilitet profesiji, i povjerenje mladih u temeljne vrijednosti u društvu		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: oko 3,5 miliona KM Izvor: oko 2,8 miliona KM budžeta kantona i 700.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju	Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom Kantona Sarajevo		

implementacije mjere	
Nosioci mjere	Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom Kantona Sarajevo, Vlada KS
Ciljne grupe	XXXXXXXXXXXXXXXXXX

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.1. Smanjiti korupciju i kriminalitet, povećati sigurnost građana, te osnažiti funkcioniranje pravne države
Naziv mjere	4.1.3. Unapređenje sigurnosti građana (MUP, migrantska kriza, saobraćajna sigurnost, maloljetnička delikvencija...)
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je povećati nivo sigurnosti u saobraćaju uvođenjem sistema nadzora i upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevo i informiranjem putnika osigurati bi se kvalitetna neprekidna komunikacija u realnom vremenu između Upravljačkog centra i vozila u saobraćaju, povećala dostupnost informacija u vozilima, na stajalištima te putem različitih web aplikacija i aplikacija za pametne telefone i za krajnje korisnike prijevoza. Također, cilj je i aktivno participiranje u rješavanju migrantske krize, kao i suzbijanje maloljetničke delikvencije. Ključna područja djelovanja su: - Modernizacija i sistem nadzora i upravljanja saobraćajem - Izmjene i dopune propisa kojima se uređuje oblast sigurnosti saobraćaja; - Uspostava jedinstvene baze podataka o saobraćajnim nezgodama, kao i korištenje dostupnih baza podataka koje se odnose na kontrolu i nadzor javnog saobraćaja.. - Implementacija Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH. Strateški projekt: <i>“Podići nivo sigurnosti saobraćaja”</i> ovaj projekat podrazumijeva preventivno djelovanje i poduzimanje operativnih mjera i radnji radi osiguranja normalnog i sigurnog odvijanja svih vidova saobraćaja. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%). Strateški projekt: <i>“Uspostava jedinstvene baze podataka za prikupljanje i obradu podataka o saobraćajnim nezgodama”</i> je projekat koji bi osigurao sve podatke na jednom mjestu u cilju efikasnijeg nadzora javnog saobraćaja. Također, uz uspostavu jedinstvene baze, potrebno je i unaprijediti saradnju sa institucijama koje se bave istraživanjem saobraćaja. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%). Strateški projekt: <i>„Sistemska prevencija maloljetničke delikvencije kroz Implementaciju Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH“</i> Ovaj projekta podrazumijeva: Opremanje prostorija za rad sa maloljetnicima; Nastavak implementacije Akcionog plana za prevenciju 2020-2022., te priprema novih Akcionih planova; Edukacija o „licenciranju“ policijskih službenika Uprave policije i podsticanje na izricanje alternativnih mjera prilikom postupanja sa djecom; Elektronsko uvezivanje Uprave policije sa KCSR, Kantonalnim tužilaštvom i Općinskim sudom. Permanentno održavanje predavanja u osnovnim i srednjim školama kroz kontinuiranu saradnju sa vladinim i nevladinim organizacijama. Finansiranje projekta u vrijednosti od 100.000 KM predviđeno je iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (50.000 KM). Strateški projekt: <i>“Modernizacija infrastrukture za upravno-administrativno poslovanje”</i> je projekat kroz koji će se izvršiti rekonstrukcije i sanacije na više objekata MUP-a, izgradnja novog objekta za potrebe MUP-a, izgradnje novog, odnosno sanacije i rekonstrukcije postojećih objekata PU. Ukupna planirana vrijednost za implementaciju ovih projekata je oko 22 miliona KM.

		Strateški projekt: „Nabavka helikoptera i formiranje helikopterske jedinice“ je projekat koji uključuje školovanje četiri pilota, hangar za smještaj helikoptera, kao i nabavku samog helikoptera sa specijalnom i dodatnom opremom. Ukupna planirana vrijednost za implementaciju ovih projekata je oko 27,4 miliona KM.
Strateški projekti	„Modernizacija sistema nadzora i upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevu“	Očekivani izlazni rezultat: Uveden sistem nadzora i upravljanja saobraćajem u Kantonu Sarajevu. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. rasterećenje zdravstva smanjenjem troškova liječenja plućnih bolesti kod djece i odraslih uzrokovanih zagađenjem zraka u odnosu na 2021.
	“Modernizacija infrastrukture za upravno-administrativno poslovanje“	Očekivani izlazni rezultat: Broj izgrađenih, rekonstruisanih i saniranih objekata MUP-a Očekivani krajnji rezultat: Bolji uslovi rada policijskih službenika i smanjenja troškova zakupa za korištenje prostorija.
	„Nabavka helikoptera i formiranje helikopterske jedinice“	Očekivani izlazni rezultat: Nabavljen helikopter i osigurana potrebna infrastruktura Očekivani krajnji rezultat: Unaprijeđeno pružanje usluga građanima u slučaju elementarnih nepogoda, transporta povrijeđenih lica, pomoć deminerima i sl.
	“Podići nivo sigurnosti saobraćaja“	Očekivani izlazni rezultat: Uveden sistem nadzora i upravljanja saobraćajem na novoizgrađenim dionicama autoputa A1, koje prolaze kroz područje Kantona Sarajevo Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine očekuje se znatno smanjene broja počinjenih prekršaja iz oblasti ZOOPS-a, znatno smanjenje broja saobraćajnih nezgoda i posljedica istih
	“Izmjena i dopuna postojećih zakonskih propisa u oblasti sigurnosti saobraćaja“	Očekivani izlazni rezultat: Na nivou BiH pokrenute su aktivnosti izmjene i dopune ZOOPS-a na putevima u BiH

		Očekivani krajnji rezultat: <i>Po usvajanju izmjena i dopuna ZOOB-a na putevima u BiH, očekuje se smanjenje broja prekršaja iz oblasti ZOOPS-a na putevima u BiH, kao i smanjenje broja saobraćajnih nezgoda.</i>	
	“Uspostava jedinstvene baze podataka za prikupljanje i obradu podataka o saobraćajnim nezgodama”	Očekivani izlazni rezultat: Do 2027 godine uspostaviti jedinstvenu bazu podataka za prikupljanje i obradu podataka o saobraćajnim nezgodama evidentiranim od strane policijskih službenika na području Kantona Sarajevo Očekivani krajnji rezultat: - prikupljanje i analiza podataka, te dostavljanje nadležnim institucijama u skladu sa Pravilnikom o načinu prikupljanja i obradi statističkih podataka o saobraćajnim nezgodama (“Službeni glasnik BiH, broj 63/20 od 09.10.2020. godine), - identifikovanje problema bezbjednosti saobraćaja, - korištenje u operativne svrhe.	
	„Sistemska prevencija maloljetničke delikvencije kroz Implementaciju Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku FBiH“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Za xx% smanjen broj nesreća u Kantonu Sarajevo, - Za xx% smanjeno zagađenje zraka uzrokovano zagušenjem saobraćaja u Sarajevu		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat ove mjere prije svega se odnosi na povećanje zadovoljstva građana i svih učesnika u saobraćaju u Kantonu Sarajevo, zatim na stvaranje boljih uslova za rad i povećanje efikasnosti uposlenika MUP-a.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: oko 50 miliona KM Izvor: (budžet, kredit i vanjski izvori)		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova		
Nosioci mjere	Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije, Ministarstvo saobraćaja, Kantonalni centar za socijalni rad, Kantonalno tužilaštvo, Općinski sud, Zavod za informatiku i statistiku, Ministarstvo pravde i uprave;		

Ciljne grupe	Građani KS
--------------	------------

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.2. Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija		
Naziv mjere	4.2.1. Konsolidacija i povećanje dugoročne održivosti javnih finansija (budžeta i javnih fondova)		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je poboljšanje kvaliteta cijelog sistema za korištenje programskog budžeta kao ključnog alata za koordinaciju budžetskih ulaganja jer programiranjem investicija tokom više godina programski budžet može ograničiti teret koji ta ulaganja stavljaju na kantonalni budžet. Ključna područja djelovanja: - Implementacija reforme u oblasti javnih finansija e-povezivanjem programskog budžeta, javnih investicija i srednjoročnog planiranja - Razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima projekata/programa iz programskog budžeta - Uspostava sistema za certificiranje službenika za pripremu i praćenje projekata/programa na nivou resornog ministarstva/organa kantonalne uprave/javnog preduzeća prema standardima pripreme i izvršenja programskog budžeta - Provođenje evaluacije projekata od strane nadležnog resora u praksi Strateški projekat: „Uspostava sistema (aplikativnog softvera) za praćenje duga i potraživanja KS i u KS“ Finansiranje projekta u vrijednosti od 500.000 KM predviđeno je djelimično (5%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (95%).		
Strateški projekti	“Implementacija reforme u oblasti javnih finansija u KS”	Očekivani izlazni rezultat: Unapređeni profesionalni i IT kapaciteti za pripremanje i praćenje realizacije projekata/programa iz programskog budžeta KS Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. uprava kapacitirana za efikasno pripremanje projektnih aplikacija, efikasno provođenje projektnih aktivnosti, planiranje godišnjih sredstava ali i izvještavanje u programskom budžetu.	
	„Uspostava sistema (aplikativnog softvera) za praćenje duga i potraživanja KS i u KS“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Povećanje pravovremeno završenih investicija za xx% u odnosu na 2021.		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kompetentne službe, nadzor nad kvalitetom rezultata, zadovoljstvo uposlenih, zadovoljstvo građana i gostiju javnim uslugama u Kantonu Sarajevo		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 500.000 KM Izvor: 25.000 KM iz budžeta kantona i 475.000 KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije	2021-2027		

mjere	
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo finansija
Nosioci mjere	Ministarstvo finansija
Ciljne grupe	Svi budžetski korisnici

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.2. Povećati učinkovitost i odgovornost u oblasti javnih finansija		
Naziv mjere	4.2.2. Povećati efikasnost upravljanja prostorom (instrumenti zemljišne politike) i kantonalnom imovinom (Zemljišna renta, JPP u svrhu povećanja investicija)		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je unaprijediti sisteme evidencije, standardizacije usluga i digitalizacije, i daljnje podrške investicijskim projektima u Kantonu Sarajevo. U ovom smislu potrebno je unaprijediti međusektorski pristup razvoju prostornih baza podataka u GIS-u uz normiranje obaveze njihovog korištenja u procesu digitalne transformacije javnih usluga od strane svih resora kantonalnih ministarstava i KJKP u Kantonu Sarajevo, kao i izrada Prostornog plana nove generacije Kantona Sarajevo 2024. - 2034. godinu, i dr. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Unaprijediti međusektorski pristup razvoju prostornih baza podataka u GIS-u uz normiranje obaveze njihovog korištenja u procesu digitalne transformacije javnih usluga od strane svih resora kantonalnih ministarstava i KJKP u Kantonu Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen kvalitetan sistem integrisanog razvojnog upravljanja prostorom. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećan procenat povrata na ulaganja u kantonalnu imovinu i prostorni razvoj KS u odnosu na 2020.	
	„Uspostavljen višedimenzionalni katastar infrastrukture, uključuje 360 stupnjeva snimak podzemne i nadzemne infrastrukture centimetarske preciznosti, interpretacija i deklaracija vlasništva nad pojedinim segmentima infrastrukture, uspostava procesa za ažuriranje podataka i dr.“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen kvalitetan sistem integrisanog razvojnog upravljanja prostorom. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećan procenat povrata na ulaganja u kantonalnu imovinu i prostorni razvoj KS u odnosu na 2020.	
	„Usvojen Prostorni plan nove generacije Kantona Sarajevo 2024-2034.“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen kvalitetan sistem integrisanog razvojnog upravljanja prostorom. Očekivani krajnji rezultat: Do 2035. smanjen trend depopulacije i odseljavanja u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	XXXXX		

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Modernizacijom upravne profesije i dugoročnim ulaganjem u različite, ali interoperabilne digitalne infrastrukture značajno će se poboljšati kapacitet KS za transparentno upravljanje imovinom i vezane usluge, te novoj generaciji stanovništva, preduzetnicima, stranim investitorima i gostima u KS.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora
Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Zavod za planiranje razvoja KS (sektor za GIS), Zavod za izgradnju KS
Ciljne grupe	XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.3. Reformisati javnu upravu		
Naziv mjere	4.3.1. Osnaživanje uloge i nadležnosti jedinica lokalne samouprave u KS		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je podržati aktivnosti izmjene zakonodavnog okvira u oblasti lokalne uprave i samouprave u smjeru osnaživanja svih jedinica lokalne samouprave (JLS) u Kantonu Sarajevo za profesionalno, pouzdano, transparentno i učinkovito postupanje, utemeljeno na naprednim standardima kvalitete pružanja usluga korisnicima. Inovativna rješenja potrebno je usmjeriti i na unapređenje organizacije poslovanja Grada Sarajeva odnosno gradske uprave, utemeljeno na upravljanju poslovnim procesima i upravljanju promjenama i prihvaćanja evropskih upravnih standarda. Ova ulaganja Kantona Sarajevo moraju se realizirati u sinergiji sa rješenjima na nivou BiH koja su potvrđena Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o usvajanju Akcijskog plana za reformu javne uprave kojim će biti realizirani ciljevi i mjere definirani Strateškim okvirom za reformu javne uprave do 2022. godine (17.12.2020.godine). Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Donošenje normativnih rješenja za JLS u Kantonu Sarajevo radi jačanja partnerskog odnosa sa JLS sa mehanizmima za poticanja kulture inovacija zaposlenika kantonalne/gradske/općinske uprave i građana kroz veću uključenost u procese umrežavanja i stvaranja novih digitalnih javnih usluga“	Očekivani izlazni rezultat: Predloženi amandmani na zakon o lokalnoj samoupravi / ili ponuđena druga normativna rješenja na temelju stručne ocjene stanja, a u koordinaciji sa Savezom općina i gradova FBiH i Uredom Koordinatora za reformu javne uprave BiH Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. sve inicijative usmjerene na viziju umrežavanja urbanih centara u izgradnju metropole Sarajeva	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj edukacija o digitalnoj transformacija javne uprave		

	- Procenat objedinjenih digitaliziranih usluga JLS i Kantonalne uprave		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Funkcionalna je gigabitna korisnička širokopojasna infrastruktura sa implementiranim naprednim fiksnim (FTTH, G.Fast, DOCSIS 3.1) i bežičnim (5G) širokopojasnim tehnologijama s naglaskom na ultrabrze svjetlovodne pristupne mreže s ciljem što bržeg osiguranja infrastrukturnih preduslova za realizaciju tzv. „Europskog gigabitnog društva“ ²⁶ i robusne, future-proof platforme za Pametni Grad. U funkciji je tzv. Pametna gradska uprava koja uz intenzivno korištenje naprednih IKT potiče maksimalnu uključenost građana u donošenje važnih odluka na razini metropole, uz pružanje svih relevantnih informacija za odlučivanje, putem raznih oblika informiranja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo pravde i uprave		
Nosioci mjere	Ministarstvo pravde i uprave, Vlada KS, općine		
Ciljne grupe	Općine		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.3. Reformisati javnu upravu
Naziv mjere	4.3.2. Razvoj digitalne uprave i e-usluga
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Digitalna transformacija ne odnosi se samo na nove tehnologije, već zahtijeva preispitivanje organizacionih struktura, radnih procesa, vještina, kulture i načina razmišljanja. U digitalnoj transformaciji leži ključ budućeg rasta u Europi. Sljedeći dugoročni proračun EU-a, europski višegodišnji finansijski okvir, s pomoću novih projekata financiranja pomoći će da se premosti jaz u ulaganjima u digitalizaciju u razdoblju 2021-2027. Veliki naglasak potrebno je staviti na razmjenu informacija između različitih kantonalnih (i lokalnih) organa uprave – stvaranjem interoperabilnih baza za razmjenu podataka, jamčeći pritom sigurnost uz naprednu kontrolu pristupa. Za stratešku i efikasnu digitalnu transformaciju kantonalne uprave, okvirna područja djelovanja su: - organizirati i objaviti jasnu hijerarhiju u strukturi uposlenih, odgovornih za realizaciju vizije vlade KS za digitalnu transformaciju, praćenu odgovarajućim politikama, te regulatornim i institucionalnim okruženjem koje omogućava brze i mjerljive promjene; - graditi digitalne vještine uposlenih u sektoru javnih usluga; - razvijati inkluzivniju i pravičniju e-upravu i e-usluge kako bi svi u KS trebali bi imati koristi od transformacije, uključujući i najugroženije kategorije društva; - promijeniti regulativu koja se odnosi na usluge za privredu i pojednostaviti postupke pred javnom upravom. Strateški projekt: „Uspostaviti digitalnu infrastrukturu za sve napredne pametne usluge“ U svrhu efikasnijeg i ekonomičnijeg pružanja usluga, digitalni informacioni sistem će

²⁶ European Commission – Digital Single Market policy „Connectivity for a European Digital Society“, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/policies/improving-connectivity-and-access>

	omogućiti standardiziranu razmjenu podataka između institucija Kantona Sarajevo, kao i sa institucijama drugih nivoa vlasti. Sistem će uspostaviti mehanizme interoperabilnosti, kako bi se omogućila interakcija među svim kantonalnim institucijama ka postizanju agende digitalne transformacije. Ova strateška investicija KS uključuje izgradnju kvalitetne širokopojasne infrastrukture kao preduslov za ostvarenje usluga i provedbu rješenja pametnog grada i povećanje kvalitete života, senzorske uskopojasne infrastrukture, te geoinformacionog sistema, odnosno platforme za agregaciju podataka uz razmjenu podataka u stvarnom vremenu kao temelj za praćenje i analizu stanja cijelog niza infrastrukturnih sistema, odnosno za definiranje i pružanje cijelog niza usluga kao što su gradski i prigradski saobraćaj sa prikazom opterećenja saobraćajne mreže, te elemenata komunalne i energetske infrastrukture grada, sa podacima o izdanim dozvolama sa grafičkim prikazima planiranih zahvata u prostoru, i drugo. Izmjenom zakonskog okvira osigurati: a) reguliranje integracije i dijeljenja informacija i podataka između institucija na nivou Kantona, te sa drugim nivoima vlasti, b) osiguranje zakonitosti obrade i čuvanja svih podataka u digitalnom obliku, c) osiguranje pravne valjanosti elektronskih transakcija, d) omogućavanje korištenja podataka od strane civilnog društva (koncept otvorenih podataka), e) pružanje usluga građanima i privrednim subjektima elektronskim putem. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).
Strateški projekti	„Uspostaviti digitalnu infrastrukturu za sve napredne pametne usluge“ Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen sistem za prikupljanje podataka između i unutar resora, i za davanje informacija za krajnje korisnike (uprava, javna preduzeća i ustanove, privreda, građani) Podaci u svim kantonalnim institucijama i javnim komunalnim preduzećima su standardizirani i objedinjeni i koriste se sistemski da bi uprave javnih preduzeća i Vlada KS mogli ostvariti dublji uvid u analize i na osnovu njih ponuditi odgovarajuće politike odnosno online usluge razvijene prema potrebama korisnika. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027 pojačan interes drugih gradova za primjenu koncepta digitalne transformacije i umrežavanja sa gradom Sarajevo i općinama u KS, povećan pozitivni doprinos datog nivoa vlasti u ukupnom društvenom boljitku, povećan broj e-

		usluga kroz bolje interno funkcionisanje uprave u KS, i povećan procenat zadovoljnih građana i privrednika jednostavnijim i bržim javnim uslugama.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj e-usluga po instituciji po resoru - Stopa učinkovitosti - Zadovoljstvo korisnika e-uslugama - Ušteda na nivou godišnjeg budžeta	0	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Moderna se uprava više ne može ni zamisliti bez upotrebe modernih IKT koje ubrzavaju i pojednostavnjuju administrativne procese, a takva je usluga i transparentnija i jednostavnija za građane. Procesi na taj način postaju jednostavniji i brži, i štede vrijeme i novac. Pametne su usluge, zahvaljujući unificiranim i standardiziranim konceptima, jednostavne za upotrebu, jednostavne za pronaći, sigurne i certificirane. Osiguravanjem efikasnije uprave dobija se na atraktivnosti života i poslovanja u Kantonu Sarajevo.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo pravde i uprave,		
Nosioci mjere	Ministarstvo pravde i uprave, Zavod za informatiku i statistiku, Uredom za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS		
Ciljne grupe			

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.3. Reformisati javnu upravu
Naziv mjere	4.3.3. Unaprijediti pravni i strateški okvir i ojačati kapacitete institucija i javnosti u oblasti zaštite okoliša i osnažiti kapacitete ostalih kantonalnih institucija
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je ujediniti gradonačelnike/načelnike u Kantonu Sarajevo oko zajedničkog cilja unapređenja kvalitete života i poslovanja, kroz institucionalno i finansijsko ulaganje u pametno upravljanje energijom i komunalnim uslugama u urbanim centrima u Kantonu Sarajevo primjenom cjelovitog energetskog rješenja za pametne gradove i regije s velikim postotkom urbanog stanovništva i većom zastupljenošću informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Ovim pristupom multipliciraju se efekti uloženog u mreže koje zajednički čine osnovnu infrastrukturu za opskrbu energijom, vodom i ostalim životno važnim dobrima i uslugama: električne, rasvjetne, toplinske, plinske, telekomunikacijske, vodovodne, cestovne, željezničke, tramvajske te ostalih prometnih i drugih mreža, što će se mjereno stepenom dekarbonizacije, između ostalih parametara, povoljno odraziti na očuvanje okoliša i javno zdravlje u Kantonu Sarajevo. Pametni energetski sistem grada Sarajeva i opština u Kantonu Sarajevo treba da integriše sve mreže u zajedničku cjelinu pomoću IKT i koordinira njihov rad kako bi se ostvarila optimalna rješenja za pojedini sektor i korisnike. Uspostavljanjem integrisane

	prijevozne usluge u javnom gradskom i prigradskom prijevozu te jedinstvenog tarifnog sistema naplate doprinijeti će značajnom poboljšanju usluge javnoga prijevoza putnika, i ostvariti veća atraktivnost javnog prijevoza, i povećanje njegovog učešća u ostvarenim putovanjima, kako bi se reduciralo učešće pojedinačnih vozila radi okolišno prihvatljivih učinaka a zadržala mobilnost stanovništva na širem gradskom i prigradskom području. Tako, na primjer, projekat Automatskog upravljanja saobraćajem na području Grada Sarajeva predviđa razvoj i unapređenje postojećeg signalnog sistema upravljanja saobraćajem i implementaciju savremenog sistema automatskog upravljanja. Sistem energetske učinkovitosti kroz praćenje potrošnje vode, električne energije i toplinske energije pokazuje da smanjenje gubitaka uslijed ugradnje brojlara s mogućnošću daljinskog očitavanja te pravovremene intervencije primjer je koji govori koliko je korištenje IKT i pametnih rješenja u okviru djelovanja ViK-a, Rada, i drugih javnih komunalnih preduzeća opravdana investicija u Kantonu Sarajevo. Implementacijom pravnog i strateškog okvira i jačanjem kapacitete institucija i podizanja javne svijesti u oblasti zaštite okoliša, povećavaju se absorpcijski kapaciteti KS za povlačenje EU fondova. Ključna područja djelovanja: - Program povezivanja i modernizacije urbanih centara u Kantonu Sarajevo radi smanjenja zagađenja i veće zaštite okoliša - Unapređenje zakonsko tehničke regulative u sektoru gasne privrede Strateški projekta: „Harmonizacija tehničke regulative i legislative u zemljama jugoistočne Evrope (II faza)“ podrazumijeva usklađivanje zakonsko tehničke regulative u sektoru gasne privrede, kako bi sva problematika u eksploataciji prirodnog gasa kao energenta, u potpunosti, bila zakonsko tehnički regulisana (nastavak aktivnog učešća Sarajevogasa u projektu). Finansiranje projekta u vrijednosti od 600.000 KM predviđeno je iz budžeta KS.	
Strateški projekti	„Program povezivanja i modernizacije urbanih centara u Kantonu Sarajevo radi boljeg kvaliteta življenja i zaštite okoliša kroz javne investicije u povećanje energetske efikasnosti objekata, javno-privatna partnerstva za obnovljive izvore energije i dekarbonizaciju, pametna rješenja za digitalne sisteme upravljanja“	Očekivani izlazni rezultat: Povećani absorpcijski kapaciteti za sredstva iz EU i drugih fondova za % Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. -ugrađeni pametni odnosno mjerni i upravljački uređaja na razini visokog, srednjeg i niskog napona elektroenergetske mreže u minimalno 70% objekata u KS; -umrežen pametni sistem rasvjete, uz digitalno praćenje i održavanje; -umrežen pametni sistem grijanja za sve kategorije potrošača, -usvojen program poticaja za građane / privrednike za bolju integraciju obnovljivih izvora energije u javnu mrežu.
	„Harmonizacija tehničke regulative i legislative u zemljama jugoistočne Evrope (II faza)“	Očekivani izlazni rezultat: Urađene dopune zakonskih propisa na entitetskom i

		državnom nivou. Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. usvojene legislative i tehničke regulative u skladu sa smjernicama EU.	
	„Osnažiti ljudske resurse Ministarstva zdravstva KS“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
	„Popunjavanje Uprave policije MUP-a KS nedostajućim policijskim službenicima i stvaranje neophodnih zakonskih i podzakonskih uvjeta za zapošljavanje i unapređenje“	Očekivani izlazni rezultat: Očekivani krajnji rezultat:	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- % Učešće JLS u sufinansiranju realizacije Programa - Broj provedenih projekata u svakoj JLS iz Programa - Broj korisnika usluga - Ušteda u budžetima u KS - Broj edukacija za institucije u KS - Broj zakonskih rješenja u oblasti koja su poboljšana		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Poboljšano javno zdravlje cca 800.000 stanovnika. Sigurnije i pouzdanije snabdijevanje krajnjih korisnika prirodnim gasom.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 600.000 KM Izvor: 600.000 KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša		
Nosioci mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Vlada KS, KJKP Sarajevogas d.o.o.,		
Ciljne grupe	Privredni subjekti koji se bave distribucijom prirodnog gasa u BiH, stanovnici KS,		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.4. Unaprijediti sistem upravljanja razvojem
Naziv mjere	4.4.1. Jačati kapacitete u sistemu planiranja i upravljanja razvojem (Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem, Uredba o PJI, Zakon o Budžetu – budžetsko programiranje)
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je efikasnija provedba zakonodavnog okvira o srednjoročnom razvojnom planiranju u FBiH ulaganjem u ljudske resurse na nivou svakoj pojedinačnog budžetskog korisnika kako bi kompetentno i pravovremeno za svaku od predviđenih mjera i aktivnosti utvrdili troškove realizacije, u svakoj od godina važenja strateškog dokumenta, i informacije o procijenjenim troškovima mjera i aktivnosti jer samo takvim pristupom profesionalizaciji državnih službenika postiže se visok stepen učinkovitosti uprave i provodivosti Strategije razvoja KS kao jednog od ključnih alata u upravljanju javnim politikama. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).

Strateški projekti	„Osnaživanje Zavoda za planiranje razvoja KS u polju razvojne politike i kapaciteta za ispunjenje obaveza iz oblasti evropskih integracija“	Očekivani izlazni rezultat: Sistematiziran, kapacitiran i funkcionalan sektor za evropske integracije Zavoda za planiranje razvoja KS Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećano ulaganje iz EU fondova za 30% u odnosu na 2021.	
	„Osnaživanje međusektorske saradnje u KS u povlačenju evropskih fondova“	Očekivani izlazni rezultat: ZPR KS planski i organizirano provodi edukacije u resornim ministarstvima i pruža tehničku podršku nosiocima (resorima) u identifikaciji, formulaciji i pripremi projektnih aplikacija za EU fondove Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećan apsorpcijski kapacitet za povlačenje sredstava iz EU fondova u KS za 50% u odnosu na 2020.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj projektnih aplikacija - Iznos povučenih sredstava - Broj učesnika - Broj građana obuhvaćenih realizacijom EU projekata		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uvođenjem šireg raspona tehničke podrške resornim ministarstvima u saradnji svih relevantnih aktera, kantonalni sistem identifikacije, formulacije i prioritizacije razvojnih projekata usklađen sa strateškim dokumentima i legislativom pozitivno mijenja percepciju državnih službenika u primjeni projektnog pristupa i realizacije trenutnih i budućih EU fondova i percepciju javnosti o ulozi, zadacima i odgovornosti uprave.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za planiranje razvoja KS		
Nosioci mjere	Zavod za planiranje razvoja KS, ministarstva i institucije KS, općine		
Ciljne grupe	Državni službenici i namještenici kantonalnih ministarstava i institucija		
Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora		
Prioritet	4.4. Unaprijediti sistem upravljanja razvojem		
Naziv mjere	4.4.2. Unapređenje i jačanje saradnje javnog i civilnog sektora (civilna društva, NVO, dijaspora)		

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj ove mjere je osigurati transparentnost u svim procesima od značaja za život u KS trajnom primjenom principa otvorene koordinacije sa građanima i pokretanjem mehanizama za razmjenu iskustava u kreiranju, praćenju i provedbi javnih politika od značaja za stvaranje poticajnog pravnog, institucionalnog i finansijskog okruženja za nevladine organizacije u BiH čime će se sistemski unapređivati komplementarnosti i kompatibilnosti između javnog i nevladinog sektora. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Uspostavljanje formalnog mehanizma predstavljanja, komuniciranja i uvezivanja nevladinog sektora na području KS sa kantonalnom upravom i Vladom KS“	Očekivani izlazni rezultat: Formirana Baza NVO u KS po resorima/sektorima Očekivani krajnji rezultat: Porast zajedničkih projekata resornih ministarstava i NVO	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Povećanje učešća NVO u identifikaciji, formulaciji i pripremi projektnih aplikacija gdje su nosioci nadležna resorna ministarstva - Broj akreditovanih NVO partnera resornih ministarstava		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osnažen dijalog i razmjena znanja na zajedničkim projektima, doprinosi rebrendiranju uprave i pozitivnoj percepciji javnosti upravne službe		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za planiranje razvoja KS		
Nosioci mjere	Zavod za planiranje razvoja KS, ministarstva i institucije KS, NVO		
Ciljne grupe	Državni službenici i namještenici i predstavnici NVO		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.4. Unaprijediti sistem upravljanja razvojem
Naziv mjere	4.4.3. Osigurati preduslove za efikasniju realizaciju povlačenja EU sredstava (uspostava jedinice za koordinaciju razvojnih sredstava i EU fondova)
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U cilju poticanja izbalansiranog razvoja ruralnih područja u KS i kontroliranog upravljanja širenjem urbane sredine i izgradnje metropole, nužno je napraviti projekciju demografskih i svih drugih kretanja i na takvoj simulaciji razvoja u slijedećoj deceniji, pokrenuti programe informisanja i sticanja vještina projektnog apliciranja za EU fondove među poduzetnicima usmjerenim na ruralni razvoj, turizam, eno-gastrologiju, sport i rekreaciju, ekologiju i povezane privredne djelatnosti, a ne narušavajući potrebe ruralnog stanovništva. Strateški projekat: „Olimpijski prsten Sarajeva“ Programom se ulaže u jasno definisan geografski obuhvat čije stanovništvo, prirodni resursi i budući investitori postaju predmetom dobro osmišljenih šema poticaja kroz nepovratna sredstva, kreditna sredstva i projektne fondove za razvoj privatnog sektora evropskim instrumentima za

	povećanje stambenog fonda, privredne aktivnosti, brenda, itd. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Olimpijski prsten Sarajeva“	Očekivani izlazni rezultat: Normativno postavljeni standardi kvalitete upravljanja turističkim i povezanim privrednim djelatnostima u predmetnom pojasu u KS Očekivani krajnji rezultat: Ravnomjeran razvoj svih područja u KS	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Pravilnici o standardima kvalitete smještaja u privatnim objektima - Novi modeli ugovaranja za javne usluge u ruralnim područjima (JPP) - Programi jačanja kapaciteta malih poduzetnika u projektnom menadžmentu - % Sredstava iz sistema poticaja za revitalizaciju ruralnih područja		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Revitalizacija svih površina, povećanje stambenog fonda na selu, dostupnost digitalne infrastrukture, popularizacija zdravog života na selu - ukupno utiče na pozitivnu demografsku i ekonomsku sliku ruralnog prstena oko sarajevske metropole.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za planiranje razvoja KS		
Nosioci mjere	Vlada KS, Zavod za planiranje razvoja KS		
Ciljne grupe	XXXXXXXXXXXX		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora	
Prioritet	4.5. Pozicioniranje KS u široj regiji i Evropi	
Naziv mjere	4.5.1. Kreiranje i upravljanje brendom	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Da bi se unaprijedilo zdravlje i poboljšao kvalitet života građana neophodno je poduzeti programe i aktivnosti promocije Pametnog Grada Sarajeva usmjerene na efikasnu, pametnu i transparentnu gradsku upravu umreženu sa ostalim lokalnim upravama u KS, digitalnu infrastrukturu, pametno upravljanje energijom, komunalnom uslugama te održivu urbanu mobilnost, privredu i obrazovanje, uvođenje digitalnih tehnologija u svim područjima poslovanja u Kantonu Sarajevo. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).	
Strateški projekti	„Pametni Grad Sarajevo“	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljen katalog aktivnosti za promociju novog brenda

		Očekivani krajnji rezultat: Stvorene i implementirane pretpostavke koncepta Pametnog Grada i Sarajevo postavljeno na brendiranu kartu EU pametnih gradova	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Porast mladih obitelji nastanjenjih u KS - Porast privredne aktivnosti u KS		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	U okviru sveobuhvatnog pristupa (re)brendiranju Sarajeva unutar i izvan BiH, u skladu sa evropskim i svjetskim trendovima, a ne narušavajući novim investicijama i modernizacijom već prebogatu kulturno-historijsku baštinu i tradiciju kraja, potrebno je okupiti struku oko zajedničke vizije: Sarajevo gleda u budućnost i može se prepoznati na karti plemenitih prijestolnica Evrope.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo privrede		
Nosioci mjere	Vlada KS, Ministarstvo privrede, Turistička zajednica KS, Zavod za informatiku i statistiku KS, Zavod za planiranje razvoju KS		
Ciljne grupe	XXXXXXXXXXXXXX		

Veza sa strateškim ciljem	4. Unaprijediti efikasnost i odgovornost javnog sektora
Prioritet	4.5. Pozicioniranje KS u široj regiji i Evropi
Naziv mjere	4.5.2. Pokretanje i razvoj zelene ekonomije
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U cilju unapređenja sistemskog odgovora na prijetnje za javno zdravlje kao što je zagađenje zraka u Sarajevu i druge krizne javnozdravstvene situacije potrebno je pokrenuti razvoj jedne potpuno nove grane u privredi. Preciznije, u sistemu upravljanja otpadom pokazalo se da je moguće i bez poreskih olakšica ili zahvaćanja u javni budžet, pokrenuti ovaj tip investicija. Veći udio financiranja programa oslanja se na tzv. vanbudžetske prihode po načelu „onečišćivač plaća“ i na privatna ulaganja, investicijske fondove i drugo. Pokretač razvoja u Kantonu Sarajevo trebaju postati investicijski programi u oblasti zaštite okoliša i energetike. Istovremeno, u korist razvoja zelene privrede u Kantonu Sarajevo, Grad Sarajevo, pa samim tim i Kanton sa obilježjima evropske regionalne uprave, trebaju se naći na digitalnoj karti Europe i profilirati i kao regionalno privredno čvorište. Strateški projekt: „Zelena ekonomija“ Programom se dugoročno ulaže u pokretanje i poticanja prekvalifikacije na ekološki prihvatljive i održive privredne aktivnosti u privatnom sektoru, a transformacijom javnih preduzeća po načelu korporativnog upravljanja moderniziraju se javne usluge, a uz podršku NVO pokreću sveobuhvatne javne informativno-edukativne kampanje o pozitivnim efektima zelene i kružne ekonomije. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%). Strateški projekt: „Sarajevski Eko Kolodvor“ Višegodišnja investicija, ali trajno rješenje i vanredni primjer inovativnosti u zelenoj arhitekturi povezuje u srcu grada sve

	transportne kanale, autobusni i željeznički saobraćaj, objekat od javnog interesa sa zelenim mostovima preko ceste povezan sa Univerzitetskim Kampusom, sa gradskim vrtom na krovu, a digitalno upravljanoj garažom za 4.000 vozila u prizemlju i podzemlju, punionicom za električna vozila, i drugim sadržajima --može biti realizirana kroz model JPP i doprinijeti kreiranju brenda metropole, i KS i BiH. Finansiranje projekta u vrijednosti od xx KM predviđeno je djelimično (xx%) iz budžeta kantona i iz vanjskih izvora (xx%).		
Strateški projekti	„Zelena ekonomija“	Očekivani izlazni rezultat: Svaki građanin i privredni subjekt – bio on poslovni korisnik ili turist - mora imati dostupne podatke o svim važnim područjima života u Sarajevu odnosno Kantonu Sarajevo (saobraćaj, zdravstvo, infrastruktura, privreda, itd) Očekivani krajnji rezultat: Do 2027 u funkciji su pametne tehnologije i moderna infrastruktura, novi dizajn digitalnih usluga na osnovu potreba građana i preduzetnika, visoko zastupljene tehnološke inovacije, stvorene pretpostavke za pametan saobraćaj, visoka stopa energetske učinkovitosti odnosno smanjeno korištenje obnovljivih resursa.	
	„Sarajevski Eko Kolodvor“	Očekivani izlazni rezultat: Autobusno-željeznički saobraćaj u srcu metropole Očekivani krajnji rezultat: Do 2027 smanjenje zagušenja saobraćajem urbane jezgre Sarajeva za 70%.	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Realizirano 65% Programa upravljanja poslovnim procesima u KJKP - Broj infrastrukturnih projekata „zelene ekonomije“ - Broj korisnika finansijskih proizvoda banaka i IFI uključenih u sheme poticaja „zelene ekonomije“		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Otvaranjem novih radnih mjesta i jačanjem privrede raste priliv sredstava u budžete. Porastom stanovništva u KS (2027.) porasle su potrebe širenja javno-komunalne, zdravstvene, društvene i druge infrastrukture.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: xxx KM Izvor: xxx KM iz budžeta kantona i xxx KM iz vanjskih izvora		

Period implementacije mjere	2021-2027
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša
Nosioci mjere	Vlada KS, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, Javna komunalna preduzeća
Ciljne grupe	Građani KS

Pregled tabela

Tabela 1. Uporedni pokazatelji Kantona Sarajevo i Federacije BiH, 2019. godina	17
Tabela 2. Stanovništvo po općinama u Kantonu Sarajevo u periodu 2014-2019.	20
Tabela 3. Starosna struktura stanovnika u Kantonu Sarajevo za period 2014-2019.	21
Tabela 4. Vitalna obilježja stanovnika u Kantonu Sarajevo za period 2014-2019.	21
Tabela 5. Makroekonomske karakteristike KS u 2014. i 2019.	22
Tabela 6. Pokazatelj tržišta rada u Kantonu Sarajevo po godinama za period 2014-2019.	24
Tabela 7. Broj zaposlenih u Kantonu Sarajevo u periodu 2014-2019.	25
Tabela 8. Broj zaposlenih u Kantonu Sarajevo prema područjima SKD, za period 2014-2019.	26
Tabela 9. Broj nezaposlenih u Kantonu Sarajevo u periodu 2014-2019.	26
Tabela 10. Poslovne zone po općinama Kantona Sarajevo	30
Tabela 11. Registrirani poslovni subjekti u Kantonu Sarajevo u periodu 2014-2019.	32
Tabela 12. Osnovni pokazatelji poslovanja javnih komunalnih preduzeća u KS u periodu 2014-2019. (000 KM)	37
Tabela 13. Kriminalitet i javni red i mir: stepen otkrivenosti	48
Tabela 14. Izvršeni kapitalni rashodi i izdaci	55
Tabela 15. Javni dug Budžeta Kantona Sarajevo 2012-2018.	56
Tabela 16. Javna administracija po stanovniku	57
Tabela 17. Osnovni pokazatelji Programa javnih investicija Kantona Sarajevo	58
Tabela 18. Procjena mogućnosti finansiranja strategije razvoja	59
Tabela 19. Razvoj privrede - Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena uticaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje) .	60
Tabela 20. Društveni razvoj - Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena uticaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje)	64
Tabela 21. Okoliš i javna infrastruktura - Procjena internog okruženja (snage/slabosti), Procjena uticaja vanjskog okruženja (prilike/prijetnje).....	69
Tabela 22. Indikatori uticaja po strateškim ciljevima	79
Tabela 23. Strateški cilj 1. po prioritetima	80
Tabela 24. Strateški cilj 2. po prioritetima	81
Tabela 25. Strateški cilj 3. po prioritetima	83
Tabela 26. Strateški cilj 4. po prioritetima	84
Tabela 27. Prioritet 1.1. po mjerama	85
Tabela 28. Prioritet 1.2. po mjerama	89
Tabela 29. Prioritet 1.3. po mjerama	90
Tabela 30. Prioritet 1.4. po mjerama	92
Tabela 31. Prioritet 1.5. po mjerama	94
Tabela 32. Prioritet 1.6. po mjerama	95
Tabela 33. Prioritet 1.7. po mjerama	97
Tabela 34. Prioritet 2.1. po mjerama	98
Tabela 35. Prioritet 2.2. po mjerama	102
Tabela 36. Prioritet 2.3. po mjerama	106
Tabela 37. Prioritet 2.4. po mjerama	108
Tabela 38. Prioritet 3.1. po mjerama	110
Tabela 39. Prioritet 3.2. po mjerama	111
Tabela 40. Prioritet 3.3. po mjerama	113
Tabela 41. Prioritet 3.4. po mjerama	114
Tabela 42. Prioritet 4.1. po mjerama	118
Tabela 43. Prioritet 4.2. po mjerama	119
Tabela 44. Prioritet 4.3. po mjerama	120
Tabela 45. Prioritet 4.4. po mjerama	121
Tabela 46. Prioritet 4.5. po mjerama	122
Tabela 47. Indikativni finansijski okvir	128
Tabela 48. Sažeti pregled Strategije razvoja sa indikatorima i finansijskim izvorima	151

Pregled grafova

Graf 1. Stopa prirodnog priraštaja po općinama 2014-2019. u promilima.....	22
Graf 2. Lokacijski kvocijent djelatnosti u KS prema zaposlenosti.....	34
Graf 3. Izvršeni rashodi Budžeta Kantona Sarajevo u skladu sa funkcionalnom klasifikacijom	56

Šematski prikazi

Šematski prikaz 1. Veza Strateških fokusa i Strateških ciljeva u KS.....	78
Šematski prikaz 2. Institucionalni okvir za upravljanje razvojem KS.....	145
Šematski prikaz 3. Pokazatelji praćenja realizacije Strategije razvoja KS.....	150

Pregled slika

Slika 1. Gustina naseljenosti (st/ km ²) po općinama Kantona Sarajevo, 2019. godini	20
Slika 2. Vizuelni prikaz povezanosti strateških ciljeva	125
Slika 3. Vizuelni prikaz povezanosti strateških ciljeva i razvojnih pravaca	127